

Dünyada Emekçiler Ayaklanırken

Batı Solunun Krizi ve Leninizm

- ★ SOL POPÜLİZM VE MOUFFE GÜNEŞ GÜMÜŞ
- ★ AKSAYAN SÜREKLİ DEVRİM TEORİSİNİN ELEŞTİRİSİ V. U. ARSLAN
- ★ KÜRESEL ÖLÇEKTE ÇİN-ABD REKABETİNİN DİNAMİKLERİ EMRE GÜNTEKİN
- ★ KADIN MÜCADELESİNİN İDEOLOJİK SORUNLARI VE PRATİK YANSIMALARI DERYA KOCA
- ★ MARKSİST ENTERNASYONALİZM ANLAYIŞI VE İKİ KOMİTERN ENGİN KARA
- ★ LENİNİST PARTİ VE ÖNDERLİK GÜNEŞ GÜMÜŞ
- ★ BATI SOLUNDA BURJUVA İDEOLOJİSİNİN HEGEMONYASI V. U. ARSLAN

Dünyada Emekçiler Ayaklanırken

Batı Solunun Krizi ve Leninizm

Marksist Bakış - Teorik Dergi - Yıl: 15 - Sayı: 68 - Aralık 2019

SAHİBİ VE SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Ayşe Şensöz

YAYIN İDARE ADRESİ: Öncebeci Mah. Servi Sok. 5/8 Çankaya ANKARA

TEL: 05548518392

BASKI: LOTUS LIFE AJANS Rek.Tan.Bas.Yay.Org.Amb.İth.İhr.San. ve Tic.Ltd.Şti. -
Şehit Cevdet Özdemir Mh. Sokullu Cd. Perçem Sk. No: 9/A Çankaya/ANKARA

TEL: 0312 433 23 10 (pbx) **FAKS:** 0312 434 03 56

YAYIN TÜRÜ: Yaygın süreli, 3 aylık

MAIL ADRESİ: marksistbakis@yahoo.com

İçindekiler

4	Editörden: Yeni bir Başlangıçta Yeniden Merhaba
9	Sol Popülizm ve Mouffe Güneş Gümüş
33	Aksayan Sürekli Devrim Teorisinin Eleştirisi V. U. Arslan
55	Küresel Ölçekte Çin-ABD Rekabetinin Dinamikleri Emre Güntekin
101	Kadın Mücadelesinin İdeolojik Sorunları ve Pratik Yansımaları Derya Koca
131	Marksist Enternasyonalizm Anlayışı ve İki Komintern Engin Kara
167	Leninist Parti ve Önderlik Güneş Gümüş
179	Batı Solunda Burjuva İdeolojisinin Hegemonyası V. U. Arslan

Editörden

Yeni bir Başlangıçta Yeniden Merhaba

Teorik bir yayın organı olarak Marksist Bakış'ın öyküsü 2004'e ve ODTÜ'ye kadar gider. O günden bugüne sınıf mücadelesinin seyrine bağlı olarak Marksist Bakış da değişimler geçirmiştir. Önce 2013'teki Gezi İsyanı'nın getirdiği ihtiyaçlara cevap vermek gayesiyle daha güncel ve kısa yazılara yönelerek aylık olarak çıkmaya başlamıştı. Daha geniş kitlelere seslenme çabası aylık Marksist Bakış'ı da değişime zorlayacaktı. 2017'ye geldiğimizde Marksist Bakış yerini daha sonra iki haftalık periyotlarla çıkmaya başlayacak olan kitle ajitasyon gazetesi **Sosyalist**'e bıraktı. Ve şimdi mücadelenin teorik ihtiyaçlarını karşılamak için 3 aylık teorik Marksist Bakış geri dönüyor. Bu yüzden elinizdeki sayı kaldığımız yeri ve devamlılığı gösteren 68. sayı oluyor.

Bu zaman zarfında Türkiye'de ve dünyada sınıf mücadelesi açısından çok zengin deneyimler yaşandı, bazı tarihsel eğilimler kendisini net biçimde ortaya koydu. Bütün bu süreçleri Marksist Bakış olarak yakından takip ettik, canlı ve net bir perspektif ortaya koymaya çalıştık. Tarih hızlanmaya devam ediyor. Dünyanın birçok ülkesinde emekçiler eş zamanlı ve kendiliğinden biçimde sermayenin neoliberal politikalarına karşı ayaklanıyor. Latin Amerika'dan, Kuzey Afrika'ya, Ortadoğu'dan kapitalist merkezlerden Fransa'ya kadar... Dünyada sınıf mücadelesinin yeni ve daha mücadeleci bir evreye girdiği şüphe götürmezken Türkiye'de de toplumsal patlamanın objektif şartları mayalanmaktadır.

Gelgelelim Marksist bir perspektif ve devrimci öncünün kitleler içerisindeki hatırı sayılır etkinliği olmadan kapitalist sömürü sistemini tehdit edebilmek mümkün olmayacaktır.

Marksist Bakış başından beri bu perspektif etrafında bir devrimci inşa organı olarak yayınlandı. Marksist Bakış'ın sıfırıncı sayısı fotokopi olarak Ekim 2004'te hazırlanmıştı. Sıfırıncı sayı demiştik, çünkü biliyorduk ki bu çalışma olsa olsa biz genç devrimciler için bir hazırlık olabilirdi.

Marksist Bakış daha başından itibaren kendisini yayıncılık alanı ile sınırlandırmadı. Asıl amaç, Türkiye'de sosyalist solun uzun soluklu krizine yanıtlar üretmek ve nihayetinde işçi sınıfının Leninist partisinin inşa edilmesi görevi doğrultusunda çalışmaktır.

Bu bağlamda ilk tespit sosyalist solun krizinin ideolojik yenilgiden kaynaklandığıydı. Stalinizm, sınıf merkezli mücadeleden kopukluk, kimlikler odaklılık, sekterlik, maceracılık, reformizm... Sosyalist solun Türkiye'deki geleneği bu kavramlarla özetlenebilir. İrtifa kaybetmenin, dinamizm yitiminin temel nedeni bunlardır. Nihayetinde o gün de yenilenmenin aciliyeti gün gibi ortadaydı, bugün daha da bariz.

Sosyalist solda ne 12 Eylül yenilgisinin ne de SSCB'nin çözülmesinin sebepleri doğru düzgün ortaya konmuştu. Böyle olunca sınıf mücadelesinin güçlü olduğu 1990'lardaki fırsatların kaçırılmasına şaşmamak gerekir, hem de 2000'li yıllara ufak tefek de olsa kazanımlar aktaramadan. Sınıf mücadelesinin geri çekildiği 2000'li yıllarda sosyalist solun ibresi bariz biçimde aşağı doğruydı, bu zayıflama döneminde ideolojik olarak sağa savrulmuş genelleşti.

Marksist Bakış'ı çıkaran parasız, genç ve çok az sayıdaki kadro, devrimci inşaya ancak ideolojik yenilginin derinlikli açıklanmasıyla başlanabileceğinin farkındaydı. Sağlam bir perspektif ve tarih bilinci olmadan ilerlemek mümkün

değildi. Öyle ya kapitalizm nasıl olmuştu da hayatta kalmıştı ya da devrimler neden kaybedilmişti? Ve en önemlisi sınıflar mücadelesi hayatı hala açıklayabiliyor muydu? Bu iki sorunun cevabı, aslında devrimci mücadelenin omurgasını oluşturacak programatik çerçeveyi bizlere sunuyordu.

İşte Marksist Bakış, bu şekilde araştırmaya ve açıklamaya koyuldu. Bir geleneğin oluşmasını sağlayacak ilkel kadro birikimi Marksist Bakış etrafında adım adım birikmeye başladı. Bugün rahatlıkla söyleyebiliriz ki aradan geçen yıllar Marksist Bakış'ın iddialarını haklı çıkarmıştır. Sosyalist solun tarihsel krizi aşılama için hızlanan küçülme ve etkisizleşme bugün niceliksel bir ifade olmaktan çıkmış niteliksel kırılmaya doğru evrilmiştir. Diğer taraftan Marksist Bakış hedeflediği gibi partileşerek Sosyalist Emekçiler Partisi SEP'e evrilmiş ve Türkiye sosyalist solunun en dinamik yapısı olmayı başarmıştır.

Gelgelelim daha gidecek çok yol var. Bir yandan Türkiye sosyalist solunun dönüşümü aciliyetini koruyor. Sosyalist solun geleneksel aktörleriyle Türkiye'de devrim mücadelesinin bir geleceğinin olmadığı her zamankinden daha aşîkar. Zaman bazı şeyleri adeta ispatladı. Ama SEP'in kısmi başarılarının sosyalist solun niteliksel dönüşümünü gerçekleştirip devrim mücadelesinin yeniden güçlenmesini sağlayıp sağlayamayacağını zamanın testi gösterecektir.

Zamanın ispatladığı şeylerden birisi de Türkiye'de kapitalizmin sınıfta kaldığıdır. Orta-düşük teknoloji üretime dayanan Türkiye kapitalizmi, daha da düşmekte olan üretkenlik kapasitesi ile yeni nesillere ancak ucuz emek cehenneminde ömür tüketmeyi vaat edebiliyor. Diğer taraftan daha eğitimli ve yaşamdan beklentileri daha yüksek olan yeni kuşakların böyle bir geleceği kabullenmesi mümkün değil. Bu yüzden yeni kuşak emekçiler ve gençler, olası toplumsal patlamayı gerçekleştirmeye adaydır. Türkiye'de burjuvazi sadece bu saatli bombanın zaman ayarını ileriki bir zamana ötelemeyi becerebilir. Gerçekten de Kürt sorunu üzerinden

yaratılan şovenist atmosfer, terör umacası, laik-muhafazakar çatışması gibi kültürel kamplaşmalar şimdiye kadar sistemi kurtardı. Bu sayede emekçilerin dikkati dağıldı, öfkeleri başka kanallara yönlendirildi, sınıfın atomize hali derinleştirildi...

Diğer taraftan emekçiler bu şekilde daha ne kadar uyutulabilir? Geline aşamada AKP'nin ya da burjuvazinin şoven kampanyayı ya da kültürel kamplaşmaları körüklemek konusunda kullanabileceği cephanelik azalıyor. Etno-mezhepsel ayrışmalar üzerinden iç savaşlar yaşayan Lübnan ve Irak'ta bile sınıf merkezli isyanlar yaşanıyorsa Türkiye'de toplumsal patlamanın yaşanmayacağını kim iddia edebilir?

Mesele sosyalist solun sınıf mücadelesinin yükselişinde rol alıp alamayacağıdır. Sosyalistler geleceksiz ve çıkışsız gençlik için bir adres olabilecek midir, örgütsüz emekçilere hitap edebilecek midir, örgütlü emek hareketinin önünün açılmasını sağlayabilecek midir, öğrenci gençlik içerisinde kadrolar yetiştirebilecek midir?

Marksist Bakış, mücadeleciler bir gelenek yaratmayı başardı. Ortaya çıkan bu yeni gelenek sosyalist solun Türkiye'deki umududur. Ama mesele bu düşüncenin işçi sınıfının öncüleri ve ileri gençlik tabakaları tarafından da paylaşılmasıdır. Bu görevin başarılması şüphesiz tarihi bir gelişme olacaktır.

Güneş Gümüş

Sol Popülizm ve Mouffe

Güneş Gümüş

*Dünya çapında HDP, Podemos
gibi bir dizi partiye ilham
olmuş “radikal demokrasi”
tezinin sahiplerinden Chantal
Mouffe, şimdilerde başka bir
politik açılımla karşımızda:
“sol popülizm.” Radikal
demokrasiyi bahsi geçen partiler
kılavuz edine dursun Mouffe,
bugün sol için çıkışın radikal
reformizm olarak nitelediği sol
popülizmde olduğu ilan etti bile.*

Devrimci bir sol geleneğin güçlü olduğu bu topraklarda Mouffe'un radikal demokrasi tezi liberal demokrasi yerine sanki yeni bir model olarak sunulmuştu. Oysaki Laclau ve Mouffe radikal demokrasi tezini ortaya koydukları Hegemonya ve Sosyalist Strateji kitabında liberal demokrasiye sadık olduklarını ifade etmişlerdi: *“Solun görevi liberal-demokratik ideolojiyi reddetmek değil, tersine onu radikal ve çoğulcu bir demokrasi doğrultusunda derinleştirmek ve genişletmek olabilir.”* (Laclau ve Mouffe, 2015: 270). Tabii Türkiye’de sol, okumak yerine kendisine sunulan etiketleri sorgulamadan kabul etme alışkanlığında olduğundan “radikal demokrasi” burjuva demokrasisine alternatif sanılmaya hala devam ediliyor. Oysaki Mouffe, Sol Popülizm kitabında da çoğulcu liberal demokrasiye bağlı bir “radikal reformist” olduğuna, “radikal demokrasi” tezinde de burjuva demokrasinin radikalleştirilmesinden öte bir hedefi olmadığına tekrar açıklık getiriyor (Mouffe, 2019: 127).

Bugünlerde entelektüel camiada reformist tezlerin ısıtılıp yeni soslarla karşımıza getirilmesinin başka örnekleri de yok değil. ABD’de Demokratik Sosyalistlerin Demokrat Parti ile ilişkilerini savunacağız diye tarihin tozlu sayfalarından Kautsky’yi çıkarıp kendine rehber edinen sol entelektüeller türedi mesela. Birkaç yıl önce sorsan bizi geçmişe takılıp kalmış ilan ederlerdi bu Neo-Kautskyciler! Mouffe da pek farklı değil. Marksizmin post evresine ulaştığını söyleyip 100 yıllık sosyal demokrat tezleri postmodern soslarla süsleyerek önümüze getirince ortaya bambaşka bir ürün çıkmıyor. Yine de değişimden tamamen ümidini kesmiş ve kendisini referans alanların da değişim umudunu soldurmaya yemin etmiş postmodernistlerdense fani dünyaya dair büyük dertleri olan teorisyenleri tercih ederiz. Ancak Türkiye’de sol ve toplumsal muhalefetin diğer bileşenleri Batı’da ideolojik tartışma ve akımları 10-20 yıl geriden takip ettiğinden Mouffe’un “sol popülizm” tartışmasının, kimlikler yerine toplumsalın öne çıkması gerektiği argümanının şimdilik pek gündem olacağı da yok.

2018 Model Postmodernizm

Postmodernizm, 1960'lar ve 70'lerin hayal kırıklığına uğramış, devrim umudunu kaybetmiş entelektüellerin teorik ürünü olarak ortaya çıktı. 1980'ler işçi sınıfı hareketinin neoliberal saldırı altında sermayeye yenildiği, yeni toplumsal hareketler olarak nitelenen kimlik merkezli kitlesel eylemliliklerin geride kaldığı, 1990'ların sonuna doğru Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla sosyalizm karşısında kapitalizmin zaferini ilan ettiği bir dönemin başlangıcıydı. Konjonktürün iç karartıcılığının entelektüel dünyayı da sarması şaşırtıcı değildi. Proletaryanın politik bir özne olarak etki alanı daraldığına, kimlikler öne çıktığına ve kitle eylemleri de geride kaldığına göre hızla, kimlik siyasetleri etrafında küçük kazanımlara indirgenmiş bir hareket alanı tanımlanmasına girildi.

1990'ların sonundan itibaren bu hava kısmen dağıldı. Kapitalizmin vaatleri de tükenmişti. Dünya, Soğuk Savaş dönemini geride bıraktığı halde emperyalist çekişmelerden, savaşımlardan, insanın özgürlük ve eşitliğini hiçe saymaya dayalı bir düzenden yani geleceksizlikten başkasını deneyimlemedi. Özellikle 2008 krizinden sonra kapitalizme, onun neoliberal çağına ve elbette ki postmodernizme dair sorgulamalar zirve yapmış durumda. Sosyalist lafını kullanan hareketler, anti-komünizmin merkez üssü ABD'de çok popüler. Postmodernistlerin üzerine basacağı zemin kaydı.

Mouffe da kendisini yeni dönemin gereklerine uyarlamak ihtiyacı hissetmiş olsa gerek. Ancak teorisinin üstündeki sos değişse de alt zeminde çoğu vurgu yerli yerinde. İşçi sınıfını toplumsal değişimin ana öznesi olarak görmeme, nasıl biraraya geleceği belirsiz bir çokluk ve yine burjuva demokrasinin sınırlarını aşmayan bir "radikallik"....:

Neoliberal kapitalizmde, yeni tabiyet biçimleri üretken süreçlerin dışında ortaya çıkıyor. Bu yeni tabiyet biçimleri, artık sosyolojik terimlerle ve

toplumsal yapı içindeki konumlarıyla tanımlanan toplumsal kesimlere tekabül etmeyen talepleri meydana getiriyor. Bu tür talepler – çevrenin korunması, cinsiyetçiliğe, ırkçılığa ve diğer tahakküm biçimlerine karşı mücadeleler -gitgide merkezi hale geliyor. Tam da bu nedenle bugün politik sınırın yatay bir “popülist” tarzla kurulması gerekiyor (Mouffe, 2019: 18).

İşçi sınıfının anti-kapitalist mücadelede baştan ayrıcalıklı bir role sahip olduğunu düşünmek için bir sebep yoktur; aslına bakarsanız, anti-kapitalist mücadelede baştan ayrıcalıklı bir konum yoktur (Mouffe, 2019: 60).

Haksızlık da etmeyelim. Mouffe, radikal demokrasi tezindeki vurguların bugün zamanının geçtiğini utangaçça ifade etmiyor da değil:

Ernesto Laclau’yla beraber Hegemonya ve Sosyalist Strateji’yi yazdığımızda, sol siyasetin meselesi “yeni [toplumsal] hareketler”in taleplerinin farkına varmaktan ve onların talepleriyle daha geleneksel işçilerin taleplerini ekleme ihtiyacından ileri geliyordu. Şimdilerde bu talepler tanınma ve meşruiyet açısından önemli ilerlemeler kaydetti ve büyük bölümü sol siyasetin gündemine girmiş durumda. Aslına bakarsanız, bugünkü durumla bizim otuz sene önce eleştirdiğimiz durum arasında bir zıtlık olduğu ve ihmal edilenin artık “işçi sınıfı”nın talepleri olduğu söylenebilir (Mouffe, 2019: 69).

Mouffe, kimlik siyasetinin bitmez bölünmelerinin solun alanını ne kadar daralttığını yaşayarak öğrendiğinden olsa gerek, kimlikler değil de “toplumsal sorun” öne çıksın vurgusu yapıp birbirine düşmek yerine “bir eşdeğerlik zinciri aracılığıyla kolektif bir iradenin yaratılması, bir hasmın tayin edilmesi” (Mouffe, 2019: 73) çağrısında bulunuyor:

Sol popülist stratejinin zorlu görevi, “toplumsal sorun”un önemine yeniden ağırlık vermekten ve “işçiler” olarak tanımlanan grubun gittikçe parçalanmasını ve farklılaşmasını ama aynı zamanda çeşitli demokratik taleplerin özgüllüğünü hesaba katmaktan gelir. İşte bu, sömürü, tahakküm ve ayrımcılık meselelerine dair farklı tabiiyet biçimlerinin üzerine giden bir proje etrafında “bir halk” inşasını gerektirir (Mouffe, 2019: 70-71).

Zaman Popülizmden Yana

Mouffe, şimdileri “popülist bir moment” olarak tarifliyor. Popülizmi de birlikte “Radikal Demokrasi” tezini geliştirdikleri Ernesto Laclau’nun Popülist Akıl Üzerine kitabına atıfla *“toplumu iki kampa bölen politik sınırları inşa etmek ve ‘iktidar sahiplerine’ karşı ezilenleri/kaybedenleri seferber etmek için başvuru söylemsel bir strateji”* (Mouffe, 2019: 22-23) olarak tanımlıyor.

1980’den bu yana hâkim olan neoliberal paradigmanın hegemonya krizi nedeniyle Batı Avrupa’da popülizm momentine girildiğini söyleyen Mouffe, hızlı çıkış yapan sağ popülizme karşı sol popülizmin merhem olacağını savunuyor. Neden sol popülizme ihtiyaç var polemisiyle başlattığı kitabını, bu politik projeyi yaşama geçirmek kimin işi ve nasıl bir sol popülizm tartışmalarıyla sürdüren Mouffe, akademik değil politik bir müdahalede bulunma iddiasında. Mouffe ağırlıklı olarak Podemos ve Melençon’u gündeme alsa da İngiltere’de Corbyn, ABD’de Sanders ve Yunanistan’da Syriza da sol popülizmin örnekleri olarak karşımızda duruyor.

Mouffe, özellikle 2008 krizi sonrasında netleşen neoliberal hegemonyanın krizi ve bu durumun merkez partileri zayıflatarak her iki siyasal ucu beslediği konusunda haklı. Yunanistan’da borç krizi ekonomiyi çöküşe sürüklediğinde on yıllarca ülke siyasetine damga vurmuş merkez sağ ve sol partilerin (PASOK ve Yeni Demokrasi) oyları yerlerde

sürünüyordu. Merkez sağdan farkı kalmamış sosyal demokrasi açısından fatura daha da ağır. İngiltere’de Corbyn ipleri eline alana kadar yılların örgütü İşçi Partisi kendi iç çalkantılarında boğulan, toplumsal desteği çökmüş bir aktöre dönüşmüştü. Sosyal demokrasinin doğduğu ülke olan Almanya’da SPD, 2017 seçimlerinde 1949’dan beri aldığı en düşük oy oranına gerilemişti. Ve birçok ülkede benzer başka örnekler... Ekonomik ya da siyasal krizlerin toplumu sarstığı anlarda kitlelerin, her şeyin olduğu gibi devam etmesinden yana olan merkez partilere sırtını dönmesi yeni bir durum değil. Yaşam olağanüstülükler içindeyken, halk bugün ve gelecek kaygısına düşmüşken “aynı tas aynı hamam” diyenlerin zemin kaybetmesinden daha doğal bir şey olamaz. Olağanüstülükler, olağanüstü politik alternatifleri gündeme getirir; siyasi uçları güçlendirir. Aşırı sol güçlü ve etkili bir aktör değilse öfke-nefret üzerinden umutsuzluğu örgütleyen aşırı sağa (Mouffe’un sağ popülizm diye tanımladığı) alan açılır. Kriz anlarında aşırı sağın da aşırı solun da temel söylemi ekonomi üzerinedir. Siyasi elitlere karşı halk meselesinin geri planında yoksullaşma ve krizin faturasının halkın çoğunluğunun sırtına yıkılması vardır. Aşırı sol için sömürücülerin, sermayenin ve onun hizmetindeki siyasi elitlerin, devletin konumunu deşifre etmek ve bu söylemin halk katında karşılık bulması için kriz anlarından daha uygun bir zaman olamaz.

Sol Popülizm Neye Dayanacak?

Mouffe, sol popülizmin jargonunu siyasi elitlerle (oligarşi) halk arasındaki hasımlık temelinde, halkın çeşitli demokratik taleplerinin eklenmesi üzerine kurmasını istiyor¹:

¹ Boşuna Mouffe’a “Podemos’un anası” demiyorlar: “*Bu söylemin ana nesnelerinden biri "kast" göstereni. Sınıfsal diskurun ezen/ezilen, burjuva/proleter sembollerinin söylemsel cephanesini tükettiğini düşünen Podemos çekirdek kadrosu, Avrupa’nın içinde bulunduğu troyka güdümlü kemer sıkma politikalarına karşı farklı bir çatışmayı kullanıyor. "Kast" ifadesi tam olarak son dönemde borç ve yolsuzluk skandallarıyla*

Popülizm aşağıdakiler ve yukarıdakiler ayrımı üzerine siyasi sınır çizer. Müesses nizama karşı halk gibi. Bu nedenle bu konjonktürde, sınırı Marksist gelenek içinde burjuvaziye karşı proletarya, sermayeye karşı emek arasında çizmeye çalışan aşırı-sol partilerin başarı şansı yok. Bunun yerine neoliberal kurumlara karşı halk biçiminde bir sınır çizilebilir. Bu durumda da halkı nasıl kuracaksın? Halk ne? Oligarşiye karşı, neoliberalizme karşı olanlar, aşağıdakiler (Mouffe, 2019: 110).

Mouffe'a (2019: 23-4) göre neoliberal hegemonyanın temeli "piyasanın egemenliğini dayatmaya ve – kuralsızlaştırma, özelleştirme, kemer sıkma – ve özel mülkiyet haklarını, serbest piyasayı ve serbest ticareti korumakla devletin rolünü sınırlandırmaya yönelik bir dizi politik-ekonomik uygulamayla atılmıştır." Neoliberalizmin aslen emekçi düşmanlığı üzerinden temellendiğini beyan ettikten sonra Mouffe (2019: 14), sol popülizmin "işçi sınıfının taleplerini eklemlenen bir 'eşdeğerlilikler zinciri'"ni ifade eden kimliklerin, hareketlerin oluşturduğu talepler manzumesi üzerinden hareket etmesi gerektiğini savunuyor. Mouffe açısından emekçiler, çeşitli kimlikler arasında bir kimlik olmaktan; "eşdeğerlilikler zinciri"nin sade bir parçası olmaktan öteye pek de gidemiyor.

Postmodern teorisyenlerin vazgeçilmezi işçi sınıfını merkeze alan sosyalist/komünist tezleri "özcülük"le suçlayıp işçi sınıfının devrimin öznesi olmadığı iddia etmeleridir. Postmodernistler açısından aslında ortada özne de yoktur. Mouffe, "radikal demokrasi" tezinden "sol popülizme" geçiş yapsa da işçi sınıfını bir özne olarak yok sayma

çarpınan Avrupa demokrasilerinin politikacı ve bankacılarının aynı insan kaynağı havuzundan gelmelerine işaret ediyor... "Kast"ın karşısına "gente normal"i (normal halk) koyan Iglesias..." (Külebi, 2015)

halinde bir değişiklik yok². Bu tezlerin sol üzerinde etkide bulunabilmesinin gerisinde bazı nesnel gerçeklikler de yok değil.

1970'lerin sonundan itibaren İngiltere ve ABD merkezli başlayan neoliberal dönem, üretim süreçlerinin parçalanması ve Uzak Doğu üretim merkezine dönüşürken Batı'nın gelişmiş ülkelerinde hizmet sektörünün ağırlığının artmasıyla ilerledi. Uzunca yıllar boyunca hâkim olan Fordist model, büyük işletmelerde çok sayıda işçiyi biraraya getirerek örgütlenmelerin ve böylece kitlesel çapta eylemlerin önünü açmıştı. Bu fabrikaların küçük küçük işyerlerine bölünmesi, aynı işyeri içinde çalışanların taşeron sistemiyle parçalanması, hizmet sektörünün genişlemesiyle az sayıda emekçinin çalıştığı işyerlerinin ağırlık kazanması işçi örgütlülüğüne, sendikaların gücüne inanılmaz darbe vurdu. 1980 sonrası dünya çapında sendikalaşma oranları çarpıcı şekilde düştü. Bu durum işçi sınıfının eylem gücünün zayıflamasını da beraberinde getirdi. İşçi sınıfının politikayı belirleme kapasitesi zayıflarken etkin bir toplumsal aktör olarak halkın karşısında çıkışı sekteye uğradı. Böyle bir konjonktürde postmodernistlerin işçi sınıfının ölümünü ilan etmesi ve bu iddianın kabul edilmesi de çok daha kolaylaştı.

İşçi sınıfının kolektif bir özne olarak gücü zayıflasa da genişliği 1980'lerden bugüne çok arttı. İşçi sınıfının vadesinin geçtiğini ilan edenler bile toplumun çok daha büyük bir kesiminin sıradan çalışanlara dönüştüğünü kabul etmek zorunda kalıyor. Ücret karşılığı, üretim sürecinde hiçbir belirleyiciliğe sahip olmadan çalışma yaygınlaştı. Marks ve Engels'in (2014: 28) Komünist Manifesto'da öngördüğü süreç olan işçileşme süreci gerçekleşti: *"Doktoru da, hukukçuyu da, rahibi de, şairi de, iktisatçıyı da, kendi*

² Sonuçta popülizmden bahsettiğinden postmodernist teorisyenlerden farklı olarak emekçi gündemlerine utangaçça daha çok ağırlık vermek gerekir diyor ama işçi sınıfına biçilen misyon sol popülist partilere oy vermekle sınırlandırılmış basit bir destekçilikten öte değil.

ücretli emekçisi haline getirmiştir.” Saygın profesyoneller maaşlı çalışanlara dönüştü. İşçi sınıfının niceliksel büyümesi yok sayılacak gibi olmadığından postmodernist ekol, Marks’a alternatif bir kavramla karşımıza dikiliyor: prekarya. İngilizcede güvencesiz demek olan “precarious” kelimesiyle proletarya anlamına gelen “proletariat” kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşan prekarya, aslında işçi sınıfının güvencesiz kesimlerini ifade etmekten başka bir anlam taşıyor. Ama postmodernistlerin Marks’a alternatif yeni bir kavram icat etme ve kullanma hazları söz konusu.

Toplumu değiştirmek gibi bir iddiası kalmamış postmodernistlerin işçi sınıfının yok sayma eğilimleri, entelektüel hegemonya kurdukları ölçüde bütün bir solu kötürümleştirdi. Radikal kanat da dâhil solun neredeyse tamamı ibreyi kimlik siyasetine döndürünce sol faaliyet aslen ezilen kimliklere, yani sınırlı toplumsal gruplara odaklandı. Bütün bir topluma hitap etme ve onu etkileme şansını kaybetmiş sol da hızlıca güç kaybedip etkisizleşti. Şimdi Mouffe karşımıza toplumsal hareketlerin ancak toplumsal sorunu öne çıkaran bir siyasi partide birleşerek başarılı olabileceği vurgusuyla çıkıyor. Ama işçi sınıfını bu siyasetin odağına açıkça koymakta hala ayak sürüyor. Oysaki sol popülizmin de emek merkezli olmadan güçlü bir siyasal aktör olma şansı yok.

Bir kere toplumun çoğunluğunu ifade ediyor işçi sınıfı. Nesnel çıkar ortaklığıyla bağlı bir toplumsal grup bu. Popülizmden bahsediyorsanız toplumun geniş kesimlerinin dertlerini söylem ve taleplerinizde öncelleyeceksiniz de ne yapacaksınız? Bunun en temel yolu emek gündemli siyaset yürütmektir. Mesela neoliberal saldırıların odağında olan çalışma saatleri, asgari ücret, yıllık izin, emeklilik yaşı, emekli maaşı vb. meselelerde emekten yana bir söylem hızla geniş kesimlerin desteğini alacaktır. Bakın Corbyn’e, Melenchon’a... Corbyn’in toplumsal destek kazanmadaki hızlı başarısında halkın yaşam koşullarını iyileştirmeyi

hedefleyen ücretsiz eğitim, zenginlerin vergilendirilmesi, özelleştirmelerin geriye döndürülmesi gibi talepleri öne sürmesi etkili olmuştur. Keza Melenchon'un yıldızının parlamasında zenginlerin vergilendirilmesi, emeklilik yaşının 60'a düşürülmesi, haftalık 35 saatlik iş süresi, ücretli iznin 6 haftaya çıkarılması gibi emekçi gündemli talepler belirleyici olmuştur. Ne Corbyn ne de Melenchon örneği tesadüf. Toplumun çoğunluğunu oluşturan emekçi sınıflar, özellikle 2008 krizinin yükünü sırtlanmaktan yorulmuş durumdalar. Emeğin haklarını genişletecek söylemler – inandırıcı olduğu ölçüde – ilk planda hızla destek kazanıyor³.

Antagonizma Yerine Agonizma

Mouffe, neoliberal dönemden “‘biz’ ve ‘onlar’ arasındaki politik sınıra duyulan ihtiyaç köhne bir politik modele ait diye düşünüldü ve ‘merkezdeki konsensus’ demokrasinin olgun biçimine atılan bir adım olarak göklere çıkarıldı.” (Mouffe, 2019: 44) diyerek şikâyet ediyor. Konsensusa yapılan aşırı vurgunun demokrasiye zarar verdiğini düşünen Mouffe, demokratik siyasetin hasımsız olmayacağını söyleyerek bu hasımlık ilişkisinin hangi temelde tekrar inşa edilmesi gerektiğini Sol Popülizm kitabında tanımlıyor. Neoliberal dönemde konsensus adı altında merkez sağ ve sol arasındaki ayrımın silinmesine, çatışmaların yok sayılmasına karşı çıkan Mouffe çatışmayı demokratik siyasetin vazgeçilmezi olarak görüyor. Ancak bu çatışma düşmanlar arası bir mücadeleyi değil, muhalifler arası bir mücadeleyi ifade etmeli Mouffe açısından. Mouffe, bu perspektifle agonizma (rakipler/hasımlar arası ilişki) kavramını öne çıkarıyor:

Liberal demokrat bir rejimde mühim olan mesele, politika açısından kurucu olan biz-onlar ayrımının çoğulculuğun tanınmasıyla uyumlu bir biçimde nasıl tesis edileceğidir. Önemli olan, çatışmanın

³ Syriza örneğinde olduğu gibi kitlelerin kredisi sonsuz da değil. Söylem ve vaatlerle gerçeklik uyuşmayınca – ki öyle de oluyor, olacak – sol popülistlere yönelik toplumsal destek hızla da eriyebiliyor.

bir “antagonizm” (düşmanlar arası mücadele) değil, “agonizm” (hasımlar arasındaki mücadele) biçimini almasıdır. Agonistik karşı karşıya geliş, antagonist karşı karşıya gelişten farklıdır... Rakibi ortadan kaldırılması gereken bir düşman değil, varlığı meşru kabul edilen bir hasım olarak hesaba katması hasebiyle farklıdır (Mouffe, 2019: 101).

Marks’ın işçi sınıfı - burjuvazi antagonizmasının (dost-düşman ilişkisi) yerini konsensüse eşlik eden muhalefet almış oluyor böylece. Mouffe’a (2019: 42) göre “*merkezî bir otoriteye ihtiyaç duymaksızın çeşitli ekonomik ve siyasi modellere göre örgütlenmiş bölgesel kutupların çokluğunun kabul edilmesi*” dünyayı “agonistik” kılacak. Demek istiyor ki demokratik siyasetin kurucu öğelerinden biri çoğulculuk, rekabet temelinde işlerse farklılıklar temelinde bir dünya sistemi mümkündür.

Mouffe, mealen kimseyi dışlamadan konsensusa ulaşmak pekâlâ mümkün diyor. Gerçekten öyle mi? İşçi sınıfının, toplumun ezilen ve sömürülenlerin siyasi özneler olarak varlığına “hasımları/rakipleri” kapitalistlerin tahammülü var mı? İşler tıkrında giderken bir nebze kadar. Ama ya kriz bir var olup olmama sorunu ortaya çıkardığında? Dünya çok daha sık böyle krizlerin içinde kendini buluyor.

Mesela 2008’de finans şirketlerini bizim cebimizden kurtarmayın diye milyonlar sokağa dökülseydi ABD’de rekabet temelinde bir konsensus çıkar mıydı? Yoksa zorun gücüyle hareket bastırılmaya mı çalışılırdı? Mouffe’un kendisi de Chavez örneğinden egemen sınıfların çıkarlarını tehlikede hissettiğinde hiç de uzlaşmacı davranmadığını ortaya koyuyor: “*Karşı tarafı düşman değil, hasım olarak görmek ve öyle davranmak. Bunun gerçekleşmesi için senin böyle davranman yetmiyor. Karşı tarafında da oyunu böyle oynaması lazım. Venezuela’da bu hiç gerçekleşmedi. Chavez iktidara gelir gelmez düşman ilan edildi*” (Mouffe, 2019: 114-5).

Mouffe, aslen bize, “aramızda çeşitli farklılıklar olsa da aynı gemideyiz” demiş oluyor. Bu argüman kriz içinde debelenen ve meşruiyet kaybı yaşayan kapitalist sisteme ve onun işlerini gören iktidarlara soldan destek değil de nedir? Daha fazlası da var: Mouffe (2019: 51), “...*bizim savunduğumuz, liberal demokrat rejimin etik-politik ilkelerinin, yani ‘herkes için özgürlük ve eşitlik’ ilkesinin ‘radikalleştirilmesi’ydi*” diyor radikal demokrasi tezleri için. Sanki liberal demokrat rejimin gerçekten etik-politik ilkesi herkes için eşitlik, özgürlükmüş gibi. Buna kapitalizm altında imkân varmış gibi. Gramsci, Batı’da işler daha zor derken sivil toplumda rejimin hegemonyasının sürdürücüsü olan, sistemin emniyet sübablığını yapan Mouffe gibilerden bahsediyordu.

İleri demokrasinin beşiği olma iddiasındaki AB’nin gözde ülkesi Fransa’da Sarı Yelekliler hareketine yönelik polis müdahalesinde AKP’nin Gezi Direnişi’ndeki tavrının bir benzerini gördük. Almanya’da Nazilerin, İtalya’da Mussolini’nin, İspanya’da Franco’nun iktidarı tarihin tozlu sayfalarında falan kalmadı. Egemen sınıfların işçi sınıfının devrimci atılımıyla sonuçlanan derin bir ekonomik-toplumsal kriz karşısında çaresiz kaldıklarında neler yapabileceklerinin en billurlaşmış örnekleri bu rejimler. İşçi sınıfı ile kapitalistler arasında uzlaşmaz çıkar karşıtlığı var; düşmanlığın temelini hazırlayan da bu. Çünkü sömürünün kaynağı olan emekçi sınıflardan artı değeri çekebildiği oranda kapitalistlerin var olma imkânı var. Uzlaşma dediğinizde emekçi sınıflara siz biraz fedakârlık edin demiş oluyorsunuz; çünkü egemen sınıfların, kapitalistlerin ödün vermesini engellemek için koca bir devlet mekanizması var arkalarında. Uluslararası ölçekte düşünüldüğünde uzlaşma daha bir hayal oluyor. Dünyanın tepesine çöreklenmiş ABD egemen sınıflarıyla Irak’ta, Suriye’de evleri başlarına yıkılan, yerinden yurdundan edilen emekçi halkın uzlaşması düşünülebilir mi? Dünya bugün bu emperyalist çekişmelerin daha çok gölgesi altında.

Halk Nasıl İnşa Edilecek?

Mouffe’a göre siyasalın kurucu ögesi olan kolektif kimliklerin biraraya gelmesi için, sol popülizm “*Bir dizi demokratik talebi birleştirip, bir ortak irade yaratmalıdır.*” (Mouffe, 2019: 112). Mouffe’un tarif ettiği çokluğu birleştirecek çimento ne olacak? Mesela Marksizm işçi sınıfının devrimci birliğinden bahsederken ortak çıkarlara vurgu yaparak nesnel bir temel tanımlıyor. Bakın Şili’ye, Lübnan’a, Irak’a; neoliberal saldırılar, yoksulluk emekçileri nasıl birleştiriverdi!

Mouffe, çokluğu biraraya getirecek nesnel bir zemin tarifleme derdinde değil. Sonuç da ahlaki, vicdani temellerde yaratılabileceği iddia edilen bir “ortak irade” oluyor: “*Yurttaşlığın radikal demokrat kavranışı, farklı demokratik mücadelelerin içerisinde yer alan insanlara ortak kimlik sağlayacak bir imkân olarak tasavvur edildiğinde, eşdeğerlik zinciri vasıtasıyla bir ‘halk’ inşasına alan açabilir.*” (Mouffe, 2019: 76). Halk otomatikman demokratik bilinçle hareket etseydi bu noktada olmazdık herhalde sorusunu Mouffe da kendisine sormuş olmalı ki bu bilinci taşımayanları bilinçlendirme görevini de sol popülistlere vermiş:

Farklı siyaset seçenekleri arasında seçim yapmanın kriteri, hangisi demokrasiyi radikalleştirir sorusudur. Bana göre radikal demokrat yurttaş olarak davranmıyoruz hayatta. Elbette yurttaş olarak davranmakla hiç ilgilenmeyen dünya kadar insan var. Önemli olan bu bilinci geliştirmek ve güçlendirmektir. Sol popülist strateji bu bilinçlenmeyi geliştirmeyi hedefler (Mouffe, 2019: 126).

“Bilinçlenmeyi geliştirmek”; nasıl mı? İşte bu nokta iyice ilginçleşiyor. Artık çaresizlikten bu büyük projenin imdadına halkı inşa edecek duygulanımlar ve bu duygulanımların yaratıcısı olarak sanatsal ve kültürel pratikler çağırılıyor:

Politikada duygulanımların oynadığı hayati rolü ve onların ne şekilde harekete geçirildiğini fark etmek başarılı bir sol popülist strateji tasarlamak açısından belirleyicidir (Mouffe, 2019: 85).

Sanatsal ve kültürel pratiklerin sol popülist bir stratejide oynayacağı rol işte bu sebeple önemlidir. Neoliberal sistem, hegemonyasını sürdürmek için, hiç durmadan insanların arzularını harekete geçirmek ve kimliklerini şekillendirmek durumundadır. Farklı bir hegemonya kurmaya mütemayıl bir “halk” inşası, neoliberal hegemonyayı ayakta tutan ortak duygulanımları aşındırabilen ve demokrasinin radikalleştirilmesinin koşullarını yaratabilen söylemsel/duygulanımsal pratiklerin çeşitliliğini beslemeyi gerektirir (Mouffe, 2019: 87).

Demokrasinin radikalleştirilmesi derdiyle hareket eden bir halkın inşasının dışında sol popülist partinin heterojen demokratik talepleri eşdeğerlik zinciriyle kendisine bağlaması için de bir açılım yapıyor Mouffe: “...bir dizi heterojen talebin yan yana gelmesini sağlayacak ama tek bir dili dayatmayacak bir simgeye ihtiyaç var. Mücadeleler kendi özelliklerini korumaya devam etmeli... Belirli hedef ve amaçlar için bir ortak irade oluşmalı. Bunun için birliği temsil eden bir simgeye, bir ilkeye ihtiyaç var. Bu simge bir lider olabilir, bir mücadele olabilir” (Mouffe, 2019: 116). Dedik ya Mouffe, postmodernistlere göre çok ileri gitmiş; siyaseti şekillendirmeye dair kaygılarınız olunca başka türlü olmuyor tabi. Gelelim argümanına. Çok başarılı, karizmatik bir liderin elinde sihirli bir değnek yok. Lider dediğiniz kişi de söylemiyle, siyasi duruşuyla, talepleriyle öne çıkıyor. Mücadelelerde öyle.

Ekonomik-Siyasal Olanın Ayırıştırılması, Yurtseverlik: Var mı Artıran!

Mouffe (2019: 57) “devrim mi reform mu gibi hatalı bir ikilem” vurgusu yaptıktan sonra kendi bakış açısını şu şekilde formüle ediyor: “...kapitalizmi aşındırmak... Bu fikri seviyorum. Cepheden bir çatışma değil, sistemi zayıflatacak, içinde çatlaklar oluşturacak, yıpratıp aşındıracak mücadeleler. Reformist olmayan reformlar yapmak demek bu” (Mouffe, 2019: 130). Kimin kimi aşındırdığını reformist/ sosyal demokrat hareketin son yüzyılı göstermedi mi! Sistemin sınırları içinde bir çözüm öngördüğünüzde onun değerleriyle hareket eden bir noktada kendinizi bulmanız çok zaman almayabilir.

Mouffe, devletin tarafsız bir alan değil, hegemonya mücadelesinin alanı olduğunu söylerken aslında sol popülizmin iktidara gelerek sistemin işleyişinde değişim yaratabileceğini ifade etmek istiyor. “Var olan kurumlardan hareket etmek” (Mouffe, 2019: 127) gerektiğini düşünen Mouffe, kapitalist düzenin ekonomik ve siyasal alanını ayırma girişimiyle tam da reformizmin doğasına uygun bir tavır geliştiriyor:

Hatalı ikilem, epey yaygın bir biçimde, liberal demokrasinin politik kurumlarıyla kapitalist üretim tarzını birbirine karıştırmaktan kaynaklanır. Oysa gerçekte olan, tarihsel olarak bugüne dek karşılaştığımız türden bir olumsal eklemlenmedir... kapitalizm ve liberal demokrasi arasında zorunlu bir ilişkinin olmadığı açıktır... Maalesef Marksizm de liberal demokrasiyi kapitalizmin üstyapısı olarak sunup, bu kafa karışıklığına katkıda bulunmuştur. Bu iktisadiyatçı yaklaşımın liberal devletin imha edilmesinin icap ettiğini düşünen çeşitli sol kesimlerde hala kabul görmesi gerçekten üzücüdür. Günümüzde demokratik taleplerin ilettilmesini mümkün kılacak kuvvetler ayrılığı,

genel oy hakkı, çok-partili sistem ve medeni haklar gibi kurucu ilkeler; liberal devletin işleyiş alanına içkindir... benim savunduğum radikal reformcu politika, liberal demokrat politik işleyiş içerisinde iş görse dahi, kapitalist üretim ilişkilerine meydan okumaya engel değildir (Mouffe, 2019: 60).

Kapitalizmin kendinden önceki üretim biçimlerinden temel farkı, sömürünün ekonomi kaynaklı olması temelinde siyasal ve ekonomik alan arasındaki ayrılımdır. Şöyle ki eski egemen sınıflar siyasal-yasal ayrıcalıkları temelinde sömürücüler haline gelmişlerdir: köle sahibi olmak için yurttaş olmanın gerekliliği, feodal beyin senyoraj hakkıyla köylünün emeğini sömürmesi gibi. Ama kapitalizmde sömürünün kaynağı yasal zor değil ekonomik bir zorunluluktur. Her şeyin metaya dönüştüğü bir toplumda çalışmadan hayatta kalmak mümkün olmadığından işçiler emeklerinin sömürüsüne evet derler. Sömürünün kaynağı yasal-siyasal sistem olmayınca da ekonomik düzen ile siyasal işleyiş arasında ayrışma imkânı, her alanın kendi içinde özelleşmesi mümkün olmuştur. Ancak bu aralarındaki derin bağı ortadan kaldırmaz, sadece gözlerden gizler. Sanki toplumun en zenginleriyle devletin tepesinde oturanlar arasında çıkar birliği, kader ortaklığı, birbirini kollama hali yokmuş gibi. Bu durum sadece bir görüngüden ibarettir. Bu bağlamda sol popülist bir parti iktidara geldiğinde kısmi değişiklikler yapabilse de – ki neoliberal çağda bu reformların zemini de ortadan kalkmıştır – sistemin eşitsizlik üreten, özgürlükleri her daim daraltmaya çalışan asıl özünü dönüştürmek mümkün değildir. Mouffe ise liberal demokrat modele sadık kalarak anti-kapitalist olunabileceğini söylemekte: “*Demokrasiyi radikalleştirme işlemi ister istemez anti-kapitalist bir boyuta sahip olmalıdır çünkü karşı konulması gereken tabiiyet biçimlerinin çoğu kapitalist üretim ilişkilerinin sonucudur*” (Mouffe, 2019: 60).

Mouffe’un klasik sosyal demokrat tezleri farklı bir isimle önümüze sunduğunu söylemiştik. Bir örnek daha verelim

haklılığımız açıklık kazansın. Sosyal demokrat hareketle komünistlerin yol ayrımına yol açan yurtseverlik konusunda Mouffe tarafını belli etmiş:

Neoliberalizme karşı mücadelenin yalnızca ulusal düzeyde kazanılamayacağı açıktır. Avrupa düzeyinde bir ittifak kurmak gerekir, fakat sol popülist bir strateji ulusal -veya bölgesel- özdeşleşme biçimlerinde geçerli olan güçlü libidinal yatırımı görmezden gelemez ve bu alanı sağ popülizme bırakmak çok riskli olur. Bu, kapalı ve savunmacı milliyetçilik biçimlerini teşvik eden örnekleri benimsemek anlamına gelmez, söz konusu duygulanımların akacağı başka bir çıkış yeri önermek, onları ulusal geleneğin en iyi ve çok daha eşitlikçi veçheleriyle yurtsever bir özdeşleşme etrafında harekete geçirmek anlamına gelir (Mouffe, 2019: 81).

Mouffe'un üstteki sözlerinden sanki milliyetçiliğe fırsatçı bir temelde sahip çıkılıyormuş gibi görünebilir. Ancak mesele ulusal birlik fikri olunca fırsatçı tavır, ya gerisinde bu değerlerin kabulünü taşır ya da o noktaya doğru hızla uzanır. Podemos da mesela İspanya sağının "Çok Yaşa İspanya" sloganına sahip çıkmaktan geri kalmamıştır. Avrupa Sol Partisi'nde ulusalcı bir proje koyanlarla (Melenchon, Podemos vb.) daha liberal bir pozisyon takınarak Avrupa Birliği'nin projesine sadık kalanlar (Syriza, De Linke benzeri) bir bölünme yaşandı bile.

Nedir Gramsci'nin Sizden Çektiği?

Mouffe, sol popülizmin iktidara yürüyüşü konusunda argümanlarını Gramsci'ye dayandırmış.⁴ Mouffe'a göre

⁴ Radikal demokrasi tezleri için de benzer şekilde Gramsci'den yola çıktıklarını söyler Mouffe ve Laclau: "Mussolini'nin hapisanelerinden yazan Gramsci örneği, yeni bir kavramsal cephanelik üreten bir girişim sayılabilecek tek örnektir. Mevzi savaşı, tarihsel blok, kolektif irade,

“Gramsci’nin hegemonik politikaya yaptığı en önemli katkılardan biri, hem politik toplumu hem de sivil toplumu içerdiğini düşündüğü ‘integral devlet’ kavrayışıdır... Böyle bakarsak, hükümetin geleneksel aygıtı olmasının yanında devletin aynı zamanda farklı güçlerin hegemonya için çarpıştığı kamusal alanlardan ve çeşitli aygıtlardan müteşekkil olduğunu görebiliriz.” (Mouffe, 2019: 58). Bu sözlerin anlamı şudur: hegemonya mücadelesinde başarılı olup kurumları dönüştürmek pekâlâ mümkündür. Mouffe (2019: 59) şöyle özetler kendi bakışını: *“Amaç devlet iktidarını ele geçirmek değil, Gramsci’nin söylediği gibi, ‘devlet haline geliş tir’”*.

Gramsci’nin mevzi savaşının bu şekilde değerlendirilmesi Mouffe’la başlamadı. Bütün bir Eurokomünizm ekolü Gramsci’yi kendi reformist tezlerinin akıl hocası ilan ediverdiler. Oysaki mevzi savaşının çıkış noktası “neden Rusya’daki sosyalist devrimin başarısı Batı’da tekrarlanmadı?” sorusuna yanıt üretme kaygısı. Yani devrimci bir dert var geri planında. Gramsci bu noktada Rusya’da sivil toplumun çok zayıf olmasının, sopanın gücüne dayalı devletin her alanı kaplamasının bir manevra savaşıyla işçi sınıfının ve onun devrimci öncüsünün iktidara uzanmasına imkân verdiğini söyler. Oysaki Batı’da sivil toplum gelişmiştir ve iktidarı alma girişimi sadece bir kalkışma ile başarıya ulaşamaz. İşçi sınıfı, iktidarı ele alma yolunda bağlaşıklık sınıfların önderliğini kazanması için hegemonyasını organik aydınları aracılığıyla devrim öncesinde kurmalıdır (Gramsci, işçi sınıfının organik aydınlarını yetiştirmekle devrimci partinin görevli olduğunu belirtir. Gramsci tarafından devrimci partinin kendisi kolektif aydın olarak değerlendirilir). Ancak bu şekilde sistemin krizi patlak verdiğinde işçi sınıfı bu fırsatı değerlendirecek güce sahip olur.

hegemonya, entelektüel ve ahlaki önderlik – bu kavramlar Hegemonya ve Sosyalist Strateji’deki fikirlerimizin hareket noktası oldular” (Laclau ve Mouffe, 2015: 10).

Mouffe sol popülizm argümanına Gramsci'yi ortak etmiş ama Gramsci'nin mevzi savaşı ve hegemonya analizleri olsa olsa sol popülizmin neden "halkın egemenliği tekrar eline alması"na köstek olduğunu bize anlatır. Mevzi savaşı şunu ortaya koyar: Batı'da egemen sınıfların iktidarını mümkün kılan sopanın gücünün ötesinde sivil toplumu sarıp sarmalayan bir rıza üretme imkanındır. Bu rızanın sağlayıcıları da sadece açıktan burjuva çıkarların savunucusu partiler (merkez sağ, aşırı sağ) değildir; sosyal demokrasi de, Syriza gibi partiler de, sendikalar da, hatta kimi zaman sözde komünist partiler⁵ de olabilir. Bunların hepsi oyunda sırası geldiğinde kapitalist düzenin devrim tehdidi karşısında emniyet sübabı olurlar. Dolayısıyla Gramsci'ye dayanarak sol popülizm savunusu komik olur.

Sosyal Demokrasinin Sınırları

Mouffe, Laclau ile birlikte 1985'te Hegemonya ve Sosyalist Siyaset kitabını yazdıkları sırada hala sosyal demokrat partilerin *"demokrasinin radikalleştirilmesini hedefleyen bir projeyi gerçekleştirmesi için dönüştürülebileceğini"* (Mouffe, 2019: 17) düşündüğünü söylüyor. Oysa sonrasında 1980'lerin neoliberal hegemonyasına sosyal demokrasinin de teslim olduğunu, *"'sol' kimliğini bir kenara bıraktı"*ğını (Mouffe, 2019: 15-16), sağ-sol ayrımının kaybolduğunu ve böylece de bu partilerin etkisizleşip düşüşe geçtiklerini belirtip artık sosyal demokrasiden bir şey beklenemeyeceğini, çözümün sol popülizmde olduğunu savunuyor Mouffe. Sosyal demokrasinin sosyalist hareketle ortak bir tarihi var; siyaset sahnesindeki varlıkları bir arada başladı. Ayrılıkları ise keskin şekilde 1. Dünya Savaşı döneminde gerçekleşti. O günden bu yana sosyal demokrasinin tarihi ileri geri hamlelerle dolu. Sadece 1980 sonrasında sapıtmış, varlık zemininin altını oymuş bir sosyal demokrasi falan yok yani.

⁵ Mesela Yunanistan'da 1980'lerin sonunda krize girmiş rejimi ayakta tutan Yunanistan Komünist Partisi KKE olmuş, sağcı Yeni Demokrasi ile iktidar ortağı olabilmmişti.

1920’lerde sosyalist devrim dalgası birçok Avrupa ülkesini sararken kapitalist düzeni ayakta tutan - Alman devriminin önderleri Rosa Lüksemburg ve Karl Liebknecht’i katletme, Nazilerin SA birliklerinin öncüsü olacak Freikorps’ları örgütleme pahasına – sosyal demokrasiden başkası değildi. Kapitalizmin başı her dara düştüğünde onu ayakta tutan koltuk değneği sosyal demokrasi oldu, kendi toplumsal desteğini kaybetme pahasına. Kapitalizmin giderek süresi kısalan genişleme dönemlerinde reformlarla piyasaya çıksa da – ki o bile sosyalist hareketin önünü kesme hedefiyle – kriz anlarında halkın acı reçeteyi kabul etmesini sağlayan aktörler oldu sosyal demokrat partiler.

Gelelim bugünkü tartışmaya. Mouffe’un sosyal demokrasiden ümidini kesmesi lafta aslında. Bize halkın politik temsilcisi olarak sunulan sol popülizm, sosyal demokrasinin isim değiştirmiş halinden başkası değil. Mouffe’un argümanları da radikal görüntünün altında modası geçmiş klasik sosyal demokratik tezleri postmodern sosla önümüze tekrar getirilmesini ifade ediyor:

Sol popülist strateji anayasal liberal demokrat çerçevede yeni bir hegemonik düzenin tesisine taliptir ve çoğulcu liberal demokrasiyle radikal biçimde köprüleri atmayı ve bütünüyle yeni bir politik düzenin kuruluşunu amaçlamaz. Neoliberalizmin liberalizm ve demokrasi arasındaki tanımadığı eklemlenmeyi yeniden tesis edecek, yeni bir hegemonik oluşumu meydana getirmeye mütemayil bir kolektif iradenin, yani “halk”ın inşa edilmesini ve demokratik değerlerin başrolde oynamasını amaçlar. Demokratik kurumların radikalleştirilmesi ve belinin doğrultulması işlemi şüphesiz kırılma momentlerine ve egemen iktisadi çıkarlarla karşı karşıya gelmeye gebedir fakat liberal demokrat meşruluk ilkelerine sırt çevirmek şart değildir... Buna belki “radikal reformculuk” veya... “devrimci reformculuk” denebilir çünkü bu

adlandırmalar reformların tahrip edici boyutuna ve demokratik araçlarla olsa da reformların sosyoekonomik iktidar ilişkilerinin yapısında derinden bir dönüşüm gerçekleştirme amacıyla olduğuna işaret eder (Mouffe, 2019: 56-7).

Sol popülist bir stratejinin amacı, iktidara gelmek ve ilerici bir hegemonya tesis etmek için halka dayalı bir çoğunluğun yaratılmasıdır (Mouffe, 2019: 61).

Mouffe kendi savunduğu sol versiyonun – sol popülizmin – “radikal reformculuk” olduğunu savunuyor. Oysa ki iktidara uzanınca bu partilerin yıldızını parlatan söylemlerin, taleplerin yerinde yeller esiyor. Syriza örneği bu durumu kanıtladı zaten. Mouffe’un politik reçetesi yaygınlık kazandıktan çok kısa süre sonra Syriza’nın egemen sınıfların ve Troyka’nın çıkarına Yunanistan’ı krizin dibinden çıkararak halk desteğini kaybetmesi ve seçimlerde yenilmesi acıklı tabi⁶. Syriza’nın mevcut, bahsi geçen sol popülizm örneklerinin gelecekte gerçekleştirmesi muhtemel iktidar deneyimleri Mouffe’un sol popülizminin sınırlarını göstermesi açısından anlamlı. Mouffe’a göre sol popülizminin gözde temsilcisi Unidas Podemos, Temmuz ayı içinde emekçi halka türlü neoliberal ihanete imza atmış sosyal demokrat PSOE ile hükümet ortağı olmanın kenarından bakanlık pazarlığı yüzünden döndü bile⁷.

⁶ Syriza, 14 bölgesel havaalanını, Pire ve Selanik limanlarını özelleştirmesinin, emeklilik maaşlarında yüzde 40 kesinti yapmasının (bunu yüzde 20’lik bir başka kesinti izleyecek), sağlık hizmetlerinin içini boşaltmasının, on binlerce işi ortadan kaldırmasının, grev karşıtı yasalar çıkarmasının, NATO’ya kucak açıp İsrail ile bir askeri ittifak kurmasının ardından, artık işçi sınıfı ile cepheden bir çatışma içindedir.

⁷ PSOE lideri Sanchez, aşırı sol diye geçen Unidad Podemos ile anlaşmazlıklarının hükümet programı kaynaklı olmadığını vurgulamıştı: “Anlaşma mümkün olmadı. Sorun hükümet programı değil bakanlıkların dağılımıydı. Unidas Podemos’a teklifimiz sosyal sorunlarla ilgilenen bir Başbakan Yardımcılığı kurulması ve Sağlık, Konut, Sosyal Ekonomi ve Eşitlikler bakanlıklarının verilmesiydi. Sosyal konularla ilgili 4 bakanlık. Bu teklifimiz reddedildi” (Yanatma, 2019).

Iglesias, görüşmeler sırasında *“İlerici güçler İspanya’nın geleceğine yüzünü dönmek için güçlerini birleştirmek zorunda”* diyordu. Ya da Demokrat Parti içindeki Demokratik Sosyalistler grubundan Ocasio-Cortez’i, seçildikten sonra Cumhuriyetçi eski başkan adayı McCain’in ölümünün ardından onu güzel sözlerle uğurlar buluveriyorsunuz.

Mesele kişiler ya da partileri değil. Sistem içi bir çözüm peşinde olduğunuzda, o sistem de krize girdiğinde, kriz de varlık meselesine dönüştüğünde onu ayakta tutmak için fedakarlıklara katlanırsınız. Çıpras’a sorsanız; bıraksaydık da Yunanistan batsaydı, insanlar daha çok mu yoksullaşsaydı der. Yani reformizmin radikali reformsuzu iktidara geldiğinde aynı çizgide birleşir. Çok daha radikal görünümde olsanız da sistemin sınırlarını kendi sınırlarınız bilerseniz durum budur. Bırakalım Podemos’u, Melenchon’u Allende, Chavez için de sonuç bundan ötesi olmamıştır.

Kaynakça

Külebi, B. (2015, 27 Şubat) “Podemos Hakkında Bilinmeyenler”, <https://bianet.org/bianet/biamag/162676-podemos-hakkinda-bilinmeyenler>

Laclau, E. ve Mouffe, C. (2015) **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, İstanbul: İletişim.

Mouffe, C. (2019) **Sol Popülizm**, İstanbul: İletişim.

Yanatma, S. (2019, 25 Temmuz), “İspanya’da Sol Hükümet Güvenoyu Alamadı: 4 Yılda 4. Seçim İhtimali”, <https://tr.euronews.com/2019/07/25/ispanyada-sol-hukumet-guvenoyu-alamadi-4-yilda-4-secim-ihhtimali>

Marx ve Engels (2014) **Komünist Manifesto**, İstanbul: Yordam.

Aksayan Sürekli Devrim¹ Teorisinin Eleştirisi

V. U. Arslan

*Tony Cliff'in (1917-2000), Troçki sonrası devrimci Marksist geleneği yaygınlaştıran sonraki kuşak liderler arasında özel bir yeri vardır. Bu özgünlük, eleştirel yöntemde ısrar etmesinde yatar. Yani diğer liderlerden farklı olarak Cliff, Troçki'nin kimi perspektiflerini eleştirel süzgeçten geçirmiştir. Özellikle SSCB analizinde “dejenere (yozlaşmış) işçi devleti” teorisinin geçersiz olduğunu söylemesi önemli farklar yaratmıştır. Cliff bu sonuca varan ilk kişi değildi belki ama Troçki'nin mirasını sahiplenerek sosyalist inşaya devam etmesiyle özgün bir yere sahipti. **Rusya'da Devlet Kapitalizmi** ve dört ciltlik **Lenin biyografisi** devrimci Marksist kadroların yetiştirilmesinde temel önemdeki eserlerden birisi oldu.*

¹ T.Cliff'in bu çalışması internette okuyabilmek mümkündür: <https://www.dsip.org.tr/index.php/kutuphane/93-brosurler/1061-tony-cliff-aksayan-surekli-devrim>

Troçki'nin SSCB analizinde belirli boşluklar bıraktığı doğrudur, zira Stalinist bürokrasinin yükselişi ve devrimin içeriden yıkılışı benzersiz bir fenomendir. Karşı devrimin, Beyaz Ordu'nun süngüleriyle, mülk sahibi sınıflar ve emperyalizmin açık zaferiyle gelmesini beklersiniz. Ama Sovyetlerin yıkılışı bu şekilde olmadı. SBKP içerisinde örgütlenen bir hizip, devrimi boğazlarken devletin adına, bayrağına ve bir takım sembollere dokunamazdı. Nitekim 1991'e kadar dokunamadı da. Bu yüzden 1920'lerin ikinci yarısında kesinleşen karşı-devrimi açıklarken Troçki'nin her şeye rağmen Ekim Devrimi'nin kimi kazanımlarının sürmekte olduğunu savunmasında şaşılacak bir şey yoktur. Dengeleri değiştiren tüm gelişmelere hızlı cevap vermek zorunda olan, olayların ve tarafların olağanüstü baskısı altında bulunan Troçki'nin yine de bürokratizm eleştirisini dünyada sistemleştiren ilk kişi olduğunu biliyoruz. Üstelik yıllar geçtikçe Troçki'nin Stalinist iktidara karşı eleştirisi daha da sertleşmiş ve kökten bir karakter kazanmıştır. Ne yazık ki Troçki'nin suikasta uğraması bu düşünsel süreci sonlandırdığından Troçki'nin analizlerindeki kimi eksik parçaları yerli yerine oturtmasına fırsatı olmadı. Yine de devrimci muhalefetin programatik inşasını bu kadar etkili ve sistemli biçimde Troçki'den başkası yapamazdı. Bu inşaatın şu ya da bu kısmının elden geçmesi gerektiği doğrudur ama ortaya çıkan muazzam eser O'na aittir.

T.Cliff'in yapmaya çalıştığı ustasının eserinin kimi kısımlarını elden geçirmektir. Bu görevin önemi büyüktür, çünkü 4.Enternasyonal'in sonraki liderleri ustalarının her dediğini tekrarlayıp duran dogmatik bir yöneme saplanıp kalmıştı. Troçki'nin ustası olduğu diyalektiği teoride ve pratikte kullanabilmek, öncelikle eleştirel yöntemden ayrılmamayı gerektiriyordu. Evet, Cliff Troçki'nin çoğu öğrencisi gibi O'nu peygamber mertebesine yükseltip dogmatizme savrulmamıştı. Marksist yöntem gerçeğin peşinde çekincesiz olarak hayatı açıklama çabasını gerektiriyordu. Ama bu, eleştirel yöntemin her zaman doğru kullanıldığı anlamına

gelmez. Örneğin SSCB'nin dejenere işçi devleti değil, devlet kapitalisti bir rejim olduğunu ortaya koyduğu çalışmasında Cliff, Marksizme önemli bir katkı sunuyordu ama “*sürekli devrim teorisinin büyük kısmını reddetmek durumunda kalacağı*”² **Aksayan Sürekli Devrim** broşüründeki zayıflıklar gözden kaçacak gibi değildir. Cliff bu çalışmasında analiz ve soyutlama yeteneği açısından ustası Troçki'nin çok gerisine düşecektir.

Küba Devrimi'nin Getirdiği Sorular

T.Cliff'in **Aksayan Sürekli Devrim** broşürünü 1963'te kaleme aldı. Daha aylar önce SSCB'nin Küba'ya yerleştirdiği nükleer başlıklı füzeler, Soğuk Savaş'ın en büyük krizini yaratmıştı. Bu, Castro ve ekibinin SSCB'nin yörüngesine girişinin son ve en güçlü tesciliydi. Castro, artık, Stalinizmle özdeş sandığı komünizme karşı önceki eleştireliliğini çoktan unutmuş ve komünist olduğunu ilan etmişti (Aralık 1961). Buna uygun şekilde Küba'daki üretim modeli, SSCB'deki model etrafında yeniden örgütlendi. Planlı ekonomi, devlet mülkiyeti ve yönetimin yukarıdan aşağı bürokratik biçimde örgütlenmesi tesis edildi.

Peki bu durumda devrimi gerçekleştirenler gerillalar olmuyor muydu? Castro ve örgütü **26 Temmuz Hareketi**, dünyadaki diğer gerilla hareketleri gibi kırsal kesimde köylülüğün desteğini sağlamaya çalışan ama esas kadroları orta sınıf aydınlar olan bir gerilla hareketi değil miydi? Bu durumda sürekli devrim teorisinin temelleri yerinden oynamış olmuyor muydu? Sürekli devrim teorisine göre toplumun devrimci lokomotif işçi sınıfı değil miydi? Küba'da ise devrimi orta sınıf bir hareket başarmamış mıydı?

Bu sorulara verilen yanıtlar tayin edici olacaktı. Planlı ekonomi ve devlet mülkiyetinin işçi devleti (yozlaşmış de olsa) tanımlaması için yeterli olduğunu düşünen **4.Enternasyonal**'in devamı iddiasındaki bazı Troçkist

² Cliff, *Aksayan Sürekli Devrim*, s.2

gelenekler, Küba’da sürekli devrimin yaşandığını ilan etti³. Buna göre Castro ve arkadaşları, farkında olmasalar da sürekli devrimci oluyorlardı! Böylelikle gerillacılığa kapı aralanıyor, proleter devrimcilikten uzaklaşıyordu. Troçkist harekette daha önce yaşanan uluslararası bölünmenin taraflarından ABD’li **Sosyalist İşçi Partisi (SWP)** ile Avrupa merkezli 4.Enternasyonal Uluslararası Sekretaryası (**ISFI**) Küba Devrimi’ne olan mutlak taraftarlıkları nedeniyle yeniden yakınlaşıp birleşme kararı aldı. Ortaya çıkan **USFI (4.Enternasyonal Birleşik Sekretaryası)**, zaman içerisinde, gerillacılıktan kimlik solculuğuna kadar orta sınıf tepkiselliğine yedeklenmenin Troçkizm içerisindeki öncü gücü oldu. Gelgelelim ABD’li SWP’nin Küba yönetimine yakınlığı öyle bir noktaya ulaştı ki SWP, 1980’lerin başında **Castroculuğa** geçiş yapıp kendisini feshetti. Öyle ya bir grup gerilla, sürekli devrimi gerçekleştirebiliyorsa Troçkizme, Bolşevizme ve hatta işçi sınıfı devrimciliğine ne gerek vardır ki! Koca geleneğin sonunun bu şekilde olması oldukça hazindir ve ideolojik sağlamlığın ne kadar hayati olduğunu ortaya koyar.

T.Cliff ABD’li SWP gibi Küba’nın bir işçi devleti olduğunu düşünmediği için hatta tersine bu rejimlerin bürokratik devlet kapitalisti rejimler olduğunu savunduğundan Castroculuğun çekimine sağlam bir şekilde bağıştı. Cliff, tam tersine, “işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır” şiarını bayraklaştırarak Castroculuğa yanaşan Troçkistlere karşı ideolojik mücadeleye girişmişti. Ama Castro’nun etrafındaki rejimi devlet kapitalizmi teorisi etrafında mahkum etmek meselenin bir kısmıydı. Diğer tarafta Küba Devrimi ile sürekli devrim arasındaki meseleyi açıklamak gerekiyordu. Ne de olsa geri kalmış ülkelerde sınıfların oynayabilecekleri roller konusunda sürekli devrim teorisi oldukça netti. Görünüşte

³ Bu büyük çarpıtmayı teorize edenlerin başında Michael Löwy gelir, bakınız Sürekli Devrim, Ayrıntı Yayınları.

Küba’da yaşananlar orta sınıf önderliğindeki bir devrimi işaret ediyordu. Bu da sürekli devrim teorisini yanlışlayan bir gelişmeydi.

Sürekli Devrim Teorisinde Sınıflar

20.yy’ın başında savaşların ve devrimlerin ayak sesleri işitiliyordu. Peki kuzeybatı Avrupa’daki bir dizi gelişmiş ülke ile ABD dışında kalan dünyada devrimlerin karakteri ne olmalıydı? Beklenti, burjuva demokratik devrimler eliyle ülkelerdeki feodal unsurların tasfiyesi sayesinde üretici güçlerin gelişimi önündeki engellerin kaldırılması, hızlı sanayileşme, anayasal haklar, sendikalar, güçlü parlamento vb’nin oluşumuydu. Peki, beklenen demokratik devrimlere kitlesel gücü ve genel grev silahı ile katılması beklenen devrimci işçi hareketi kendisini bu programla sınırlayacak mıydı?

Geçtiğimiz yüzyılda bu sorunun en ciddi şekilde ortaya konduğu ülke **Rusya** olmuştu. Bir yandan yoğunlaşmış, oldukça gelişkin ve radikal işçi hareketi; diğer yandan geri kalmış devasa genişlikteki topraklarda yaşayan köylü çoğunluk, zayıf burjuvazi, çürümüş otokrazi, soylular, kilise ve hatta arkaik toplumsal formlar... O dönemde Marksizmin mekanik ve ekonomik determinist bir yorumunu yapan 2.Enternasyonal liderliği, geri kalmış ülkelerin demokratik devrim aşamasından geçmesi gerektiğinin “zorunluluğunu” anlatmaktaydı. Bu aşamalar teorisine göre az gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalist devrim gündemde olamazdı. Bu yaklaşım o zamanlar Marksizmin adeta resmi görüşüydü ve buna uygun olarak Menşevikler ve hatta Bolşevikler (Nisan 1917’ye kadar) işçi hareketinin önüne sosyalist devrim programını koymuyorlardı.

Troçki ise bambaşka bir sonuca varacaktı. Ona göre demokratik devrim programının hayatta bir karşılığı yoktu. Feodal kalıntıları temizleyecek; toprak sorunu ve ulusal sorunu çözecek; anayasal demokratik bir sistemi güvenceye

alacak burjuva demokratik devrimler çağı gerilerde kalmıştı. Burjuvazi, monarşinin ayrıcalıklarından nefret etse de asla alt sınıfların radikalizmi ile işbirliğine cesaret edemez ve böyle bir tasfiyeye cüret edemezdi, zira alt sınıf radikalizmi fazlasıyla tehlikeli ve korkutucuydu. “Ayak takımını sokağa salarlarsa” işin nereye varacağını kimse kestiremezdi. Burjuvalar kapitalist mülkiyetin de hedef tahtasına konacağını biliyordu.

Gerçekten de örgütlü işçi sınıfı ve önderlik ettiği yoksul halk kesimlerinin Çarlığı, toprak beylerini ve kiliseyi alt edip devrimi burjuva demokratik sınırdan durdurmakta ne gibi bir çıkarı olabilirdi? Niye bu noktada sömürüye ve toplumsal zenginliğe dokunmayıp iktidarı altın tepside burjuvaziye sunacaklardı? Ayrıca aşamalar teorisine göre demokratik devrimin temel ödevi olan toprakların köylülere dağıtılması, mülk sahibi sınıflarla belirleyici bir çatışmayı kaçınılmaz kılacaktı. Troçki bu noktada demokratik devrimin sınırlı programının dahi mülk sahibi sınıfların belinin kırılmasını zorunlu kılacağını açıklıyordu. Yani aristokrazi ile burjuvazinin iç içe geçmişliği yüzünden büyük toprak mülkiyetine yapılan bir saldırı karşısında egemen sınıflar, işçilere ve köylülere karşı birleşecektir. Yani toprak reformunu gerçekleştirmek isteyenler iç savaşı göze almak zorundadır. Eğer iç savaşı göze alıyorsanız, büyük mülk sahibi sınıfların gücünü kırmak zorundasınız. Yani devrimci diktatörlük sadece topraklara el koymakla kalmaz, bu adımının arkasında durmak için, örneğin, bankalara da el koymak mecburiyetindedir. İşte bu noktada demokratik devrimin sınırları aşılır ve sosyalist devrimin hudutlarına girilir. Ülkenin kaderini belirleyen ana ekonomik arterler işçi sınıfının kontrolüne geçmelidir. Bu noktada işçi sınıfı, köylüleri, yoksul halk tabakalarını ve yoksullaşan orta sınıfları peşine takarak toplumun önderi haline gelir. Bu devrim, uluslararası devrimin başlangıcını oluşturur; devrim yayılmak zorundadır, geri kalmış bir ülkedeki işçi iktidarının tek çıkış yolu budur ve bu hayal değildir. Kapitalist sistemin krizleri küresel, devrimler ise

seridir. Başarılı devrimlerin farklı ülkelere yayılması ile de emperyalist kapitalizmi nihai olarak yenilgiye uğratmak mümkün olacak, bu sayede komünist bir dünya kurulmasının maddi olanaklarına erişilmiş olacaktır.

O halde sürekli devrim teorisinde sınıfların kompozisyonunu şu şekilde özetleyebiliriz.

- 1) Tarih sahnesine geç çıkmış burjuvazi zayıftır; monarşiye, feodal artıklara ve emperyalist odaklara göbekten bağlıdır. Bu yüzden emekçi halkın düşmanıdır. Devrimlerde korkuya kapılır ve burjuva demokratik devrim programını hayata geçirmek için kavgaya girmesi mümkün değildir.
- 2) İşçi sınıfı, geri kalmış ülkelerde toplumun azınlığı da olsa sanayi ve ticaret merkezlerinde yoğunlaşan örgütlü gücü sayesinde sistemi dize getirebilir, yoksul halk tabakalarını kendi programı etrafında birleştirerek ulusun devrimci önderi pozisyonuna yükseltebilir. Toplumsal gelişmenin ayağına pranga olmuş feodal ve emperyalist engellerin bertaraf edilmesi, ancak işçi sınıfı iktidarının kurulmasıyla mümkün olur.
- 3) Köylüler ve orta sınıfın diğer katmanları, küçük burjuvazinin ara pozisyonu nedeniyle ya burjuvazinin ya da işçi sınıfının programına destek verirler. Kendi bağımsız rollerini uygulamaları söz konusu değildir. İşçi sınıfının devrimci parti liderliği altında birleşmesi durumunda yoksul ve topraksız köylüler devrimci işçi sınıfının peşinden giderken, orta sınıf aydın ve yarı aydınların çoğunluğu da işçi sınıfının devrimci programına katılırlar. Şayet işçi sınıfı gerekli güç ve atılganlığı gösteremezse bu kesimler de hızla burjuvazinin saflarına savrulacaktır.

Küba ve Çin'in Yorumlanması

Sürekli devrim teorisinde sınıfların konumlanışını kabaca özetledikten sonra Küba Devrimi'nin nasıl yorumlanması gerektiğine başlayabiliriz. Cliff'in Küba Devrimi yorumu da tıpkı soldaki genel kanıya uygun şekilde Küba'daki devrimin başlı başına gerillaların gerçekleştirdiği bir devrim olarak görülmesine dayanıyor. Cliff buna uygun şekilde Küba'da devletleştirilmiş planlı ekonomiye geçişi orta sınıf bir liderliğin toplumun önündeki feodal ve emperyalist engelleri ortadan kaldırması olarak anlatıyor. *“Fidel Castro'nun iktidara gelişi, ne işçi sınıfının ne de köylülüğün ciddi bir rol oynadığı, ancak orta sınıf aydınların tüm mücadele alanını doldurduğu bir olaydır.”*⁴ Aksayan Sürekli Devrim broşürünün önemli bir kısmı Küba Devrimi'nde işçi sınıfı ve şehirlerin rolünün ne denli önemsiz olduğunu kanıtlama çabalarına ayrılmıştır. Cliff, bu konuda alıntılar yapar, tanıklar gösterir ve adeta “fokocu”luğun haklılığını göstermeye çalışan bir gerilla sempatzanı gibidir. Zaten işçi sınıfının ve hatta köylülerin rolünün önemsizliği konusunda alıntı yaptıkları kişiler de ya gerilla liderleri ya da bunların eleştirel olmayan taraftarlarıdır. Cliff'in de dahil olduğu bu mit yaratıcılarına göre Küba Devrimi kahraman gerillaların eylemi ile gerçekleşmiştir. Oysa 1956'da Meksika'dan kalkarak Küba'ya çıkarma yapan Castro'nun önderliğindeki ekip 82 kişidir ve hemen ilk baskında bunlardan sadece 12'si sağ kalıp Sierra Maestra'daki mücadeleye katılabilmektedir. 1958 Nisanı gibi geç bir tarihte bile gerilla mevcudu ancak 180 kişidir ve Batista'nın düştüğü gün bu sayı ancak 803'e çıkabilmiştir. Yani Küba Devrimi'nde şehirlerin, özel olarak da Havana'nın, oynadığı kilit rol hesaba katılmadan devrim anlaşılamaz. Grevler, genel grevler, barikatlar, çatışmalar ve öğrenci eylemleri yokmuş gibi sunulan bir devrim portresi sonraki yıllarda gençliğe oldukça aldatıcı bir model sunmuştur. Küba işçi sınıfının ön devrimci durumun oluşmasında ve ardından rejimin çökmesinde oynadığı belirleyici rolün inkar

⁴ Cliff, *Aksayan Sürekli Devrim*, s.8

edilmesi şaşırtıcıdır⁵. Cliff bunu yapmaktadır çünkü Aksayan Sürekli Devrim broşüründeki temel çıkış noktası, az gelişmiş ülkelerde işçi sınıfının pasifliği ve orta sınıf grupların devrimlere önderlik etme kapasitesinde olduğudur.

Cliff, Küba dışında Çin’de de Mao önderliğindeki gerillaların Stalinist SSCB tipi bir rejimi örgütlemelerindeki öncü ve kurucu rolünden yola çıkarak sürekli devrim teorisinin hayatı açıklamadığı sonucuna ulaşmıştır. Cliff’e göre sürekli devrim teorisi 1905 ve 1917’de Rus Devrimlerini ve Çin’de kaybedilen 1926 Devrimi’ni açıklayabiliyorken 1949 Çin ve 1959 Küba Devrimlerini açıklayamamaktadır. Zira bu ülkelerdeki toplumsal gelişmenin önünde engel olan köhnemiş aristokratik kalıntılar ile zayıf ve kaypak burjuvaziye tasfiye edenler devrimci işçi sınıfı olmamış, bu görevi orta sınıf aydınlar gerçekleştirmiştir. O yüzden sürekli devrim teorisi bu ülkelerde “aksamaktadır”.

T.Cliff sürekli devrim teorisinin neden aksadığını açıklamaya çalışırken iki temel “olguyu” gündeme getirir. Cliff, ilk olarak işçi sınıfının her durumda devrimci olmadığını, onun bilincini ve örgütlülüğünü bulandıran güçlü tarihsel faktörlerin olduğunu anlatmaya koyulur. Dolayısıyla az gelişmiş ülkelerde çoğu durumda işçi sınıfı siyasal açıdan topluma önderlik edecek durumda değildir. Burjuvazi kaypak, çıkarıcı ve aciz olduğu için (Cliff’e göre sürekli devrim teorisi bu konuda haklıdır!) herhangi bir toplumsal devrime önderlik edecek durumda değildir. O halde yine de çözülmeyi bekleyen toplumsal çelişkiler olduğu gibi kalmaz. Bu noktada orta sınıf aydınları bu düğümü çözmek için devreye girer. Büyük tarihsel çelişkiler orta sınıf aydınların sürüklediği

⁵ Küba Devrimi işçi hareketinin rolü hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlar arasında Steve Kushion’un “A Hidden History of the Cuban Revolution: How the Working Class Shaped the Guerillas’ Victory” adlı çalışması verilere dayalı oldukça zengin bir kaynak niteliğindedir.

devrimle çözüme kavuşur. Cliff bu sonuçlara ulaştıktan sonra toplumlarda orta sınıf aydınların özel konumuna dair hiç de derinlikli ve orijinal olmayan açıklamalar getirir.

Bir defa işçi sınıfının her durumda devrimci olmadığına “keşfedilmesi” ve bunun sürekli devrim teorisine karşı bir itiraz olarak sunulması gerçekten şaşırtıcıdır. Aslında şaşırtıcı olan sürekli devrim teorisine karşı bu saçma itirazı ortaya atanın Cliff olmasıdır. Elbette ki işçi sınıfı her durumda devrimci değildir. Kapitalizmin tarihi boyunca işçi sınıfı mücadelelerinin devrimciye dönüştüğü ve geri çekildiği dönemler birbirini izlemiştir. Sürekli devrim teorisi, işçi sınıfının yegane devrimci sınıf olduğunu anlatır ve işçi sınıfının toplumsal öncü olarak potansiyelini ortaya koyar; işçi sınıfının tüm tarihsel kesit boyunca her an devrimci örgütlülük ve bilinç seviyesinde olduğunu söylemez. Öte yandan T.Cliff’in siyasi yaşamı boyunca dünya ülkelerinin büyük çoğunluğu işçi sınıfının devrimci atılımını yaşamıştır. Macaristan (1956), Fransa (1968), Şili (1973), Portekiz (1974), İran (1979) Devrimleri işçi sınıfının öncülüğündeki toplumsal devrimlerdir. Bunun dışında 1960’lar ve 1970’lerde Türkiye’de olduğu gibi işçi sınıfının devrimci yükselişinin yaşandığı ülkelere de epey uzun bir liste yapabiliriz. Hal böyleyken Cliff’in Afrika ve Hindistan’da işçi sınıfı radikalizmini yavaşlatan faktörleri uzun uzun anlatan tanıklara yer vermesi gerçekten insana ilginç gelmektedir. Oysa örneğin 1980’lerde Güney Afrika işçi sınıfının ırkçı rejimle beraber bütün emperyalist kapitalist pislikleri temizleme ve tüm Afrika emekçilerinin lideri olarak ortaya çıkma potansiyelini ortaya koyması yeterince açıklayıcıdır. Bu sürecin başarısızlıkla sonuçlanması, yani aslında sürekli devrim programının hayata geçirelememesi, sadece G.Afrika’nın değil, tüm Afrika’nın kötü talihinin değişmesini engellemiştir. Bu yenilgi işçi sınıfının öncü partisinin var olmaması ile alakalıdır. Bu da Leninizmin tarihsel geçerliliğini ortaya koyar. Afrika kıtası ancak sürekli

devrimin zaferiyle açlık ve susuzluğun, etnik ve dinsel vahşetin, eğitimsizliğin ve geleceksizliğin pençesinden kurtulabilir.

Orta Sınıflar Nasıl Rol Alabildi?

Aslında T.Cliff'in vardığı yanlış sonuç, sürekli devrim teorisinin aksaması sınırlarını çoktan geride bırakmaktadır, çünkü küçük burjuvazinin büyük toplumsal çelişkileri çözmek konusunda aciz olduğu, sınıf mücadelesinde bağımsız bir rol oynayamayacağı, büyük burjuvazi ya da işçi sınıfının peşinden gitmek zorunda olacağı gibi tespitler Troçki'nin değil, Marksist sınıflar teorisinin buluşudur⁶. Dolayısıyla Cliff orta sınıfların oynadığı bağımsız devrimci öncü rolü vurguladığında Marksist sınıf teorisi ve maddeci tarih anlayışıyla da çelişmektedir. Ya da tersinden söyleyecek olursak Cliff'in bıraktığı yerden devam edeceksek sadece sürekli devrim teorisinin değil Marksist sınıf teorisinin de aksadığı sonucuna ulaşmamız gerekir. Gelgelelim gerçek aksama Cliff'in analizlerinde yaşanmaktadır.

Küba ve Çin'de küçük burjuva tepkiselliğini bu denli belirleyici kılan neydi? Cliff'in analizindeki temel hata, merkezi analiz noktasının yerelle (ulusalla) sınırlı olması, sadece yerli sınıfların (Kübalı burjuvazi, köylülük, işçi sınıfı ve orta sınıf aydınlar) potansiyeli üzerinden devrimi açıklama çabasıdır. Cliff'in çıkarsamalarında uluslararası perspektif

⁶ Klasik Marksist önderlerden bu konu hakkında birçok alıntı verilebilir. Bunlar içerisinde Lenin'in şu ifadeleri Cliff'in sürekli devrim teorisine getirdiği aksama eleştirisini çürütmeye yeterlidir: "*Burjuva egemenliği ancak proletarya tarafından alaşağı edilebilir; proletarya, ekonomik varlık koşulları bu alaşağı etme işini hazırlayan ve ona bu işi başarma olanağını ve gücünü veren tek sınıftır. Burjuvazi, köylülük ve bütün küçük-burjuva katmanları böler ve dağıtırken, proletaryayı biraraya getirir, birleştirir ve örgütler. Büyük üretimde oynadığı ekonomik rol nedeniyle, proletarya, (s. 38) burjuvazinin çoğunlukla proleterlerden daha çok sömürüp ezdiği ve kurtuluşları için bağımsız bir savaşıma yeteneksiz bulunan bütün çalışan ve sömürülen yığınların yol göstericisi olmaya yetenekli tek sınıftır.*" (Lenin, Devlet ve Devrim, s.58)

tümüyle ihmal edildiği için sürekli devrim teorisi kendisine hayatı açıklamıyor gibi gelmektedir. Oysa Küba Devrimi'nin başarıya ulaşması, sadece ülke içindeki sınıfların kapasiteleri ve yerel dinamiklerle açıklanamaz. ABD işbirlikçisi Kübalı mülk sahiplerinin tasfiyesi, SSCB müdahalesi olmadan mümkün olamazdı. Yani küçük burjuva aydınların Çin'de ve Küba'da belirleyici roller almasının arkasında dış müdahale gelmektedir. Yani Marksizmin sınıflar teorisini ve onu referans alan sürekli devrim teorisini yanlışlayacak şekilde orta sınıfın bağımsız muzaffer devrimci rolünden bahsedilemez. Çin'de ve Küba'da belirleyici olan Soğuk Savaş konjonktürüdür.

Küba'da ülkenin ve devrimin kaderi Kübalı sınıflar tarafından belirlenmemiştir. 1959'dan itibaren Küba'da işlerin nasıl düzenleneceğini ABD ve SSCB arasındaki rekabetin sonuçları belirlemiştir. Yani, Kübalı orta sınıf aydınların bağımsız devrimci roller üstlenerek toplumun önündeki feodal-kapitalist-emperyalist bariyerleri aşması gibi bir okuma yapmak gerçekliği olduğundan bambaşka görmektedir.

26 Temmuz Hareketi ve Mao'nun Programı

SSCB, devrimden önce Küba diktatörü Batista'yı destekliyordu, zira SSCB açısından ABD ile arası bozulan bir diktatörü müttefik haline getirmek büyük bir kazanımdı. O ülkenin komünist partisi de SSCB'nin dış politik çıkarlarına uygun şekilde söz konusu diktatör ile iyi ilişkiler kurmak durumundaydı. O sıralarda Küba'nın en önemli "sosyalist" gücü olan Küba Komünist Partisi (KKP) de diktatör Batista'yı desteklediğinden kentlerdeki büyük hareketten uzakta kalmış ve kitlelerin gözünden düşmüştür. KKP, izlediği siyasetle Castro için de sürekli sıkıntı kaynağı olmuştur.

1950'lerin ikinci yarısında Batista diktatörlüğünün ölümcül hasta olduğu ortaya çıkmıştı. Borca ve yolsuzluklara batmış, yönetsel zafiyetlerle ve halk ayaklanmalarıyla boğuşan, kırsal kesimde gerillalarla uğraşan ve ordusu giderek çözülen diktatör, bir taraftan da ABD tarafından hedef

alınmaktadır. ABD Mart 1958’de Batista’ya silah ambargosu uygulamaya başlamış, Aralık 1958’de de ABD’nin Havana büyükelçisi Batista’ya desteklemeyeceklerini bildirmiştir⁷. Batista düşeceğini anlar ve ülkeden kaçır. Batista rejiminin çökmesiyle Castro ve örgütü **26 Temmuz Hareketi** toplumun en örgütlü ve silahlı unsuru olarak yönetime geçerler. Yıllar sonra Castro “*eğer Stalin yaşıyasaydı Küba’da devrime izin vermezdi*”⁸ diyecektir.

Batista’nın kaçıışının ardından iktidara gelen Castro ve 26 Temmuz Hareketi’nin programı, bağımsızlık, yurtseverlik, insanca bir düzen, toprak reformu, demokratik anayasa, ekonomik kalkınma üzerine odaklanmıştır. Bu program açıkça küçük burjuva programdır ve zaten Castro da devrim öncesinden başlayarak 1961’e kadar komünist olmadıklarının altını çizmiştir⁹. Toplumun sosyalist çizgilerde bir dönüşümü hedeflenmemiştir. Ama sol ulusalcılık 26 Temmuz Hareketi’nin en net çizgisiydi. Küba artık ABD’nin arka bahçesi olmayacaktı. Diğer taraftan ABD’li tekellerin

⁷ 14 Aralık 1958’de ABD’nin yeni Küba elçisi Earl Smith üstlerinden Batista’ya, artık pılısını pırtısını toplayıp gitmesi gerektiğini söylemesi yolunda direktif almıştı. “17 Aralık’ta ABD elçisi Smith Batista’yla görüştü ve aldığı direktif uyarınca ona ABD Dışişleri Bakanlığının, emekliye ayrılmasının büyük ölçüde kan dökülmesine engel olacağına inancında olduğunu bildirdi.” (Hugh Thomas, *The Cuban Revolution*, Londra, 1986, s. 237)

⁸ Socialist Resistance adlı örgütün Londra’da Latin Amerika üzerine yaptığı bir konferansta konuşmacı olan Kübalı aydın Celia Hart Santamaria, Fidel Castro’nun bir sohbetinde kendisine ‘Küba devrimi 1953’te meydana gelmediği için şanslıyız, eğer devrimimiz 1953’te meydana gelseydi Stalin buna izin vermezdi’ dediğini dünyaya duyurmuştur. Bu duyuru ne Fidel ne de Küba yönetiminin herhangi bir yöneticisi tarafından yalanlanmamıştır.

⁹ “Bizim devrimimiz ne kapitalist ne de komünist! Kapitalizm insanı feda eder, komünizm totaliter anlayışıyla insan haklarını feda eder. Ne birine ne de diğerine katılıyorum... Bizim devrimimiz kırmızı değil zeytin yeşilidir. Sierra Maestra’daki asi ordusunun rengini taşımaktadır.” ([1] Aktaran Peter Binns and Mike Gonzalez, Küba, Castro and Sosyalizm, Z Yayınları, 1994, s. 6)

çıkarlarına zarar vermeden böyle bir programı uygulamak nasıl mümkün olacaktı? Castro her şeye rağmen ABD ile arayış bozmamak ve hatta ABD'den destek almak için elinden geleni yaptı. ABD'ye gidip kendisini anlatmaya çalışsa da kapılar yüzüne kapanacaktı. ABD'nin Küba'da açıktan karşı devrimi desteklemeye başlaması için çok zaman gerekmeyecekti.

Devrimlere hep şüpheyle bakan ve gangster diktatör Batista'nın arkasında durmaya çalışan SSCB ise Küba'daki yeni yönetim sayesinde ABD'nin burnunun dibinde batmayan bir uçak gemisine sahip olabileceklerini fark etmekte gecikmeyecekti. Yani Castro'yu "sosyalist" yola sokan da ABD'nin bunaltan baskısıydı. Neticede Küba SSCB'ye bağlanacak, ülke şeker dayalı monokültür ekonomisine dönüşecek ve esas olarak Moskova'nın disiplinine girecekti.

Çin'de Devrimin Mümkün Oluşu

Peki Çin'de devrimin gerçekleşmesi ve akabinde üretim ilişkilerinin Stalinist yeniden dizaynı nasıl mümkün oldu?

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Japonya işgalinden kurtulan Çin'de iki ordu baş başa kalmıştır: Komintang'a bağlı milliyetçi ordu ile Mao'nun Halk Kurtuluş Ordusu. Toprak reformunu temel alan Mao'nun devrim programı, Castro'nun 26 Temmuz Hareketi'nin programını andıracak şekilde demokratik devrimi esas alır. Maoist 4'lü sınıf bloku, işbirlikçi olmayan kapitalistleri de kapsamaktadır. Bunun pratikteki anlamı da burjuva milliyetçi Komintang ile uzlaşmaktır. Mao'nun gerilla birliklerinin atılım yaparak düzenli ordulara dönüşmesi Japonya işgaline karşı girişilen ulusal mücadele döneminde olmuştur. Mao'nun hareketi ulusalcı eğilimleri sonuna kadar sürdürecektir.

Mao'ya ve hareketine şüpheyile yaklaşan ve Japon işgali bitene kadar asıl desteği Komintang'a yapan Stalin SSCB'si¹⁰ bir yandan da ÇKP'ye Komingtang ile birleşmesi yönünde telkinler vermektedir. Ama Komintang ÇKP ile uzlaşmaya yanaşmaz. Böylelikle Japon işgali bittiğinde iç savaşın son perdesinin yaşanması kaçınılmaz olur. ABD Komintang'a yardım ederken Stalin önce Komingtang ile yürümeyi düşünmüş ama ardından belirleyici savaşlarda Komintang'a karşı ÇKP'ye destek olmuştur. Böylelikle Soğuk Savaş'ın ilk cephesi Asya'nın en büyüğü Çin'de açılmıştır. SSCB'nin Çin gibi bir dev ABD'ye bırakma lüksü yoktur. Belirleyici askeri manevraların ardından SSCB desteğini arkasına alan Halk Kurtuluş Ordusu küf bağlamış Komintang'ı ülkeden sürer.

Çin'de iktidara gelen ÇKP, işçi sınıfına herhangi bir iktidar alanı tanımaz; SSCB'dekinin benzeri otoriter, bürokratik, planlı bir devlet ekonomisini yürürlüğe sokar. Bu işlerin yürütülmesinde askeri, mali ve teknik destek SSCB'den gelecektir. Güçlü devlet olabilmek için milliyetçi kalkınma hamlesi başlatmak adına SSCB'deki gibi Birinci Beş Yıllık Plan ilan edilir. Buna göre işçilere düşen çok çalışmak ve sadece itaat etmektir. Troçki'nin 1930'larda yazdığı gibi Mao'nun küçük burjuva radikalizmine dayanan güçleri işçi sınıfına tamamen uzak ve hatta onun tarihsel çıkarlarına düşman bir güçtür¹¹. Tarihsel deneyim Troçki'nin bu tespitini tamamen haklı çıkarmıştır. 1970'lerden itibaren Çin serbest piyasaya geçtiğinde Çinli yoksul emekçiler ÇKP'li patronlar ve uluslararası sermaye için ucuz emek orduları oluşturacaklardır.

¹⁰ “Bizim için önemli olan Çin'in Japonya karşısında boyun eğmemesiydi. Mao Zedung'un bu konuda bize yardımcı olmadığını söyleyebiliriz ama bir şekilde çok da karşı değildi. Öncelikli olarak asıl Çan Kayşek'e yardım ediyorduk. Oysa o, Çin Komünist Partisi'ne karşı savaşa giriyordu. Durum son derece karmaşıktı.” Çuyev, F. (2010). *Molotov Anlatıyor*, Yordam, İstanbul, s. 127

¹¹ Troçki, *Çin Üzerine*, Tarih Bilinci Yayınları, 1932

SSCB ve Stalin'in daha 1930'lardan itibaren Mao ve ÇKP'ye kuşkuyla baktıklarından bahsetmiştik. Devrimden kısa sonra başlayan Kore Savaşı, ABD'ye karşı ortak tavır alan Çin ve SSCB'nin ilişkilerinin bir süre daha iyi gitmesini mümkün kılmıştır. Ama ardından milliyetçi reflexler gündeme geldikçe Çin ile SSCB can düşmanları olacaktır. 1960'larda Çin ve SSCB arasında sınır savaşları patlak verecek ve ardından ÇKP rejimi SSCB'nin en büyük belası haline gelecektir. Çin ABD ile sıkı müttefik olurken Maoistler tüm dünyada İslamcılardan faşist gruplara kadar geniş bir yelpazede müttefik unsur olarak anti-sovyet saldırı kampında yer aldılar.¹²

Kısacası Çin'deki Maoist dönüşüm tıpkı Küba'daki gibi Soğuk Savaş konjonktürünün bir ürünüdür. Cliff'in yaptığı analiz (orta sınıfların devrimleri gerçekleştirme ve programını yürürlüğü sokma başarısı) gerçeklerle örtüşmez. Eğer SSCB müdahalesi olmasaydı, küçük burjuva sol liderlikler Castro ve Mao uzlaşmacı programlarıyla ayakta kalabilirler miydi, "komünist" rotaya girerler miydi, girseler de devrimi sonuçlarına kadar götürür müydü? Bu sorulara olumsuz yanıtlar vermek durumundayız. Diğer devrim deneyimleri bizlere bu konuda bol bol kanıt sunmaktadır.

Sürekli Devrim Teorisi Tarih Tarafından İspatlanmaya Devam Ediyor

Küçük burjuvazi, sınıfsal pozisyonu ile güçlüden yana meyleder, kendi başına ayakta duramaz ve çelişkilerle dolu kendi programını hayata geçiremez. Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin istisnai dış müdahale faktörünü bir yana bıraktığımızda bu temel önerme sonraki olaylar tarafından da defalarca ispatlamıştır. Nikaragua'da 1979'da iktidara gelen Sandinistlerin durumu buna örnektir. Sandinist gerillalar

¹² Bu yerlerden birisi de Küba'nın dahil olduğu Angola iç savaşıdır. Küba ırkçı G.Afrika rejimine karşı solcu MPLA'ya destek olurken ABD ile ortak davranan Çin 1974'ten itibaren sağcı FLNA'yı desteklemiştir.

küçük burjuva programlarının bir yansıması olarak iktidarları süresince inanılmaz uzlaşmacı davrandılar. Gericiliğin kalesi kilisenin baskısı altında kürtaşı bile yasallaştıramadılar, toprak reformunu gerçekleştiremediler, kapitalistlerle ve toprak ağaları ile birlikte bir çeşit karma ekonomi yaratmaya çalıştılar. Mülk sahiplerine yönelik kamulaştırmalar Samoza ve dar grubuyla sınırlıydı. Verimli kullanıldığı sürece özel mülkiyetin korunacağı vurgulanırken Sandinistlerin ekonomi politikası şu sloganlar etrafında şekilleniyordu: Çoğulculuk, ekonomik demokrasi ve ulusal birlik.

1978’de Afgan “komünistlerinin” “kontrol dışı” devrimi ve liderleri ile büyük kavgalara girmişken Moskova’nın Nikaragua’daki Sandinistalara sıcak yaklaşması beklenemezdi. Castro bile devrimin hemen ertesinden itibaren Nikaragua’nın yeni Küba olmayacağını vurgulamaktaydı¹³. Castro’nun rolü Nikaragua burjuvazisinin mülkiyetine el konulmasına karşı çıkmak gibi yönlendirmelerle devrimi sınırlandırmak oldu. Devrim Nikaragua’da sınırlandırılınca doğal olarak Nikaragua ötesinde de sınırlandırıldı. El Salvador ve Guatemala gibi ülkeleri sarsan devrimler Orta Amerika’da bambaşka bir hayatın kurulmasına yol açabilirdi. Nikaragua’da ve Orta Amerika’da sürekli devrim süreci engellenince sonuçları emekçi sınıflar için çok acı oldu. Bugün Orta Amerika yoksulluk, eğitimsizlik, mafyatik iktidarlar ve uyuşturucu kartellerinin insafına kalmış durumda. Yüz binlerce yoksul emekçi her yıl ABD sınırını yasa dışı şekilde geçmek için her şeylerini riske atıyor.

Nicaragua’nın Castro’su Ortega’nın sonraki politik kariyeri kendi başlarına orta sınıf liderliklerin kapasiteleri hakkında çok daha fikir açıcıdır. Sınırlı dış destek de iyice savsadiğında Sandinistler emperyalizmin baskısı altında kilise ve yerli burjuvaların örgütlediği iç savaşla boğuşmaktan vazgeçip

¹³ <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/07/28/nicaragua-will-not-become-another-cuba-castro-says/84f36f7e-b10b-44ab-b86f-989dc850546f/>

onlarla uzlaşma yoluna gitti. Sandinista ordusu dağıtıldı, serbest seçimler yapıldı, serbest piyasaya tam uyum sağlandı. Ortega gibi Sandinist liderler de serbest piyasaya dört el sarılıp zenginleştiler. Daha sonra eski gerilla lideri Ortega, aynı zamanda Sandinista iş adamları derneğinin lideri olarak, devlet başkanlığı koltuğuna oturdu. Korkunç yolsuzluklara imza attı, hızla zenginleşti, karısı Murillo ile despotik bir yönetim kurup itiraz eden halkı katletmekten de geri kalmadı.

Nikaragua deneyimi henüz Soğuk Savaş sürüyorken bu sonucu vermişti. Daha sonraki deneyimler orta sınıf tepkiselliğinin emperyalizm karşısında “kağıttan kaplan” olduğunu ortaya koyacaktı.

Nepal’de Maoistler, 2006 Devrimi sırasında sahip oldukları gerilla gücü, milis kuvvetleri ve halk desteği ile monarşinin devrilmesine öncülük ettiler. Ama sıra iktidarı almaya gelince Çin, Hindistan ve ABD’nin baskısı altında “Nepal’in sosyalist devrime hazır olmadığı” gerekçesiyle iktidarı burjuvaziye teslim ettiler. Onlar da bakan ve başbakan olarak çürümüş burjuva politikacılar kervanına katıldılar.

Kongo’dan da bir örnek verelim. Che’nin de yanlarına savaşmak için gittiği Kongolu Lorent Kabila önderliğindeki gerillalar 1990’larda iktidara geldiler. Geldiler ama kokuşmuş bir çete yönetimi sergilemek dışında bir fark koyamadılar.

FARC gerillaları, uzun yıllardır Kolombiya’da Castro’nun 26 Temmuz Hareketi’ne benzer bir programla savaşıyordu. Bu sınırlı program pekala hükümet ile müzakere edilebilirdi. Neticede gerillalar askeri alanda çıkışsızlığa saplandıkça yine Küba’nın arabuluculuğunda Kolombiya devleti ile anlaşmaya vardılar. FARC silahlara elveda dediğinde geriye hiçbir cazibesi olmayan sosyal demokrat bir oluşumdan başkası kalmayacaktı. FARC’ın programı başından beri uzlaşma amacını ifade ediyordu. FARC ve diğerleri Lenin’in deyişiyle silahlı reformistlerden fazlası değildi.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Orta sınıftan gelen ve küçük burjuva programlara sahip olan gerilla hareketlerine dair 3 kitadan örnekler verdik. Yani Cliff Küba ve Çin'den yola çıkarsa da sonraki devrim deneyimleri de sürekli devrimin haklılığını göstermiştir. Buna uygun şekilde orta sınıf programların biçareliği de ortaya çıkmış bulunmaktadır.

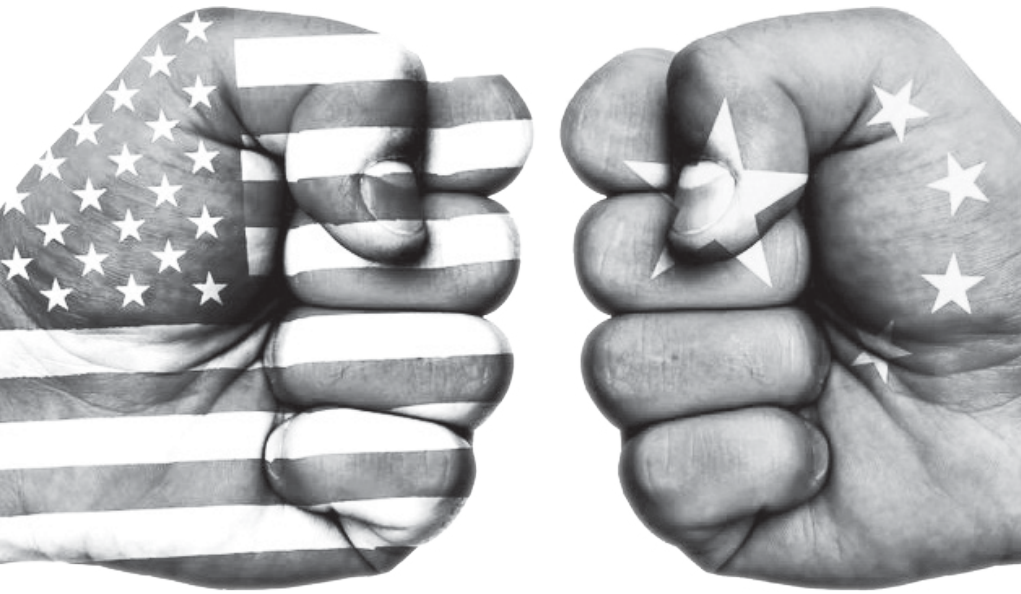
Son olarak Mısır'dan Tunus'a, Sudan'dan Cezayir'e kadar Kuzey Afrika devrimleri de sürekli devrimin haklılığını ispatlamıştır. Yakın dönemde ayaklanan Lübnan ve Irak halkları da sürekli devrim programı olmadan asla ilerleyemeyeceklerdir. Aynı şekilde ezilen Filistin ve Kürt halklarının özgürlüğü de sürekli devrim olmadan mümkün olmayacaktır.

İşçi sınıfının iktidarı ve kıtasal enternasyonalist bir devrim hareketi olmadan geri kalmış kapitalist ülkelerdeki hiçbir temel soruna cevap üretilemez. Ne geri kalmışlık ne emperyalizmin boyunduruğu, ne temel demokratik işleyiş, ne toprak reformu, ne kadın hakları ne insan hakları ne de düzgün bir iş ve insanca bir yaşam... Kapitalizm sınırları içerisinde kalarak milyarlarca emekçinin temel yaşamsal problemlerinin çözülmediği, burjuva sınırların her konuda çözümsüz kaldığı ve yoluna ancak kanlı etnik-dinsel boğazlaşmalar sayesinde devam edebildiği görülmüştür.

Bugün dünyada teknolojik atılımı gerçekleştiren az sayıdaki gelişmiş kapitalist ülke ile dünyanın geri kalanı arasındaki makas daha da açılmıştır. Az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlığı ve yoksulluğu sadece daha da şiddetlenebilir. Diğer taraftan dünyada burjuva demokrasisinin istikrarlı olduğu yerlerin zengin emperyalist metropoller olması boşuna değildir. Gelgelelim bu ülkelerde bile kapitalist sistemin emekçilerin yaşamlarında iyileştirici ödünler vermesi ekonomik kriz koşullarında mümkün olmamaktır, tersine neoliberal sosyal kesinti paketleri emekçileri bariz şekilde yoksullaştırmaktadır. Bu yüzden gelişmiş kapitalist merkezlerde de sınıf çatışması sertleşmekte ve buna paralel olarak burjuva devletlerin

demokrasi maskesi düşmektedir. Bunu ABD’de Occupy eylemcilerine gösterilen polis şiddetinde, Fransa’da Sarı Yelekliler’e karşı uygulanan devlet teröründe ya da Yunanistan’ın emperyalist merkezlere borçları vesilesiyle yarı sömürge konumuna düşürülmesinde yakından gördük.

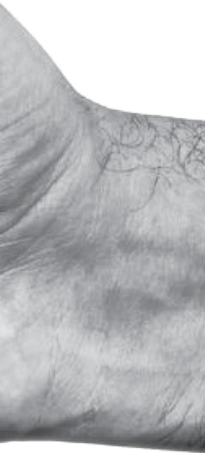
Ülkeler arasındaki gelir uçurumları, az gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalizmin temel demokratik sorunları çözmekte aciz oluşu, burjuvazinin tümüyle gerici ve kaypak bir sınıf olması, orta sınıf radikalizminin bir çıkmaz oluşu, örgütlü işçi sınıfının ise bu ablukayı kıracak yegane toplumsal güç olması, küresel kapitalizmin krizinin bulaşıcı, devrimlerin seri olması... Sürekli devrim teorisinin bu temelleri, maddeci tarih anlayışı ve diyalektik kavrayışın üzerinde yükselir. Bundandır ki sürekli devrim teorisi, olaylar ve tarihsel gelişmeler tarafından haklı çıkarılmaya devam etmektedir. Bu yüzden sürekli devrim teorisi Cliff’in iddia ettiği gibi 3 devrimin teorisi değildir, bugün de emperyalist cehennemden çıkışın tek anahtarıdır.

Küresel Ölçekte Çin-ABD Rekabetinin Dinamikleri

Emre Güntekin

Günümüzde emperyalist rekabet dünyanın hemen her yerinde durmaksızın sürüyor. Askeri ve ekonomik güç olarak küçük büyük fark etmeksizin egemen sınıflar bu küresel av sahasından kendi paylarına düşeni kapmaya çalışıyorlar. Ancak artık emperyalist-kapitalist sistem içerisinde bazı denklemlerin değişmeye başladığı, geriden hızla yükselerek gelen Çin ve Rusya gibi büyük emperyalist güçlerin ABD hegemonyasında açtığı gediklerle kendisini gösteriyor.

Piramidin alt katmanlarına inildikçe Körfez rejimlerinin, İran ve Türkiye gibi ülkelerin doğrudan veya vekilleri aracılığıyla inisiyatif olarak özellikle Ortadoğu'da hegemonya mücadelesinde ön plana çıktıkları göze çarpıyor.

ABD 90'lı yılların başında SSCB'nin çöküşüyle birlikte kendini rakipsiz ilan etmiş ve dünyayı kendi çıkarları etrafında yeniden şekillendirmeye girişmişti. Balkanlarda 90'larda ABD ve NATO ittifakı eliyle yapılan müdahaleler kanlı bir etnik savaşın ve katliamların önünü açmıştı. Aynı şekilde Ortadoğu'da Clinton döneminden başlayarak Irak üzerinden yeniden şekillendirme süreci başlatılmıştı. 11 Eylül'ün ardından Bush yönetimi tarafından yürütülen Afganistan ve Irak savaşları hem cihatçı çetelere varoluş alanı yaratmış hem de Ortadoğu coğrafyasının istikrarsızlaştırılmasında rol oynamıştı.

Young People Least Likely to Say U.S. Is Greatest Country in World

% who say U.S. 'stands above all other countries'

	2011 %	2014 %	Change
Total	38	28	-10
18-29	27	15	-12
30-49	38	26	-12
50-64	40	33	-7
65+	50	40	-10

Survey conducted Feb. 27-March 16, 2014.

PEW RESEARCH CENTER

2008 krizinin arifesinde Obama'nın iktidara gelişiyle ABD'de ve tüm dünyada yeni bir beklenti dalgası oluştu. İlk kez bir siyahî, Beyaz Saray'a çıkarken, Obama'dan en büyük beklenti Bush döneminde trilyonlarca dolara mal olan

savaşlara son vermesi ve barışın önünü açmasıydı. ABD’de krizle birlikte evlerini ve işlerini kaybeden milyonlarca insan için Obama’dan beklenen ise krizin emekçi sınıflar üzerindeki yükünü hafifletmesiydi. Sonuç kocaman bir hayal kırıklığı oldu. Bu hayal kırıklığı sadece Obama konusunda beklentisi olan emekçi sınıflara değil, egemen sınıflara da ait. ABD’li egemenler Obama’nın görevde olduğu sekiz yıl boyunca Suriye’de, Gürcistan’da, Ukrayna’da Rusya’nın askeri güç kullanmaktan çekinmeyişi, trilyonlarca dolar para akıtılan bir savaş sonucunda yerle bir edilen Irak’ın İran etkisine girmesini, Uzak Asya’da Çin’in ekonomik ve politik nüfuz alanının genişlemesini gıpta ile izlediler. Öte yandan 2008 krizinin yükü trilyonlarca dolarlık kurtarma paketleriyle büyük kapitalist tekellerden alınarak emekçi sınıfların üzerine atılmıştı.

Aslında bu kısa muhasebe bizi şu soruya bağlıyor: Amerikan hegemonyası çöküyor mu? Amerikan egemen sınıflarının gözlerinde bu korkuyu uzun süredir görebilmek mümkün. Pew Research Center tarafından yapılan bir araştırmada ABD’nin bütün devletler üzerinde bir güce sahip olduğuna dair görüşe 2011 yılında Cumhuriyetçilerin % 52’si, Bağımsızların % 33’ü, Demokratların % 33’ü katılırken; 2014 yılında bu oran Cumhuriyetçiler için % 37’ye, Bağımsızlar için % 26’ya, Demokratlar için de % 25’e düşmüş görünüyordu.

Aynı araştırmada neredeyse her yaş grubunda ABD’nin küresel gücüne olan güvenin erozyona uğradığı görülebilir. Geçmiş yüzyılın hafızasına sahip yaşlı kuşaklar arasında güven görece daha yüksek çıkarken, genç kuşaklar arasında Amerikan hegemonyasına dair güvenin oldukça düşük olduğu görülüyor. Kısacası genç kuşaklar için “Amerikan rüyası”nın çekiciliği giderek azalıyor. Tersî şaşırtıcı olurdu. CBSNews’ta

¹ Most Americans think the U.S. is great, but fewer say it’s the greatest, By Alec Tyson, 2 Temmuz 2014, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/07/02/most-americans-think-the-u-s-is-great-but-fewer-say-its-the-greatest/>

yer alan bir yorum bu durumu şöyle aktarıyor: “*Büyük resesyon Amerikalıların inancını kaybettiği andır... Fakat bu rüya –Amerikan Rüyası kastediliyor. (yazar notu)- onlarca yıldır düşüşteydi.*”² Bugünün gençleri Amerikan rüyasının en parlak zamanlarında yaşayan Babyboom kuşağının aksine dünyaya gözlerini ekonomik bir çöküş altında açtılar; ayrıca daha fazla işsizlik, daha fazla yoksulluk, daha fazla borç altında geleceklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyalar.

Britanyalı tarihçi Paul Kennedy 1987 yılında yayınladığı *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Düşüşü (The Rise and Fall of the Great Powers)* eserinde dönemin iktisadi verilerinden hareketle ABD’nin düşüşe girme eğiliminde olduğunu belirtiyordu. SSCB’nin dağılmasının arifesinde böyle bir iddia deli saçması olarak okunabilirdi. Ancak, Kennedy’nin haksız olmadığı bugün çok açık. Amerikan medyasında gelecek beş yılın tahayyülüne bakmak yeterli:

Beş yıldan kısa bir süre içerisinde, Çin Tayvan’ı geri alacak ve ayrıca Doğu ve Güneydoğu Asya’nın büyük kısmını daha sıkı bir etki alanının içerisine getirecek. Türkiye ve Suudi Arabistan nükleer silah geliştirecek ve bölgede egemen oyuncular haline gelecekler. Rusya, Litvanya ve Estonya dâhil olmak üzere komşu devletlerin sınırlarını kemirmeye devam edecek ve NATO, Birleşik Krallık gibi birkaç ikiyüzlü ilişki dışında, güvenilirliğini kaybedecek. Doğu Avrupa’nın bazı bölgeleri faşizme dönecek. NAFTA kâğıt üzerinde kalacak, fakat bu ebedi bir müzakere altında olacak ve yarımkürede ilişkiler yıpranacak³.

² How the Great Recession destroyed the American Dream, 9 Ağustos 2018, <https://www.cbsnews.com/news/how-the-great-recession-destroyed-the-american-dream/>

³ Tyler Cowen, The Decline and Fall of the American Empire, 30 Temmuz 2018, <https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-07-30/the-decline-and-fall-of-the-american-empire>

2008 Krizi ve Çin

Çin ile ABD arasındaki rekabetin boyut değiştirmesinde 2008 krizi önemli bir dönemeç oldu. Kriz dönemleri, kapitalist ekonomiler arasındaki bağımlılık ilişkilerini gözlemlemek açısından oldukça yararlıdır. 2008 krizinin oluşumu ve sonrasında Çin'in dünya ekonominin büyümesi açısından ne denli önemli bir role sahip olduğu ve ABD ile Çin ekonomilerinin nasıl bir bağımlılık ilişkisine girdiği açık bir şekilde ortaya döküldü. ABD'li egemenler 2000'li yıllarında başında Çin'i uluslararası kapitalizme kurumsal olarak eklemlenmenin kendileri açısından daha faydalı olacağını öngörüyorlardı ve bu doğrultuda Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasını desteklediler. Böylece hem Çin'in ucuz işgücü olanaklarından yararlanarak kârlılıklarını artıracaklar hem de Çin'in devasa iç pazarına düşük gümrük vergileriyle ulaşma imkânı kazanacaklardı. Örgüte 1986 yılında başvuru yapan Çin üye olmak için 15 yıl beklemek zorunda kalırken, bu süreçte yabancı sermayeye zaten kapılarını açmıştı. Öte yandan gümrük vergisi oranları %50'lerden %15'lere kadar düşürülmüştü⁴. Fakat durum ABD'nin beklediğinin tam tersi şekilde gelişti: Çin DTÖ'ye üye olduğu yıldan itibaren ihracatını yıllık ortalama %25 oranında artırdı, dahası yabancı yatırımcıyı hızlı bir şekilde ülkesine çekerek Batılı ekonomilerde işsizlik oranlarının yükselmesine yol açtı. Economic Policy Institute'un araştırması 2001-2017 yılları arasında ABD'nin Çin'e ve diğer ülkelere karşı verdiği ticaret açığının 3,4 milyon kişinin işsiz kalmasına neden olduğunu ortaya koyuyor. Bu rakamın % 74,4'ü ise imalat sanayisinde gerçekleşti⁵.

⁴ Fatih Oktay, Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, s.26

⁵ Report by Robert E. Scotts, Zane Mokhiber, The China toll deepens, 23.10.2018, <https://www.epi.org/publication/the-china-toll-deepens-growth-in-the-bilateral-trade-deficit-between-2001-and-2017-cost-3-4-million-u-s-jobs-with-losses-in-every-state-and-congressional-district/>

ABD-Çin Rekabetinin Güncel Durumu

ABD ile Çin, Mao ile Nixon arasında 1970'lerin başında gerçekleştirilen ping-pong diplomasisinden bu yana birbirlerine sıkıntı çıkarmıyorlardı. Bu dönemde Çin'e yönelik ambargolar kaldırılırken, Mao 1970'lerde baş düşman olarak SSCB'yi ön plana alarak Batı'nın bilfiil destekçisi oldu. Deng Xiaoping döneminde Çin'in serbest piyasaya açılım süreci de Batı tarafından memnuniyetle karşılandı; hatta 1989'da piyasa reformlarına sert tepki gösteren Çin'li emekçi sınıflar Tiananmen'de başkaldırırken ÇKP yönetiminin gerçekleştirdiği katliamlar bütün Batılı dostları tarafından sessizlikle geçiştiriliyordu. 2000'li yıllara kadar bu ilişki büyük bir değişim yaşamadı. Baba Bush, Clinton ve oğul Bush dönemlerinde ABD için asıl hedef SSCB'nin siyasi nüfuzunda yer alan fakat onun çöküşüyle boşlukta kalan coğrafyaları yeniden şekillendirmektir. ABD egemen sınıfları on yılı aşkın bir süre boyunca dikkatlerini Balkanlara, Ortadoğu'ya ve Afganistan'a yönelttiler.

Ancak bu durum Çin'in özellikle iktisadi gücünün hızlı yükselişiyle değişmeye başladı. Obama dönemi politikalarını belirleyen konuların başında Çin'in, iktisadi yükselişiyle beraber, Amerikan hegemonyası için bir tehdit olarak görülmeye başlanması oldu. Amerikan yönetici sınıfları bir yandan 2008 krizinin ortaya çıkışında Çin'i olağan şüpheli ilan ederken, ABD'nin özellikle Asya'daki gücünü pekiştirme konusunda adımlar atmaya başladılar.

Hillary Clinton'ın 2011 yılında Foreign Policy'de yayınlanan *America's Pacific Century (Amerika'nın Pasifik Yüzyılı)* başlıklı makalesiyle birlikte Obama yönetiminin Pasifik yöneliminin hedefleri de çizilmişti. Makalede yeni dönemde uluslararası politikanın geleceğinin ne Afganistan'da ne de Irak'ta aksine Uzak Asya'da şekilleneceği belirtilirken; ABD'nin politik, ekonomik ve askeri olarak bölgede merkezi bir rol oynaması gerektiği ifade ediliyordu. Clinton'a göre Asya'nın hızla büyüyen pazarları Amerikan sermayesi

için eşi benzeri görülmemiş yatırım ve ticaret imkânları içeriyordu. ABD Pasifik coğrafyasına yönelik stratejisini 6 ayak üzerine kurmayı amaçlıyordu: İkili güvenlik ittifaklarını güçlendirmek, Çin dâhil yükselen güçlerle ilişkileri derinleştirmek, çok yönlü bölgesel kuruluşlar oluşturmak, yatırım ve ticareti artırmak, geniş tabanlı bir askeri varlık oluşturmak, “demokrasi ve insan haklarını geliştirmek”. Ancak Clinton’ın “Pasifik Yüzyılı” bölgede Çin ile ilişkilerin uyumlu bir şekilde kurulabileceğine ilişkin iyimser bir yaklaşım üzerine kurulmuştu.

Fakat Çin’in bölgesel yayılımının sınırlandırılması, beklenen iyimserlikle karşılanmayacaktı, özellikle de Xi Jin Ping’in iktidara gelişiyle beraber. Bunu sonraya bırakarak Obama dönemi Uzak Asya politikalarının önemli halkalarından biri olarak 2012 yılı Ocak ayında ilan edilen “*Pivot to Asia*” stratejisini ele alalım. ABD egemen sınıfları Afganistan ve Irak Savaşları süresince bu bölgeyi ihmal ettiklerini düşünüyorlardı. Uzun zamandır Afganistan ve Irak’ta yarattığı istikrarsızlıklarla boğuşan ve bu savaşlara trilyonlarca dolar akıtan ABD’li egemenler için süregiden savaşların ekstra bir getirisi olmayacaktı. Öte yandan toplumda da savaş karşıtı hassasiyet giderek büyüyordu. 21. yüzyıla iktisadi olarak damga vurması beklenen Uzak Asya’nın ABD çıkarları etrafında ve muhtemel rakip Çin’i frenleyerek şekillendirilmesi önem kazanıyordu. Bu strateji için ABD’nin bölgesel askeri ve politik ittifaklar oluşturulması ve bölge ülkeleriyle oluşturulacak ticari ortaklıklarla ABD’nin ekonomik bağlarının güçlendirilmesi öngörüldü. Ayrıca ABD ordusunun %60’ı da bu on yıl içerisinde Uzak Asya’ya ve Pasifik’e kaydırılacaktı.

ABD’nin Çin’i çevrelemek gibi devasa bir proje için tek başına kendi askeri gücü yeterli değildi. 1967’de “Asya’nın NATO”su olarak kurulan ASEAN’in (*Association of Southeast Asian Nations - Güneydoğu Asya Uluslar Birliği*) mevcut durumuyla bu stratejiye uyum sağlaması zor görünüyordu.

Nitekim bünyesinde Filipinler ve Vietnam gibi Güney Çin Denizi üzerinden Çin’le bölgesel rekabet içerisinde olan ülkeler olduğu gibi; Kamboçya ve Laos örneğinde olduğu üzere iktisadi ve politik olarak Çin’le sıkı bağlara sahip ülkeler de yer alıyor. Çin de bölgesel meselelerde mümkün olduğunca ASEAN’ın bir bütün olarak hareket etmesinin önüne geçmek için bu çelişkileri kullanıyor.

ABD ise Çin’i çevreleme stratejisine uyum sağlama konusunda işlevsiz kalan ASEAN yerine bölgede tekil ittifaklarını güçlendirmeye daha fazla ağırlık verdi. Obama dönemi boyunca Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Filipinler gibi bölge ülkeleriyle ikili ilişkiler ilerletilmeye çalışıldı. Özellikle Japonya ABD açısından bölgede kilit önemde ve “nükleer şemsiye” rolünü üstleniyor. Güney Kore de özellikle Kuzey Kore üzerinden gelebilecek saldırılara karşı hava savunma sistemleriyle desteklenirken, Çin’in 400 mil açığında bulunan Jeju Adası’nda kurulan askeri deniz üssü bu projede önemli bir rol üstleniyor. ABD’nin Çin’e karşı özel önem verdiği ülkelere birisi de Avustralya. Avustralya özellikle Güney Çin Denizi’ndeki ve Pasifik’teki emperyalist rekabete hem ABD’nin askeri üslerine ev sahipliği yaparak hem de en büyük silah müşterilerinden birisi olarak dâhil oluyor.

ABD 2016 yılında bölge ülkeleriyle ortaklığını kurumsallaştırma yolunda önemli bir adım attı: ABD, Kanada, Meksika, Yeni Zelanda, Avustralya, Singapur, Brunei, Şili, Peru, Vietnam, Malezya ve Japonya’nın katılımıyla Trans Pasifik Ortaklığı (Trans Pacific Partnership) kuruldu. Bu ortaklığın kuruluş amacı Obama tarafından şöyle dile getirilecekti: *“Başkan olarak önceliğim daha çok sayıda çalışan Amerikalının daha ileri gitmesini sağlamaktır. Bu nedenle yeni yüzyılda ekonominin kurallarını yazanın, Çin değil ABD olmasını sağlamalıyız... Şu anda Asya’daki ticaretin kurallarını Çin yazmak istiyor... Buna izin veremeyiz.”* Bu anlaşma kağıt üzerinde özellikle Güney

Asya’da Çin’in iktisadi gücünü sınırlandırma işlevi görecekti. Fakat Trump daha başkanlık koltuğundaki üçüncü gününde ABD için “potansiyel bir felaket” olarak nitelendirdiği anlaşmayı sona erdiren bir kararnameye imza attı.

ABD’nin Çin’i çevreleme stratejisi sadece ikili ilişkileri ilerletmek üzerine kurulu değil. Asya kıtasında var olan etnik ve dini gerilimlerin kaşınması ve bu yolla bölge ülkelerinin istikrarsızlaştırılması da bu stratejinin bir parçası. Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi Orta Asya ülkeleri ABD’nin radikal İslamcı-cihatçı devşirme merkezleri olarak öne çıkıyor. ABD tıpkı Soğuk Savaş döneminde SSCB’ye karşı yaptığı gibi, günümüzde de Çin’e karşı yeni “Afganistan”lar oluşturmaya çalışıyor. Suriye İç Savaşı’nda yaklaşık 18 bin Uygur cihatçı savaşıırken, ÇKP rejimi bu unsurların gelecekte tekrar Çin’e dönmeleri ve Uygur sorununun derinleşmesi endişesini taşıyor.

Obama döneminde başlayan ve Trump’la birlikte gelişen ticaret savaşlarıyla iktisadi alana sıçrayan rekabet ABD açısından başarıyla sonuçlandı mı? Bugün bu soruya olumlu bir yanıt verebilmek zor. Çin ABD’nin Güneydoğu Asya’da yeni bir Soğuk Savaş süreci başlatmak istediğinin farkında. Özellikle 2012’de Xi Jinping’in yükselişiyle birlikte Çin hem kendi periferisinde hem de küresel ölçekte daha agresif adımlar atmaya başladı.

Xi Jinping’in “Chinese Dream”i

Yaşadığımız çağa özellikle büyük emperyalist güçlerin başına çöreklenen pragmatist, saldırgan ve aşırı milliyetçi figürler damga vuruyor: Trump, Putin, Erdoğan, Bolsonaro, Modi, Duarte, Orban... Her biri birbirinden birer parça taşıyorlar. Çin’in yeni kuşak lideri de öncekilerden belirgin özelliklerle ayrılırken, dünyadaki popülist-milliyetçi eğilimin taşıyıcılarından biri olarak öne çıkıyor.

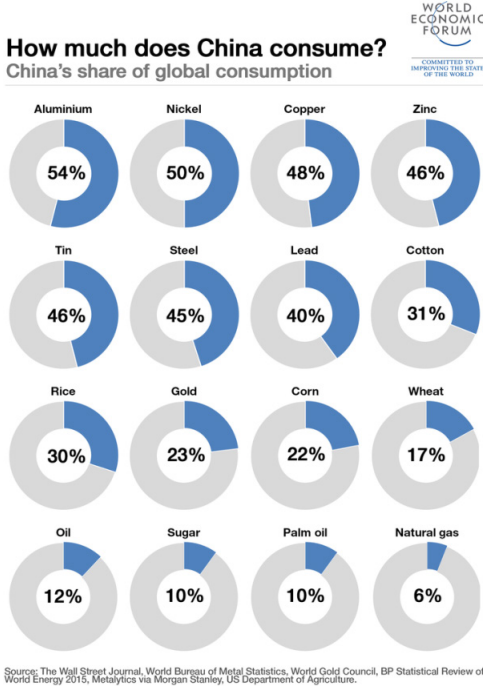
Çin ekonomisi Hu Jintao-Wen Jiabao yönetiminde ciddi bir büyüme yakalamıştı ancak yakalanan büyüme hızları beraberinde ciddi sorunlar getiriyordu: Enflasyon, emlak balonu, devasa yerel borçlar, yolsuzluklar, sosyal eşitsizliğin derinleşmesi, emekçi sınıflardan yükselen tepkiler, düşünce ve ifade özgürlüğü üzerindeki baskılar, insan hakları ihlalleri, giderek yaşlanan nüfus, çevre kirliliği, Tibet ve Uygur bölgesindeki huzursuzluklar...

2008’de başlayan ABD merkezli çöküş Çin ekonomisi için artık bir yol ayrımının yaklaştığını gösteriyordu. Kırlardan kentlere doğru yoğun göçle beslenen ucuz işgücünün ilkel birikim zamanlarını aratmayan sömürsüne dayalı ekonomik model doyum noktasına ulaşmıştı. Çin ekonomisi sonsuza kadar dış talebe dayalı olarak büyüyemezdi. Nitekim 2008 krizi dünya ticaretinde bir daralma yarattı. Emekçi sınıfların alım güçlerinin artırılması hem Çin ekonomisinin büyümesinin uzun vadede istikrar kazanması hem de alt sınıflardan yükselen tepkinin söğürülmesi açısından bir gereklilik haline gelmişti. Çin açısından ufukta SSCB tarzı bir çözülüş olasılığı görünmese de, geçmiş on yılda eski Sovyet coğrafyasında gerçekleşen Renkli Devrimler (*ki bu satırların yazıldığı sıralarda ÇKP’nin başı Hong Kong’da patlak veren isyan nedeniyle dertte*) ve 2010’larda yaşanan Arap Baharı adeta bir uyarı niteliği taşıyor.

Xi Jinping ve Le Kegianq ikilisi böyle bir ortamda Çin yönetiminin başına geldiler.

Yeni yönetimin rotası Kasım 2013’te gerçekleşen Merkez Komite 3. Plenumu’nda çizilirken; ekonomi, politika, kültür, sosyal düzen ve ekoloji alanlarında (Five in One) köklü reform kararları alındı. Reformlar tek bir amaca hizmet edecekti: Yeni bir “*Chinese Dream*” yaratmak... Xi Jinping’in ifadesiyle “*Çin ulusunun büyük canlanışını gerçekleştirmek, Çin halkının modern zamanlardaki en büyük*

rüyasıdır. Buna ‘Çin Rüyası’ diyoruz. Çin Rüyası’nın temel çağrışımı ülkede refahı, ulusun canlanışını ve insanların mutluluğunu gerçekleştirmektir.”⁶

Çin Ekonomisinin Sancılı On Yılı

Bu doğrultuda yeni yönetimin ele alması gereken en önemli konu ekonomi idi. İki basamaklı büyüme rakamlarının Çin ekonomisinin aşırı ısınmasına yol açtığı ve ihracata dayalı büyüme modelinin uzun erimde sürdürülebilir olmadığı belli olmuştu. 2008 krizinin ardından ekonominin yavaşlaması, kredi musluklarının açılması ve büyük çaplı

⁶ Jeremy Godkorn, The 25 key phrases of Xi Jinping, 14 Kasım 2016, <https://supchina.com/2016/11/14/25-key-phrases-xi-jinping/>

altyapı yatırımlarıyla aşılmaya çalışılmıştı. Bu politika geçici bir süreliğine rahatlama yarattı; hatta Çin yönetiminin uyguladığı canlandırma politikaları ekonomik büyümeyi kısa bir süreliğine hızlandırırken, uluslararası piyasaların da rahat bir nefes alabilmesine yol açtı. Bunda yerel yönetimlerin büyüme odaklı bakış açılarının payı büyük. Fatih Oktay bu durumu şöyle açıklıyor: *“Çin’de, ekonomik büyümeye odaklı yerel yönetimlerin her zaman kaynak bekleyen ‘kazma vurmaya hazır’ projeleri olduğu için, harcamalar kararın neredeyse hemen ardından başlamıştı. Canlandırma programı çerçevesinde 2008’in son iki ayı için merkezi yönetimin sağlayacağı 100 milyar yuan tutarındaki kaynağa talip olan eyaletler bir ay içinde 25 trilyon yuan tutarında başlamaya hazır yatırım projesi ortaya koymuşlardı. Canlandırma programı, esas olarak yerel yönetimlerin proje iştah ve potansiyelinin önündeki barajın kapaklarını açmıştı.”*⁷

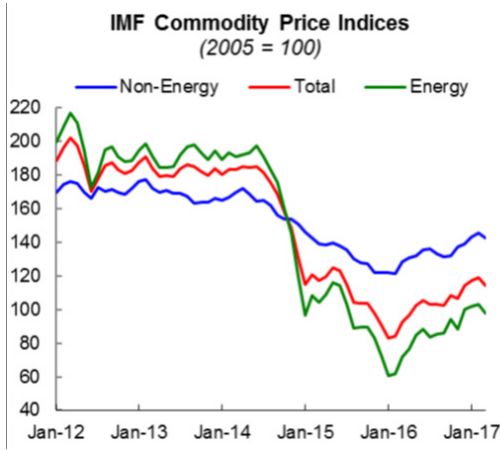
Yerel yönetimlerin yatırım iştahı büyüme oranları üzerinde de pozitif etki yarattı. 2010 yılında uzun bir süre sonra ilk kez büyüme çift haneli rakamlara ulaşarak yıllık % 10,4 olarak gerçekleşti. Ancak kısa bir süre sonra programın sürdürülebilir olmadığı ve yeni problemleri beraberinde getireceği görülecekti. En büyük problem yerel yönetimlerin artan borçlanma oranı oldu. 2012 yılı sonunda yerel yönetimlerin borcu 17 trilyon yuan’a (3 trilyon dolar) çıkarken, bu rakam 2012 yılının GSYH’sının %33’üne eşitti⁸. Bu sadece resmi verilere yansıyan rakamları ifade ediyor. Finans sektörünün en büyük problemlerinden birisi “gölge bankacılık”. 2009 yılında gölge bankacılık sistemi aracılığıyla alınan borçlar GSYH’nın %30’una tekabül ediyordu⁹.

Çin’in ekonomik performansı sadece içsel bir sorun olmaktan çıkarken, uluslararası kapitalist ekonomi için de önem arz

⁷ Fatih Oktay, Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017, s.210

⁸ A.g.y., s.212

⁹ A.g.y, 231

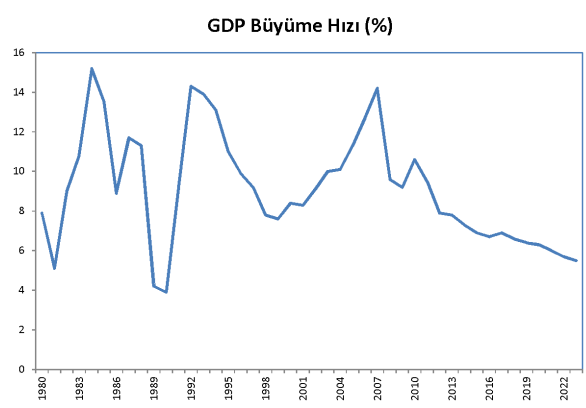
ediyor. Çin'in küresel çaptaki hammadde tüketimine dair veriler incelendiğinde meselenin önemi açıklık kazanacaktır. 2015 yılı tüketimleri dikkate alındığında Çin'in, özellikle metal hammaddeleri tüketiminde, dünyanın geri kalanına denk bir kapasiteye sahip olduğu görülmekte. Diğer taraftan artan altyapı yatırımlarıyla birlikte kapasite kullanım oranında da düşüş yaşanmaya başlandı. Yatırım iştahı Çin'in birçok bölgesinde hayalet kentlerin ve fabrikaların oluşmasına yol açmıştı. 2013 yılında Çin'in konut stokunun %22'sini oluşturan 49 milyon konut umutsuz bir şekilde sahibini bekliyordu¹⁰. Bir başka örnek ise çelik üretim-tüketim oranlarının değişimi. 2009 yılında çelik üretim ve tüketim oranı neredeyse birbirine eşitti (577,1 milyon tona 576,3 milyon ton). Ancak 2015 yılına gelindiğinde toplam üretim miktarının %88'i üretimde kullanılmıştı. Öte yandan ihracatın tüketimi karşılama oranı 2009'da %3,9 iken, 2015 yılında bu oran %1,8'e düşmüştü¹¹.

Çin'in özellikle GSYH'nın neredeyse üçte birini oluşturan inşaat sektöründe yatırımları kısması uluslararası piyasalarda

¹⁰ A.g.y., s.228

¹¹ International Trade Administration, Global Steel Trade Monitor, Steel Imports Report: China, Nisan 2018

olumsuz etkisini hızla gösterdi. İnşaat sektörünün temel girdileri olan demir-çelik, çimento, cam gibi sektörlerde talep düşüşü yaşanırken, bu durum küresel hammadde fiyatlarında belirgin bir gerileme yarattı. Örneğin demir cevheri fiyatları 2014 yılında %46 oranında değer kaybetti¹². Aşağıdaki grafik incelendiğinde 2015 ve 2016 yıllarında fiyatların dip noktalara ulaştığı gözlemlenebilecektir. Çin'in gerileyen dış ticareti özellikle ABD, Almanya ve Japonya gibi en önemli tedarikçilerinde ekonomik problemlere yol açsa da, asıl olarak gelişmekte olan ekonomilerde ekonomik krizlerin tetiklenmesinde önemli rol oynadı. Örneğin kırılgan beşli (Türkiye, Brezilya, Endonezya, Hindistan ve Güney Afrika) içerisinde yer alan ülkelerden Brezilya'nın Çin'e yaptığı soya fasulyesi ve demir cevheri gibi ürünlerdeki ihracatı 2015 yılında %4,8 azalırken Güney Afrika'nın Çin'e ihracatı %7,8 oranında düşüş gösterdi¹³.

¹² The Impact of China's Economic Slowdown on Commodities Markets, 3 Mart 2015, <https://internationalbanker.com/brokerage/the-impact-of-chinas-economic-slowdown-on-commodities-markets/>

¹³ Alessia Amighini (ISPI and University Piemonte Orientale), China's Economic Growth. Heading to a New Normal, 2015, https://www.ispionline.it/it/EBook/CHINA.POLICY.2015/CHINA.POLICY_Cap.3_EBOOK.pdf

Çin ekonomisi 1978 ile 2013 yılları arasındaki 35 yıllık süreçte ortalama %10 civarında bir büyüme yakalarken, 2003-2007 yılları arasında bu oran %11,5'in üzerine çıkmıştı. Tarihte buna benzer bir büyüme hikâyesi bulmak zor: Bu oran 1870-1913 yılları arası ABD'de ortalama %4, Stalin Rusya'sında 1928-1939 yılları arasında %4,6, 1950-1973 yılları arasında Japonya'da %9,3 olarak gerçekleşmişti¹⁴. Ancak 2008 krizinin etkisiyle 2010 yılından itibaren - grafikte de görüleceği üzere - büyüme rakamlarında gerileme eğilimi başladı. Yıllık büyüme oranları 2013'te %7,7; 2014'te %7,4; 2015'te de %6,9 olarak gerçekleşirken, IMF tarafından Çin'in büyüme oranlarının, grafikte görüleceği üzere, uzun vadede düşüş eğiliminin devam etmesi öngörülmüyor.

Ancak Xi Jinping'in "yeni normal" politikası büyümenin rakamsal çokluğundan ziyade, nasıl gerçekleştiğine odaklanıyor. Yıllık %7'lik büyüme rakamları normal olarak görülürken, büyümenin ekseninin emtia üretiminden ve altyapı yatırımlarından, Çin ekonomisinin modernize edilerek yapısal değişim ve inovasyona kaydırılması planlanıyor. Bunun başlıca ayakları olarak şu değişimler öngörülmüyor: Tarımın modernizasyonu, kırlardan kentlere göçerek proleter saflara katılacak olan milyonlarca köylüyü istihdam edebilecek aşamalı bir kentleşme, çok uluslu şirketlerle girişilen ortaklıklarla birlikte endüstriyel üretimde ileri teknolojinin daha yaygınlaşmasını sağlayacak bir know-how transferi, çevre kirliliği yaratan sektörlerin minimize edilmesi, bankacılık sektörünün ve finansal piyasaların liberalizasyonu...

Yeni dönemde serbest piyasanın ekonomide ağırlığının artırılacağı açıklanmıştı. Daha öncede belirttiğimiz üzere devlet şirketleri ve yerel yönetimlerin her ne pahasına olursa olsun büyümeye odaklanan politikaları büyük bir borç dağı

¹⁴ Hu Angang, Embracing China's "New Normal": Why the Economy Is Still on Track, Mayıs-Haziran 2015, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-04-20/embracing-chinas-new-normal>

yaratmıştı. Xi Jinping yönetimi serbest piyasanın kaynakların etkin dağılımında rol oynayabileceği yönünde bir bakış açısına sahip. Devletin doğrudan yatırımcı rolünü oynaması yerine makro ekonomik planlamaya, kamusal hizmetlere, sosyal ve siyasal istikrarın ve çevrenin korunmasına ağırlık verilmesi yeni hedefler olarak belirlenmişti.

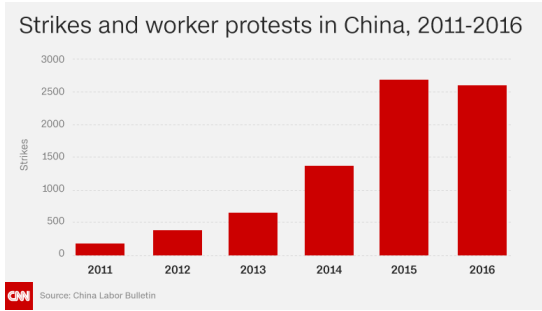
Çin ekonomisindeki temel değişim noktalarından biri olarak meta ihracına dayanan büyüme modelinin terk edilmesi olarak gösteriliyor. 2008 kriziyle birlikte zaten dünya ticaretinde gerileme yaşanmış ve Çin ekonomisi bundan olumsuz etkilenmişti. Çin ekonomisi sadece ihracata dayalı bir büyüme modeliyle geçmişteki parlak büyüme rakamlarını tekrar yakalayamazdı. Dahası ihracatın büyük çoğunluğu katma değeri düşük imalat ürünlerine dayanıyordu ve bu tüm dünyada adeta bir “*Made in China*” salgını yaratmıştı. Aklınıza gelebilecek her türlü ürünü diğer herhangi bir yerde bulabileceğinizden çok daha düşük maliyetle Çin’den elde edebiliyordunuz. Rejim, ekonomide sermaye yoğunluğu fazla sektörün ağırlık kazanmasına paralel olarak daha verimli bir işgücü ihtiyacı ve ücretlerin yükselmesinin gerekliliği ile karşı karşıya kaldı.

Çin’in işgücü maliyeti avantajının ortadan kaybolması ve imalat sektöründe Vietnam, Kamboçya ve Hindistan gibi ülkelere yaşanan kaçış ihracatın gerilemesindeki önemli etkenlerden birisi. Örneğin, dünyanın en büyük spor ürünleri üreticisi olan Nike Çin’deki üretiminin bir kısmını Vietnam’a kaydırırken, Vietnam 2010 yılında spor ayakkabı üretiminde %41’lik bir pay kaparak Çin’i geçmişti¹⁵. 2016 yılı itibarıyla Meksika’da saatlik işgücü maliyeti Çin’den %40 daha ucuz hale gelirken, Çin’deki işgücü maliyeti Şili dışında bütün

¹⁵ Dan Carroll, The 3 Countries Stealing China's Business, 15 Haziran 2013, <https://www.fool.com/investing/general/2013/06/15/the-3-countries-stealing-chinas-business.aspx>

Latin Amerika ülkelerini geçti¹⁶. Aynı şekilde ABD'nin Güney eyaletleri de işgücü maliyeti açısından Çin ile giderek rekabet edebilir hale geliyorlar.

Meseleyi sadece Çin yönetiminin karşılaştığı iktisadi sorunlara çözüm bulma çabalarının bir sonucu olarak bakmamak gerekiyor. Çin'de ücretlerde yaşanan yükselişte 2011'den itibaren önemli bir yükseliş gösteren sınıf mücadelesinin rolü büyük. Aşağıdaki grafik incelendiğinde 2011-2016 yılları arasında işçi mücadelelerinde neredeyse on kata varan bir artış olduğu gözlerden kaçmayacaktır:

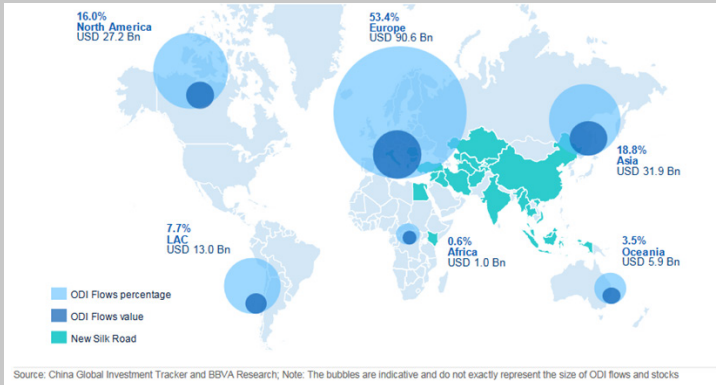
Çin'in İktisadi Yayılım Politikası: Krizle Boğuşan Avrupa'da Çin Etkisi

Çin ekonomisi yıllarca dünyanın atölyesi unvanını taşıdı ve meta ihracında dünyanın bir numarasına yükseldi. Fakat sadece bununla sınırlı kaldı mı? Çin bugün onlarca farklı ülkede doğrudan ve finansal yatırımlarıyla iktisadi olarak ciddi bir genişleme çabası içerisinde. Üstelik bu yatırımlar sadece Afrika ve Orta Asya gibi geri kalmış ekonomilerle sınırlı değil, Avrupa başta olmak üzere gelişmiş kapitalist

¹⁶ Dmitriy Plekhanov, Is China's Era of Cheap Labor Really Over?, 13 Aralık 2017, <https://thediplomat.com/2017/12/is-chinas-era-of-cheap-labor-really-over/>

ülkelere de ciddi bir sermaye akışı söz konusu. Aşağıdaki figürde de görüleceği üzere Çin'in 2017 yatırımlarından aslan payını Avrupa alıyor. 2016'da yaklaşık 40 milyar dolar olan Çin'in Avrupa yatırımları, 2017 yılında 90,6 milyar dolara fırladı.

Çin'in 2017 yılı Yabancı Doğrudan Yatırım Dağılımı

Çin bütün bu yatırımları sebepsiz yere yapmıyor. İktisadi gücü doğrultusunda yerel otoriteleri satın almak ve kendisine bağımlı kılmak, politik nüfuz alanlarını genişletmek ve özellikle Batı bloğunun çatlaklarını derinleştirmek Jinping Çin'inin diplomatik hedefleri arasında. Çin Avrupa'da bu konuda önemli adımlar atmış bulunuyor. 2018 içerisinde Xi Jinping'in Çekya ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı Milos Zeman'ın dile getirdiği "*Çin'in yatırım genişlemesinin batmayan uçak gemisi*"¹⁷ olma hedefi, Çekya'nın bir NATO

¹⁷ China Seeks Influence in Europe, One Business Deal at a Time, 12 Ağustos 2018, <https://www.nytimes.com/2018/08/12/business/china-influence-europe-czech-republic.html>

ülkesi olması nedeniyle ABD ve Avrupa'nın Fransa ve İngiltere gibi ABD'ye yakın olan müttefikleri açısından tedirgin edici bir sonuç.

Sadece Çekya değil. Geçtiğimiz on yılı ekonomik krizle boğuşarak geçiren Yunanistan da Çin ile iktisadi ilişkilerini ilerletiyor. 2008 yılından bu yana Çin'in Yunanistan'a yaptığı yatırımlar 8 milyar doları buldu. Belki de bu yatırımların bir karşılığı olarak Yunanistan, AB'nin BM'de Çin'deki insan hakları ihlallerine yönelik hazırladığı bir karar tasarısını veto etmişti¹⁸. Kısacası Çin'in parasal yatırımlarını siyasi kazanıma tahvil etme konusunda da başarı kaydettiğini söylemek gerekmektedir. Fakat AB'nin dominant ülkeleri, Çekya ve Yunanistan gibi benzer koşullara sahip ülkelerin, özellikle de Doğu Avrupa ülkelerinin, Çin'le etkileşimini sınırlandırmak için şimdiden ekonomik yatırım izleme ve kontrol mekanizmalarını güçlendirmeyi, ayrıca AB içerisinde Yunanistan'ın yaşattığı şekilde bir yol kazasının önüne geçmek için oylamalarda nitelikli çoğunluk sistemine geçmeyi gündeme almaya başladı¹⁹. AB'nin büyük ortakları da Çin'le geniş bir ticaret hacmine sahipler, fakat küçük ekonomilerin politik olarak da hızla Çin yönetimiyle yakınlaşması pek sıcak yaklaştıkları bir şey değil. Çin'in örtük olarak yapmaya çalıştığı şey ise AB ve genel olarak Batı dünyası içerisindeki ayrışmayı derinleştirmeye çalışmaktan ibaret ve sermaye ihracı bu konuda herhangi bir nesneden daha başarılı bir anahtar.

Kapitalist krizin etkisiyle birçok ülke yatırım iştahı yüksek Çin sermayesine kapılarını ardına kadar açıyor. AB'nin küçük ortakları bu ülkelere patronluk yapan, neoliberal reçeteler dayatan Almanya ve Fransa gibi ülkelerle ve

¹⁸ Greece blocks EU's criticism at UN of China's human rights record, 18 Haziran 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/18/greece-eu-criticism-un-china-human-rights-record>

¹⁹ China's Design on Europe and How Europe should Respond, Economist, 6-12 Ekim 2018, s.11

Brükselli diplomatlarla aralarını giderek açıyorlar. Diğer taraftan Çin hem sermayesiyle hem de Çekya ve Yunanistan gibi ülkelerin ulusal gururlarını okşayarak kapıları kolayca açmayı başarabiliyor. AB'nin en sağcı siyasi figürlerinden birisi olan Macaristan Başbakanı Victor Orban'ın Ocak 2018'de dile getirdiği şu sözler bu açıdan dikkat çekici: *“Orta Avrupa altyapı sorunlarının üstesinden gelme açısından ciddi handikaplara sahip ve bu konuda hala yapılacak çok şey var. Eğer Avrupa Birliği finansal destek sağlamazsa, Çin’e yöneleceğiz.”*

Çin'in özellikle Doğu ve Orta Avrupa ülkeleriyle ilişkisi 2012 yılında ilki düzenlenen 16+1 buluşmalarıyla kurumsal bir temele kavuştu. AB üyesi 11 ülkenin (Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Macaristan) ve 5 Balkan ülkesinin (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ, Sırbistan) bir araya gelmesiyle oluşturulan organizasyon, Çin'in Avrupa'nın ekonomik olarak geri kalmış ülkelerini periferisine çekmesinin bir aracı haline geldi. Çin, bu sayede endüstriyel ortaklıklardan altyapı yatırımlarına, tarımdan turizme kadar pek çok alanda ekonomik işbirlikleri kurmayı başardı. Fakat Çin'in hedefinin kısa ve orta vadede AB içerisinde bir parçalanma yaratmaya çalışmak olmadığına altını çizmek gerekiyor. Çin ekonomisi için önemli olan nokta Avrupa ile serbest ticaret ve yatırım kanallarının açık tutulması olacaktır.

“One Belt One Road” (OBOR - Bir Kuşak Bir Yol) Projesi

Çin'in Xi Jinping döneminde dünya ekonomisindeki gücünü artırmak ve gelecek yüzyılı şekillendirebilmek için attığı en önemli adımlardan bir tanesi “Bir Kuşak Bir Yol Projesi”. Jinping projeyi ilk olarak 7 Eylül 2013'te Kazakistan'da ilan etmişti ve burada yaptığı konuşmada yaklaşık 2100 yıl önce

Antik Çin tarihinde İpek Yolu'nu keşfeden diplomat olarak tarihe geçen Zhang Qian'dan referanslar vererek projeye tarihsel bir anlam atfetmişti.

65 ülkeyi kapsayan proje sıklıkla ABD'nin 2. Dünya Savaşı'nın ardından çöken Avrupa ekonomilerini yeniden ayağa kaldırmak için başlattığı Marshall Yardımları'na benzetiliyor. ABD 1947'de başlattığı yardımlar aracılığıyla hem savaş sonrası dönemde ekonomik olarak zor durumda olan ülkelerin SSCB'ye yakınlaşmasının önüne geçmiş hem de Batı dünyası üzerindeki hegemonyasını güçlendirmişti. Çin'in OBOR projesi ise ekonomik büyüklük olarak Marshall Yardımları'nın fersah fersah ötesinde. Projenin başarısı bir anlamda Çin'in gerileyen bir emperyalist güç karşısında yeni bir emperyal proje ortaya koyup bunu uygulayabilme yeteneğinin bir testi olacak.

China's One Belt, One Road

Proje iki ana güzergâhtan oluşuyor: İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve Deniz İpek Yolu. Görselden de anlaşılacağı üzere İpek Yolu Ekonomik Kuşağı Çin'in doğu kıyılarından başlayarak biri Türkiye diğeri Rusya üzerinden Batı Avrupa'ya ulaşan iki rotayı kapsıyor. Projenin amacı bu rotalar üzerinde kara ve demiryolları, petrol ve doğalgaz

hatları başta olmak üzere yapılacak diğer altyapı yatırımlarıyla birlikte klasik İpek Yolu rotasını yeniden canlandırmak ve Çin'i Batı dünyasıyla tam olarak entegre etmek. Diğer tarafta ise Deniz İpek Yolu Projesi kapsamında limanlar ve kıyı ağları aracılığıyla Güney ve Güneydoğu Asya'nın Doğu Afrika ve Güney Avrupa ile bağlantısının kurulması öngörülüyor. Bu doğrultuda Çin'in projeye kısa vadede 1 trilyon dolar harcaması, uzun vadede ise projenin maliyetinin 3 trilyon doları aşması bekleniyor. Bazı tahminler projenin, eğer Xi Jinping'in belirttiği hedefler gerçekleştirilmek isteniyorsa, maliyetinin 8 trilyon doları bulabileceğini öngörüyor²⁰.

Table 1. Investment and Construction Before and After BRI (\$ Billions)

	Investment	Construction
2010	11.0	36.2
2011	19.1	30.0
2012	16.2	31.1
2013	30.0	43.0
2014	21.5	40.8
2015	41.9	48.6
2016	32.4	69.1
2017	42.0	49.1
Total	214.1	347.9

Source: American Enterprise Institute and Heritage Foundation, Chinese Global Investment Tracker, <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.

Tabloda da görüleceği üzere Çin'in projeyi ilan etmesinin ardından yaptığı yatırımların tutarı 2017 yılına kadar yaklaşık 345 milyar doları bulsa da Çin yönetimi hala istediği seviyeyi yakalayabilmiş değil. Bugünkü hızın devam etmesi ve herhangi bir ekonomik çalkantı yaşanmaması durumunda Çin'in 1 trilyon dolarlık yatırım hedefini 6-7 yıl içerisinde yakalaması bekleniyor. Son yıllarda büyümesi yavaşlayan Çin

²⁰ Willy Lam Wo Lap, Getting Lost in 'One Belt, One Road', 12 Nisan 2016, <http://www.ejinsight.com/20160412-getting-lost-one-belt-one-road/>

ekonomisi açısından bu yatırımlar yeniden şaşaalı büyüme rakamlarına ulaşmanın ve Çin sermayesini uluslararası alana yaymanın bir aracı olarak görülüyor.

Çin, projenin finansmanını sağlamak amacıyla 2015'te Çin Yatırım AŞ, Çin İhracat ve İthalat Bankası ve Devlet Kalkınma Bankası'nın katılımıyla İpek Yolu Fonu'nu oluştururken; aynı yıl Asya Altyapı Yatırım Bankası yine Çin öncülüğünde kuruldu. Kurucuları arasında BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkelerinin ve dört tane G-7 ülkesinin (Birleşik Krallık, Almanya, İtalya, Fransa) bulunduğu bankanın şu anki üye sayısı ise 93. Banka sermayesinin aslan payını %30'luk oranla Çin finanse ediyor.

ÇKP yönetiminin Çin'den başlayıp Avrupa'ya uzanacak bu kadar devasa bir projeye atılmasında Çinli kapitalistlerin hırslı kar iştahının ve emperyalist sistem içerisinde ekonomik güçleriyle orantılı bir rol kapma isteğinin payı büyük. Ekonomik olarak küçük ulusların ise bu proje ile Çin yörüngesine daha fazla çekilmesi amaçlanıyor. Fakat şimdiye dek birçok ülke Çin'in projeleri finanse etme isteğine rağmen çekinceli bir yaklaşım ortaya koydu. Özellikle Çinli egemenlerin aşırı borçluluğa sürüklemeyi bir kontrol mekanizması olarak kullanması geri kalmış ülkeleri çekinceye sürükleyen sebeplerin başında geliyor. Bu konuda Orta ve Güney Asya ülkelerinin durumları önemli örnekler içeriyor. Orta Asya ülkelerinden Kırgızistan'ın Çin'e olan borçları 2013-2018 yılları arasında 22 kat artarken, bu süreçte toplam dış borç içerisindeki payı %2'den %44'e yükseldi²¹. Güney Asya'nın ada ülkesi Sri Lanka 2007 yılında Çin'den aldığı kredilerle yaptırdığı Hambantota Limanı'ndan beklediği karı elde edemeyip borcunu ödemekte sıkıntı yaşıyınca çareyi limanın %70 hissesini 99 yıllığına Çinli şirkete satmakta

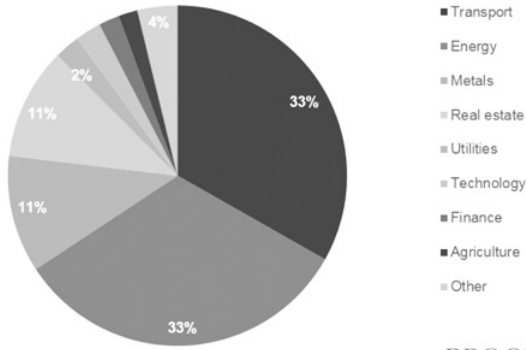
²¹ Bişkek'te Çin Korkusu, 24 Nisan 2018, <http://www.kazakistan.kz/biskekte-cin-korkusu/>

bulmuştu²². Afrika'dan Pasifik'e kadar 16 ülkenin Çin'e olan borçlarını ödeyemez duruma gelebileceklerine vurgu yapılıyor. Bunlar içerisinde yer alan Malezya ise yoğurdu üfleterek yiyenlerden. Malezya, Bir Kuşak Bir Yol Projesi kapsamında alacakları kredileri ödeyemeyeceğini belirterek projeden çekilmişti. Kısacası, gelişmemiş ekonomiler açısından Çin ile böyle bir ilişkiye girmek iki ucu keskin bıçağı tutmaya benziyor.

Batılı kapitalistler açısından bundan daha önemlisi ise projenin Batı ittifakı çerçevesinde yaratacağı kırılmalar olacaktır. Nitekim Mart ayı içerisinde Xi Jinping Avrupa turunda İtalya gibi önemli bir AB-NATO ve G7 ülkesini projeye dâhil etmeyi başardı. Böylece İtalya projeye dâhil olan ilk Avrupa ülkesi olurken, her iki taraf için de bu gelişme bir kazan-kazan durumu olarak görülüyor. Çin açısından Avrupa'da kritik bir ülke ile işbirliği kurulurken, İtalya açısından ekonomik krizden IMF'siz bir çıkış için alternatif yaratılmış oldu. Her iki ülkenin çeşitli sektörlerde yaptıkları ikili anlaşmaların tutarı 22,6 milyar doları buluyor.

Bu yakınlaşma Almanya başta olmak üzere AB egemenlerini ve ABD'yi kızdırırken, İtalya-Çin arasında somut ilişkilerin ilerlemesinin gelecekte AB içerisinde yeni bir kriz yaratma potansiyellerinin bulunduğunu hatırlatmak gerekiyor. Zira Çin tıpkı Yunanistan'ın Pire Limanı'nı satın aldığı gibi, İtalya'da da Trieste Limanı'nı almak isterken bu durumun İtalya'yı AB içerisindeki Truva atına dönüştürebileceği belirtiliyor. Ancak İtalya'nın bu konudaki savunusu ise kendisini eleştiren Almanya ve Fransa gibi ülkelerin Çin ile ekonomik ilişkilerini ifşa etmek üzerine kurulu. Hem Fransa'nın hem de Almanya'nın Çin ile İtalya'nın olduğundan daha fazla ticaret hacmi bulunuyor.

²² Ergin Yıldızoğlu, ABD-Çin gerginliği: Yeni Soğuk Savaş'a doğru mu?, 28 Aralık 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46692891>

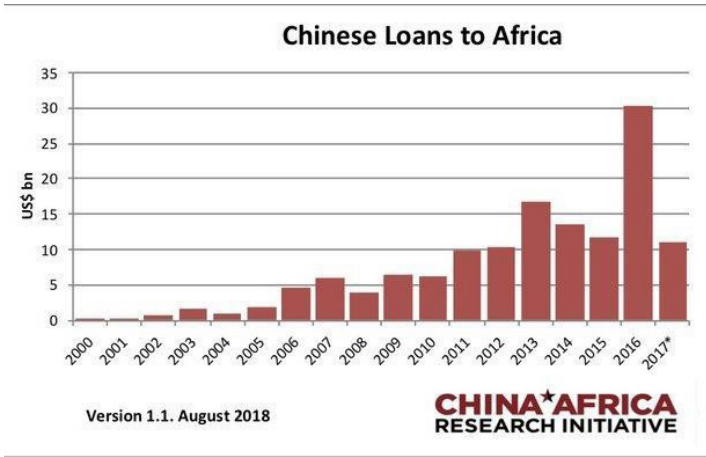
Eski Kıtanın Yeni Patronu: Çin'in Afrika Sevdası

Afrika kıtası doğal zenginlikleriyle bugüne kadar emperyalist yağmanın odak noktalarından birisi oldu. Katliamlar, iç savaşlar, darbeler, açlık, susuzluk... Bunlar eski kıtanın sakinlerinin başından eksik olmadı. Çin ise özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Afrika kıtasına özel bir önem addediyor. Soğuk Savaş döneminde Mao, ABD-SSCB çatışmasına mesafeli durarak "Üç Dünya Politikası" gereğince yönünü üçüncü dünya ülkelerine dönmüştü ve Afrika burada başat hedeflerden birisiydi. Afrika ülkeleri 1963 yılında Afrika Birliği Teşkilatı'nı kurarken, her iki emperyalist kutba da mesafeli duran ve Bağlantısızlar Hareketi içerisinde yer alan Çin ile ilişki kurmaktan kaçınmadılar. 1970'lerde ise Mao, o zamanki adı Rodezya olan Zimbabwe'de nüfusun %3'ünü oluşturan beyaz azınlığın iktidarına karşı Roberto Mugabe önderliğinde yürütülen gerilla mücadelesine büyük destek sağlamıştı. O zaman temelleri atılan ilişkilerin halen sürdüğünü belirtmek gerekiyor. 1990 yılından bu yana Çin dışişleri bakanlarının yılın ilk dış ziyaretlerini Afrika ülkelerine ayırmaları sembolik olmanın ötesinde anlamlar içeriyor.

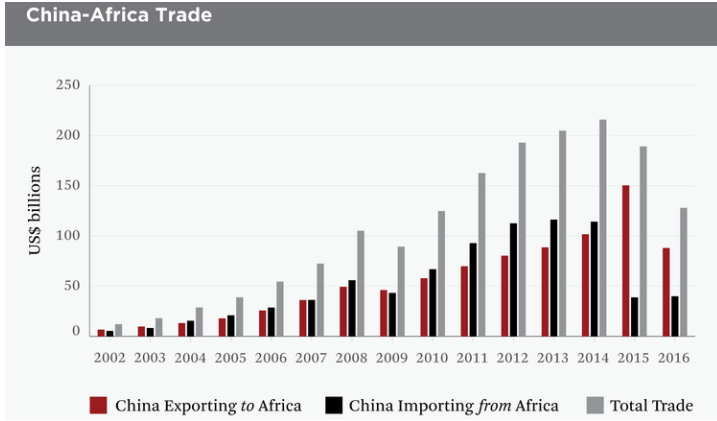
2000'li yıllarla birlikte bu ilişkinin ekonomik boyutu Çin için daha fazla önem kazandı. Dünyanın imalathanesine

dönüşen ve devasa büyüme rakamları yakalayan Çin için bu durumu sürdürebilmenin yolu hammadde ve enerji ihtiyacını güvence altına almaktan ve yeni pazarlar yaratmaktan geçiyordu. Afrika Çin açısından hem yatırım olanakları hem de hammadde ve enerji kaynaklarına ulaşım açısından büyük önem kazandı. Afrika'daki yatırımlarının %44'lük bölümünü enerji ve hammadde yatırımları oluştururken, ulaşım ve altyapı yatırımları %33 oranında gerçekleşti.

Çin özellikle Mısır, Nijerya, Cezayir, Güney Afrika gibi kıtanın en büyük ekonomileriyle ciddi ilişkiler geliştirdi. Kıta ile arasındaki ticaret 2002-2014 yılları arasında yaklaşık on kat artarak tepe noktası olan 215 milyar dolara yükselirken, 2000-2017 yılları arasında Çin hükümeti ve bankaları Afrika ülkelerine 143 milyar dolar kredi sağladı²³. Bu kredilerin aslan payı ise 42,8 milyar dolarla Angola'ya gitti. Angola'nın Nijerya ile birlikte kıtanın en büyük petrol üreticisi ülkelerinden biri olması bunu tesadüf olmaktan çıkartıyor.

²³ Chinese Loans to Afrika, China-Africa Research Initiative, <http://www.sais-cari.org/data-chinese-loans-and-aid-to-afrika>

Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkiler tek boyutlu olmaktan öte Afrika ülkeleri için de çekici geliyor. Özellikle ABD ve Batı medyasında sıkça tartışılan Çin'in borçlandırma politikasının kıta için yeni bir kolonileştirme süreci yaratacağı söylemine rağmen, geçtiğimiz yıl Eylül ayında düzenlenen Çin-Afrika İşbirliği Forumu'na 50'ye yakın Afrikalı lider katılmıştı. Bu toplantıda Çin tarafından Afrika ülkelerinin gelişimi için önümüzdeki üç yılda 60 milyar dolarlık yatırım yapılacağı açıklanmıştı. Xi Jinping ayrıca yoksul Afrika ülkelerini borçlarından muaf tutacağını, kıta ülkelerinden ithalatı artıracığını, kıtasal bir serbest ticaret bölgesi yaratılmasını destekleyeceğini ve Afrikalı öğrencilere burs sağlayacağını açıklamıştı²⁴.

Çin'in Afrika kıtasında yaşayan halklar açısından imajı ise Afrikalı egemenlerin kafasındaki Çin imajı kadar parlak değil. Bu konuda yapılan kamuoyu araştırmalarında öne çıkan eleştiri noktaları Çin ile iş tutan Afrikalı liderlerin ve siyasetçilerin karıştığı rüşvet ve yolsuzluk vakaları, Afrika pazarına sürülen malların kalitesizliği, Çin'in altyapı yatırımlarının yarattığı ekolojik tahribat ve Çin yatırımlarının

²⁴ Abdi Latif Dahir, China is doubling down on its “win-win” strategy in Africa, 04.09.2018, <https://qz.com/africa/1377957/china-africa-summit-xi-jinping-cautions-against-vanity-projects/>

istihdam yaratmada yetersiz kalması gibi başlıklar etrafında yoğunlaşıyor. Örneğin Çin'in 2009 yılında Angola'da bulunan şirketlerinin çalışanlarının %70-80'ini Çinliler oluştururken, Çinlilerin özellikle Afrikalı yerlilerle teması minimuma indirecek şekilde kapalı bölgelerde yaşaması gerilimlere yol açıyor.

Çin'in Afrika ile olan ilişkisi sadece ekonomik bir mesele olarak da görülmemeli. Çin Asya coğrafyasında olduğu gibi Afrika'da da askeri ve politik hedeflerini son yıllarda yeni atılımlarla büyütüyor. Çin ilk denizaşırı askeri üssünü 2017 yılında Cibuti'de açarken, karşılığında Cibuti'de 60 milyar dolarlık yatırım yapma sözü vermişti. BM'ye üye olan 53 Afrika ülkesinin oyları da Çin açısından politik önem taşıyor: Tayvan'ın BM'ye tam üye olmasına engel olunması ve BM İnsan Hakları Konseyi'nde Çin'in insan hakları konusundaki karanlık sicili aleyhine karar alınmaması konusunda Afrika ülkeleri Çin'e büyük bir destek sağlıyor.

Sudan ve Zimbabwe gibi ülkeler kirli iç savaş geçmişleri nedeniyle Batı tarafından yaptırımlara maruz kalırken, bu durum Çin için çoğu zaman avantaja dönüşüyor; çünkü kendisinde bu yaptırımlara uyma zorunluluğu görmüyor. Bu ülkelere en önemli silah satıcılarından birisi olan Çin de elbette insan hakları ve demokrasi gibi konularda herhangi bir kıstas koymuyor.

Çin ayrıca Afrika ülkelerinin insan kaynaklarının gelişimi konusunda da destek sağlayarak bir anlamda emperyalist yayılmacılığını Afrika ülkelerinin kamuoyları nezdinde de meşrulaştırmaya çalışıyor: Her yıl binlerce profesyonel meslek sahibine (mühendis, doktor gibi), devlet memurlarına ve üst kademe askeri unsurlara yönelik eğitimler, Afrikalı genç girişimcilere verilen finansal destek Çin'in Afrika'daki politik etkisini artırmanın bir aracına dönüşmüş durumda. 2015 yılında yaklaşık 50 bin Afrikalı öğrenci Çin'de üniversite

öğrenimi görüyordu²⁵. Örneğin Afrikalı gazetecilerin de sıklıkla Pekin tarafından finanse edilen eğitim ve geziler için Çin'e davet edilmesi ÇKP yönetiminin Batı'nın anti-propagandasını kırmak için kullandığı araçlardan biri.

Öte yandan yukarıda belirttiğimiz verilerin arka planında, büyük güçler arasındaki emperyalist rekabet yakın geçmişte kıtadaki istikrarsızlıkları tetikleyen önemli bir faktör haline geldi. Çin ve Batılı emperyalist güçlerin yakın dönemde karşı karşıya geldikleri ve Afrika kıtası için önemli politik sonuçlar doğuran olayların başında Sudan'ın bölünmesi geliyor. Yaklaşık 3,5 milyar varillik rezerviyle Afrika'daki en büyük petrol rezervlerinden birine sahip olan Güney Sudan, ülkede 20 yıl süren iç savaşın ardından 2005'te yapılan barış anlaşmasında alınan karar gereği 2011'de bağımsızlığını ilan etti. Daha bağımsızlıktan önce Çin, Güney Sudan'ın petrol yatakları üzerinde önemli bir dominasyona sahipti. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) 1997 yılında Büyük Nil Petrol İşleme Şirketi'nin kuruluşuna %40'lık bir payla ortak olarak destek vermişti.

Çin, bağımsızlığın ardından da Güney Sudan'a özel önem vermeye devam etti. CNPC Güney Sudan'ın başkenti Juba'da iç savaş tehlikesine rağmen ofis açtı ve yatırımlarını sürdürdü. Geçtiğimiz yıl yaşanan çatışmalarda 14 petrol işçisi yaşamını yitirmişti. Fakat Çin yönetimi çalışanlarının canına mal olsa da Güney Sudan'da kalıcı olma konusundaki ısrarının karşılığını aldı ve 2018 yılında ülkede petrol arama iznini kopardı. Bugün Çin ülkenin petrol yataklarının %75'i üzerinde söz sahibi ve günlük 133 bin varillik bir petrol üretimi gerçekleştiriyor²⁶. Öte yandan Güney Sudan'a ekonomik olarak bu kadar yatırım yapan Çin'in 2013 yılında

²⁵ Lina Benabdallah, Spite Won't Beat China in Africa, Foreign Policy, 23.01.2019, <https://foreignpolicy.com/2019/01/23/spite-wont-beat-china-in-africa/>

²⁶ Joseph Hammond, Sudan: China's Original Foothold in Africa, The Diplomat, 14.06.2019, <https://thediplomat.com/2017/06/sudan-chinas-original-foothold-in-africa/>

ülke iç savaşa sürüklendiğinde BM Barış Gücü kapsamında 700 asker göndererek ilk reaksiyon gösteren ülke olduğu da not edilmeli.

ABD kıtadaki en büyük yatırımcı konumunu koruyor olsa da Afrika'da Çin varlığının bu hegemonyayı epeyce zorlayacağı açık. Bunun nedeni sadece ekonomik, politik ve askeri güç değil. İki taraf ilişkilerinin “eşit şartlar dâhilinde” kurulduğu izlenimi vermek konusunda Çin yönetimi epey yetenekli. Geçtiğimiz yıl düzenlenen Çin-Afrika Forumu'nda Afrika Birliği dönem başkanı olan Rwanda Devlet Başkanı Paul Kagame'nin dile getirdiği şu sözler bunu yansıtıyor: “*Afrika ve Çin arasındaki ilişkiler eşitlik, karşılıklı saygı ve iyiliğin paylaşılmasına dayanıyor.*”

Çin'in kıtada nüfuzunu yukarıda sıraladığımız diplomatik ve ekonomik araçlarla artırdığı süreçte ABD cephesinde ise tepki mevcut. Trump'ın eski Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'ın “*Amerika artık kıtanın dört bir tarafında ayırım gözetmeksizin yardım sağlamayacak. Uluslararası forumlarda sürekli olarak ABD'ye karşı oy kullanan ya da ABD'nin çıkarlarına ters adımlar atan ülkeler cömert Amerikan yardımları alamamalı.*”²⁷ minvalindeki açıklamaları Çin'in kıtada Afrika ülkeleri tarafından ABD ve Batı'ya nazaran neden daha tercih edilebilir bir hami ve müttefik olduğunu ortaya koyuyor.

Kaynayan Deniz: Çin-ABD Rekabetinin Sıcak Sahası Güney Çin Denizi

Dünyanın ekonomik ağırlık merkezi Uzak Asya'ya kaydığı ölçüde emperyalist rekabet de bu bölgede yoğunlaşıyor. Bölgedeki gerilimin en önemli ayaklarından birisi Çin'in Güney Çin Denizi üzerindeki tarihsel hak iddiası. Çin görselde

²⁷ Bolton: ‘ABD Çin ve Rusya’nın Afrika’daki Etkisine Karşı Koyacak’, VOA, 13.12.2018, <https://www.amerikaninsesi.com/a/bolton-abd-%C3%A7in-ve-rusya-n%C4%B1n-afrika-daki-etkisine-kar%C5%9F%C4%B1-koyacak-/4699617.html>

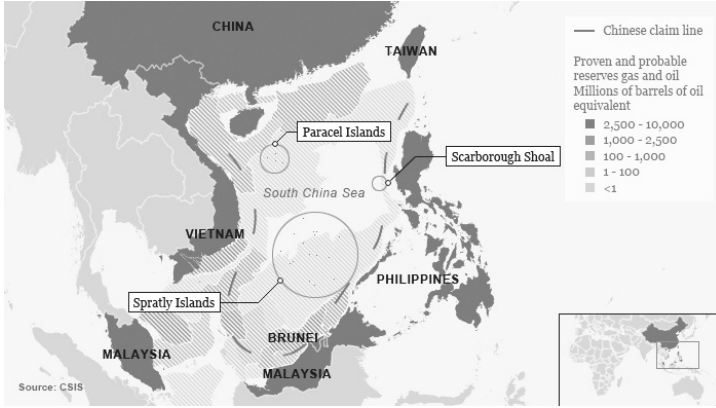
de görüldüğü üzere 1947'den bu yana resmi olarak savunduğu Nine Dashed Line (9 Çizgi Hattı) politikası uyarınca denizin neredeyse tamamında hak iddia ediyor. Bu durum denize kıyısı bulunan Filipinler, Vietnam, Brunei, Endonezya, Singapur ve Malezya gibi bölge ülkeleri ile ABD'yi Çin'le karşı karşıya getiriyor. Geçmişte bu sorun sıcak çatışmalara da neden olmuştu: 1974 yılında Çin bu deniz üzerinde yer alan Paracel Adaları'nı Vietnam'dan güç kullanarak almıştı. 1988 yılında 74 Vietnam askerinin öldüğü bir çatışma sonrası Spratly Bölgesi, 1995'te Filipinler'e bağlı Palawan Adası'na yakın bir yerde olan Mischief Resifi Çin tarafından işgal edilmişti. 2000'li yıllar Çin ile bölge ülkelerinin deniz üzerinde anlaşma çabaları nedeniyle sessiz geçse de 2009 yılıyla birlikte tansiyon yeniden yükseldi. Vietnam ve Malezya'nın kıta sahanlıklarını 200 milin üzerine çıkarmak için BM Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu'na başvurmaları Çin tarafından tepkiyle karşılanmıştı. 2012 yılında Çin pasaportlarında yer alan haritada Güney Çin Denizi tamamen Çin sınırları içerisinde gösterilirken; Vietnam ve Filipinler buna tepki göstermişti²⁸.

Güney Çin Denizi üzerine yaşanan paylaşım mücadelesi sadece basit bir karasuları genişliği meselesinden ibaret değil. 1980'li yılların başında Güney Çin Denizi ve Huanghai Denizi'nde 30 milyar ile 100 milyar varil arasında değişen ölçekte petrol ve doğalgaz rezervinin varlığı tahmin ediliyordu. Bu durum 1980 yılından itibaren bölge ülkelerinin petrol şirketlerinin yanı sıra BP, Total ve Chevron gibi petrol tekellerinin bölgedeki faaliyetlerini artırmasına yol açtı.

Güney Çin Denizi'nin bir başka önemi ise uluslararası deniz trafiği açısından taşıdığı önem. Yıllık deniz trafiğinin üçte biri Güney Çin Denizi üzerinden gerçekleşirken, her yıl yaklaşık 5 trilyon dolarlık ürün bölgeden geçiyor. Bölge

²⁸ Cemre Pekcan, Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi, 29.11.2019, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/391833>

ülkelerinin enerji ithalatlarının en önemli güzergâhı da burası (Çin'in enerji ithalatının %80'i, Güney Kore'nin üçte ikisi, Japonya ve Tayvan'ın %60'ı). Deniz ayrıca zengin balıkçılık olanakları nedeniyle de bölge ülkelerinin radarında.

Hal böyle olunca Çin'in bölgede attığı adımlar ABD ve bölgesel ortakları cephesinde tepkiyle karşılanıyor. ABD ise bölgede ülkelerin kıta sahanlıkları dışında kalan alanlarda geçiş serbestliği talep ediyor. Sebebi hem ticari faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürmek hem de askeri olarak bölgede var olabilmek. Bölgede her iki süper gücün de askeri yığınağı artırması son dönemde gerilimleri artırıyor. Çin deniz üzerinde yer alan adacıklara sivil ve askeri üsler inşa ederek, ABD de bölgedeki askeri yığınağını artırarak gelecekteki muhtemel bir çatışmanın temellerini döşemeye devam ediyor. Geçtiğimiz Mayıs ayında iki ABD gemisinin Spratly Adaları'nda bulunan Çin'e ait iki adanın karasuları içerisinde geçmesiyle tansiyon yükselmişti.

Geçmişteki dersler çıkarılacak olursa, bölgede II. Dünya Savaşı öncesi Japonya'nın agresif emperyalist saldırganlığının ve ABD'nin bölgedeki gücünü korumak adına yarattığı dehşetin insanlığa nasıl bir felaket armağan ettiğini

hatırlıyoruz. Gelecekte Çin ile ABD arasındaki gerçekleşmesi muhtemel bir sıcak savaşın etkilerinin boyutunu kestirmek güç olacaktır.

Rekabetin Silahlanma Ayağı

Emperyalist rekabet kızıştıkça yansıması meselenin silahlanma boyutunda da görülüyor. SIPRI²⁹'nin bu konuda her yıl yayınladığı veriler³⁰ aydınlatıcı. 2019 yılı içerisinde yayınlanan veriler 2018 yılı silahlanma harcamalarının 2017 yılına göre %2,6 artışla 1,8 trilyon dolara yükseldiğini gösteriyor. Toplam harcamanın %60'ını ise, silahlanmaya en fazla para harcayan 5 ülke gerçekleştiriyor: ABD, Çin, Hindistan, Suudi Arabistan ve Fransa. ABD ve Çin'in silahlanma harcamaları ise dünya toplamının yaklaşık %50'sine tekabül ediyor. SIPRI'nin raporunda dikkat çeken verilerden birisi 2009-2018 yılları arasında Çin'in silahlanmaya ayırdığı bütçedeki hızlı artış. Çin bu yıllar arasında gerçekleşen %83'lük artışla dünyada başı çekiyor.

Özellikle Xi Jinping'in iktidara gelişiyle birlikte Çin ordusunun modernizasyonu önemli hedeflerden biri olarak ortaya konmuştu. ABD'li egemenler de Çin'in askeri atılımlarını yakından izliyorlar. ABD Savunma İstihbarat Kurumu'nun 2019 yılı başında yayınlanan raporunda “Çin'in iki haneli ekonomik büyümesi son dönemde yavaşladı, ancak bu büyüme üst üste birkaç beş yıllık savunma modernizasyonu planlarını fonladı.”³¹ denilirken aynı raporda “Mümkün olan her yolla teknolojiye erişen Çin, donanma tasarımları, orta ve uzun menzilli füzeler ve hipersonik silahlar da (ses hızından

²⁹ Stocholm International Peace Research Institute – Stocholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü

³⁰ TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2018, Nisan 2019, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-04/fs_1904_milex_2018_0.pdf

³¹ ABD ve Rusya'ya meydan okuyan Çin'in yüksek teknoloji ürünü 3 silahı, BBC Türkçe, 23 Ocak 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46971092>

defalarca daha hızlı olan ve füze savunma sistemlerine yakalanmayan füzeler) dahil olmak üzere bir dizi teknolojiye lider konumuna yükseldi. Teknoloji erişimine çoklu yaklaşım sayesinde Çin Halk Kurtuluş Ordusu şimdi bazı en modern silah sistemlerine sahip. Hatta bazı alanlarda dünya lideri.”³² uyarısı yapıldı.

Silahlanma aynı zamanda emperyalist rekabetin boyutları hakkında fikir veriyor. Çin, iktisadi açıdan ABD’nin tahtını zorlamasına rağmen askeri alanda halen alması gereken yol var. Askeri kapasitelerin basit bir karşılaştırması bunu ortaya koyuyor. Örneğin, ABD ordusu 2019 yılı itibariyle 20 adet uçak gemisine sahipken, Çin’in sadece 2 adet uçak gemisi bulunuyor. Ancak Çin 2035 yılı itibariyle bu sayıyı 6’ya çıkarmayı planlıyor³³. Uçak gemileri sayısı bir ordunun küresel meselelere müdahale gücünü yansıtmaması açısından önemli ve Çin eğer ABD’nin küresel askeri gücünü yakalamak istiyorsa daha çok yol kat etmek zorunda.

Çin’in geliştirdiği balistik füze programları da ele alınması gereken başlıklardan biri. Güney Çin Denizi’ndeki rekabet bölgede ağır bir silahlanma yarışını da beraberinde getirirken, Çin bu programlara ciddi kaynaklar ayırıyor. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz üzere Güney Çin Denizi’nde gelecekteki olası bir savaşın dinamikleri şekilleniyor. Çin belki de yüzyıllar sonra ilk kez bölgedeki en güçlü deniz gücü haline gelirken, Amerikan basınında Çin’in geliştirdiği füzelerin ABD için yaratacağı tehditlere dikkat çekiliyor. Reuters’in Nisan 2019’da yayınladığı bir araştırmadaki şu sözler dikkat çekici: “Çin’in güçlü ordusu niyetlerini

³² Pentagon: Çin dünyanın en gelişmiş silahlarına sahip, BBC Türkçe, 16 Ocak 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46890648>

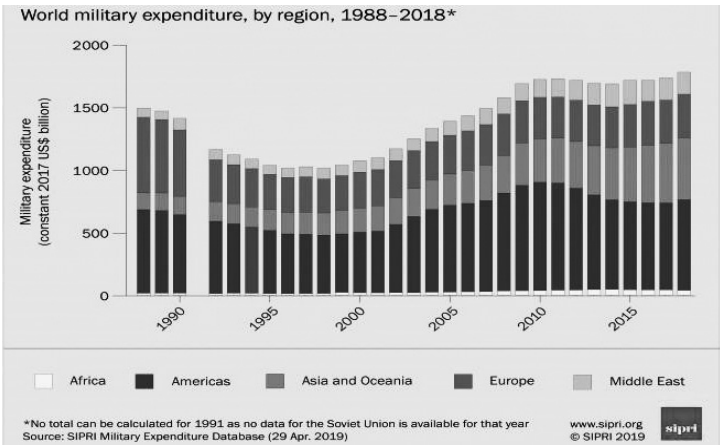
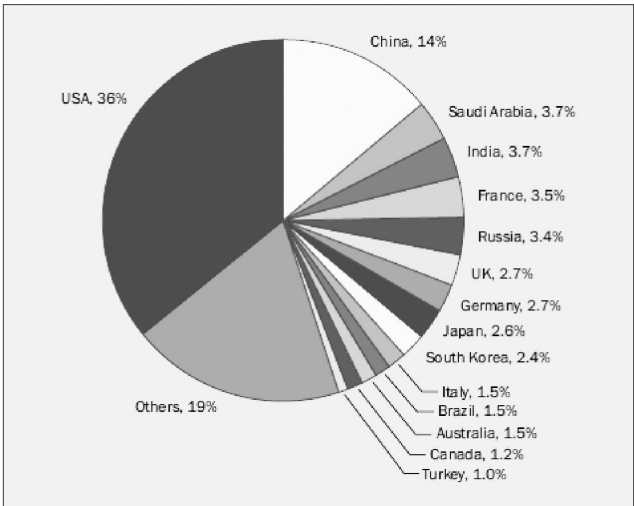
³³ Minnie Chan, Guo Rui, China will build 4 nuclear aircraft carriers in drive to catch US Navy, experts say, 06.02.2019, <https://www.scmp.com/news/china/military/article/2185081/china-will-build-4-nuclear-aircraft-carriers-drive-catch-us-navy>

gizlemede bir usta olarak kabul ediliyor. Fakat eğer rekabet bir savaşa dönüşürse onun Amerikan uçak gemilerini nasıl yok etmeyi planladığı bir sır değil.”³⁴

Devamında ise 2017 Kasım’ında Zhuai’de yapılan bienalde Çin’in en büyük füze üreticisi olan, devlete ait Çin Havacılık ve Uzay Bilimleri Şirketi’nin hazırladığı animasyon aktarılıyor: Düşmana ait uçak gemisi, eskort gemileri ve saldırı uçakları Çin’in karasularına girer ve Çin’in geliştirdiği füzeler karşısındaki deniz gücünü yok eder. Araştırmayı yayınlayan David Lague bunun ABD’nin askeri gücüne bir uyarı olduğunu belirtiyor. Bu veri Çin’in ABD’yi askeri güç açısından yakalayabilmesinin imkânlarını da gösteriyor.

Rejimin amaçlarından biri de, özellikle ABD ile aradaki deniz gücü farkını kapatarak, Çin ordusunu geleneksel, insan gücüne dayalı ve kara savaşı odaklı bir ordu olmaktan çıkarmak. Xi Jinping’in 2015 yılında başlattığı “Made in China 2025” programının uygulama alanlarından birisi de bu amaca hizmet ediyor. Düşük katma değerli tüketim malları üretiminden katma değeri yüksek ve gelişmiş teknolojiye dayalı üretime geçişle birlikte Çin silahlanmayı kendi kaynaklarına dayanarak gerçekleştirmeyi amaçlıyor. Grafikte görüleceği üzere Çin’in silah ithalatında 2006 yılına göre yarı yarıya bir düşüş gözlemleniyor. “Made in China 2025” programıyla bunun daha da azaltılması öngörülüyor. Önümüzdeki on yılda Çin’in atılım yapması beklenen alanların başında dışa bağımlılığın yüksek olduğu uzay ve robot teknolojileri, uçak motorları, hava indirme araçları gibi askeri modernizasyona hizmet edecek unsurlar geliyor. Ayrıca bu alanlarda atılacak adımların ekonomik büyümeyi de force etmesi hedefleniyor.

³⁴ David Lague, New missile gap leaves U.S. scrambling to counter China, 25.04.2019, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-army-rockets/>

Ticaret Savaşları Kışkacında Dünya Ekonomisi

Kapitalist sistemin krizi derinleştikçe, sistem kendi paradigmalarından kopmaya devam ediyor. Trump’la beraber emperyalist-kapitalist sistemin zirvesinde kendine yer açmayı başaran ırkçı-sağ iktidarlar beraberinde kriz içine düşen ülkelerde korumacılığın tek çıkar yol olduğu yönündeki hafızayı da canlandırdı. Ek olarak Batılı ekonomilerin 2008 krizinden sonraki durgunluğu karşısında Çin’in hızlı büyümesini sürdürmesi korumacılığı besliyor. Bugünlerde, kapitalizmin yaklaşık 200 yıldır amentüsü haline gelen liberal serbest piyasa kavramı ticaret savaşlarının yarattığı gerilimle örseleniyor. Özellikle Çin ile ABD arasında gelişen bu iktisadi savaşın nasıl yol alacağı dünya ekonomisinin ve kapitalizmin temel kurallarının geleceği açısından belirleyici olacak.

2016 yılında “*First America*” (Önce Amerika!) sloganıyla başkanlık koltuğuna oturan Donald Trump ve yönetimi için öncelikli hedeflerden birisi ABD’nin ticaret açığını kapatmaktı. Trump daha 2011 yılında henüz siyaset yolculuğunun başlarındaiken Çin’in Amerika’nın dostu ve müttefiki olmadığına, aksine ABD’ye düşmanlık beslediğine dair argümanları dile getiriyordu. Başkanlık kampanyası boyunca Obama yönetimini Çin’in ABD’ye tecavüz etmesine izin vermekle suçluyordu ve bir tweetinde bunun dünya tarihindeki en büyük hırsızlık olduğunu dile getirmişti. Nitekim Çin ABD’ye karşı her yıl yüzlerce milyar dolarlık ticaret fazlası veriyor. Çin ve ABD 2017 yılı boyunca aradaki ticaret açığının kapatılması yönünde müzakereler yürütse de bu süreçten sonuç çıkmadı. Ticaret savaşının ateşlendiği 2018 yılına gelindiğinde Çin’in ABD karşısındaki ticaret açığı rekor düzeye ulaştı ve 323,3 milyar dolar olarak gerçekleşti³⁵. Bu somut veri üzerinden hareket eden Trump, ABD’nin Çin

³⁵ Çin’in ABD’ye dış ticaret fazlası rekor düzeye ulaştı, 14.01.2019, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2188672-cin-in-abd-ye-dis-ticaret-fazlasi-rekor-duzeye-ulasti>

ve dış ticaret açığı verdiği Almanya başta olmak üzere AB ülkeleri ve Meksika tarafından kazıklandığını sıklıkla belirtiyordu. Öte yandan Trump, ulusal güvenlik konusundaki endişeleri ön plana çıkararak Amerikan çelik ve alüminyum şirketlerini koruma yönünde adımlar attı. ABD'nin ticari koruma duvarlarını yükseltme kararı sadece Çin'i etkilemiyor. Gümrük tarifelerinden AB başta olmak üzere, ABD'nin 1994 yılında birlikte NAFTA'yı (Kuzey Amerika Açık Ticaret Anlaşması) kurduğu Meksika ve Kanada da etkilendi.

Özellikle Trump iktidara geldikten sonra AB ülkeleriyle arasının pek de iyi olmadığı biliniyor ve Haziran 2018'de G-7 Zirvesi'nde çekilen bir fotoğraf iki tarihsel müttefik arasındaki ilişkilerin ticaret savaşlarının ortasında nasıl zedelendiğini anlatır nitelikteydi. ABD'nin AB ülkelerine karşı verdiği ticaret açığı 2008-2018 yılları arasında %77,1 oranında artarken, Trump'ın başkan seçildiği 2016 yılında 169,3 milyar dolara ulaştı³⁶. Bu açığın 68,2 milyar dolarlık kısmı Almanya'ya ait. Trump sık sık Alman otomotiv sanayisinin Amerikan pazarındaki etkinliğine eleştiriler yöneltiyordu.

³⁶ Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/europe/european-union#>

Asıl önemli olan nokta ise ticaret savaşlarının nasıl sonuçlanacağı. Kazanan ve kaybeden kim olacak? Kapitalizm yapısal krizini aşabilmek için 1929 buhranından çıkış yolu açan korumacı politikalara yeniden dönüş mü yapacak?

ABD’de şimdiden Trump’ın uyguladığı gümrük vergilerinin Amerikan ekonomisi açısından yararlılığı sorgulanıyor. Burjuva medyada ticaret savaşlarının uzun yıllara yayılacağı, kısa vadede ABD’ye kazanç sağlasa da uzun vadede bunun hem ABD hem de dünya ekonomisinde daralmaya yol açacağı konusunda senaryolar hâkim. OECD’nin projeksiyonuna göre ticaret savaşları 2021 yılında dünya ekonomisinin oransal olarak %0,7; parasal anlamda yaklaşık 600 milyar dolar daha fazla daralmasına yol açacak³⁷. Morgan Stanley’in analistleri ise anlaşma sağlanmadığı takdirde küresel ekonominin resesyona doğru sürüklenebileceği yorumunda bulunuyorlar. Kohl, Home Depot ve Walmart gibi perakende devlerinin özellikle Çin’den ithal edilen tüketim mallarına bağımlılıkları, uygulanan yüksek gümrük vergilerinin gelecekte tüketiciye daha yüksek fiyatlar olarak dönmesine yol açacak. Bu firmaların da aralarında olduğu 600 şirket 14 Haziran’da Beyaz Saray’a bir mektup yazarak ticaret savaşlarının kendileri açısından pek parlak sonuçlar doğurmayacağı konusunda uyarıda bulundular³⁸.

ABD yönetiminin yüksek gümrük vergilerinin Amerikan halkına daha fazla iş olanağı yaratacağı iddiası ise fanteziden ibaret. Örneğin, çeliğe uygulanan gümrük vergilerinden kazanç sağlaması beklenen çelik üreticileri toplam 140 bin kişiyi istihdam ederken; hammadde olarak çelik kullanan

³⁷ Christine Romans, Here's the worst-case scenario for the US-China trade war, 23.05.2019, <https://edition.cnn.com/2019/05/23/economy/trade-war-economy/index.html>

³⁸ 600 companies including Walmart, Costco and Target warn Trump on tariffs, 14.06.2019, <https://edition.cnn.com/2019/06/13/business/trade-war-trump-china-walmart-target-costco/index.html>

şirketlerin toplam istihdamı 6,5 milyon kişi! Kâr oranları azalan çelik tüketicisi şirketlerin faturayı ilk çıkaracağı kesim Amerikan işçi sınıfının bu 6,5 milyonluk bölümü olacaktır.

Tarihsel bir analogi yapmak gerekirse 1930'lara dönmek yerinde olacaktır. Herbert Hoover 1928'de başkan seçilirken, kampanyasının en önemli vaatlerinden biri borç içinde yüzen Amerikan çiftçisini kurtarmak için tarım ürünlerinde gümrük vergilerini yükseltmekti. ABD yönetimi 1930'da "*Smoot-Howley Act*" adıyla bilinen bir gümrük tarifesi politikasını yürürlüğe koydu ve 900 farklı üründe tarifeler %40'tan %48'e yükseltildi. Tarifenin amacı görünüşte Amerikan çiftçilerini ithal tarım ürünlerinin rekabetinden korumaktı. O dönemde de kapitalistler, burjuva ekonomistler ve medya çevreleri arasında yüksek gümrük tarifelerine ciddi karışıklık söz konusuydu ve bunun uluslararası ticarete darbe vuracağı öngörülüyordu, nitekim öyle de oldu. Diğer ülkelerin de korumacı gümrük politikaları uygulamaya başlamasıyla birlikte dünya ticaretinde yaklaşık %65'lik bir düşüş yaşandı. Özellikle ihracata bağımlı ABD'li şirketler artan gümrük vergileri nedeniyle zarar ederken, bu durum Amerikan emekçilere, yükselen işsizlik rakamlarıyla yansdı. Ayrıca çıkarları korunmak istenen çiftçiler ihracatın çakılmasıyla birlikte ellerinde fiyatları yerle yeksan olmuş ürünleriyle baş başa kaldılar.

Kapitalizm, 1930'lardaki krizin ardından ABD önderliğinde yeni bir dünya düzeninin ve iktisadi olarak doların imparatorluğunun kurumsallaşması (IMF, Dünya Bankası, NATO vs.) ile yeni bir genişleme evresine geçebilmişti. Bu ise II. Dünya Savaşı'nda çok kanlı bir bedelin ödenmesi pahasına mümkün olmuştu. Savaşın ardından korumacı duvarlar yıkılmış, 1970'li yıllardan itibaren de neoliberal ekonomik politikalarla sermayenin küresel olarak dolaşımının önündeki engeller minimuma indirilmişti.

2008 krizinden bu yana ise neoliberal modelin artık ne kadar işler olduğuna dair kuşklar artıyor. Krizin önüne geçebilecek

yeni bir kapitalist ekonomik model henüz burjuvazi tarafından bulunabilmiş değil. Şimdilik tek yapabildikleri kendi ülkelerinin işçi sınıflarının haklarına daha fazla saldırıda bulunmak, sağcı-milliyetçi iktidarlar aracılığıyla korumacı politikalara daha fazla sarılmak!

Ticaret savaşlarını emperyalist rekabetten ayrı tutmamak gerekiyor. Nitekim ABD'nin emperyalist hegemonyası giderek zayıflarken, bunun yansımalarından birisinin de doların rezerv para birimi olarak sürdürdüğü hükmün daha fazla sorgulanması olduğunu görebilmek mümkün. Öncelikle emperyalist rekabette gücünü artırmak isteyen her ülke için kendi para biriminin rezerv para özelliği taşımasının önemli iktisadi avantajları vardır. Doların uluslararası olarak geçerli rezerv para olması sayesinde ABD'li şirketler herhangi bir para biriminin kur baskısına maruz kalmaksızın ticaretlerini kendi para birimleriyle gerçekleştirebiliyor ve borçlanabiliyor. ABD, dış ticaretinde ortaya çıkan açıkları kendi para birimi üzerinden ödeme yaparak kapatma imkânına sahip.

Öte yandan uluslararası finans piyasalarında başlıca değişim aracı olarak dolar kullanılıyor. 1995 yılında doların döviz alım-satımları içerisindeki payı %83 iken, bu oran 2016 yılında %85'e yaklaşmış. Tüm dünyada dolar ticari bir değişim aracı olmasının yanı sıra yatırım aracı olarak da kabul görüyor. Özellikle, yerel para birimleri en ufak bir krizde değer kaybeden Türkiye gibi ülkelerde. Sadece bireysel yatırımcılar ve şirketler değil, devletler de Merkez Bankası rezervlerinin büyük kısmını dolara ayırıyorlar. IMF'nin istatistiklerine göre 2015 yılında ülkelerin resmi döviz rezervlerinin %64'ünü dolar oluştuyordu. ABD dolarıyla birlikte avro, sterlin, Japon yeni ve İsviçre frangı uluslararası ödemelerde kullanılan başlıca para birimleri olarak karşımıza çıkıyor. Bu ülkelerin finansal sistemlerinin uluslararası sermayeye açık olması, değerlerinin stabil olması, ülkelerinin ekonomik gücü ve yatırımcı güvenini kazanmış olması buna imkan tanıyor.

Uluslararası çapta, dolarla yapılan ödemeler ABD bankacılık sistemini bir durak olarak kullanmak zorunda. Bu durum ABD bankacılık sistemine hem işlem ücretleri olarak getiri yaratıyor hem de istihdam yaratıyor. Fakat bu kadarla sınırlı değil: ABD bu yolla doları politik bir sopa olarak kullanabilme avantajına sahip. İran, Küba, Venezuela örneğinde olduğu gibi hedef aldığı ülkelere ambargo uygulayabiliyor, yaptırımlarda bulunabiliyor veya Volkswagen örneğinde olduğu gibi diğer ülkelerin firmalarına yüklü cezalar getirebiliyor.

Çin'in günümüzde dünyanın en büyük dış ticaret hacmine sahip ülkesi ve en büyük ikinci ekonomisi olmasına rağmen, ülke para birimi RMB (Renminbi)'nin önünde rezerv para olmak için önemli bir engel bulunuyor. ÇKP (Çin Komünist Partisi) yönetimi ülkenin finansal piyasalara açılması konusunda ciddi kısıtlamalar uyguluyor ve RMB'nin değerinin kontrolünü sıkı bir şekilde elinde tutuyor. Yabancıların uluslararası alım satım işlemlerinde RMB'yi kullanması da yasal engellerle kısıtlanıyor.

ÇKP yönetimi 2009 yılında RMB'nin uluslararası rezerv para olarak kabul görmesi amacıyla bazı kısıtlamaları kaldırmıştı. Fakat ekonomik büyüklüğüne rağmen RMB'nin doların yerini alabilmesi uzak bir geleceğin konusu. ABD, İngiltere'den dünyanın patronluğunu devralırken aradan on yıllar geçmesi gerekmişti. ABD ekonomisi 1870 yılında İngiltere'den daha büyük bir ekonomi haline gelmişti; ancak dış ticaret hacmi olarak ancak II. Dünya Savaşı sonunda İngiltere'yi geçebilmişti. Tabii ki ABD'nin tahtı devralma sürecinde kapitalizm, insanlık tarihine iki dünya savaşı, bir büyük buhran, birçok kanlı iç savaş ve faşist diktatörlükler getirmişti. Kısacası, RMB'nin yürüyüşü de insanlığa benzeri kanlı hediyeler getirebilir. Bunun gerçekleşebilmesi için ABD emperyalizminin küresel ölçekte politik ve askeri hegemonyasının da kırılması gerekecektir.

Çin emperyalist piramidin zirvesinde yer almak isteyen her süper güç gibi kendi para birimini uluslararası alanda daha

fazla kullanılır bir hale getirmek istiyor. Ancak kısa vadede doların imparatorluğunun yıkılışını izler miyiz, cevaplaması zor. Ancak doların rezerv para birimi haline gelmesinin on yıllarca süren, iki büyük emperyalist savaşa mal olan bir sürecin sonunda gerçekleştiği düşünülürse bu değişimin de insanlığı farklı bir sonuç getirmesi beklenmemelidir.

Sonuç Olarak

21. yüzyıla ABD ve Çin eksenli emperyalist rekabetin damga vuracağı yavaş yavaş kendisini gösteriyor. Kapitalist kriz derinleştikçe sadece bu iki emperyalist güç arasında değil; Fransa'dan Rusya'ya Hindistan'dan Japonya'ya dek bu rekabetin parçası olan aktörler arası çelişkiler de hızla birikiyor. Burada aslanan ve geleceği belirleyen şey ülkeler arası işbirlikleri, müttefiklikler, stratejik ortaklıklar gibi yüzeyde görünen politik ilişkiler değil, her biri ayrı çıkarlara sahip olan egemen kapitalist sınıfların nasıl daha fazla kâr ve sermaye birikimi elde edebileceğidir.

Artık paradigma değişikliğine giden ve sadece kendi coğrafyasında değil Asya'dan Avrupa'ya Afrika'ya kadar yayılma eğilimi gösteren Çin için ABD'yi ve Batılı ortaklarını rahatsız etmekten başka bir seçenek bulunmamaktadır. Lenin emperyalistlerin dünyayı paylaşma eğilimine ilişkin şunları dile getiriyordu: *"...Kapitalistler dünyayı paylaşıyorlarsa, bunu, kendilerinde bulunan hain duygulardan ötürü değil, ulaştıkları yoğunlaşma düzeyi, kâr sağlamak için kendilerini bu yola başvurma zorunda bıraktığından yapıyorlar. Ve dünyayı mevcut 'sermayeleri', 'güçleri' oranında paylaşıyorlar; çünkü kapitalizmin ve meta üretimi sisteminin var olduğu bir ortamda daha başka paylaşma biçimi olamaz."*³⁹

Aynı şekilde ABD de Çin'in yükselişini durdurmak adına hem Uzak Asya'daki ortaklarını silahlandırarak hem de askeri

³⁹ V. I. Lenin, Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Sol Yayınları, s. 90

yığınağını artırarak bölgedeki gücünü tahkim ediyor; öte yandan Sincan-Uygur ve Hong Kong gibi Çin'in zayıf karnı olan bölgeleri kaşıyor. Gelecekte emperyalistlerin dünyanın yeniden paylaşılması uğruna geniş çaplı savaşların, belki de bir üçüncü dünya savaşının önünü açmaları kaçınılmazdır. Fakat gelecekte böyle bir savaşın neye benzeyeceğini anlayabilmek için hayal gücünü kullanmaya gerek yok. Dünyanın hemen her yerinde mikro ölçekli çatışmalar bizlere gelecek savaşlardan kesitler sunuyor.

İki emperyalist rakip arasındaki iktisadi güç dengeleri özellikle son yirmi yılda hızlı bir şekilde Çin lehine değişirken, askeri gücü tartışılmaz olan ABD ise hegemonyasını bunu ön plana çıkararak korumaya çalışıyor. ABD askeri gücünün %60'ının Pasifik'e kaydırılması üzerine kurulu askeri strateji gelecekte Asya-Pasifik'in kaynayan bir kazana dönüşeceğini işaretidir. Daha şimdiden burjuva medyada III. Dünya Savaşı'nı tetikleyebilecek en önemli çatışma alanlarından biri olarak bu bölge öne çıkıyor.

İktisadi kriz ve emperyalist rekabet bir diğer yansımaları devlet aygıtlarının birer birer ultra sağcı, ırkçı, şoven unsurların eline geçmesinde buluyor. Hemen her ülkede iktidarlar toplumsal meşruiyetlerini korumanın yolunu savaş politikalarında, iç veya dış düşmanlar yaratmada, sistemin çelişkilerinin sorumluluğunu göçmenler gibi ezilen toplumsal gruplara atmada arıyor. Büyük vaatlerle süslenen küreselleşmeciler neoliberal politikaların yolu sol siyasal unsurların krize yanıt veremediği hemen her yerde kaçınılmaz bir şekilde Trump ve benzerlerine çıkıyor. Bu unsurlar sadece açık bir şekilde rekabet eden emperyalist güçler arasındaki çelişkileri değil, bugün müttefik olarak görünen ülkeler arası emperyalist çelişkileri de çıplak bir şekilde önümüze seriyor. Bakınız ABD-AB ilişkileri...

Emperyalist rekabet ve savaşlar konusunda devrimci Marksist program bellidir: Emperyalist savaşı iç savaşa çevirmek, sosyalizmin kızıl bayrağını her türlü burjuva

uzlaşmacılıktan ve yurtseverlikten uzak tutmak... Gelecekte emperyalist rekabetin kızıştığı dönemlerde tutum alırken Çin'e yönelik yaklaşım belirleyici olacaktır. Bahsettiğimiz açık gerçeklere rağmen, Çin'in ve rejimin karakteri meselesi tartışması sonlanmış değil. Devrimci Marksist hareket içerisinde bile Çin konusundaki "batıl inançlara" rastlamak mümkün. Bu konuda açık olan bir nokta varsa o da Çin'in bir emperyalist güç olup olmadığını tartışmanın gereksizliğidir. Kimileri hala teorik gevezeliğin arkasına sığınarak "yozlaşmış işçi devleti" kırıntıları aradığı Çin'i nasıl aklayacağını düşünedursun, Çin emperyalizmine karşı açık bir tavır alınmadan gelecekte devrimci enternasyonalist bir tavır koymak giderek zorlaşacaktır. Devrimci Marksistler açısından tartışma götürmeyen bir gerçek var: Kapitalizm ayakta kaldığı müddetçe savaşlar insanlığın yakasından eksik olmayacaktır. Savaşlar sadece kanlı bir kıyımın ve dünyanın yıkımının değil, devrimlerin de kapısını aralayan önemli tarihsel dönemeçlerdir. İnsanlığın kaderine şekil verecek olan şey o gün geldiğinde savaşa ve krizlere karşı emekçi sınıfların mücadelesine öncülük edebilecek bir devrimci öncünün yaratılıp yaratılmadığı olacaktır.

Popüler Ama İddiasız Kadın Mücadelesinin İdeolojik Sorunları ve Pratik Yansımaları

Derya Koca

Kadın özgürlük ve eşitlik mücadelesinin dünyanın farklı yerlerinde, farklı karakterlerle ama temelde benzer karşıtlıklar ve taleplerle yükseldiği bir dönemden geçiyoruz. Neoliberalizmin 2008 krizi sonrasında birçok ülkede sağ siyasetçiler, emekçilere karşı saldırgan sermaye programları ve cinsiyetçi ideolojileriyle iktidara geldiler.

Cinsiyetçiliğin en kışkırtıcı halleriyle bu liderler, yeni bir tepki hareketinin tetikleyicisi oldu: Trump'ın Beyaz Saray'a çıktığı gün yüz binlerce kadının ABD'de sokağa dökülmesi, Brezilya'da Bolsonaro'nun karşısında kadınların tepkisel eylemler örgütlemesi, Türkiye'de AKP iktidarı boyunca giderek kötüleşen kadın sorununa bir tepki olarak kadın hareketinin yaygınlaşması ve şekillenmesi gibi... Türkiye özelinde AKP, azılı bir neoliberal programı sermaye lehine en sert şekilde uygularken bir yandan da toplumsal muhafazakârlaşmanın, şiddetli yoksullaşmanın, toplumsal kutuplaşmanın, yaşam tarzları üzerinde yaratılan baskının ve kadın düşmanlığının yarattığı toplumsal yıkıntıyı da topluma armağan etmiş oldu.

Türkiye'de - varlığını sadece 8 Martlarda görebilmiş olsak da - bir kitle hareketi anlamındaki kadın hareketi 1990'lar itibariyle ortaya çıkmasına rağmen AKP iktidarının yoğun saldırıları altında kadın mücadelesi tarihsel bir ivme yakaladı. Dünyada da benzeri bir durum söz konusu. Hatta bazı feminist yazar ve aktivistlere göre, farklı ülkelerden yükselen kadın eylemleri, sosyal medyanın gücü ve feminist söylemin sanat, siyaset, basın gibi alanlarda popüler bir söylem haline gelmesi dördüncü dalga feminizmin doğduğuna işaret ediyor.

Kadınların öfkesinin biriktiği, kadın eylemlerinin yaygınlık kazandığı, İrlanda'da kürtaj referandumunun kazanıldığı, İzlanda'da eşit ücret grevinin ve Hindistan'da toplu tecavüz vakalarına karşı kitlesel eylemlerin gerçekleştiği, Arjantin'de yine kürtajın yasal ve kamusal bir hak olması için verilen muazzam “Yeşil Dalga”nın yükseldiği bu dönem, dünyada eşitlik isteğinin canlanışının apaçık ifadesi. Türkiye'de de OHAL döneminde bile “tecavüze af yasası” diye bilinen yasaya karşı, kadınlar meclis kapısında çok önemli eylemlere imza atılar.

Mücadele dalgasının hâkim karakteri; kadınlara, trans ve eşcinsel bireylere karşı gelişen saldırılar karşısında bir savunma hali. Sosyalistlerin büyük etkisinde milyonları sokağa döken kürtaj

hakkı mücadelesinin gerçekleştiği Arjantin¹'i ve İrlanda²'nin kürtaj referandumu sürecini dışarıda bırakarak söylersek, dönemin kadın hareketi bir savunma hareketi. Bugün kadın hareketinin dünya çapındaki kitleselleşme eğilimlerinin geniş bir kesime hitap etmeye başlamasına rağmen; kazanılmış hakları savunmanın ötesinde, yeni talepler için sistematik bir mücadeleyi yükselten bir kadın hareketi yaratılamıyor. Bunun nedenlerini bu yazı içinde ele almak niyetindeyim.

¹ Arjantin'de Troçkist radikal solun ve sol Peronistlerin de içinde olduğu kürtaj hakkı hareketi milyonlarca kadının sokağa döktüğü kitlesel bir hareket yaratmayı başardı. Troçkist radikal sol, kadın mücadelesinin somut örgütlenmesi adına büyük bir örgütlenme ve sokakta eyleme geçirme becerisi göstererek dünya için önemli bir mücadele dinamiği yarattı. Ne var ki meclisten geçen yasanın senatoya takılması protesto hareketi temelli bu hareketin de sınırlarını ortaya koydu. Sosyalistler sürece aktif müdahale ederek bu dinamikten büyüye de emekçilerin sınıf araçlarının devreye sokulmaması; son derece sınıfsal bir talep olan kürtaj hakkını protesto hareketine dayanarak yükseltmenin sınırlarını da açığa çıkardı ve neticede düzen bu büyük mücadeleyi püskürtebildi. Sosyalist feminist programın hâkim olduğu Arjantin solu açısından bu mantıksal sonuçlara da varabilmeliyiz. Diğer yandan hareketin büyük bileşenlerinden olan sol Peronistler, Arjantin'deki krizdeki burjuva düzene ilaç olmak ve sağcı Macri hükümetine karşı gelişen enerjiyi radikal soldan koparmak için kürtaj mücadelesini hiç şaşırtıcı olmayan bir şekilde yarı yolda bıraktı. Kürtaj hakkı, Peronistlerin seçim programından çıkartıldı çünkü Peronizm, iktidara gelmek için kilise ve burjuvazinin desteğini kazanmak zorunda. Kürtaj hakkı için düzenle radikal bir karşı karşıya gelmenin zorunluluğu Arjantin örneğinde çok çarpıcı biçimde deneyimlendi.

² İrlanda, Britanya İmparatorluğu'nun müdahaleleri ile tarihsel olarak Protestanlığın en koyu ülkelerinden biri haline getirildi. Savaş politikaları ile yönetilen, ezilen İrlanda, tarih boyunca kadın hakları konusunda da zor bir ülkeydi. Ancak son yıllarda kadınların kitlesel bir talep olarak konuyu gündeme getirmesi egemen sınıfın da kendi içinde tartışma başlattı; sağcı saldırılara rağmen referandum kazanımla sonuçlandı. Ayrıntılı bir tartışma için: Derya Koca, Tekrar Dünya Gündemine Gelmişken Kürtaj Hakkı ve Sosyalistler, <http://sosyalistgundem.com/tekrar-dunya-gundemine-gelmisken-kurtaj-hakki-ve-sosyalistler-derya-koca-2/>

Sağın hâkim olduğu, sınıf mücadelesinin ise tarihsel olarak son derece zayıf olduğu bir dönemdeyiz. Buna rağmen kadın hareketinin olumlu bir ivme kazanması, sınıf mücadelesinin büyümesine ve toplumsal mücadelenin canlanmasına katkı sağlayacak bir noktada duruyor. Bu sebeple Türkiye’de -elbette dünyadaki genel eğilimin de bir parçası olarak- yükselen eşitlik mücadelesinin ideolojik, politik ve örgütlenme sorunlarına eğilmek sadece kadınların değil tüm ezilenlerin ve emekçilerin geleceğine dair diğer hayati sorulara da cevap vermenin bir ayağı olarak görülebilir.

Sorularımız şunlar: Kadın hareketinin yaygınlaşmasına rağmen kadın sorununun giderek daha da çetrefilli bir hal almasına neden olan ve kazanımlar elde etmenin önünde engele dönüşen ideolojik sorunlar nelerdir? Kadın mücadelesinin geniş bir meşruiyet kazandığı, sempati ile desteklendiği bir dönemde kadınlar toplumsal özgürlük mücadelesinin genel seyrini nasıl ilerletebilir? Bu sorulara yanıt ararken kadın mücadelesinin aktörlerinin politik niteliği ve programı ile bu meselede solun konumunu incelemek durumundayız.

Emekçiler ve Ezilenlerin Ayrışması

2008 krizi sonrasında dünyanın dört bir yanında aşırı sağın yükselmesi, işçi sınıfının örgütsüzlüğü ve radikal solun - özellikle Batı Avrupa’da - tarihsel krizi nedeniyle mümkün oldu. Olağan toplumsal akışı bozan; şiddetli yoksullaşma, işsizlik, güvencesizlik ve geleceksizliği beraberinde getiren derin ekonomik buhran, politik olarak radikal uçları beslerken sosyalist hareketin yaşadığı geri çekilmeye meydan sağa kaldı.

Kadınlar aşırı sağın yükselişine ideolojik ve örgütsel anlamda son derece zayıf bir biçimde yakalandı. Kimlik politikalarının kadın hareketine hâkim olduğu son 40 yıl boyunca kadın ve LGBTİ mücadelesi sistem karşıtı bir radikalizmden koptu, kimlikler etrafında kurulan gerilimlere teslim olarak bölündü,

“büyük anlatılar” denilen kurtuluş ideolojilerinin reddi ile küçük aktivizm gruplarının düzen içindeki adacıkları asıl mücadele hedefine dönüştü. Sol, bu dönüşümün hem bir parçası hem de örgütleyicisi olarak kendi yenilgisini de pekiştirdi.

1980’lerden itibaren post-modernizmin zokasını yutan solda kimlik merkezli bir anlayış hâkim³. Bu durum, “*ezilenlerin hassasiyetlerini sosyalist programa dâhil etme*” olarak sunulsa da bugün sosyalist çevrelerde kimliklerin gerilimleri etrafında şekillenen bir siyaset mevcut. Sol bu süreçte emekçilerin gözünden dünyaya bakmayı bıraktı. Aynı zamanda post-modernizmin topyekûn değişim idealini (kurtuluş ve devrim fikrini) yeni bir tahakküm kurma ve otoriterlik çabası olarak suçlayan anlayışı belli ölçülerde sola sızdı. Bu anlayış, küçük ve yerel olanın esas kabul edildiği, mücadelenin yerel ve küçük kazanımlara odaklandığı, yaşam tarzlarının segmentlerine ayrılmış bir parçalı yapı olarak görüldüğü toplumda mücadelenin de yaşam tarzları etrafında örüldüğü bir kısırlık ortaya çıkardı.⁴ Bu kaymanın

³ Post-modernizm evrensel büyük anlatılardan kaçış ile ortak ve büyük ideallerin reddi anlamına gelen kimlik politikalarına yol açtı. Post-modernizmin alıcısı bu denli fazla oldu çünkü liberal anlatının dayandığı iddialardan biri olan “işçi sınıfı bitti” propagandası, o dönem için işçi sınıfı hareketinin neoliberal saldırı altında yenilmesi ve gerilemesi, işçi sınıfının devrinin geçmesi olarak yorumlandı. Neoliberal saldırılar altında kötürümleştirilen, siyasal anlamda güçsüzleştirilen ve örgütlenme gücü ezilen işçi sınıfının toplumsal ve siyasi bir özne olarak reddedilmesi gündeme geldi. Haliyle sınıf karşıtlığı temelli programın kenara atılmış olması da artık düzene temelden karşı çıkacak bir anlayıştan da kopmak anlamına geliyordu.

⁴ Yaşam tarzlarının savunusu etrafında kurulan eşitlik ve özgürlük söylemi aslında ezilmenin yükünü yoksul emekçi sınıflar kadar şiddetli yaşamayan, sınıfsal konumu itibarıyla hayatını bir nebze genel ezilme ilişkisinden izole edebilen orta sınıflara hitap eden bir bakıştır. Gece yürüyüşleri, bilinç yükseltme ve deneyim paylaşımı gibi pratikler, kişisel ilişkiler alanına indirgenmiş ezilme ilişkisine “cevaben” üretilen feminist pratiklerdi.

kadın hareketine yansımaları, kadın mücadelesinin sistem karşıtı bir temelden örgütlenmesinin bırakılarak aslen kişiler arası ilişkiler alanına yönelik taleplere, dolayısıyla da erkeklerle karşıtlık ilişkisine sıkıştırılması oldu. Sistem karşıtlığı otoriterlik olarak görülerek, kadınlar ve erkeklerin karşıtlığına dönüştürülen garabet yaklaşımın sosyalist sol içinde hegemonya kazanması mücadele açısından ciddi bir fiyasko.

İşçi sınıfını kapitalist düzeni yıkmak ve yeni bir dünyayı inşa etmekte asıl özne olarak kabul eden sosyalist program sol cepheye büyük oranda kenara atılalı yıllar oldu. O günden bu yana sol ciddi bir zayıflama içinde. Solun önemli bir kısmı enerjisini kimlik mücadelelerine harcamakta. İşçiler de en iyi durumda bu kimliklerden biri olarak gündeme gelebiliyor ama kimlikler skalasında erkek, beyaz, homofobik, milliyetçi diye etiketlenerek⁵. Ve egemenler bu durumdan son derece mutlu. Düzenin daha işine gelen bir “sol” politika olamazdı. Sözün kısası, kapitalist düzeni değiştirebilecek asıl aktör olan emekçiler yok sayılırken ortak bir davada birleşmeyen ve birbirinin kurduna dönüştürülen kimlikler etrafında bölünmüş bir ezilenler mücadelesi önümüze konuluyor.

Feminizm de bu dönüşümden ciddi biçimde nasibini aldı. Her ne kadar sağdan sola geniş bir skalada farklı versiyonları var olsa da feminist yaklaşımların ortaklaştığı ideolojik temel patriarşi teorisi. 90’larla birlikte yükselen ve kimliklerin kendi içindeki savaşını salık veren ayrıcalıklar teorisi, patriarşi teorisiyle çok uyumlu iki dost oldu. Bunlara, post-modernizmin büyük anlatıların bittiği, sınıf mücadelesinin geçerliliğinin kalmadığı, evrensel bir kadın sorununun var olamayacağı düşünceleri eşlik etti. Deneyim odaklı kimlik tanımlamaları, her türden cinsel kimliğin farklı ezilme biçimleri deneyimlediğini söyleyerek ezilenlerin ortak mücadeleler örgütlenmesinin imkânsız olduğunu savunmaya

⁵ Güneş Gümüş, (2018) **Kimlik Politikaları Sağa Yarıyor**, <http://sosyalistgundem.com/kimlik-politikalari-saga-yariyor-gunes-gumus-2/> .

yol açtı. Geleneksel piyasacı sağcı düşüncenin “insan insanın kurdudur” tezi, “kimlik kimliğin kurdudur” tezine mükemmel şekilde uyum sağladı. Sonuç olarak, emekçiler ve ezilenler bu aşırı sağ dalgaya karşı ideolojik ve örgütsel anlamda son derece savunmasız hale getirildi.

Patriarşi Teorisi

Feminizm, farklı yorumlarla çeşitli kollara ayrılrsa da ortak hareket noktası kadın-erkek karşıtlığını temel alan patriarşi teorisi. Patriarşi teorisi, toplumun hâkim üretim biçimi ne olursa olsun asla değişmeyen bir erkek egemenliği var sayar; bu, erkeklerin ayrıcalıklarını ortak çıkarlar etrafında devam ettirdikleri bir düzendir. Yani kadının ezilmesinin nedeni bizzat erkeklerdir ve bu, tarih boyunca şekil değiştirse de içerik olarak aynı kalmıştır.

Marksizm’le Feminizmin Mutsuz Evliliği eseri ile çokça bilinen ve kendisine Marksist Feminist diyen Heidi Hartmann (2006: 29-30), ‘patriarşi’yi şu şekilde açıklar:

Patriarka’yı yararlı bir biçimde, maddi temeli olan ve hiyerarşik olsa da erkekler arasında, onların kadınlara egemen olmalarını sağlayan bir karşılıklı bağımlılık ve dayanışma kuran ya da yaratan erkekler arası toplumsal ilişkiler dizisi şeklinde tanımlayabiliriz. Patriarka hiyerarşik olsa da ve farklı sınıflardan, ırklardan, ya da etnik gruplardan erkeklerin patriarka içinde farklı yerleri bulunsa da, erkekler aynı zamanda kadınları üzerindeki egemenlik ilişkilerini paylaşma bakımından birleşmişlerdir; bu egemenliği sürdürmek için birbirlerine bağımlıdırlar. Hiyerarşiler en azından kısmen “işler”, çünkü statükoda müktesep çıkarlar yaratırlar. Üst düzeydekiler alt düzeyde yer alanlar üzerinde iktidar sahibi olma fırsatını sunarak ‘satın alabilirler’. Patriarka hiyerarşisinde, bütün erkekler –patriarka hiyerarşisindeki konumları ne olursa olsun- en azından bazı kadınları

*denetleyebilme karşılığında satın alınırlar...
Erkekler (hiyerarşik düzenlerine karşın)
kadınlar üzerindeki denetimlerini sürdürmek için
birbirlerine bağımlıdırlar.*

Feminist literatüre göre kapitalizmde birbirinden bağımsız iki tür üretim biçimi vardır: üretim ve yeniden üretim. Ekonomik toplumsal üretim anlamındaki “üretim” kapitalistlerin alanı iken patriarşinin devamını sağladığı asıl yer, temel olarak evdir yani “yeniden üretimdir.” Christine Delphy’e göre (1984: 69) kapitalizmde patriarşi, ailedeki, yani evdeki “yeniden üretim” alanında kendisini gösterir:

*Toplumumuzda iki tane üretim biçimi vardır.
Pek çok mal endüstriyel biçimde üretiliyor. Ev
içi hizmetler, çocuk bakımı ve bazı mallar ise
aile içinde üretiliyor. Birinci tarz üretim biçimi
kapitalist sömürünün artmasını sağlıyor. İkincisi
ise ailevi, diğer adıyla, ataerki sömürünün
artmasına yarıyor.*

Yani, bu iki ayrı üretim biçiminin ilkinde erkek ve kadın işçiler sömürü ilişkisi ile birbiriyle ortak çıkar sahibi olarak patronların karşısında yer alırken evde artık hiçbir ortak çıkarları bulunmaz. Dahası erkeklerin, kapitalizmin çıkarına kurulu bu mekanizmada kapitalizmden çıkarları vardır; “erkeklerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri de vardır. Ve erkekler, biz kadınlar onların bilincini yükseltsek de kurulu düzenden yana tavır alabilir” (Hartmann, 2006: 70). Erkek işçi sömürülüyor olsa bile burjuvazinin kadınlara daha az ücret ödemesi, “kadın emeği üzerinde erkek kontrolünü sürdürmede daha da önemli bir role sahip çünkü kadınlar artık giderek daha fazla çalışıyor” (Hartmann, 2006: 55). Bu bakışa göre kadınlar ise çıkar ortaklığına dayanan bir kız kardeşlik bağı ile birbirlerine bağlılar. Patriarşi teorisinde sınıfsal ayrımlar önemsizleşmiş, kadınlar sınıfları dikey kesen bir toplumsal grup olarak mücadelenin ana öznesi konumuna getirilmiştir.

Patriarşi yaklaşımına göre kadınların ezilmesinin sebebi erkeklerdir. Kadın-erkek karşıtlığını merkeze koyan bu kavrayış, mücadelenin mutlak biçimde ayrıştırılması noktasına varmaktadır. “Kadınların ezilmesinden çıkarı olanlar, mücadelede yer alamazlar” anlayışı kadınların toplumsal düzene yönelik öfkesinin tam anlamıyla erkeklere yönlendirilmesine neden olur. İkinci dalga feminizmin içinden yükselen ayrılıkçı feminizm akımları toplumsal gerçeklerden öylesine kopmuş durumdaydı ki Kate Millet *Cinsel Politika* (1971) kitabında kadınlar arasında büyük sınıfsal farklar olmadığını iddia edecekti. Kate Millet’in görüşleri, radikal feminizmin oluşmasında son derece etkili olmuştur ve bir köşe taşı eseri olarak kabul görmüştür.

New York Radical Women, Redstockings ve New York Radikal Feministleri’nin kurucu üyesi olan Shulamith Firestone, 1971’de ABD’de yayınladığı ve ikinci dalga feminizmin büyük metni haline gelen *Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğü Davası’nda* (1993) tarihin dinamiğinin cinsel mücadele olduğunu iddia etmiştir. Firestone’a göre cinsiyet eşitsizliği sınıflı toplumlarla birlikte ortaya çıkmamış, tarih boyunca her zaman var olmuştur. Cinsiyet eşitsizliğine tarih üstü bir nitelik atfedilir ki bu da eşitsizlik durumu sınıflı toplumların ortaya kalkmasıyla değişmeyecek demektir. Peki, meselenin kaynağında ne vardır? Biyoloji. Kadın ve erkeğin biyolojisi var oldukça; kadın doğurma lanetini taşımaya devam ettikçe erkeğin kadın üzerindeki konumu sürecektir. Çözüm için erkeklerin doğum yapmasını mümkün kılacak bir teknolojik gelişime ihtiyaç vardır. İşte bugün solun referanslarına giren Firestone’un düşünceleri sınıfsal bakışa ve tarihsel gerçekliğe bu denli karşıt bir noktadan gelişmiştir.

Firestone’un radikal feminist düşüncesinin erkeklerin büyük tarihsel ittifakı ve çıkar ortaklığı iddiasını tersinden ele alalım: Tüm erkeklerin kadınlar karşısında ortak çıkarları varsa kadınların koşullarındaki iyileşmelerden zarar görmeleri ya da kötüleşmelerden ise kazançlı çıkmaları veyahut en azından

zarar görmemeleri gerekmez mi? Kriz zamanlarında işten atılan öncelikli olarak kadın işçiler olurken geride kalan erkek işçiler işsiz kalan eşlerinin de yaşamsal sorumluluklarını üstlenerek daha ağır bir yükü taşımak zorunda kalmıyor mu? Soruyu bir adım daha ileri taşıyalım; burjuva aile, yani kadınların hapishanesi ortadan kaldırıldığında; çocuk ve yaşlı bakımı toplumsallaştırıldığında, yemekhaneler, kreşler, çamaşırhaneler kurulduğunda, erkek işçilerin somut çıkarına mı olacaktır zararına mı? Ya erkek patronların? İlki, bu düzende aslında ailenin bir parçası olarak zaten taşıdığı yüklerden de kurtulacağı için özgürleşecek, ikincisi de bu düzen kurulurken sınıfsal tüm ayrıcalıklarını kaybedeceği için durum hiç de çıkarına olmayacaktır. Çünkü kreş, yemekhane gibi toplumsal hizmetlere aktarılabilecek büyük kaynaklar, bugün o zenginlikleri ellerinde tutan burjuva sınıfın mülkiyetine el konularak yaratılacaktır. Kadının ezilmesini hayal mahsulü komplo teorisi mertebesine ulaşmış iddialarla açıklamaya çalışmanın kimseye bir faydası yoktur.

Radikal feminizm, yukarıda da görüldüğü üzere feminizmin patriarşi teorisi üzerinden getirdiği açıklamanın en uç örneği. Radikal olarak adlandırılması ise erkeklerle radikal biçimde ayrışmasından ileri gelmektedir. Devrimci bir radikalizm taşımasından değil.

Ayrıcalıklar Teorisi ve Kimlikler

Ezilen kimliklerin kendi aralarında bir hiyerarşiye tabi olduğunu ve her ezilen kimliğin aslında bir başka kimliği ezdiğini iddia eden ayrıcalıklar teorisi, mücadelenin birleşikliğini imkânsız kılacak ayrışmacı bir bakış açısı ortaya atar.

Ayrıcalıklar teorisine göre, hâkim kimlikler (beyazlar, erkekler, ABD’de Hristiyanlar, Türkiye’de Sünni Müslümanlar, heteroseksüeller gibi) diğer kimliklere göre ayrıcalıklara sahiptir. Beyazlar siyahlara, cis-genderlar (toplumsal ve biyolojik cinsiyeti aynı olanlar) transeksüellere,

erkekler kadınlara göre ayrıcalıklıdır. Neredeyse her bir kimlik bir başka kimliğin ezilmesinden sorumludur; çünkü her kimlik sahip oldukları ayrıcalıklar etrafında eşitsizliklerin sürmesinden çıkar sahibidir. Bu anlayışın mücadele alanında yarattığı bazı ciddi sorunlar vardır. Birincisi, bu yaklaşıma göre ezilmeyen kimlikler zaten mücadelenin bir parçası asla olamazlar; çünkü onların ayrıcalıkları vardır. İkinci olarak, hiçbir kimliğin bir diğeri ile ortak mücadelesi mümkün değildir (Choonara& Prasad, 2014). Örneğin bu bakışa göre heteroseksüel bir feminist, biyolojik cinsiyetinin de kadın olması ve toplumda genel kabul gören heteroseksüel cinsel kimliğe sahip olması nedeniyle trans bir lezbiyen kadının ezilmesine neden olan “heteroseksüel normları” yeniden üreterek onun ezilmesine neden olur. Cinsiyetçi düşüncelerin ve cinsiyet rollerinin toplumda dayatılmasının somut zemini, tarihsel bağlamı ve nedenleri basit biçimde diğerinin kendi var oluşuna indirgenir. Bu örnekte de görüldüğü gibi heteroseksüel bir cis kadın olmak adeta bir kabahate dönüşür.

Ayrıcalıklar teorisi, mücadelenin keskin biçimde ayrıştırılmasına dayandığından her kimliğin diğerine neredeyse öfkeyle yaklaşmasına neden olan bir agresiflik ortaya çıkarmıştır. Sokak mücadelesinde bunun can sıkıcı pek çok örneği yaşanmaktadır. Adeta tüm ezilenler birbirinin kurdu ilan edilmekte, ezilmekten ileri gelen kader ortaklığı fikri ve ortak mücadele zemini tamamen yok edilmektedir. Çoğu zaman aktivistler arasında bir duygudaşlık bile hissedilmemektedir.

Teorik anlamda da ayrıcalıklı olduğu iddia edilen kimliklerin gerçekten ne kadar “ayrıcalıklı” olduğu baştan sonra tartışmalıdır. Sınıfsal çelişkiler gibi merkezi çelişkileri tamamen reddeden postmodern öğretinin mikro ölçekli ve birey merkezli yaklaşımından beslenen ayrıcalıklar teorisi, ezilme ilişkisini toplumsal yapılardan ziyade bireyler arası ilişkilerden kaynaklanan bir ilişki olarak görmektedir.

Kadın mücadelesinde erkeklerin asla yerinin olamayacağına dair sert politik tavır sadece patriarşi teorisinin değil ayrıcalıklar teorisinin de bir sonucu olmuştur. Feminizmin daha sol versiyonları erkekleri de toplumsal cinsiyet rollerine karşı mücadelede bir unsur olarak kabul ederken ayrıcalıklar teorisinden beslenenler açısından bu durum söz konusu bile olamaz.

Ayrıcalıklar teorisi ve patriarşi teorisi, 1990'lar itibariyle LGBTİ mücadelesi içinden farklı yaklaşımlarla dallandı. Judith Butler 1990'da, yayınlandığında Queer teorisinin öncü metinlerinden kabul edilen Cinsiyet Belası (2008) eseri ile feminizmle post yapısalcılığın bağına kuran isim oldu. Cinsiyet tanımlarından ve rollerinden kurtulmak için yaşam tarzı temelli bir reddedişin neredeyse yeterli görüldüğü bu romantik idealizm, dünya çapında çok büyük alıcı kitlesi buldu. Ve hiç de Butler'ın iddia ettiği gibi cinsiyet kimliklerinin reddedilmesini ve cinsiyetsizliği ortaya çıkarmadı. Aksine giderek daha da saldırgan bir kimliksel kutuplaşma gerilimine tuz biber ekti. Haziran 1990'ında New York Pride yürüyüşünde Queer Nation üyelerinin dağıttığı manifestonun başlığı şuydu: *“Düzcinsellerden (Heteroseksüellerden) Nefret Ediyorum”* Son cümlesi ise şöyle: *“Düşmanın kim olduğunu biliyorsan savaşmak daha kolaydır. Düzcinseller senin düşmanıdır.”*⁶

Bu yaklaşım eskide kalmış değildir. Bugün Türkiye’de kadın ve LGBTİ+ hareketinde öyle derin bir etkisi vardır ki geçtiğimiz aylarda (2019 yazı) yapılan cis-trans kadın tartışmalarında da kendisini göstermiştir. Hangi sınıfa mensup olursa olsun heteroseksüel erkeklerin ve hatta kadınların ayrıcalıklara sahip olması iddiası toplumsal gerçeklikten tamamen kopmuş bir iddiadır. Erkek işçilerin ayrıcalıklarından bahsedenler ortalama ücretlerin açıklık sınırına dayandığı bir ülkede kendisine dayatılan aileyi

⁶ Manifestonun tamamı için : <http://www.qrd.org/qrd/misc/text/queers.read.this>

geçindirme rolünü yerine getiremediği için intihar eden, kendisini yakan erkeklerin de ayrıcalıklara sahip olduğunu düşünüyor mu? İşçi sınıfı erkeklerini burjuva erkeklerden ayırmayan toptancı bakış, erkeklerin ortaklaşa kadınları ezdiğini iddia ederken tüm kadınları da otomatikman ilerici ilan eden topyeküncülüğe kolaylıkla savrulabiliyor.

Sınıfsal temellerden dünyaya bakmayı reddetmek ve dünyanın cinsel ezilme etrafında kurulduğunu iddia etmek öylesine kendinden menkul bir dünya tahayyülü yaratmaktadır ki düzenin asıl ayrıcalıklılarına karşı ezilenlerin tam anlamıyla duyarsız, apolitik, savunmasız kalmasına neden olur. Aksine kapitalizmde ayrıcalıkların giderek daha az insanın elinde toplanması, kendi hayatlarını da etkileyen merkezi bir sorun olarak ezilenlerin gündemine girmek zorundadır. Lindsay German (2006) şu noktaya özellikle dikkat çeker:

Kapitalizmde işçinin tek değeri kendi emek gücünü satabilmesidir. Bu yeteneği çeşitli nedenlerle bittiği zaman, yaşlılıktan, hastalıktan ve pazarda emek gücü fazlalığı olduğundan işçiler, kendilerine çalışırken verilen kırıntılardan bile mahrum bırakılırlar. Emek güçlerini satamayacak yaşa gelince, para kazanan dolayısıyla harcayabilen durumdan çıktıkları için kapitalist toplum tarafından değersiz kabul edilirler. Bu durum feodal toplumda tamamen karşıtıydı, orada yaşlı erkekler (ataerkil ailenin başı), genelde ailede gücü elinde bulunduran kişiydi. Ancak kapitalizmin en önemli özelliklerinden biri, işçi sınıfının güçsüzleştirilmesidir.

Oysa post-modernizmin farklı varyasyonlarının bileşimi olan yaklaşımlar, idealist biçimde bireyleri, kendi önyargılarından asla kurtulamayacak ya da diğerinin ezilmesindeki rollerini asla reddetmeyecek kişiler olarak görerek derin bir karamsarlıktan beslenir: Erkekler değişmeyecektir; Türkler ırkçıdır ve hep öyle kalacaktır; Sünniler yobazdır...

Türkiye’deki kimlik kutuplaşmaları içinden daha pek çok örneğini bulabiliriz. Bu anlayıştan toplumsal değişimin olanaksızlığı çıkar (Choonara & Prasad, 2014). AKP karşısında toplumsal muhalefetin derin bir karamsarlık içinde olması da bu ideolojik zeminden kaynaklanmaktadır.

Kadın hareketi açısından ayrıcalıklar ekseninin yarattığı sıkıntı, düzen karşıtlığının ortadan kaldırılması olmuştur. Eğer ezen kimlikler ayrıcalıklarını her ne pahasına olursa olsun koruyacaksa mücadelenin en iyi yöntemi, ezilen kimliklerin “ezenleri” dâhil olmaktan men ettikleri kendi küçük adacıklarını oluşturmaktır. Bu adacıklar hiç de öyle düzene meydan okumak amacı ile savunulmaz; aksine o adacığın dışındaki yaşama müdahale etmek amacından vazgeçmek anlamına gelir.

Ayrıcalıklar teorisi ve radikal feminizmin salık verdiği ayrışmacı mücadele yönteminin yaşamda bir karşılığı bulunmamaktadır. Kadın ve erkeği toplumsal yaşamın içinde birbirinden tamamen koparmak ne kadar mümkün olabilir ki? Bu mümkün olmadığı için de radikal feminist gruplar kendi küçük dünyalarını yaratmayı, toplumda geniş kesimlerin dönüşümü mücadelesine tercih ederler. Bu politik çizgide yoksul emekçi kadının değil, üst-orta sınıf kadınların yaşamları merkezdedir. Kadınların çoğunluğunun bu “özgürleşme”de yeri yoktur. “Büyük anlatıların” devri bittiğine göre, kendimizi kurtarmanın yoluna bakabiliriz! Bugün ne yazık ki özellikle Batı solunda ve Türkiye’de kimlik hareketlerinde geline nokta acı biçimde budur. Hal böyle olunca kadınların sorunlarının toplumsal bir sorun olarak örgütlenmesi konusunda başarısız olmasında şaşılacak bir yan yoktur.

Ne Patriarka Ne Ayrıcalık!

Günümüzde kadın hareketinin sadece kadın cinayetlerine ve kadına yönelik şiddete yani (tıpkı ev içi emek tartışmasında olduğu gibi) sadece erkek ile kadının karşı karşıya getirilmesine uygun konuları gündeme alması tesadüf değildir. Sorun, rejimin yargısıyla, ideolojisiyle ve iktidarı ile kadınları organize biçimde katletmesi değildir. Ortak mücadele platformlarında merkezi bir iktidarın varlığını, merkezi çelişkileri dahi kabul etmemek için AKP iktidarının adını dahi anmamak gibi bir siyasi tercih varken şiddetin erkek bireyler temelinde açıklanması ciddi zaafı yaratmaktadır. Kadın cinayetlerinin çığ gibi büyüdüğü, taciz ve tecavüzün gündelik bir mesele haline geldiği günümüzde kadınların öfkesinin erkek karşıtlığına indirgenmesi, kadınların bugün en çok ihtiyaç duyduğu toplumsal değişime kapıları tamamen kapatmak anlamı taşıyor. Değişim gerçekleşmediğinde de kadınlar aynı sarmal içinde giderek daha da kötü şartlara mahkûm ediliyor.

Toplumda cinsiyetçi düşünceye bugünden savaş açmadan, ezilenleri kendi ezilmelerine karşı çıkacak bir politik bilince eritirmeden, toplumun en geniş kesimlerini her türlü ırkçı, milliyetçi, cinsiyetçi düşünceden koparmadan toplumsal devrim mümkün olmayacaktır. Ancak tarihte hiçbir toplum sadece düşüncelere karşı savaş açarak değişmemiştir. Marks'ın en temel tezlerinden biri budur: Mesele dünyayı somut biçimde değiştirmektir. Bugün pek çok düşüncenin merkezinde bilinçlenme, eşitliği anlatma, bilinç yükseltme, dilde “devrim yapma”, rolleri reddetme gibi dünyayı somut anlamda değiştirmekten uzak minimal hedefler var. Bunda, düzenin pek çok açıdan uyum sağlayamayacağı hiçbir şey yok. ABD Büyükelçiliği gökkuşağı bayrağı da asar, düzenin tüm partileri kendilerini mora da boyar. Eşitliğin tam anlamıyla kapısının aralanacağı bir sosyalist devrimi hedeflemeyen insanlık açısından bir kurtuluş mümkün değildir. Bizim işçi sınıfı merkezli mücadele programımız, ezilenlerin vitrinde

değil en önde olduğu gerçek bir mücadele programıdır. Yan yana durarak, her bir kimliği savunmanın devrimci bilincin olmazsa olmazı olduğunu kitlelere mücadele içinde öğreteceğiz. Kitleler kendi mücadele pratiklerinden öğrenerek sınıf savaşımında ideolojik donanımı kazanacak. Değişimin bu yönlü gerçekleştirilmesi toplumun kitlesel dönüşümünün tek anahtarıdır.

Oysa toplumun sınıflar üzerinden kavranması ve toplumsal dönüşümün sınıf mücadelesine bağlanmasına karşı çıkan patriarşi teorisine göre kadınlar, erkeklerden bağımsız mücadele vermelidir; çünkü erkekler sefasını sürdürdükleri şeylerden vazgeçmeyeceklerdir. Yani erkekler kapitalizmden de vazgeçmeyeceklerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz radikal feminist yaklaşımlarda net biçimde göze ilişen en temel sorun tarihsel bir bakış açısından yoksunluktur. Engels, muazzam eseri *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'nde kadınların ezilmesinin kökenini özel mülkiyet düzeni ve onunla birlikte ortaya çıkan aile kurumuna bağlayarak ezilme ilişkilerinin ortaya çıkışına dair bütünlüklü bir analiz yapmıştır. Ezilme ilişkisi sınıflı toplumların tarihi boyunca var olmuştur. Fakat ezilme ilişkisinin biçimi bile tarihin hiçbir döneminde aynı kalmamıştır. Toplumsal üretim biçiminin, egemen sınıfın çıkarlarının, emekçi sınıfların yeniden bu çıkarlar temelinde şekillendirilen hayatlarının da devamlı olarak değişikliğe uğradığını görmek durumundayız. Dolayısıyla kadınların toplumdaki pozisyonları, maruz kaldıkları eşitsizlik ve ezilme biçimleri de devamlı olarak değişmiştir. Ve bu değişim, sömürünün –yani egemen sınıfın artık ürüne el koyma şeklinin- biçim değiştirmesine paralel biçimde gerçekleşmiştir. Ezilmenin kaynağını iyi kavramak, eşitlikçi bir gelecek tahayyülü için olmazsa olmazdır. Ne kendinden menkul bir ev içi emek tanımına ne de kendinden menkul bir erkek çıkarı tarifinin keyfilğine dayanarak kadınların kurtuluş reçetesi yazılabilir.

Ev İçi Emek ve Erkeklerin Çıkarı

Dikkat çekici bir başka nokta da feministlerin ev içi emek süreçlerine yönelik özel bir vurgu yapmasıdır. Ev içi emek, ilk bakışta sırt üstü yatıp uzanan erkek ile kadının bitmek bilmeyen ev içi mesaisinin karşılaşma cephesidir. Ancak bu görünen tablo her şeyin açıklaması mı? Ev dışı ile ev içi arasındaki ilişkiyi kurmadan duruma bakıldığında erkekler kadınları sömürüyor gibi görünmektedir. Oysa evin dışındaki dünya; evin içinde olan her şeyin, her işin, her iş bölümünün belirleyeni konumundadır. Dış dünyaya bakmadan ev içine odaklanmak, ayrılıkçı mücadelenin ve kadın-erkek karşıtlığının görüngüde haklı kılınabilecek mekânı olduğu için son derece işlevli görünmektedir. Aynı akımların emekçi kadınların iş yerinde emekçi erkeklerle ortaklığını görmezden gelmesi; yani dış dünyadaki kapitalist toplumun temel bir odak noktası olarak düşünülmemesi bilinçli bir tercihtir. Ancak ev içi emeğin kadının sırtına yıkılmasını, kadının üretimden kopartılmasını anlamak için önce evin dışını kavramak zorundayız.

Kadınların üretim süreçlerindeki konumu kapitalizm boyunca aynı olmadı. Kapitalizmin ilk dönemlerinde kadın ve çocuklar en berbat işlerde çalıştırıldı. Ancak burjuvaziye kısa erimde ilkel birikim imkânı sağlayan bu acımasız sömürü biçimi uzun vadede hiç de sürdürülebilir değildi. Çocuk ölümlerinin çok büyük oranlara ulaşması, kadınların erken yaşta hastalıklara yakalanması ve ölümlerin artması nüfusu tam anlamıyla çöküntüye uğrattı. Kadınları ve çocukları yok pahasına çalıştıran kapitalizm, gelecek işçi kuşaklarını da kadın ve çocukları tüketerek yok etmiş oluyordu. Böylelikle kadın ve çocukların büyük oranda eve, erkeğin işe mahkûm edildiği bu yeni toplumsal şekillenme sonucunda aile ücreti ortaya çıktı. Aile ücreti, son derece cinsiyetçi bir “çözüm” olmasına rağmen kadınlar tarafından ağır sömürüye, çocuk ölümlerine ve hastalıklara karşı bir koruma olarak kabul gördü. Kadın eve dönüp üretimden koptuğunda ise ev içi emeği (çocuk

bakımı, yaşlı bakımı, yemek, temizlik ve gelecek işçi kuşaklarının yetiştirilmesi) bedavaya hallettiğinden kapitalist emek gücünün değerini de belirlemeye başladı. Yani kapitalist ilişkiler açısından kadının pozisyonu aile ücretinin miktarının belirlenmesinde belirleyici oldu (German, 2006: 84). Kısaca şöyle söyleyelim; ev içi emek var, çünkü ücretli emek ve meta üretimi var!

Toplumsal fenomenleri kendi tarihsel gelişimi temelinde anlamlandırmalıyız. Aksi takdirde aile ücreti gibi bize “erkek patronların erkek işçilerle el ele patriarşinin belini yeniden doğrulttukları” bir süreç olarak sunulan bir meselenin kadınlar tarafından neden ve nasıl kabul gördüğünü açıklamamız da mümkün olmayacaktır.

“Kadınların, erkeklerin çıkarları için iş yerlerinden kovulup eve kapatıldığı” anlatısı kadınların çok güçsüz varlıklar olarak görüldüğünü alttan alta hissettirmektedir. Alttan alta kadınları tarihin pasif kurbanları, “patriarşi” tarafından beyni yıkanmış irrasyonel varlıklarmış gibi algılamaktadır. Aile ücretini kuzu kuzu kabul eden uysal kadınlar toplumsal alandan koparılmayı kabul ettiyse bunun nedeni, karşılığında kendi yaşamlarının görece iyileşmesinin o dönem için başka bir yolunu bulamamış olduğu gerçeğidir. Aynı dönemlerde kadınların sık sık erkek işçilerin grevini kırmak için grev kırıcı olarak kullanılması da patriarşinin büyük ittifakında bir yere oturmayacaktır.

Cinsiyetçiliğin tek başına kadın aleyhine ve erkek yararına çalışan bir sistem olduğunu düşünmek çok temel bir hatadır. Cinsiyetçiliğin toplumsallaştırılmasıyla, aslen, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ikna edilmesi; erkeğin sömürülmesi, kadının ev içi emekle ömür tüketmesi ya da işyerinde daha ucuza çalışması meşrulaştırılmaktadır. Marksizm, bu ideolojik bakışın yok olmasının ancak onu ayakta tutan maddi süreçlerin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceğini söyler. Bu büyük toplumsal dönüşüm

sadece kadınların kurtulması değil, tüm cinsel kimliklerinin ezilmesinin nihai biçimde sonlanması anlamına gelecektir. Sadece kadınların kurtuluşu diye bir şey yoktur.

Sosyalistlerin Feminizme İlticası

Feminizmin sosyalistler üzerinde hegemonya kurması kadın meselesindeki temel vurgu ve taleplerin toplumsal alandan bireysel alana doğru kayışını beraberinde getirdi. Kadınların birey olarak karşılaştığı sorunlara yapılan vurgu, kadınların ezilmesinin toplumsal alandaki kaynaklarına yönelen kolektif bir dönüşümün yerine bireyler arasındaki çatışmaların konulmasını gündeme getirdiği ölçüde, erkeklerin “yenilmesi” formülasyonu sosyalist feminist jargonda da kendisini gösterdi. Bu söylem ve program değişikliği kazara meydana gelmedi. Değişimin kökeninde, sınıflı toplumu veya kapitalizmi değil tüm erkekleri asıl düşman olarak gören feminizmin, kadın hareketinin başat perspektifi haline gelmesi var. Görüntüde kapitalist toplumda işliyor gibi duran basit bir karşıtlık (kadın-erkek arasında) ilişkisine dayanması, feminist söylemin ilk elde popülerleşmesini kolaylaştırdığını da belirtiyim.

Dünyada sınıf mücadelesinin gerilemesine tekabül eden 1970’lerden itibaren sosyalistlerin kimlikçi politikalara kayma eğilimleri belirgin bir biçimde ortaya çıktı. İngiltere, bunun en çarpıcı örneklerinden. Sendikalar, İşçi Partisi ve kadın hareketinin feminist aktörleri de bu değişimi çok net yaşadı. Bilinç yükseltme seansları, küçük feminist kadın adacıkları, orta sınıf kadınların yaşam tarzı taleplerinin merkezde olduğu hareket bugüne miras kaldı. Oysa sınıf hareketinin güçlü olduğu tarihsel dönemler, kadınların toplumsallaşmış taleplerinde en yoğun kazanımlarının başarıldığı tarihlere denk düşer. Lindsay German, bu tarihsel dönemeci, başarılı eseri *Cinsiyet, Sınıf ve Sosyalizm*’de şöyle ifade eder:

Gene de 1945’ten sonra devrimcilerin karşılaştıkları büyük güçlüklerle rağmen, kadınları

ilgilendiren konular işçi sınıfı hareketi içinde yer buldu. 1940 ve 1950'ler boyunca sendikalarda eşit ücret konusu gündem oldu, Harold Wilson başkanlığındaki İşçi Partisi hükümetinin 1969'da kabul ettiği Eşit Ücret yasa düzenlemesinde sendikaların basıncının etkili olduğu söylenebilir. Gerçekten bireysel cinsel özgürlük ile ilgili savaş sonrası reformların en önemlileri, kadın hareketinin hem Britanya hem ABD'de çıkışından çok önce yasalaştı. Britanya'daki kürtaj yasası (1967), eşcinsellik (1967), ve eşit ücret (1970) gibi yasal düzenlemeler kadın hareketi başlamadan önce ya yasalaşmıştı ya da yasalaşma sürecinde oldukça yol alınmıştı.

Dikkatli bakılacak olursa (birinci dalga) burjuva feminist hareket ile ikinci dalga feminizm arasındaki zaman dilimi, devrimci bir dalganın damgasını vurduğu ve sosyalizmin Ekim Devriminin zaferi ile eşitlik için oldukça tarihi adımlar attığı bir dönemdir. Ve bu döneme sosyalist kadın hareketi damgasını vurmuştur. Ekim Devrimi'nin başarıları, tüm ezilenler için tarihi sonsuza kadar değiştirmiştir. Kreşler, yemekhaneler, eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması, aile ile mutfağın ayrıştırılması, kürtaj... Kadınları bir toplumda eşit kılabilecek ilk maddi adımlar atılmıştı.

1920'lerin sonu sadece Sovyet devriminin değil, onun insanlık tarihindeki bütün kazanımlarının da karşı devrimle yok edildiği yıllar oldu. Kadınlar burjuva toplumun onlara reva gördüğü gericiliğin soğuk kucasına geri gönderildi. Tony Cliff'in ifadesi ile *"idealizmin muazzam zaferi; Bolşeviklerin cesur ve yürekli umutları Rusya'nın korkunç geriliğinin duvarına toslamıştı. Tarihin acımasız mirası, işçilerin görkemli istekleri ile maddi ve manevi yoksunlukları arasında keskin bir çatışmaya yol açtı."*

Sadece Rusya'da değil, Küba ve Çin'de de kadın düşmanlığının ve homofobinin örnekleri yaşandı. Sol, bu devlet kapitalisti

rejimleri sosyalizm olarak adlandırdığı ölçüde ne kendisi adına ne de diğer sosyal hareketlere verebileceği bir şey kaldı. Bu perspektif, sosyalizmin bir toplumsal proje olarak kadın özgürlüğü için “yeterli” olmadığı ve kadın mücadelesinin erkeklere-patriarşiye karşı ayrı bir kulvarda yürütülmesi gerektiği tezinin zeminini hazırladı. Sosyalizmin kadın sorununa çözüm olamayacağına dair yaygın argümanların ortaya çıkmasının nedenini o günkü sosyalist solun, SSCB’de Stalin öncülüğünde yaşama geçirilen kadın düşmanı devlet kapitalisti rejimi sahiplenmesinde aramak gerekir. Kadınların iş sahibi olmasını eşitlik diye anlatan, çocuk doğurmayı kutsayan, eşcinselleri hastalıklı gören bir anlayışın inandırıcı bir yanı elbette olmayacaktır. Sosyalizmin tam anlamıyla tahrip edilmesine dayanan bu tarih, sosyalizm diye savunuldukça da bu tutarsızlık devam edecektir. Devrimci Marksistlerin tarihin bu yıkıntısına karşı yarattığı mücadele geleneği tarihsel olarak kendisini ayırıştırarak bambaşka bir yerde durmaktadır.

Dünyada Stalinizmin fiyaskosu nedeniyle önceden sosyalist devrimci örgütlerde, partilerde aktif mücadele eden sayısız kadın 70’lerde solun atılışı ve kadın sorunu konusundaki geriliği nedeniyle feminist harekete katıldı. Ezilenler, sesini yükseltecek bir mücadele alanı elbette yaratacaklardı. Siyahların, kadınların, LGBTİ’lerin, ezilen halkların kendi kimlikleri etrafında bölünmesinin önüne geçebilecek bir sosyalist özne ise yoktu.

Feminizmin üçüncü dalgasının yükseldiği bu dönemde ideolojik zemin bireycilik, bireysel deneyimler, kadın sorununun bile evrensel niteliğinin reddedilmesi üzerine kurulu bir kimlik anlayışına dayanıyordu. Sol, dönemselsel olarak gerileyişini ve Stalinizmin çöküşünü devrimci bir temelde açıklayamadığı ölçüde gittikçe hegemonik hale gelen feminizme hızlı biçimde iltica etti. Böylece sosyalist solun 80’lerden itibaren feminizmle iç içe geçen hikâyesi başlamış

oluyordu⁷. Oysaki patriarşi teorisi de ayrıcalıklar teorisi de Marksizmin en temel tarihsel maddeci açıklamalarına taban tabana zıttır. Marksizm’le patriarşi teorisinden bir bulamaç yapmak istediğinizde ortaya tutarsızlık ve çelişkilerle dolu bir eklektizm yığını çıkar. Marksist feminizmin önemli ismi Heidi Hartmann (2006) da aslında bunun farkındadır ve “*Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği*” ismini verdiği eserinde bunu açık biçimde itiraf da eder:

Marksizmle Feminizmin “evliliği”, İngiliz örfi yasasında tanımlanan kocayla karısının evliliğine benzer. Marksizm ile feminizm tek bir şeydir ve o tek şey de Marksizmdir. Son zamanlardaki Marksizmle Feminizmi bütünleştirme girişimleri, feministler olarak bizim gözümüzde doyurucu değildir, çünkü bu çabalar feminist mücadeleyi, sermayeye karşı yürütülen “daha büyük” mücadelenin içine katmaktadırlar. Benzetmemizi biraz daha ileriye götürecek olursak, bizim ihtiyacımız olan, ya daha sağlıklı bir evlilik, ya da boşanmadır.

Biz, bugün net şekilde sağlıklı bir boşamadan yanayız. Hatta bu oksimoron birliktelik en başından hataydı. Özellikle sosyalist feministler açısından bakıldığında, toplumun analizi, çelişkinin tespiti, mücadele yöntemi konularının tamamında birbirini ile çelişkili şeyler söylemelerine rağmen sosyalizmin ve feminizmin yan yana getirilmiş olması programatik ve pratik açıdan anlamlı değil. Zaten aslında sosyalist feminizmi savunan örgütlerin sosyalizm söylemini sadece bir sos olarak kullanıp bütün programı feminizm üzerine kurmuş oldukları

⁷ Kadın mücadelesinin feminizme tapulanmış gibi görülmesi-gösterilmesi, feminizmin programını da tartışmaya kapatma çabasını beraberinde getiriyor. Söz gelimi şiddet karşıtı mücadelenin merkeze alınması yerine emekçi kadınlara odaklanan ve kadınların bugün yeni kazanımlarla güçlenerek erkeği dönüştürmesini, şiddeti deşifre etmenin ötesine geçerek kadınlara yönelen şiddet zemininin bu şekilde zayıflatılmasını savunan hattın tartışılması şu an feministlerin hegemonyasındaki kadın platformlarında imkansız.

gerçeği de ortadadır.⁸ Kadın hareketi açısından bu boşanmanın gerçekleşmesi en doğrusu olacaktır. Sol, kadınların eşitlik mücadelesinde gerçek anlamda bir ilerleme sağlayacaksa önce ideolojik olarak bu yüklerden kurtularak bir netleşme sağlamak zorunda.⁹ Marksizm ve feminizm tarihte iki ayrı yoldan yürümüştür, bugün o yolun yeniden ayrıştırılması gerekmektedir.

Bizim savımız şudur: Sosyalizm, bir eşitlikçi bir toplum projesi olarak tüm cinsel kimliklerin özgürleşmesinin sağlayacak güçte bir toplumsal değişim yaratacaktır. Ezilmenin, sömürü ile bağı kuran Marksizmin gücü, bu her yanından çürümüş düzenin nasıl yıkılacağına dair bir rehber olmasıdır. Tek başına kadınların kurtuluşu diye bir şey yoktur. Clara Zetkin'in ifade ettiği gibi;

Tek başına kadın hareketi diye bir şey yoktur. Bir kadın hareketi sadece tarihsel gelişme bağlamında vardır. Bu yüzden burjuva ve işçi kadın hareketleri oluşmuştur ve işçi kadın hareketi burjuva toplumda sosyal demokrasinin [komünistlerin] yaptığından farklı hiçbir şey yapamaz. Bu önemli tespitin mantıksal sonucu şudur: Feminizmin kız kardeş ilan ettiği kadınlar kendi aralarında derin bir sınıfsal uçurumla ayrılmıştır ve işçi kadınlar burjuva kadınlara karşı verilecek mücadele olmaksızın özgürleşemeyeceklerdir.

⁸ Türkiye’de sosyalist feminist hareketin hakim eğilimi; program, eylem ve örgütlenme yönlerinden özünde sosyalist feminist program değil; erkeklerden tamamen kopuşu ifade eden ve bu anlamıyla toplumun sosyalist dönüşümünü de reddeden radikal feminizmdir. Yani Türkiye soluna hakim feminizm programı radikal feminist programdır.

⁹ Türkiye solu üzerinde feminist hegemonyanın bu denli güçlü olmasının sebeplerinden biri de solun HDP ile kurduğu ilişki. HDP’ye tam anlamıyla entegre olarak sosyalist iddialarından ve emekçi programdan vazgeçen solun, düzenle derdi olmayan Radikal Demokrasi ve kimlikler merkezli programın kuyrukçuluğunu yapması, radikal feminist HDP’nin programının sol üzerindeki etkisini bir çarpan etkisi ile yoğunlaştırmaktadır.

Marksizm, cinsiyet eşitliği ve özgürlüğünü iddia edildiği gibi devrimden sonraya havale etmez. Hemen bugün eşitlik için mücadele etmeyen bir toplumda kadınlar ve erkeklerin devrimci bir dönüşümü sağlaması bir hayaldir. Her alanda mücadele bugünden başlar. Kitlelerin mücadele içinde egemen sınıfları geriletmesi, özgüven ve devrimci bilinç kazanması gelecek büyük kavgaların da anahtarıdır. İşçi sınıfı açısından devrimci bilincin en kritik yanı Lenin'in de belirttiği gibi ezilenlere yönelik ileri bir bilince tekabül etmesidir; çünkü bu, egemen sınıfların karşısında sömürülenler ve ezilenlerin kaderinin bir olduğunun farkındalığına ve düzenin bütünlüklü şekilde nasıl işlediğine vakıf olmaya denk düşer:

Eğer işçiler, hangi sınıfı hedef alıyor olursa olsun, her türlü zorbalık ve baskı, zor ve suistimal olayına tepki göstermeyi, hem de herhangi bir açıdan değil de sosyal-demokrat açıdan tepki göstermeyi öğrenmemişlerse, işçi sınıfının bilinci gerçek bir politik bilinç olamaz (1997: 78).

Sonuç

Hem dünyadaki hem de Türkiye'deki dinamikler kadın mücadelesinin olumlu anlamda bir gelişimine işaret ediyor. Ama bu canlı dinamiğin aksine kadın hareketi somut kazanımlar elde etmek konusunda bir başarı ortaya koyamıyor. Protesto hareketinin yaygınlığına rağmen kadınların kötüleşen yaşamlarında bir iyileşme sağlayamıyoruz. Bu sorunlar tartışılmaya değer. Her geçen gün daha fazla –özellikle genç kuşaktan - kadın kendisini kadın hakkı savunucusu, feminist ya da eşitlikçi görmesine rağmen somut kazanımları elde etmeyi başarabilen bir hareket neden yaratamadığımızı tartışmalıyız; eşitlik ve özgürlük mücadelemizin başarıya ulaşması için bu sorulara sahici cevaplar vermeliyiz.

Türkiye özelinde kadın mücadelesinin, rejimle derin çelişkileri açığa vurması ve çok büyük meşruiyet sahibi olması bakımından ciddi bir kitle potansiyeli taşıdığını

çeşitli defalar somut örnekleriyle gördük. Türkiye toplumu, toplumsal bir patlamanın objektif koşullarının olgunlaştığı bir evreden geçiyor. Bu olgunlaşmanın ayaklarından biri de aslında sessiz biçimde kendisini var eden kadın isyanı. Rejimin kadın düşmanlığı, kadınların sorunlarının korkunç bir noktaya gelmesi, bu potansiyel patlamanın kadın mücadelesi açısından da hazırlıklı olunması gereken talepler ve araçlar oluşturmalarını acil biçimde dayatıyor. Özellikle kadın cinayetleri, kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarları konusunda ciddi bir infial varken, kadınların somut kazanımları nasıl ve neden mümkün olamıyor? Can yakıcı gündemlere anlık tepki vermenin ötesine geçerek toplumsallaştırma başarısını gösterdiğimiz talepleri kazanmak için istikrarlı şekilde mücadele eden kitlesel bir mücadele neden yaratamıyoruz; ona neden önderlik edemiyoruz? Sorun, ne duyarsızlıkta ne yeterince önemsenmemesinde ne de bunun mücadelesini verecek insanın olmayışında. Sorun, kadın hareketinin öznelerinin ideolojik yaklaşımında ve onun pratiklerinde.

Bugün Türkiye’de kadın hareketinin, birkaç istisna dışında, hareketin somut kazanımlarının önüne geçen kimlikler kutuplaşmasının ideolojik ayakları olan ayrıcalıklar ve patriarşi teorisini reddeden bir programı yok. Sosyalist sol, bu iki ayak üzerinde durmaya çalışırken kendisi de tökezlemektedir. Marksizm ile yan yana durması ideolojik olarak imkânsız olan patriarşi teorisi, ikincisi lehine birincisinden vazgeçilmesi ile sonuçlandığında solun bir parçası olarak görülmesi gereken kadın hareketinin de zayıflamasını beraberinde getiriyor. Feminizmden beslenen kadın hareketi maalesef giderek emekçi-yoksul kadınlardan yani kadınların çoğunluğunun yakıcı yaşamsal sorunlarından uzaklaşmakta, orta sınıflara yakınlaşmaktadır. Oysa emekçi kadınların büyük gücü toplumun diğer ezilenlerini de kapsayacak bir pratik ortaya koyacaktır. Ancak tersi olduğunda aynı sonuç ortaya çıkmamaktadır.

Bugünden, eşitlikçi bir anlayışı kazanmak için erkeklerle ev içi emekte de sokakta da işyerinde de eşit olmayı sonuna kadar mücadelenin merkezine koyacağız; ancak aile, sermayenin emek-gücünün maliyetini azaltarak kârını maksimize etmek üzere ev işleri ve çocuk bakımı yükünü kadına özgüleyen bir kurum olduğu sürece eşitliğin mümkün olamayacağını önce biz kavramak zorundayız. Örneğin; ev işlerini erkekler yapsın ya da “bırak evi bok götürsün” dediğimizde aslında kadınlara bir şey sunmuş olmuyoruz. Ev işi yapmama lüksü olan az sayıda kadının değil, ev işi yapmak zorunda olan kadının sorunlarını ana gündemine alan ve mücadeleyi kadınıyla erkeğiyle emekçileri merkeze alarak örgütleyen bir siyasi çizgiyi örmek zorundayız. Çünkü ev içi emeğin tasfiyesinin önünde erkekler değil, kadınıyla erkeğiyle emekçileri sömüren, kadınları ezen kapitalist düzen duruyor.

Kadınları bireysel olarak da toplumsal olarak da ezilme ilişkisinin her türüsüne karşı güçlü kılacak somut mücadeleleri toplumsallaştırdığımız ölçüde başarıya ulaşabiliriz. Ve erkekler de bu toplumsallaşmada aktif özneler olarak hem kadınların eşitliği yolunda kendi dönüşümlerini hem de kadınla birlikte toplumsal dönüşümü sağlayacak aktif özneler olmalıdır. Bu ancak kadın erkek birlikte yürürse ve erkekler mücadeleye dışsallaştırılmadan sorumluluk almaya davet edilirse mümkün olabilir. Hayata emekçi kadınların gözünden bakan ancak tüm ezilmeleri karşısına alan devrimci bir program ortaya koymadığımız takdirde bugünkü tıkanma kadınların canına ve geleceğine mal olmaya devam edecektir.

Bugün emekçiler ne kadar savunmasızsa ezilenler de o kadar savunmasız. Bu, bir denk gelme ya da tesadüf değil. Ezilenlerin öfkesini emekçilerin mücadele araçlarıyla silahlandırma stratejisi tamamen bir kenara bırakıldığı için kadın mücadelesinde ezilmeye karşı gelişen geniş tepkilere rağmen kazanım elde etmek oldukça zor. Feminizm, ideolojik anlamda bu örgütlenmeye karşı çıktığı ölçüde kadınları kazanım sağlayacak araçlardan, söylem ve politika gücünden

de yoksun kılıyor. Sosyalist solun tam anlamıyla feminizmin erkek-kadın karşıtlığı politikasına entegre olmasıyla içine girdiği bu çıkmaz sokaktan acil bir dönüşü ile çıkması gerekmekte. Kimlikler eksenine daralmış sosyalist solun yaşadığı tıkanışı bir kabuk değişimiyle aşmadan kadınların mücadelesini tepkisel bir protesto hareketi olmaktan öteye taşımak üzere irade göstermek oldukça güç. Popüler ama iddiasız bir hareketten sıyrılmak, kitlesel ve devrimci mücadele yaratmak için kolları sıvamak zorundayız.

Özetle; emekçi programın merkeze konduğu bir kadın özgürlük mücadelesi hem solun ve toplumun genel durgunluğunu aşma potansiyelleri taşıyor hem de bir sosyalist hareketin yükselişi kadınların kazanımlar elde etmesinin önkoşulu. Sosyalist solun büyümediği, emekçilerin sahipsiz kaldığı bir ülkede tek başına kadınların büyük kazanımlar elde etmesi de elbette imkânsız olacaktır. Bu bileşik yükselişi sağlamak, dikta rejimini yıkmak için de bir anahtar olacaktır.

Kaynakça

- Christine Delphy (1984) **The Main Enemy, Close to Home**, s. 69
- Esme Choonara and Yuri Prasad (2014) **What's Wrong with Privilege Theory?** <http://isj.org.uk/whats-wrong-with-privilege-theory/>
- Güneş Gümüş (2018) **Kimlik Politikaları Sağa Yarıyor**, <http://sosyalistgundem.com/kimlik-politikalari-saga-yariyor-gunes-gumus-2/>
- Heidi Hartmann (2006), **Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği**, Agora.
- Judith Butler (2008) **Cinsiyet Belası**, Metis.
- Kate Millett (2016) **Sexual Politics**, Columbia University Press.
- Lenin (1997) **Ne Yapmalı?**, İnter.
- Lindsey German (2006) **Cinsiyet Sınıf ve Sosyalizm**, Babil.
- Shulamith Firestone (1993) **Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğü Davası**, Payel Yayınları.
- Sue Caldwell (2017) **Marxism, Feminism And Transgender Politics**, <http://isj.org.uk/marxism-feminism-and-transgender-politics/>
- Tony Cliff (1981) **Kadınların Özgürlüğü ve Sınıf Mücadelesi**, Ataol.

Doğu Halkları Kurultayı, Eylül 1920
Önde Zinovyev ve Radek

Marksist Enternasyonalizm Anlayışı ve İki Komintern

Engin Kara

*Kuruluşunun yüzüncü yılını
geride bırakmışken, bugünden
geriye dönüp baktığımızda tek bir
Komintern'den bahsedemeyiz.*

Bir yanda dünya devriminin öncüsü olma rolünü görevini üstlenen, dünya çapında komünist partilerin kurulmasına ve devrimci kadroların yetiştirilmesine önderlik eden 1919-23 arasındaki **devrimci Komintern** var. Diğer yanda ise Stalinist karşı-devrimin uluslararası komünist hareketteki ayağını örgütleyen, tek ülkede sosyalizm ve aşamalı devrim şarlatanlığıyla dünya devriminin önünü kesen ve Çarlık dönemi Rus yayılcılığına öykünen Stalinist dış politikanın basit bir aparatına dönüştürülmüş olan **Stalinist Komintern**.

Birbirine taban tabana zıt olan bu iki Komintern'in farklarını ortaya koymadan, bugüne ışık tutmak mümkün olmayacaktır.

Enternasyonalizm Ulusal Bakış Açısına Sığar Mı?

Bugün hala Stalinist geleneğe sıkı sıkı sarılan siyasi grupların bazılarında lâfzî bir enternasyonalizm vurgusunu görmek mümkün. Hatta kimileri uluslararası örgütlerin bir parçası olduklarını da söylerler (örn. TKP ya da EMEP). Ancak bu cenahta enternasyonalizm adı verilen şey, “**ulusların karşılıklı dayanışması**”ndan öte bir anlam ifade etmiyor. Yeri geldiğinde “dünya devrimi”ni bile yazılarında kullanabilecek bu kafa yapısı için enternasyonalizm “ulus+ulus+ulus...” şeklinde ilerleyen ve **birbirlerinin “bağımsızlık”larını ihlal etmeyen bir süreç** olarak şekilleniyor.

Sol cenahın bir başka tarafında da **Kürt ulusal mücadelesine destek sınırlılığında formüle edilmeye çalışılan bir enternasyonalizm** söylemi mevcut. Çoğunlukla HDP içindeki ya da çevresindeki gruplarda (ESP, Devrimci Parti vb.) gözlemlenen bu eğilim, ülke sınırlarının ve Kürt ulusal hareketinin yayıldığı coğrafyanın bir adım ötesine bakmaya ihtiyaç bile duymuyor. Esasında, Kürt hareketi ile geliştirdikleri ilişkiyi kendi ulusalcı ufuklarını maskeleyerek üzere kullanıyorlar. Ancak bu grupların da tersinden ezilen ulusun dar perspektifine sıkıştıkları sır değil.

Oysa enternasyonalizm bunların ikisi de değil.

Marks: “Ulusların Çok Yönlü Karşılıklı Bağımlılığı...”

Marksist enternasyonalizm anlayışının temelinde, kapitalizmin yaratmış olduğu üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin uluslararası düzeye erişmesi yatıyor.

Kapitalist üretim biçimi, dünya tarihinde ilk defa bütün üretici güçlerin gelişmesini, ardından yetişilemez bir hıza çıkardı. Marks ve Engels, henüz 1848’de yayımladıkları Komünist Manifesto’da bu süreci şöyle tariflemişlerdi:

Ürünleri için durmadan genişleyen bir pazara gerek duyması burjuvaziye yeryüzünün dört bir bucağına salar... Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek bütün ülkelerdeki üretim ve tüketime kozmopolit bir nitelik kazandırmıştır. Burjuvazi sanayinin üzerinde durduğu ulusal zemini ayaklarının altından çekip alarak gericileri büyük bir yasa boğmuştur. Köhne ulusal sanayiler yıkılmıştır ve günden güne yıkılmaktadır... Eski yerel ve ulusal kendi kendine yeterliliğin ve içe kapanıklığın yerini çok yönlü ilişkiler, ulusların çok yönlü karşılıklı bağımlılığı almaktadır... Ulusal tek yanlılık ve dar kafalılık her geçen gün biraz daha olanaksızlaşmakta...

Kapitalist gelişme, her alanda ulusal zemini paramparça ederek insanlığı uluslararası bir tahakküm altına aldı. Ne var ki burjuva sınıflar kapitalist rekabetin zorunlu bir sonucu olarak ulus devlet sınırlarına ve dar ulusal çıkarlara sıkı sıkıya sahip çıkmak zorunda kaldı. Bu durum kapitalizmin kendi içsel çelişkisi olarak kaldı. Burjuvazi, iç çelişkilerden azade değildi ve uluslararası düzeydeki kapitalist rekabet, üretici güçlerle hiç de uyumlu olmayan bu mekanizmanın ortadan kalkmasına engel oldu. Kapitalist üretim ilişkileri, artık üretici güçlerin kapasitesine dar gelir bir duruma düştü.

Dolayısıyla kapitalist üretim sistemi uluslararası düzeyde örgütlenirken, **bu düzeni yıkma mücadelesi de kendisini uluslararası düzeyde tanımlamak ve örgütlemek** zorunda.

Marks ve Engels, komünizm mücadelesine girdikleri ilk andan itibaren kapitalizmi küresel bir sistem olarak kavradıklarından ona karşı örgütlenecek siyasal yapıların da uluslararası karakterde olması gerektiğinin bilincindeydiler. Her ikisinin hedefi Alman devrimiyle sınırlı değildi. Kafalarında hep Avrupa devriminin bir parçası olarak Alman devrimi, Avrupa proletaryasının bir müfrezesi olarak Fransız işçi sınıfı vb. vardı.

Enternasyonalizm: Ulusal Sınırların Ötesinde Bir Devrim Anlayışı

Marksizm açısından enternasyonalizm, keyfe keder sahiplenilecek soyut bir ilke değildir. Sosyalist devrim mücadelesine içsel bir yaklaşımdır. Enternasyonalizmin içeriği de ulusların bir nevi dayanışması değildir. Sosyalist devrimin, bir dünya devrimi sürecinin parçası olarak ulusal sınırların ötesinde ele alınmasıdır.

Komünist Manifesto’da bu yaklaşım **“En azından uygar ülkelerin birleşik eylemi proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.”** ve **“Dünyanın bütün işçileri, birleşin!”** vurguları ile çarpıcı bir şekilde ortaya konulmuştur. Nitekim Marks ve Engels, örgütlenme sorununu hep uluslararası düzeyde ele almış ve 1864 yılında **Uluslararası Emekçiler Birliği’ni (Birinci Enternasyonal)** kurarak proletaryanın uluslararası hareketinin komuta merkezini oluşturmayı ve sağlamlaştırmayı hedeflemişlerdi.

Proletaryanın emekleme döneminde uluslararası birliğin zeminini atan Birinci Enternasyonal, Paris Komünü gibi bir deneyimi de miras bırakarak tarih sahnesinden çekildi. Peşinden dönemin Marksist hareketi, dünya çapında sosyal

demokrat ismini alan partileri kitleleştiirebildi ve yine -merkezileşmiş bir birlik olmaktan uzak olsa da- proletaryanın uluslararası örgütü olarak **İkinci Enternasyonal** kuruldu.

Nihayet, İkinci Enternasyonal'ın 1914 itibariyle emperyalist savaş karşısındaki iflasından sonra, **Üçüncü (Komünist) Enternasyonal** Ekim Devrimi'nin hemen ardından kuruldu. Proleter devrim hareketinin uluslararası düzeyde merkezileşmesi Komintern ile birlikte eşik atladi.

1840'lardan 1920'lerin ortasına kadar Marksist hareket, hiçbir zaman ulusal ve dünyadan yalıtık bir devrimci süreç veya devrimci örgüt kurgulamadı. Bu tarihten itibaren de devrimci Marksizm'e bağlı kalanlar, mücadeleyi ve örgütlenmeyi uluslararası düzeyde kavramaya devam etti.

Komintern'in Stalin tarafından tasfiyesinin ardından, Marksizmin devrimci geleneğini omuzlayan Troçki, **Dördüncü Enternasyonal**'i kurarak enternasyonalist geleneği sürdürdü.

Uluslararası devrim anlayışını en parlak şekilde formüle edecek olan, Lenin'in ölümünden sonra Stalinist karşı-devrime karşı dünya devrimi bayrağını yükseltecek olan **Troçki** idi: *“Sosyalist devrim ulusal arenada başlar, uluslararası arenada gelişir ve dünya arenasında tamamlanır!”*

Bu ifade, çarpıcı bir şekilde dünya devriminin ulusal devrimler toplamı değil, ulusal devrimlerin dünya devriminin birer parçası olduğunu ortaya koyuyor.

“Yeni Bir Enternasyonal” Çağrısı: Nasıl ve Ne Zaman?

İkinci Enternasyonal'ın 1914'te başlayan emperyalist savaşa ve burjuva-liberal milliyetçiliğe teslim olmasının hemen ardından Lenin, savaş nedeniyle kendisini fiilen askıya alan İkinci Enternasyonal'ın politik olarak da çıktüğünü ve tekrar

ayağa kalkamayacağını, dahası kalkmaması gerektiğini ilan etti. Yeni ve devrimci unsurlardan oluşan bir enternasyonale ihtiyaç vardı.

Ancak acıdır ki devrimci bir enternasyonalin temelini oluşturabilecek kadrolar tüm dünya çapında sadece bir avuçtu. Emperyalist savaşın birinci yılı geride kalırken, Eylül 1915'te İsviçre'de **Zimmerwald Konferansı** gerçekleştirildi. Konferansa katılan delegelerin çoğunluğu gerçek anlamda örgütleri değil küçük grupçukları temsil ediyordu. Troçki, Zimmerwald'deki tabloyu *“ilk Enternasyonal'in kuruluşundan yarım yüzyıl sonra enternasyonalistlerin dört arabaya sığacak kadar az”* olmasından yakınarak aktarır. Dahası dört arabalık Zimmerwald bileşenleri homojen de değildi. Bir yanda savaşa karşı olmakla beraber pasifizmden öteye geçemeyen ve İkinci Enternasyonal'den kopuşa karşı çıkan Zimmerwald sağ, diğer yanda ise Lenin'in başını çektiği “Zimmerwald solu”.

Bu koşullarda **Lenin, oportünist ve şovenist eğilimlerden kopuşu zorunlu görüyor** ve yeni enternasyonalin sadece devrimci ve enternasyonalist unsurlardan oluşması gerektiğini düşünüyordu. Ancak eldeki malzeme yeterli değildi. Lenin'in yeni bir enternasyonal çağrısı, savaşa karşı tavır alma çağrısından daha da az yankı buldu.

Yeni Enternasyonal'in kimleri kapsaması gerektiği konusundaki düşüncelerinde Lenin yalnız değildi. O dönemde henüz Bolşeviklere katılmamış olan **Troçki** de Nache Slovo gazetesindeki **Ocak 1916** tarihli yazısında şunları söylüyordu:

Yeni bir Enternasyonal, ancak devrimci sosyalizmin sarsılmaz ilkelerine dayalı olarak kurulabilir; onun kuruluşunda yönetenlerin, bakanların, uysallaştırılmış milletvekillerinin müttefikleri, emperyalizmin savunucuları, kapitalist diplomasinin ajanları, İkinci Enternasyonal'in mezar kazıcıları yer alamaz.

Dünya Devrimine Açılan Kapı Olarak Ekim Devrimi

Rusya, geç kapitalistleşmesinden kaynaklı olarak bağrında yoğun çelişkiler barındırıyordu: Çağdışı niteliğiyle Çarlık otokrasisi, burjuvazinin siyasi basiretsizliği ve Rus liberalizminin doğuştan gelen nefes darlığı, uçsuz bucaksız kırsal toplum ve yakıcı toprak sorunu ile devasa fabrikalarda yoğunlaşan kapitalist sömürü, devasa bir ulusal sorunlar silsilesi... Hepsi de aynı yerde ve aynı zamanda. Burjuva devrimini gerçekleştirememiş bir Rusya, proletaryanın bütün devrimciliğiyle tarih sahnesine çıktığı bir Rusya. Yine aynı yerde ve aynı zamanda.

Bu tabloda **Rus devriminin karakteri tartışması** hızla derinleşmişti. Lenin, Rusya'daki görevin işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü kurmak olduğunu düşünüyor; devrime öncülük etmesi gerektiğini düşündüğü işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ilişkinin biçimi meselesini muğlak bırakıyordu. Devrimci hareketin gelişimi iktidar sorununu apaçık bir şekilde ortaya çıkardığında, Lenin 1917 Nisan'ında "Bütün iktidar Sovyetlere" sloganı etrafında hedefi çok daha açık olarak tarifledi.

Troçki ise 1905'ten itibaren **sürekli devrim teorisini** geliştirdi. Geri ülkelerde burjuvazi, devrimci niteliğinden yoksundu ve demokratik devrimin görevlerini ancak köylülüğün desteğini arkasına alan işçi sınıfı yerine getirebilirdi. İşçi sınıfı ise kendisini demokratik görevlerle sınırlandıramazdı, devrimin uluslararası alanda yayılmasıyla birlikte sosyalist önlemler (burjuvazinin mülksüzleştirilmesi gibi) almak zorundaydı.

Lenin'in de Troçki'nin de yaklaşımlarının en can alıcı noktası şurada düğümleniyordu: **Sorun ancak uluslararası düzeyde nihai çözüme ulaşabilirdi.** Rus devrimi Avrupa'da sosyalist devrimlere kapı aralayacaktı. Batı'daki sosyalist devrimlerle birlikte Rus proletaryası, Rus köylülüğüne

muhtaç olmaktan kurtulacak, ekonomik ve kültürel geriliğin bütün dezavantajlarını aşacak ve sosyalizme yürüyecekti. Yani Rus devriminin kaderi, devriminin dünyaya yayılmasına göbekten bağlıydı.

Lenin, Ekim Devrimi'ne giden süreçte parti liderliğini sovyet devrimi fikrine kazanmak için yürüttüğü tartışmanın sembol ifadesi olan Nisan Tezleri'nde, yeni bir Enternasyonal çağrısını bir kez daha yineleyerek, Rus Devrimi'nin en acil sorunlarını tartıştığı anda bile enternasyonal örgütlenme sorunlarını bir kenara bırakmaktan vazgeçmiyordu. Lenin'in 10. Tezi şöyleydi: *"Yeni bir Enternasyonal Parti. Bir devrimci Enternasyonal, sosyal-şovenistlere ve Merkez'e karşı olacak bir Enternasyonal Parti kurmak için inisiyatif almalıyız."*

Komünist Enternasyonal Kuruluyor

Rusya'da 1917 sonunda işçi sınıfı iktidarı ele geçirmişti. Hala pek çok ülkede devrimci Marksist partiler kurulmamış olsa da Alman proletaryası konseylerini kurmuş, Macaristan'da proletarya -kısa süreliğine de olsa- iktidarı ele geçirmişti. Rüzgâr, şimdilik, bütün Avrupa'da sovyet hareketinden yana esiyordu.

Üçüncü Enternasyonal'in kurulması için harekete geçmenin zamanı gelmişti. Bolşevikler, (büyük ölçüde radyo sinyalleri yardımıyla) bütün dünyaya seslenerek farklı ülkelerin devrimci örgütlerini ve temsilcilerini Moskova'da yeni bir Enternasyonal'i kurmak üzere toplanmaya çağırırdı.

Dikkat çekelim ki toplantının yapıldığı günler, Rusya'daki İç Savaş'ın en ağır geçtiği dönemlerden birine denk geliyordu. Ancak buna rağmen **Bolşevik liderler, iç savaşın en çetin günlerinde bile yeni bir Enternasyonal örgütlenme çabasına** girişti.

Bu çaba, genel ya da özel her açıdan zorunluymuştu. Rus Devrimi ancak uluslararası bir devrimci sürecin parçası olarak gelişebilirdi, Rusya'da proletaryayı yalıtılmışlığından

kurtarabilecek yegâne güç Avrupa proletaryasıydı, Sovyet hareketi Avrupa boyunca yayılıyordu, Bolşevikler sahip oldukları iktidar deneyiminden faydalanarak devrimci bir Enternasyonal'in zeminini atmayı istiyordu... Ayrıca İkinci Enternasyonal'in kalıntıları, iflas etmiş örgütü tekrar ayaklandırma çabasına girişmiş, merkezci gruplar ise İki Buçukuncu Enternasyonal olarak anılacak merkezci bir örgütü kurmaya girişmişlerdi. Tüm bu sebepler, yeni Enternasyonal için yapılan çağrının geciktirilmemesi için azami basınç oluştuyordu.

Dünya Devriminin Genelkurmayı Komintern ve Amiral Gemisi Bolşevik Parti

Ne İkinci ne de İki Buçukuncu Enternasyonal'e bağlı olan grupların devrim gibi bir derdi kalmıştı. Bu unsurlar Sovyet iktidarı ve proletarya diktatörlüğü fikrine karşı çıkıyorlar, burjuva parlamenter düzene sıkı sıkıya yapışıyorlardı. **Kautsky**, devrim sonrasında Rusya'daki sovyet iktidarını "demokratik olmamak"la eleştirecekti. Ancak o ve benzerlerinin demokrasi anlayışında, **soyut burjuva demokrasisinden** başkaca bir şeyden eser kalmamıştı.

Üçüncü Enternasyonal işte bu devrimci görevi uluslararası düzeyde yönetebilmek için kuruldu. Komintern'e biçilen görev, uluslararası devrim sürecini yönetecek devrimci hareketin genelkurmayını oluşturmak ve süreci zafere ulaştırmaktı.

Üçüncü (Komünist) Enternasyonal'in (Komintern) kuruluşu Mart 1919'da Moskova'da yapılan toplantıda ilan edildi. Bu toplantıya **35 örgütü temsilen 54 delege** katılmıştı; ancak sadece 19 parti ve örgütü temsil eden **35 delegenin oy hakkı** vardı. Bu **35 delegenin de sadece 4'ü Rusya dışından** gelmişti: ülkelerinde bir komünist parti olmayan birer Norveçli ve İsveçli; küçük bir komünist grubu temsil eden Avusturyalı delege ve Alman Komünist Partisi'nin delegesi.

Doğal olarak Komintern'in amiral gemisi Bolşevik Parti'ydi: Başarılı bir devrim gerçekleştirmiş ve iktidarda olan bir parti. Alman komünistleri, Ruslardan sonraki en etkili gruptu; ancak Alman Devrimi'nin yenilgisi, Bolşeviklerin mutlak anlamda öne çıkmasına yol açacaktı. Macaristan ya da diğer ülkelerdeki komünist hareketler ise genel olarak daha zayıf ve deneyimsizdi.

Peki, bu toplam gerçekten bir Enternasyonal'e denk düşüyor muydu? Tony Cliff, Lenin biyografisinde tabloyu - haklı olarak - şöyle yorumluyor:

Lenin, bu küçük grupçukların birliğini Enternasyonal olarak tanımlarken, ne yaptığını biliyordu. Komünist Enternasyonal'i kurduğu zaman, bir süre sonra Avrupa'da yaşanacak gelişmelere ilişkin öngörüsüne güvenmişti: Yakında patlak verecek devrimci mücadelelerden kitlesel komünist partileri doğacaktı. Lenin, yerinde bir öngörüyle, küçük komünist grupların savaştan sonraki devrimci durumda ve Bolşevizmin Rusya'daki zaferinin örnek oluşturduğu koşullarda kitlesel bir etkiye sahip olacaklarını varsaydı.

İki Komintern

Yola çıktığında Rusya dışında neredeyse her yerde sadece küçük bir azınlıkça temsil edilebilen Komintern, birkaç yıl içerisinde hızla proletaryanın devrimci öncüsü haline geldi. **Doğru zamanda tarihe müdahale edilmişti.** Hatta müdahale olanaklarının geç bile ortaya çıktığı söylenebilir.

Komintern 1923 yılına kadar, dünya devrimine liderlik etme yolunda epey bir teorik ve pratik gelişim sağladı. 1919-1922 yılları arasında gerçekleşen ilk dört kongresi boyunca ve 1923'teki kaybedilen Alman Devrimi'ne kadar Komintern'in dünya devriminin genelkurmayı rolünde olduğu tartışmasızdır. Ancak Almanya'da 1923'teki fırsatın kaçırılması, dünya devrimi beklentilerini ciddi anlamda erteledi.

Tam da aynı dönemde Lenin'in hayatını kaybetmesi, bürokrasinin Bolşevik Parti ve Sovyet devleti içinde egemen konuma gelmeye başlaması ve Komintern'i de ele geçirmesiyle birlikte **1924'teki 5. Kongresi'nden itibaren bambaşka bir Komintern** ortaya çıkacaktı.

Komintern, dünya devriminin genelkurmayı olmaktan çıkıp adım adım **milliyetçi Stalinist bürokrasinin dış politika aparatına** dönüştürüldü. Amacı, devrimi bütün ülkelere yaymak değildi artık. Bütün ülkelerdeki komünist partilerin amacı olarak devrimci ilkelere ihanet etmeyi umursamadan SSCB'nin dış politikadaki çıkarlarının savunulması yegâne kurala dönüştürüldü. **Dünya devrimi projesi rafa kalkmıştı.** Yeni trend, **tek ülkede sosyalizm garabeti** oldu. Geri kalmış ülkelerde aşamalı devrim programı ile devrimci harekete Menşevizm aşısı yapılmış, ardından gelişmiş ülkelerde faşizme karşı demokrasinin savunulması adı altında burjuvazi ile birlikte "halk cepheleleri" kurulmuştu.

Son kongresini 1935'te yapan Stalinist Komintern, 1943'te kongre bile yapmaksızın Stalin'in emriyle resmen dağıtıldı.

1914'te emperyalist savaşın keskinleştirdiği çelişkiler eşliğinde İkinci Enternasyonal'in bünyesindeki reformist ve karşı-devrimci eğilimlerin egemen hale geldiği ortaya çıkmıştı. Bu defa ise dünya devriminin yenilgisi ve SSCB'deki bürokrasinin karşı-devrimci zaferi, 1920'ler ve 30'lar boyunca etkilerini yakıcı şekilde gösterdi. Sonuçta, **1930'lara gelindiğinde Komintern, İkinci Enternasyonal'in 1910-20'lerde üstlendiği rolü paylaşmaya başlamıştı.**

Devrimci Komintern: 1919-1923

Kuruluşu sırasında, Troçki'nin kaleme aldığı **Komünist Enternasyonal Manifestosu**, şunu söylüyordu:

"Nasıl Birinci Enternasyonal, gelecekteki gelişmeyi öngörmüş ve onun yolunu göstermişse, nasıl İkinci Enternasyonal milyonlarca proleter

toplayıp örgütlemişse, Üçüncü Enternasyonal de açık kitle eyleminin, devrimi gerçekleştirmenin Enternasyonal'i, eylemin Enternasyonal'i olacaktır."

Lenin'in ve Bolşeviklerin yeni Enternasyonal'in inşası konusunda en önem gösterdikleri nokta, bu **örgütlenmenin kesinlikle reformist ve şovenist unsurlardan arındırılmak zorunda** olduğuydu. Bir yanda İkinci Enternasyonal -çöküşüne dair tek laf edilmeden- tekrar hortlatılmaya çalışılırken, öte yandan proleter ve ezilen kitleler devrimci bir ruh haline ulaşırken, en ufak bir bocalama, kurulmaya çalışılan yeni Enternasyonal'in ayaklarına daha baştan taş bağlardı.

Bu koşullarda, Lenin, **sosyal demokrat oportünizmi yenilgiye uğratmak için bazı temel görevleri** tanımlıyordu: Reformist ve merkezci unsurlardan tamamen kopmak gerekliydi. Komünist Partiler, sosyal demokrat çalışma tarzlarını (parlamentarizm gibi) terk etmeliydi. Sendikalarda ve her kitle örgütünde komünist faaliyet yürütülmeliydi. Burjuva yasalıcılığının terk edilmesi ve şartlar gerektirdiği takdirde derhal paralel illegal örgütlerin yaratılması zorunluydu. Emperyalist savaş politikalarına -1914'te olduğu gibi- teslim olmak kesinlikle kabul edilemezdi, görev emperyalist savaşları iç savaşa çevirmekti.

Bütün bu temeli devrimci bir tarzda ileriye taşıyacak olan ise her yerde **sovyetlerin iktidarı ve proletarya diktatörlüğü için mücadele** etmektir. Reformistler bile lâfzî olarak sovyet iktidarını kabul ediyorlardı. Ancak burjuva demokrasisinin sığ sularından uzaklaşmak ve proleter bir demokrasi için proletaryanın sınıf diktatörlüğünü kurmak zorunluydu. Bunu **pratikte** kabul ettiğini gösterecek şekilde davranmak, o dönemin turnusol kâğıdına dönüşmüştü.

Emperyalizme ve kendi ülkelerinin burjuvazisine karşı, kendi ülkelerinin sömürgelerinde devrimci mücadele yürütmek ya

da mevcut devrimci hareketlere destek olmak gerekliydi. Ezilen ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı tanınmalıydı. Böylelikle kıvıl sancak tüm dünya ezilenlerinin gözünde bir özgürlük bayrağı olarak yükselirken bir yandan da emperyalist merkezle sömürgelerden akan kaynaklar kurutulmuş olacaktı. Böylelikle anti sömürgeci hareketlerin devrimci işçi sınıfı hareketinin müttefiki olduğı vurgulanıyordu. Diğer taraftan bu hareketlerin kıvıla boyanıp bunlar içerisinde erime tehlikesine dikkatleri çekiliyordu.

Tüm bunları tamamlayacak şekilde Komintern kendisini **dünya devriminin partisi** olarak tanımlıyordu. Stalinistleşmesinden önce hiçbir zaman ulusal sınırlılıkta politika üretmedi. Kapitalizmin uluslararası krizinden yola çıkarak proletaryanın uluslararası mücadele programını ortaya koydu. Hiçbir parti temel sorunları kendi ulusal düzeyinde ele almıyordu. Bütün can alıcı sorunlar, Komintern mekanizmalarında masaya yatırılarak nihai karara bağlanıyordu.

SSCB'nin ve Dünya Devriminin Kader Ortaklığı

1917 Ekim'inde Rusya'da iktidarı ele geçiren proletaryanın bu iktidarı elinde tutmaya devam etmesi, devrimin dünyaya yayılmasına bağlıydı. Bu yaklaşım, Lenin ve Troçki'nin işçi iktidarının başında olduğı süre boyunca bütünüyle korunmuştu.

Öte yandan, Komintern'in kaderi de Rusya'daki proletarya diktatörlüğündeki gelişmelerden doğrudan etkileniyordu. Zira Rusya, proletaryanın iktidarı ele geçirmeyi başardığı yegâne ülkeydi ve Bolşevik Parti, kaçınılmaz olarak bu ayrıcalıktan yararlanıyordu. Rusya'da iktidar işçi sınıfının elinde ve devrimci Marksist bir programa sadık kaldığı müddetçe, bu ilişki Komintern'in dünya çapında güçlenmesi

için ilham verici bir nitelik taşıdı. Rusya’da bürokratik bir karşı-devrimin gerçekleşmesiyle Komintern için de kökten bir değişimin önü açılmış oldu.

Yani Rusya’daki sovyet iktidarı ile Komintern’in dünya devrimi hedefi arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi mevcuttu.

Stalinist Karşı-Devrim

Bolşevik Parti’nin ve Sovyet iktidarının lideri Lenin, 1923’te felç nedeniyle aktif siyaset sahnesinden çekilmiş, Ocak 1924’te ise hayatını kaybetmişti. Daha Lenin’in ölümünden önce kurulan Troyka (Üçlü - Zinovyey, Kamanev ve Stalin), Troçki’yi saf dışı bırakmanın yollarını arayarak iktidarı ellerine geçirmeye başlamıştı. Peşinde olduğu iktidara en büyük tehlike olarak gördüğü Troçki’yi ekarte ettikten sonra Stalin, Troyka’yı dağıtıp bütün iktidarı kendi eline aldı.

Stalin’in iktidarı, basit bir parti içi yönetim değişikliği değildi. Parti ve devlet kademelerine çöreklenen ikbal avcısı bürokrasi, iç savaşın yarattığı yıkım ve dünya devrimindeki tıkanmadan faydalanarak adım adım kendi bağımsız çıkarlarını örgütlüyor ve bunları bütün bir topluma dayatmanın yollarını yaratıyordu. İç Savaş, sanayideki yıkım vb. nedenlerle proletaryanın fiziken yok oluşu ve devrimci kadroların en ön cephelerde hayatlarını feda etmesi, bürokrasinin işini kolaylaştırdı. Lenin de, son hastalığından önce baş göstermeye başlayan bu sorunun farkına varmış ve Troçki’ye bir mesaj göndererek bürokrasiye ve onun lideri Stalin’e karşı ortak mücadele teklif etmişti. Ancak bu mücadeleye ömrü yetmedi.

Stalin’in yönetimi, işçi sınıfının sovyet organları aracılığıyla sahip olduğu iktidarının tasfiyesi ve yeni koşullar altında kendisini bir sınıf olarak örgütlemeye başlayan bürokrasinin iktidarını kurması anlamına geldi. **Bu bir karşı-devrimdi.** İktidar, proletaryadan, daha önceki devlet biçimlerinde var

olandan tümüyle farklı olan ve sovyet devletinin kendine özgü koşullarında bir sınıf haline gelmeyi başaran bürokrasinin ellerine geçmişti. Karşı-devrim, kanlılık derecesi artarak 1930'ların sonlarına kadar devam etti.

Ortaya çıkan yeni rejim, işçi sınıfının sömürsünü yeniden kuruyor ve hatta bu konuda kapitalist dünya ile bile yarışıyordu. Sendikalar, grevler ve toplu sözleşmeler yasaklanmıştı; **bürokrasi, devlet mekanizması aracılığıyla toplumsal artığa el koyuyordu**. Bu dönemde proletarya ile bürokrasi arasındaki farklılaşmalara ilişkin somut veriler için Troçki'nin "İhanete Uğrayan Devrim" ve Tony Cliff'in "Rusya'da Devlet Kapitalizmi" kitaplarına yönlendirme yapmakla yetinelim.

Karşı-Devrim Komintern'i Ele Geçiriyor

Lenin'in ölümüyle birlikte kurulan Troyka, bürokratik karşı-devrimi birlikte başlattı. Troçki, Rusya ve Bolşevik Parti içinde olduğu kadar Komintern'de de engellenmeye başladı. İdeolojik açıdan bu sürecin dönemeçleri ise şöyle oldu:

- Stalin, **"tek ülkede sosyalizm"** adında teorik bir safsata ortaya attı. Emperyalist savaş, devrim ve iç savaş yıllarında, dünya devrimi arayışında ve Sovyetlerin yalıtılması sonucunda açığa çıkan kıtlık ve açlık koşullarında emekçi sınıflara ağır bir yorgunluk çökmüştü. Karşı-devrimin önderi, bunu dünya devrimi hedefini rafa kaldırmak ve özellikle Troçki'ye karşı tutunabileceği bir ideolojik dal yaratmak amacıyla kullandı. Tariflenen yeni görev "sosyalist anavatanın güçlendirilmesi"ydi.
- Zinovyevev, bu dönüşümü maskelemek üzere ortaya **Leninizm** diye bir kavram attı, Stalin de üzerine atladı. Yeni rejim, bütün yaptıklarını bu ismin gölgesini kullanarak meşrulaştırıyordu. Karşı çıkan herkes de anti-Leninist ilan edilecekti.

- Komintern bünyesinde bu dönüşüme denk düşen nokta da Beşinci Kongre’de ortaya atılan **“Bolşevikleştirme”** sloganı oldu. Devrimci dalganın geri çekilmesinin ardından oluşan boşluk, idari ve aceleci bir yeniden yapılandırma ile dolduracaktı. Asıl hedef, Komintern ve ulusal partileri itaatkâr bir yapıya kavuşturmaktır. Rus deneyiminin donuklaştırılarak aktarılmasından ibaret olan idari önlemlere eşlik eden süreç, itiraz eden herkesin başında sallanan ihraç/tasfiye kılıcı oldu.

Artık dünya devrimi hedefi rafa kaldırılmış yerini SSCB’nin savunulması almıştı. Yapısal dönüşümler sayesinde de dünya çapında komünist hareket, SSCB’nin başına çöreklenen karşı-devrimci bürokrasinin kontrolü altına girmeye başlamıştı ve gittikçe birer “uydu parti”den ibaret olacaktı.

Ancak tabii ki bu dönüşüm bir anda ve kolayca olmadı. Özellikle Troçki ve taraftarları, Stalinizmin saldırılarına karşı ciddi mücadeleler örgütlediler. Bu nedenle Stalinist bürokrasinin dünya komünist hareketinden devrimci mayayı temizlemesi için epey uğraşması, tasfiyelere, operasyonlara ve hatta kanlı işlere başvurusu gerekecekti. Stalinizmin mutlak egemenliği, bu yollardan geçerek sağlamlaştı.

Komintern’de “Temizlik”

Stalin, bürokrasinin yeni devlet kapitalizminin lideri olarak, ülke içerisindeki polis devleti uygulamalarını Komintern’e de sirayet ettirdi.

NKVD (İçişleri Halk Komiserliği) sorumlusu Trilisser, Moskvin takma adıyla Komintern Sekreteryasına sokuldu. Yine SSCB’deki **“Büyük Temizliğin” yürütücüsü olan NKVD yöneticisi Yejov**, Komintern Yürütme Kurulu ve Prezidyumu’na katıldı. Böylece Komintern, Stalin’in polisiye yöntemleriyle de kontrol altına alındı. “Temizlik” Komintern’e de sıçradı. Komintern liderliği yapmış Zinovyev, Buharin, Radek gibi isimler, Komintern’in merkez

çalışanları, ulusal partilerin Komintern temsilcileri ve hatta bizzat yerinde olmak üzere ulusal parti yöneticileri ortadan kaldırıldı. İdamlar, sürgünler, kamplar, belirsiz akıbetler... Komintern'in kuruluşunda ve örgütlenmesinde Lenin'le birlikte liderlik rolü üstlenen Troçki'nin öldürülmesini de - hele ki Rusya'dan sürgün edildikten sonra - Komintern'deki temizlik sürecinin de bir parçası olarak görmek gerekir.

İspanya Komünist Partisi (PCE)'den muhalif olduğu için atılan ve POUM (Birleşik Marksist İşçi Partisi) isimli partiyi kurarak örgütlenen, Troçki ile uzunca süreler görüşmesine rağmen Troçki'nin program ve politik önerilerini tam olarak kabul etmeyen Andrés Nin'in katledilmesi bilinmesi gereken örneklerden biri. Nin, 1937 yılında İspanya İç Savaşı devam ederken İspanya'da cirit atan NKVD ajanları tarafından işkenceye uğramış ve ortadan kaldırılmıştı.

Bayatlamış Bir Tartışma: Monolitik Yapı Lenin'in Mirası Mı?

Ekim 2018-Nisan 2019 arasında İstanbul'daki **Sakıp Sabancı Müzesi'nde "Rus Avangardı" başlıklı bir sergi** vardı. Sergiye girenleri karşılayan duvar posterlerinde Ekim Devrimi ve Bolşevizm hakkında çeşitli metinler bulunuyordu. Posterlerde, bir sürü bilindik yalanın yanı sıra konumuzla ilgili olarak şu ifade yer alıyordu: *"Lenin tarafından Bolşevik Partisi'nin uluslararası ölçekte monolitik klonlanması olarak tasarlanan Komintern..."*

Komintern'in devrimci dönemi, dünya çapında burjuva emperyalistler için en büyük korkuların kaynağı olmuştu. Şaka değil, dünyanın dört bir tarafında sosyalist devrimler yapmayı kafaya koymuş uluslararası bir örgüt! Komintern'in devrimci mirası burjuvaziye hâlâ aynı ölçüde korkutuyor ki bugün bile o dönemlerde üretilmiş olan **bayat yalanları** tekrarlayıp duruyorlar.

Lenin döneminde Komintern son derece merkeziyetçi bir yapıya sahip olmasına rağmen hiç de monolitik bir örgüt değildi. Bolşevik parti anlayışının temellerinden biri olan **demokratik merkeziyetçilik ilkesi** Komintern için de geçerliydi. Komintern'in kurulması kararından çeşitli ulusal partilerin -ve hatta Bolşevik Parti'nin- önemli kararlarının hepsi, Komintern bileşenleri arasında 1924'e kadar çok ciddi tartışmalar yol açabiliyordu.

Lenin'in kendisi, Komintern'in resmi yöneticilerinin ulusal partilerin yöneticilerine karşı çevirdikleri ayak oyunları ya da kaba müdahalelerine karşı çıkmıştı. Mesela 1921 Mart'ında Komintern yöneticilerinin Bela Kun'u göndererek Almanya Komünist Partisi (KPD)'nin merkez komitesine karşı çevirdikleri oyuna Lenin sert tepki göstermişti. Lenin, KPD'nin liderlerinden Clara Zetkin'e yazdığı mektupta *"Kanımca, bu gibi durumlarda, izin vermeyip protesto etmeli ve konuyu hemen tam katılımlı bir yürütme toplantısı önüne taşımalısınız."* diyordu (akt. Chris Harman, Kaybedilmiş Devrim).

Bu demokratik merkeziyetçilik anlayışı ile Stalin dönemindeki mutlak merkeziyetçi ve monolitik yapı arasında sadece fersah fersah mesafeler değil tam olarak bir karşıtlık ilişkisi mevcut.

Stalin döneminde Bolşevik Parti ve SSCB içinde olduğu gibi Komintern'de de tartışma kültürü ortadan kaldırıldı ve lider kültü egemen kılındı. Artık hiç kimse resmi politikaya karşı söz söyleyemeyecekti. Resmi politikayı belirleyenler de Stalin'in kafasına estiği gibi değişiklikler yapabiliyordu. Bir süre sonra Stalin'e atıf yapmadan konuşma yapmak, Komintern içerisinde mümkün değildi. Hatta iş öyle bir yere varmıştı ki Stalin'in bulunmadığı salonda bile Stalin'in adı geçtiğinde, o toplantıya katılması için "liderlik" tarafından atanmış delegeler ayağa kalkıp dakikalarca alkışlayabiliyordu (akt. Serge Wolikow, Komünist Enternasyonal).

Stalinist Komintern'in yeni işleyişi şu şekildeydi: Ulusal partiler, Komintern'in -kongrelerine değil de- Yürütme Komitesi'ne ve o ulusal partiyi Komintern'de temsil yetkisine sahip, atanmış ve Moskova'da yerleşik bulunan kimselere bağımlıydı. Yürütme Komitesi ve diğer Komintern temsilcileri, doğrudan Stalin'e bağımlıydı. Bu yapıyı sağlamlaştırmak için Stalin, Komintern içindeki Rus partisinin fiziki ayrıcalıklarından yararlanmıştı. Ne var ki bu ayrıcalıklar, devrimci dönemde esas belirleyen olmaktan uzaktı. Yani Rus partisinin iktidarı dolayısıyla sahip olduğu coğrafi ayrıcalıkları da Komintern'in iki dönemi arasında bir köprü oluşturmuyordu.

Monolitik yapının inşasında **ihraç ve infaz uygulamalarının** etkili bir rolü oldu. Başlarda Stalin ve yardakçıları, Komintern yönetimini ele geçirseler de içerisindeki bütün unsurlara canlarının istediği gibi dış geçirmeleri kolay değildi. Rusya içindeki tasfiye ve infaz süreci Komintern'e de sirayet etti. Önce Rusya'ya yerleşmiş bulunan Komintern'in yabancı kadroları, sonra ulusal partilerin can sıkıcı yöneticileri ihraç ve infaz yoluyla ortadan kaldırıldı. Böylece, dört bir tarafta Stalin ne diyorsa onu tekrarlayan bir Komintern aygıtı yaratılmış oldu.

Başlangıçta bir dünya partisi ve ulusal seksiyonları şeklinde kurulan ve demokratik merkezîyetçi bir yapıya sahip olan Komintern, Stalin döneminde **tek tipçi, bürokratik merkezîyetçi ve monolitik** bir yapıya, ulusal partiler de **SSCB'nin resmi siyasetinin uydu partilerine** dönüştürülmüştü.

Lenin'in “Aşırı Ruslaşma” Uyarısı

Komintern'in kuruluşunda Bolşevikler, devrim yapmış bir parti olarak doğasında öne çıkmışlardı. Ancak devrimci dönemde, Enternasyonal liderliği, ulusal partileri ve onların

liderliklerini yok sayan bir tavır içerisinde değildi. Yine de iç savaşın ertesinde bürokratikleşme başlamıştı ve tehlike sinyalleri ortaya çıkıyordu.

Lenin 1922’de dördüncü kongrede yaptığı bir konuşmada şu uyarıyı bile yapmıştı:

*1921’deki Üçüncü Kongre’de, komünist partilerin örgütsel yapısı, bunların yöntemleri ve eylemlerinin içeriği konusunda bir karar önerisi benimsedik. Bu karar mükemmel; bununla birlikte, bütünüyle Rus niteliğiyle belirleniyor, yani Rusya’daki koşullara dayanıyor... **Karar aşırı Rus niteliği taşıyor ve Rus deneyimini yansıtıyor.** Yabancılar için hemen tamamen anlaşılamaz olmasının nedeni de bu; onlardan **bunu bir köşeye asmaları ve ona tapınmaları beklenemez.** Bu şekilde hiçbir yere varılamaz. Rus deneyimini kısmen özümsemek zorundalar. Bu nasıl olacak, doğrusu ben de bilmiyorum.*

Direksiyonda devrimciler olduğu ve programı da dünya devrimini hedeflediği sürece Komintern, dünya devriminin liderliğini üstlenecek partilerin her ülkede yaratılmasını ve güçlendirilmesini sağlamak için verilen mücadelede, uluslararası devrimci deneyimlerin genç partilere aktarılmasına ve uluslararası düzeyde devrimci hareketin eşgüdümlü hareketine olanak sağladı. Birkaç yıllık süre içinde, başlangıçta küçük gruplardan ibaret olan Komintern seksiyonları, 1920’lerin ilk yarısında pek çok yerde kitlesel komünist partiler haline dönüşmüştü. Ne zaman ki Rusya’da bürokrasi iktidarı gasp etti, alarm zilleri de çalmaya başlamıştı.

Devrimci Komintern’in Politik Kabiliyeti

Komintern’i yalnız bir sloganla ifade etmek gerekirse, onun programı “tek yol devrim” diyordu. Ancak sadece bunu söylemek ya da devrimci bir programa sadık olan Marksistleri biraraya getirmek yetmeyecekti. Can alıcı

nokta, **bu programın tek çıkar yol olduğunu kitlelere anlatabilmektir.** Devrimci Komintern'in kuruluş işleriyle geçen ilk kongresinden sonraki üç kongresi de bu tartışmalar için canlı birer platform oldu.

İkinci Kongre'nin (1920) ana tartışma konusu Komintern bağrında gelişen aşırı sol eğilimlere karşı mücadeleydi. Lenin'in "*Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*" başlıklı broşürü üzerinden gelişen tartışma, Komintern ve üye partilere politika üretmek noktasında kritik bir rehberlik görevi üstlenmişti.

Lenin'in broşürü "*Her duruma uyan bir reçete ya da 'hiçbir zaman uzlaşılmayacak' biçiminde bir genel kural bulmaya kalkışmak saçmadır. Her özel durumda doğru yolu bulabilmek için kafayı işletmek gerekir.*" diyerek, burjuva parlamentolara katılmaktan sendikalarda çalışmaya ya da kurulabilecek ittifaklara kadar pek çok önemli başlığı ele alıyordu. Lenin'in kendisi, bu tartışmaları şöyle özetliyordu: "*Proletaryanın öncüsünü komünizme kazanmak söz konusu olduğu sürece propaganda ön planda yer alıyordu. Ama yığınların pratik eylemi söz konusu olduğu zaman [...]yalnızca propaganda yöntemleriyle, yalnızca 'saf' komünizmin gerçeklerinin yinelenmesiyle hiçbir şey başarılamaz.*"

Bu broşürde özetlenenlerin yansıdığı Komintern İkinci Kongresi, bu noktada Lenin'in vurguladığı temel yaklaşımları kararlarınaaktardıvekomünistpartilerin,devrimci birprogramı mücadeleye katılan kitlelere taşıması yolunda uygulaması gereken taktik esnekliği ortaya koydu. "**Uzlaşma**" tartışması sadece ilkesel düzeyde yürütülemezdi ve somut koşullar bağlamında devrimci hareketi güçlendirecek uzlaşmalardan yararlanmamak olmazdı. **Burjuva parlamentolar**, tarihsel açıdan zamanlarını doldurmuşlardı ancak politik açıdan, yani hâlihazırda proleter kitlelerin çoğunluğu nezdinde zamanlarını doldurmamıştı ve bu nedenle komünistlerin burjuva parlamentolara katılarak buraları devrimin kürsüsüne çevirmesi gerekiyordu. Kitleler neredeyse, komünistler orada

olmalıydı: kitlese **sendikalar**dan ve **proletaryanın kitle örgütlerinden** “devrimci eleştiri” yoluyla küçük hizipler halinde ayrılmak, devrimci bir yöntem değildi...

Bu tartışmalar, bugün de kitlelere hitap etmeyi hedefleyen devrimci Marksist politika için güncelliğini koruyor.

Komintern’in Üçüncü ve Dördüncü Kongreleri (1921 ve 1922) devrimci Marksist harekete muazzam bir politik yöntemi daha miras bıraktı: **Birleşik cephe politikası**.

Devrimin Avrupa’ya yayılmasına yine -oldukça yakın-süreler biçilen İkinci Kongre’den sonra, proletaryanın devrimci girişimlerinin yenilgiye uğradığı ve bir geri çekilme durumunun başladığı açığa çıkmıştı. Koşulları olduğu gibi tahlil edebilmek, üretilecek taktikleri ve politikayı da doğru belirmeyi sağlayacak tek yaklaşımdı.

Almanya’daki Mart 1921 eylemleri (Marzaktion - Mart Eylemi), birleşik cephe politikasının önünü açan dönüm noktası oldu. Komintern’in resmi yönetimi (Zinovyev ve kafadarları - Buharin, Radek ve Macar devrimci Bela Kun), KPD’yi maceraya sürükledi.

Şubat ayındaki seçimlerde Orta Almanya’nın Halle ve Merseburg bölgelerinde KPD birinci parti olmuştu. Ancak ülke genelinde hala KPD azınlık durumundaydı. Eyalet yönetiminin, KPD’nin güçlenmesine yol açan gidişatı kontrol altına alma operasyonuna karşı parti yönetimi savunmada kalmayı planlıyordu. Ancak Zinovyev ve kafadarları, **“saldırı teorisi” adlı bir “teori”** geliştirdi ve bunu KPD yönetimine dayattılar: **parti kendiliğinden gelişmeleri beklemek zorunda değildi, silahlı saldırılarla kitleler uyandırılabilirdi**.

Sonuç bu defa çok ciddi bir faciaydı. Genel grev çağrısı yankı bulmadı. Birkaç bin kişilik bir silahlı güçle girişilen ayaklanma hükümet tarafından kolaylıkla bastırıldı. Hareket yenilgiye uğradı. Mart 1921’e 400 bin kadar üyeyle giren

KPD, üyelerinin yarısını birkaç hafta içinde kaybetti. Devlet komünistleri ve komünist basını yasakladı. Parti çılgınlığın bedelini büyük bir yıkımla ödeyecekti.

Bu sırada **KPD'nin tutuklu lideri Paul Levi**, daha Ocak ayında sosyal demokrat parti ve sendikalara hitaben bir "Açık Mektup" yayınlayarak, onlara proleter kitlelerin ortaklaştıkları taleplerine dair **birleşik bir hareket** önermişti. Levi, Mart eylemi sırasında tutuklu olduğu için tartışmalara katılamamıştı ancak olayları öğrenir öğrenmez, Komintern resmi yönetimi tarafından dikte edilen politikaya karşı çıkmıştı. Mart felaketinden sonra Levi, partiden gürültülü bir şekilde atıldı. KPD'de alevlenen bu tartışma, Komintern'in Üçüncü Kongresi'ne de yansyacaktı.

Lenin ve Troçki, açıkça Levi'nin politik yaklaşımını savundu. Onlara göre, saldırı teorisi adını taşıyan yaklaşım maceracılıktan başka bir şey değildi. Komünist partilerin ve devrimci perspektifin, henüz proletaryanın çoğunluğunu kapsayamadığı bu dönemde Komintern'in görevi, proleter kitlelerin birleşik hareketini yaratarak devrimci kırılmaların önünü açmaya çalışmak olmalıydı.

Mart Eylemi'nin derslerinden yola çıkarak **"işçi sınıfının birleşik cephesi"** politikası Komintern Üçüncü Kongre'nin temel ve en önemli yaklaşımı olarak şekillendi.

Komünist Parti, ayaklanma koşullarının oluşmadığı dönemde kısmi talepler için sosyal demokratlarla birleşik bir mücadele vermeli ve onların tabanına, kısmi taleplerin bile ancak devrimci yöntemlerle kazanılabileceğini pratikte göstermeliydi. Bu yaklaşım, uluslararası komünist hareket için müthiş bir fırsattı. Sosyal demokrat liderlerin "birleşik cephe"yi kabul ettikleri durumda komünistler kendilerini pratik mücadele içinde kanıtlayarak kitleleri kazanacaktı. Sosyal demokrat liderler, çağırüyı reddederse de bu sefer

kitleleri, birleşik mücadele çağrısına kendi liderlerinin olumsuz yanıt verdiğini görecektik ve yine komünistler için bu iyi bir devrimci propaganda fırsatı olacaktı.

Bunların dışında Komintern'in devrimci dönemi, dünya çapında karşılaşılan her kritik dönemeçte, ulusal partilerin temsilcilerini de kapsayacak şekilde yürütme vb. toplantılarıyla doğru politika ve taktikleri bulmak ve uygulamak konusunda müthiş üretken bir seyir izlemişti. Bu dönemin dersleri, bugün için politika okulu işlevini hâlâ koruyor.

Stalinizmin “U” Dönüşleri: Tek Ülkede Sosyalizm ve Aşamacı Zihniyet

Devrimci Komintern'in tasfiyesi sırasında **Stalinizmin ilk eğilimi sağa doğru** olmuştu. 1924'te ortaya atılan **tek ülkede sosyalizm** safsatasına eşlik eden süreç, Komintern'in ulusal partilere dayattığı **aşamacı zihniyet** oldu. Aslında Rus devrim tarihinin ışığında çoktan çözümlenmiş olan tartışma yeniden hortlatılmıştı.

Sürekli devrim perspektifi, hem Rus Devrimi'nin gelişimiyle kanıtlanmış hem de devrimci Komintern'in temel perspektifini oluşturmuştu. Ancak SSCB'de iktidarı gasp eden bürokrasi için devrimi dünyaya yaymak gibi hedefler çoktan tarihe karışmıştı. Dahası, devrimci Marksist bir formasyondan ve proletaryanın sınıfsal çıkarlarından alabildiğine uzak olan bürokrasi için böyle programları üretmek, kavramak ya da uygulamak, politikanın doğasına tersti.

Sonuçta Stalinist Komintern, geri kalmış ülkelerin örgütlü proletaryasına aşamacı zihniyeti (“önce demokratik devrim”) bir kez daha dayattı. Bu sağcı eğilimin erken sonuçları, 1925-27 Çin Devrimi'nin yenilgisinde ortaya çıktı. Genç ama hızla büyüyen ve proletaryanın güvenini kazanan Çin Komünist Partisi'ne, burjuva milliyetçi Kuomintang ve lideri Çan Kay Şek önünde diz çöktürüldü. Sebep, Çin'de

sosyalist bir devrimin gündem dışı olması ve öncelikli görev denilen burjuva demokrasisinin kurulması şeklindeki aşamacı zihniyeti! ÇKP, 1927'deki ayaklanma olanaklarını, Moskova'dan gelen emirler sonucunda elinin tersiyle itti.

Çin politikasının üreticisi Martinov'du. Eski Menşevik Martinov, bir zamanlar partisinin Rusya'da savunduğu yaklaşımı yeniden üretmişti. Troçki'nin sürekli devrim programına karşı dişe dokunur bir şeyler söylemekte zorlanan Stalin, Martinov'a bu tezleri hazırlatmıştı.

Stalin, Çin Devrimi boyunca Komintern'i bir sopa olarak kullandı. ÇKP liderliği, Komintern disiplini gereği kendisini oradan gelen kararlara boyun eğmek zorunda hissediyordu. Çin milliyetçi burjuvazisinin partisi Kuomintang, Komintern'e sempatizan parti olarak kabul edilmişti. Çin proletaryasının cellâdı olmaya hazırlanan Çan Kay Şek ile Stalin, birbirlerine fotoğraflarını gönderecek düzeyde yakın bir ilişki geliştirdi.

Sonuçta, Çin milliyetçi burjuvazisi, Çan Kay Şek eliyle komünist hareketi kanlı bir şekilde bastırdı. Görece hâlâ erken bir dönemde, devrimin uluslararası düzeyde yayılmasının önünü açabilecek bir devrimci olasılık göz göre göre kaçırılmış oldu.

“Üçüncü Dönem” ve Sosyal Faşizm

Stalinist bürokrasi ve Komintern'deki temsilcilerinin Çin yenilgisine vereceği tek bir cevap ya da açıklama bulunmuyordu. Çareyi, ÇKP liderliğini suçlamakta (ki aslında Moskova'dan gelen emirlere uymak dışında hiçbir şey yapmamışlardı!) ve güneşi balçıkla sıvamakta buldular: Stalinist Komintern, geçici bir süreliğine **maceracı aşırı sol eğilime** yöneldi.

Stalin'e göre şimdi de “üçüncü dönem” başlamıştı. Şunu iddia ediyordu: **Birinci dönem**, Ekim Devrimi ile açılmış, Alman Devrimi'nin yenilgisiyle 1923'te sona ermişti. Bu dönem

kapitalist kriz ve devrimci ayaklanma ile tarifleniyordu. Sonra ardından ikinci dönem gelmişti. **İkinci dönem** kapitalist istikrar ve geri çekilme dönemi olarak sunuluyordu. Böylece Stalinizmin Çin'deki aşamacı zihniyeti ve İngiltere'deki sendikal ihanetleri meşru gösteriliyordu. Nihayet **üçüncü dönem** ise 1928'de başlıyordu ve bu dönemin kapitalizmin can çekişme ve devrimci kabarış dönemi olduğunu ileri sürüyordu.

Bu dönem Stalin iktidarının SSCB içinde tepeden inmeceli bir anlayış ve bürokratik yöntemlerle gerçekleştireceği ve asıl hedefin iktidara kurulmuş olan bürokrasiye karşı sağdan gelen tehditleri savuşturmak olduğu **zorunlu kolektifleştirme** sürecine denk düşüyordu.

Üçüncü dönem isimli bu maceracı savrulma, “**sınıfa karşı sınıf**” sloganı altında Komintern eliyle üretilen “**sosyal faşizm**” tezlerini tetikledi. Buna göre faşizm ve sosyal demokrasi, tekeli kapitalizmin diktatörlüğünün aynı aracının iki yüzüydü ve asıl düşman sosyal-faşizm olarak adlandırılan sosyal-demokrasiydi! Faşizmin ne olduğunu ya da işçi sınıfı mücadelesi açısından nasıl sonuçlara yol açacağını zerre dikkate almayan bu “teori”, Nazilerin Almanya’da adım adım yükselişi sırasında, işçi sınıfını faşizm karşısında bölen ve direnmekten alıkoyan bir sonuca yol açtı.

Troçki, faşizmi kapitalizmin şiddetli bir bunalımı ve artı-değer üretimindeki (sermayenin büyümesindeki) bir tıkanmanın sonucu ve tekeli sermayenin diktatörlüğünün özel bir biçimi olarak tanımlıyordu. Faşizmin yükseldiği sırada, oldukça zor fiziksel koşullar altında yazdığı makalelerinde var gücüyle faşizme karşı birleşik işçi cephesi çağrısı yapıyordu. Bu cephenin amacı, işçi sınıfının kitlesel ve kolektif mücadelesini oluşturmak olmalıydı. Troçki’nin önerisi diplomatik, bürokratik bir cepheleşme değil acil mücadele gündemlerine dair “ayrı yürüyüp birlikte vurmak” ifadesinde cisimleşen

hareketi gerçekleştirmekti. Ancak Stalinizm, bu çağrının görmezden gelinmesi için elinden geleni yaptı ve başarılı da oldu.

Komintern ve KPD'nin politikası, Alman proletaryasını faşizm tehlikesi karşısında birleşmekten alıkoymuş ve sosyal demokrasi uyguladığı politikalarla faşizmin önünü açarken, Stalinist politika bu süreci hızlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Stalinist üçüncü dönem ve sosyal-faşizm teorilerinin tek sonucu, o güne kadar Avrupa ve dünyanın adeta gözbebeği konumundaki Alman proletaryasının yenilgilerin en acısını tatması ve bütün devrimci mirasından kopması oldu.

Maceracı üçüncü dönem tezlerinin, tıpkı “ikinci dönem”deki gibi felakete yol açmasının sonucunda Stalinist liderlik yine sorumluluğu üzerine almadı. Suçlu bu kez de Alman partisi yöneticileri olarak ilan edildi! Hatta Komintern basınında Nazilerin iktidara gelmesinin ardından uzunca bir süre yenilgiyi bile inkâr etmeyi başardılar.

Halk Cephesi

Üçüncü dönem tezlerinin iflasının ardından **ibre bir kez daha -ve bir daha geri dönmemek üzere!- sağa çevrildi.**

Troçki'nin birleşik işçi cephesi çağrısına kulakları tıkamak için elinden geleni yapan Stalinizm, kendi politikasının Almanya'daki iflasının ardından bu defa bambaşka bir sapmaya yönelecekti. Fransız Komünist Partisi'nin (PCF) lideri **Maurice Thorez**, 1934 yılında Fransız Sosyalist Partisi ile (SFIO) bir anlaşma sağladı ve bu iki partinin oluşturduğu cephe Halk Cephesi'nin çıkış noktası oldu. Bu politikanın teorik süslemesi ise **Georgi Dimitrov** tarafından tamamlanmış ve bu ikilinin **Stalin**'le ele ele vardıkları sonuç **“ilerici burjuvazi”yi de kapsayacak bir “Halk Cephesi”** politikası olmuştu. Bu temelde 1934'te kurulan Fransa'daki komünist-sosyalist cephesi, çöküşe doğru sürüklenen burjuva

liberal Radikal Parti'yi de kapsayarak 1935 yılında Halk Cephesi'ne dönüştü. Yeni formül, sırayla diğer ülkelerde de uygulanacaktı. İspanya'dan Türkiye'ye kadar Komintern'e bağlı komünist partiler hızla burjuvaziyle katıksız bir işbirliğinin ifadesi olan halk cephesi politikalarına uyum sağladılar.

Fransız tarihçi Serge Wolikow yeni politikaya geçişi "Gerçekten de Halk Cephesi, düşünüp taşınıp hazırlanmış bir stratejik plandan çok, başarısızlık sarmalını kırma yönünde bir çabadır." diyerek özetliyor (Komünist Enternasyonal 1919-1943).

Bir işçi partisi, bir burjuva/liberal partiyle ittifak/cephe kurarsa, bu ittifakın işçi sınıfının gündelik ya da sınırlı taleplerini içermesi bile mümkün olamaz. Zira tek derdi sermayeyi ve burjuva devleti korumak olan burjuva parti, sermayeye karşı gelecek en ufak bir harekete -hele ki kendi yardımıyla!- asla izin vermez. Bu nedenle bir halk cephesi birliği, burjuva partinin politik sınırları içerisine hapsolmek zorundadır. Halk cephesi politikasının işçi sınıfı radikalizminden çekinerek kendini faşizmin kollarına atacak burjuvaziye işçi sınıfı hareketini dizginleyerek ikna etmeye çalışmaktan öte bir anlamı yoktur.

Oysa Troçki'nin, Komintern'in devrimci döneminde geliştirilmiş olan ve 30'larda yükselen faşizme karşı şiddetle çağırdığı işçi sınıfının birleşik cephesi politikası, henüz reformist liderlerinden kopamamış olan emekçi kitleleri, mücadele içerisinde kazanmaya dönük bir yaklaşımı simgeliyordu. Halk cephesi politikası burjuva demokratik sınırlara hapsolürken, Troçki'nin birleşik cephesi, emekçi kitleleri ortak düşmana karşı sokakta ortak mücadeleye katan ve bu süreçte burjuva düzene bağlı reformist önderliklerin foyasını da açığa çıkararak onları devrimcileşmek yolunda ileri iten bir taktikti.

Halk cephesi politikası, ilk “meyvelerini” hemen verdi. Fransa’da Halk Cephesi’nin iktidara gelmesiyle motivasyon kazanan işçi sınıfı, 1936 yılında kitlesel grevlere ve fabrika işgallerine başlamıştı. İspanya’da da devrimci sürecin derinleşmesiyle birlikte işçi ve köylü kitleler bir yandan faşizme karşı savaşıırken bir yandan da “kolektifleştirme” hareketine kendiliklerinden girişmişlerdi. Ne var ki Stalinist partiler, Moskova’dan gelen emirlerle işçi (ve köylü) kitlelerin tüm radikal eylemlerini “müttefiklerini ürkütmemek” amacıyla engellediler.

İspanya İç Savaşı’nın erken dönemlerindeki Barselona’daki devrimci izlenimler ile savaşın ilerleyen yıllarında aynı kentte burjuva düzenin ve alışkanlıkların nasıl tekrar kurula dönüştüğünü, George Orwell, Katalonya’ya Selam kitabında çarpıcı bir şekilde aktarır.

Sonuç olarak Halk Cephesi politikası, artık sadece geri kalmış ülkelerde değil, bütün dünyada sosyalist devrim iddiasının bir kenara bırakılmasına ve komünist partilerin, burjuva siyasetle uyumlu bir “demokrasi” kavgasına sıkıştırılmasına yol açtı. **Aşamacı zihniyet, bir kez daha ve bu kez her yerde hortlatılmıştı. Bu politikanın izlerini bugün hala görmek mümkün.** Avrupa’da, Ortadoğu’da, Asya’da, Latin Amerika’da... Dünyanın dört bir tarafında, halk cephesi zihniyeti günümüze kadar pek çok sosyalist devrim fırsatının heba edilmesine yol açtı ve açmaya da devam ediyor.

Stalin Kepenkleri İndiriyor

Devrimci Komintern’in 1919-23 arasında gerçekleşen dört kongresine, bütün önemli tartışmalarına ve kararlarına Lenin ve Troçki damgalarını vurmuştu. İki isim de önemli tartışmaların yürütüldüğü toplantılarda büyük sıklıkla fiziken var olmuştu. Peki, Stalin Komintern’de nasıl bir şahsi oynadı? Neredeyse hiç! Uluslararası devrimci hareketle hiçbir zaman fazla bir alakası olmayan Stalin, kurulduğu tarihten itibaren Komintern’le de pek ilgilenmedi.

Fransız tarihçi Serge Wolikow, “Komünist Enternasyonal (1919-1943)” adlı kitabında, Stalin’in Komintern’in işleyişine açık bir biçimde müdahale etmediğini söylüyor: *“Diğer Sovyet yöneticilerinden farklı olarak Komünist Enternasyonal’in genel kurullarında ön plana çıkmadı, söz aldığı da SSCB’deki duruma ilişkin raporu sunmakla yetindi.”*. Ancak Wolikow’a göre Stalin’in Komintern içindeki mutlak otoritesi şu adımlardan geçerek pekişti: Terör, fiziki yıldırma ve tasfiyeler. Rus gizli servis elemanlarının Komintern’e yerleştirilmesi. Bütün yöneticilerin Stalin’e açıkça atıfta bulunmadan konuşma bile yapamaz hale gelmesi.

Stalin’in esas derdi Rusya’daki iktidarıydı. Lenin ve Troçki’nin bir şekilde yoldan çekilmesi ve işçi hareketinin durulmasıyla birlikte, tam gaz bürokrasinin sınıfsal çıkarlarını uygulamaya koydu. Stalin’in sağ kolu ve Stalinist Komintern’de de önemli görevler üstlenen Molotov’un da satır aralarında itiraf ettiği üzere (*Molotov Anlatıyor: Stalin’in Sağ Kolu İle Yapılan 140 Görüşme - Feliks Çuyev*) Stalin bir Rus milliyetçisiydi ve giderek bir Rus emperyalistine dönüştü.

Dolayısıyla **Stalin’in Komintern’e dair esas ilgisi SSCB’de inşa edilen devlet kapitalisti rejimin dış politikasıyla alakalıydı**. Stalin de uluslararası sosyalist hareketi, SSCB’nin geleceği için önemli buluyordu -ama derin bir farklılıkla: ulusal komünist partilerin, bulundukları ülkede SSCB’nin dış politikasını savunan uydu aygıtlara dönüşmesi kaydıyla...

Dolayısıyla Komintern, özellikle halk cepheleri dönemiyle birlikte Stalin için en iyi ihtimalde bir uluslararası diplomasi aparatı olarak önem taşıdı. Bu niteliğini yitirip de tersine dış politikada bir ayak bağına dönüşünce de artık komünist bir Enternasyonal partiye ihtiyaç kalmamış oldu.

İkinci Dünya Savaşı’nda Stalin Batılı emperyalistlerle müttefik haline geldi. Halk Cephesi tezinin yeni bir uyarlaması, faşizme karşı emperyalist güçlerle demokrasi

savaşı şeklinde ortaya çıkmıştı. Bu koşullarda Komintern ve bağlı komünist partilerin faaliyetleri, Stalin'in emperyalist ortaklarını ürkütüyordu.

Amerikan Komünist Partisi, kendilerine yönelik baskı koşullarından şikâyetçi olarak Komintern'den ayrılma talebinde bulunmuştu. Dimitrov'un Nisan 1941 yılında Komintern yöneticilerine aktardıklarına göre Stalin, bu talebi gayet heyecanla karşılamıştı:

Stalin şunları söyledi: ... Komintern'den ayrılmak isteyen partiler var. Bu kötü bir şey değil. Tersine, komünist partileri Komünist Enternasyonal'in seksiyonları olarak kalmak yerine tamamen bağımsız partiler yapmak gerekir. Farklı isimler altında –işçi partisi, Marksist parti vs.- ulusal komünist partiler haline gelmelidirler. İsim önemli değil. Önemli olan, kendi halklarına dayanmaları ve kendi özgül görevlerine yoğunlaşmalarıdır... Bugün, her ülkede ulusal görevler önde geliyor. Komünist partilerin uluslararası bir örgütün seksiyonları şeklinde Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne tabi olmaları bir handikaptır.

Madem uluslararası görevlerin hiç önemi kalmamıştı, bir formaliteye dönüşmüş olan Komintern'i devam ettirmeye de gerek yoktu. Zaten Komintern'in Lenin'den sonra Beşinci Kongresi 1924 yılında, Altıncı Kongresi altı yıl sonra (1930), Yedinci Kongresi ise beş yıl sonra (1935) yapılmıştı. 35'ten sonra hiç kongre yapılmazken, bu üç kongre de aslında formalite tartışmalar ve hiçbir muhalefet olmadan alınan kararlarla geçmişti. Bu yıllar, dünya çapında devrimci hareket için kritik dönemeçler ve görevlerle doluyken, Komintern Yürütme Komitesi, kongre yapmaya lüzum duymaksızın Stalin'in kafasına estiği gibi politika değiştiriyor ve yeni politikaları uyguluyordu.

Bu durumda, Komintern'in kepenklerini indirmek için bile kongre yapma ihtiyacı duymadılar. YK'nin Mayıs 1943'te Pravda gazetesinde yayınlanan bir açıklamasıyla Komintern'in dağıtılması kararı duyuruldu. Ne hikmetse, kongre toplanıp tartışma yapmaksızın fikirleri sorulan bütün ulusal partiler, Komintern'in dağıtılması önerisine oybirliğiyle destek vermişti! İşte Komintern YK açıklamasından bazı inciler:

İşçi hareketinin yeniden doğuşunun başlangıç döneminin gereksinimlerine uygun düşen bu biçim, farklı ülkelerde işçi hareketlerinin gelişmesi ve görevlerinin karmaşıklaşmasıyla gittikçe aşılmakta, hatta ulusal işçi partilerinin daha fazla güçlenmesinin önünde bir engel haline gelmektedir.

Marksizm-Leninizmin kurucularının öğretilerini kılavuz alan komünistler hiçbir zaman eskimiş örgütlenme biçimlerinin korunmasının savunucusu olmamıştır.

Nereden Nereye!

Dünya devrimi yolunda kararlı bir yürüyüşün komuta merkezi olarak 1919'da kurulan Komintern'in başarılı olup olmaması, iktidarı ele geçirmiş olan Rus proletaryasının kaderini belirleyecekti. Devrim dünyaya yayılamazsa, Rusya'da da tutunamayacaktı - dönemin bütün Bolşevik liderlerinin hemfikir olduğu bir konuydu.

Ancak Rusya'daki iktidar savaşının gidişatı, Komintern'in kaderine dönüştü. Dünya devrimi hedefi ilk yıllarda başarıya ulaşamamıştı. Rusya'da yalıtılan devrimci proletarya, fiziki imha koşullarıyla da beraber iktidarı çok uzun süre elinde tutamadı. Parti ve devletin başına çöken bürokrasi, Lenin'in ölümü ve Troçki'nin yalıtılması gibi bir dizi özel koşulu da kullanarak iktidarı proletaryanın elinden gasp etti.

Troçki, uzunca bir süre SSCB’de iktidara gelen bürokrasinin ayrı bir sınıf olmadığını, yapının hâlâ bozulmuş da olsa bir işçi devleti niteliği taşıdığını, burjuvazinin tekrar iktidara gelebilmek için bütün mevcut yapıyı parçalaması gerektiğini ve tersine proletaryanın tekrar iktidarı kontrolüne alması için sadece politik bir devrimin yeterli olacağını düşündü. Aslında Troçki’nin bu umudu, devrimin dünyaya yayılması sürecinin tekrar başlamasıyla beraber Rusya’da proletaryanın iktidarı bürokrasiden kolaylıkla geri alabileceği düşüncesinden kaynaklanıyordu.

Ne var ki Rusya’daki dönüşümün niteliksel boyutları, Komintern’in dünya devrimi hedefinin önüne duvar örülmesine imkân verecek ölçüde derindi. Bürokrasi, toplumsal artığı emekçi kitlelerden çekip alan yeni bir sınıf olarak kendisini örgütlemeyi ve iktidarı da kendi çıkarları ile uyumlu hale getirmeyi başarmıştı. Stalinizm Komintern’i ele geçirmeye başlamasından itibaren geçen on yıllık süreçte, pek çok yerde devrimci olanakların önüne duvar ördü.

Troçki’nin Komintern’i bütünüyle mahkûm ederek Dördüncü Enternasyonal için çağrı yapması, Alman yenilgisi ve yenilginin ardından gelen vurdumduymazlık sonucunda oldu. Troçki, Komintern’in ulusal partilerinde, belirleyici an geldiğinde Stalinist saçmalıklara karşı çıkabilecek unsurların olduğunu düşünüyordu. Ne var ki atılmış ya da yalıtılmış olan Troçkistler dışında Komintern’de ağzını açıp tek laf söyleyecek kimse kalmamıştı. Alman faciası Troçki’ye, Stalin’in elinde Komintern’in devrimcileri açısından bütünüyle işlevsiz hale geldiğini göstermiş oldu.

Komintern’in Mirası: Troçki’den Bugüne

Stalin’in iktidarı ele geçirmesinden sonra Troçki, önce SSCB içinde Sol Muhalefet olarak, ardından bütün Komintern’de Uluslararası Sol Muhalefet olarak devrimci Marksistlerle birlikte mücadele etmişti. Ancak bütün bu süreç boyunca Troçkistler -ve bu arada her türden muhalif- Komintern

ve üye partilerden ihraç ve infaz edilmişti. Nihayet 1935 yılında Troçki Dördüncü Enternasyonal'in kurulması için ilk çağrısını yaptı.

Dördüncü Enternasyonal, 1938'de gerçekleşen Komintern'in kuruluşundan daha da mütevazı bir kongre ile ilan edildi. Onun programı haline gelecek olan Geçiş Programı, asgari talepler etrafındaki mücadele ile sosyalist devrimi içeren azami programın birliğini ve proletaryanın uluslararası devrimci öncüsünün yaratılmasını hedefliyordu.

Devrimci Komintern'in imhası ve Stalinist Komintern'in iflasından sonra **Dördüncü Enternasyonal, Marksizmin uluslararası devrimci programını savunma noktasında tarihsel bir sorumluluk üstlendi.** Dördüncü Enternasyonal'in Troçki'nin hayatta olduğu dönem boyunca bu görevi başarıyla yerine getirdiğini söylemek, tek bir şüpheyeye düşmeden mümkün. Zira devrimci Marksist programın dünya çapında tekrar yayılması ve 21. yüzyıla aktarılması, Troçki öncülüğündeki Dördüncü Enternasyonal'in başarısıdır.

Ne var ki Dördüncü Enternasyonal'in fiziksel kapasitesi, kendi tarihsel görev ve iddiaları karşısında yetersizdi. Troçki bunun farkında değil miydi? Kuşkusuz farkındaydı. Fakat 1919 yılında Lenin ile birlikte yapmış oldukları gibi bu görev ve iddia yolunda dövüşmeye başlamak zorundaydı.

Komintern'in kurulduğu dönem, devrimci kabarış dönemiymi. Bütün dünya grevlerle, ayaklanmalarla ve sovyet hareketiyle çalkalanıyordu. Bu nedenle Komintern'in kısa sürede dünya proletaryasının en canlı unsurlarını -milyonlar halinde- biraraya getirmesi mümkün olmuştu. Ancak Dördüncü Enternasyonal, uluslararası bir geri çekilme döneminde tarih sahnesine adım atmak zorunda kalmıştı. Proletarya bir yandan kapitalist emperyalizmin, diğer yandan Stalinizmin saldırıları altındaydı.

Nitekim Troçki'nin 1940'taki ölümüyle birlikte Dördüncü Enternasyonal'i sırtlamak zorunda kalan yeni liderler bu görevin üstesinden başarıyla gelememi. Çeşitli zaman ve yerlerde, önemli başarılarla imza atmış çokça isimden ya da isimsiz kahramandan bahsetmek mümkün elbette. Ancak dünya çapında proletaryanın devrimci önderliğini yaratma konusunda, yeni liderliğin soluğu yetmedi.

Birinci Enternasyonal, proleter devriminin kıvılcık bayrağını ilk kez açmış, İkinci Enternasyonal o bayrağı yukarı kaldırmıştı. Üçüncü, Komünist Enternasyonal kıvılcık bayrağı düşmanın tam göğsünü hedef alarak fırlattı. Dördüncü Enternasyonal ise bayrağı yere düşmekten kurtardı ve bizim çağımıza ulaştırdı.

Şimdi sıra bizde.

Leninist Parti ve Önderlik

Güneş Gümüş

1917’de orada olmasaydım,
Petersburg’da, Ekim Devrimi
– Lenin’in varlığı ve idaresiyle
yönlendirilmiş olarak –
gerçekleşirdi. Eğer ne Lenin ne
de ben Petersburg’da olmasaydık,
Ekim Devrimi olmazdı: Bolşevik
Parti yönetimi devrimin
gerçekleşmesini engellemiş olurdu
(Bundan, endi adıma, en küçük
bir kuşku yok). Eğer Lenin
Petersburg’da olmasaydı, yüksek
Bolşevik çevredeki direnişin
üstünden gelme şansım hiç
olmazdı... Ama tekrar ediyorum,
Lenin’in orada olmasıyla,
Ekim Devrimi her şartta zafere
ulaşırdı (Troçki, 1997: 62).

Ekim Devrimi'nin başarısı açısından Lenin'in vazgeçilmezliğini anlattığı Troçki'nin bu sözleri Isaac Deutcher'in odağında - mealen - şu soru olan bir polemigine konu olmuştur: “Bir devrimin kaderini kişilere bağlamak ne kadar doğrudur?”

Marks ve Engels, tarihin, büyük adamlar/krallar/padişahlar üzerinden anlatılmasına karşı çıkarak tarihin dönüştürücü aktörlerinin kolektif öznelere olan sınıflar olduğunu savunur. Ama bu, tarihte kişilerin özel tarihsel anlarda özel roller üstlenemeyecekleri anlamına mı gelir? Pek de öyle değil. Sınıf mücadelesinin dinamikleri elverdiği ölçüde kişilerin tarihte belirleyici etkiler yapmasına Marksizmde de yer vardır. Kimi zaman bu unsurların oynadıkları özel tarihsel rol kendi kişisel üstünlüklerinden beslenir: “*Fransız Devriminin... kahramanları olan Danton, Robespierre, Saint-Just ve Napoleon*” (Marx, 2009: 16) gibi. Kimi zaman da bu kişilerin tarih sahnesinin belirleyici aktörü olması kişisel vasıflarına ya da vasıfsızlıklarına bağlı değildir¹: “*Fransa'daki sınıf mücadelesinin, sıradan ve gülünç bir kişiliğin kahraman rolünü oynamasını mümkün kılan koşulları ve ilişkileri nasıl yarattığını gösteriyorum*” (Marx, 2009: 12). Egemen sınıfların ihtiyaç duyduğunda hem Robespierreleri hem Louis Bonaparteleri bulup çıkarması hiç de zor değildir. Bir kere egemen sınıfın elinde bu kişilere cazip gelecek birçok imkan vardır. Diğer yandan da egemen sınıfın harekete geçirebildiği muazzam güçler (büyük ordular, güçlü bir bürokratik aygıt, büyük parasal kaynaklar) o an öne çıkmış kişileri muazzam bir dönüştürücü kapasiteyle donatır. Bu koşullar altında egemen sınıflar açısından A kişisi ya da B kişisi vazgeçilmez olmayabilir; her zaman o rolü – tam hakkını vererek ya da

¹ Bu ikinci türün çarpıcı bir örneği de Stalin'dir. Bolşevikler kuşağının celladı olmuş bu ismin, bu konumu elde etmesine imkan veren hemen hiçbir parlaklığı yoktur. Sovyet Yüzyılı'na karanlık bir perde çekmek, bürokrasinin bir karşı devrimle rejimin başına çöreklenmesine önderlik etmek parlaklıktan çok aygıtın gereklerine uygun hareket edebilecek vasıfta birini gerektirmektedir.

yarım yamalak – oynayacak bir C kişisi bulunur. Mesela Rusya’da bürokrasi Stalin olmasa kendine uygun başka bir ismi de pekala bulabilirdi. Yani egemen sınıflar cephesinde kişiler çok da belirleyici değildir.

Peki aynı durum sömürülenler ve ezilenler (bütünüyle alt sınıflar) için de geçerli midir? Mesela Marks olmasa da devrimin başka bir teorisyeni çıkmayacak mıydı? Elbette çıkardı, çıktı da ama aynı bütünlükle, egemen sınıfların bile gözardı edemediği bir parlaklıkla alt sınıfların -izmini geliştirebilir miydi? Ya da ne zaman geliştirdi? 50-100 sonra böyle bir teorinin geliştirilmesi bile büyük fark yaratırdı sosyalist hareketin tarihsel etkisi ve başarıları açısından. Peki ya zamanlamanın çok daha büyük anlamlar taşıdığı güncel devrimci siyaset sözkonusu olduğunda? Mesela Lenin olmasa? Burada Lenin’i teorik kavrayışı güçlü, güncel siyasete doğru müdahalelerde bulunan kendinden menkul bir entelektüel olarak değil; yarattığı devrimci parti modeliyle işçi sınıfının kolektif bir aktör haline gelmesini sağlayan bir önder olarak ele aldığımızı belirtelim. Bu nitelikleri taşıyan başka Leninler çıkmadığı için Almanya’da, Çin’de, İspanya’da, Yunanistan’da ve daha birçok örnekte devrimler başarısızlıkla sonuçlandı. Elbette ki Leninler, devrimci faaliyeti örgütleyebileceği koşulların varlığında anlam ve önem kazanır.

Troçki, Lenin’in Nisan 1917’de Rusya’ya gelişinin önemi bağlamında tarihin dönüm noktalarında bireyle yapı arasındaki etkileşimi şu şekilde tartışır:

...partinin o olmadan da yolunu bulabileceğini güvenle söyleyebilir miyiz?.. Burada belirleyici etmen zamandır ve iş işten geçtikten sonra tarihin saatine bakmak güçtür... Oportünist önderliğin kaçınılmaz olarak yol açacağı kriz, Lenin olmasaydı, çok daha keskin ve uzun olabilirdi. Oysa savaş ve devrim gibi koşullar partiye misyonunu yerine getirmesi için uzun bir süre tanımazlar. Bu

nedenle, yönsüz ve bölünmüş bir partinin devrimci durumu uzun yıllar boyunca bir daha geri gelmemek üzere elinden kaçıracağını düşünmek hiç de zor değil. Burada bireyin rolü orantı olarak son derece büyük görünüyor. Ama bu rolü doğru kavramak için bireyi tarih zincirinin bir halkası olarak görmek gerekir... Lenin tarihi gelişmenin rastgele bir unsuru değil, tüm Rus tarihindeki geçmişin bir ürünüydü. En derin kökleriyle ona bağlıydı. Geçen bir çeyrek yüzyıl boyunca ileri işçilerle birlikte onların tüm mücadelelerine katılmıştı... Lenin'in gelişinin kazandığı istisnai önemden sadece şu sonuç çıkar: liderler şansa ortaya çıkmaz, seçilmeleri ve yetişmeleri onlarca yıl alır; keyfi olarak başa getirilmezler; mekanik olarak mücadeleden dışlanmaları partiyi ağır yaralar ve kimi durumlarda daha da uzun bir süre için felçleştirir (Troçki, 1998: 330-331).

Engels, tarihte ele aldığımız zaman aralığı daraldıkça özel bireyleri etkili kılan rastlantısala daha çok alan açıldığını; aksine daha geniş zaman dilimlerine baktıkça ekonomik yapının belirleyiciliğinin kendisini daha net gösterdiğini anlatır:

İnsanlar, kendi tarihlerini kendileri yaparlar; ama henüz, genel bir plana göre, ve hatta belirli, örgütlü, verili bir toplum çerçevesi içinde, bir kollektif istence uyararak değil. İnsanların beklentileri birbiriyle çatışır ve işte tam da bu nedenle bütün bu toplumlar, tümleyeni ve açığa vurarı raslantı olan zorunluluk tarafından yönetilir. Burada kendini raslantı aracılığıyla ortaya koyan zorunluluk, gene sonal olarak ekonomik zorunluluktur. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken, büyük adamlar denen sorundur. Şöyle şöyle bir adamın ve tam da ol adamın, belli bir zamanda, belli bir ülkede ortaya çıkışı, kuşkusuz yalnızca bir şanstır.

Ama o eğer ortadan kaldırılırsa, ikame edilmesi gereği ortaya çıkar ve bu ikame, iyi ya da kötü, ama uzun zamanda bulunur. Napoléon'u, işte tam da o Korsikalıyı, bizzat kendi savaşlarıyla tükenen Fransa Cumhuriyetinin askeri diktatör olarak gereksinmesi raslantıydı; ama ortada bir Napoléon olmasaydı, onun yerini birinin dolduracak olduğunu, gerek duyulduğu zaman birinin mutlaka bulunduğu olgusu kanıtlamaktadır: Sezar, Augustus, Cromwell, vb.. Marks, materyalist tarih anlayışını keşfettiyse de, Thierry, Mignet, Guizot ve 1850'ye kadarki tüm İngiliz tarihçiler, bu yolda çaba gösterildiğinin kanıtıdır; aynı kavramın Morgan tarafından da keşfedilmiş olması, zamanın bu keşif için olgunlaşmış olduğunu ve bu kavramın keşfedilmesinin artık gerekli hale geldiğini kanıtlar. Tarihteki bütün diğer olumsuzluklar [raslantılar] ve görünürdeki olumsuzluklar [raslantılar] için böyledir. İrdelediğimiz alan ekonomiden ne denli uzaklaşır ve salt soyut ideolojininkine ne denli yaklaşırsa, gelişmesinin o denli raslantı gösterdiğini ve eğrisinin o denli zikzak çizdiğini görürüz. Ama eğrinin ortalama eksenini işaretlerseniz, dikkate alınan dönem ne denli uzun ve ilgilenilen alan ne denli geniş olursa, bu eksenin, ekonomik gelişme eksenine o denli yaklaştığını ve o denli koşut olma eğilimi gösterdiğini görürsünüz (Engels, 1996: 298-299).

Sömürülenler ve ezilenlerin mücadelesinde zamanlama çok defa kritik anlamlar kazanır. Toplumsal mücadeleler zirve noktasına ulaştığında ilerletilmezse geriler, sonra da kolaylıkla yenilgiye uğratılır. Devrimci müdahale işte böyle anlarda belirleyici nitelik kazanır; sürece uygun politik müdahaleyi yapabilecek ve aslen de o müdahaleyi yapma gücüne sahip bir örgütü inşa edecek bir devrimci önderliğin varlığı ya da yokluğu emekçi sınıfların zaferinden mi yenilgisinden mi bahsedeceğimizi belirler. Bu çerçevede alt

sınıflar cephesinde özel tarihsel kişilikler çok daha büyük anlam ve önem kazanır. Bir kere alt sınıfların özel tarihsel roller oynayabilecek kişilikleri kendi etki alanına çekme kapasitesi çoğunlukla zayıftır. Evet toplumsal mücadelelerin zirve yaptığı koşullarda nice parlak birey devrimci safları doldurur ama sınıf mücadelesinin seyrinde bu anlar ne yazık ki sınırlıdır. Devrim cephesinin genel seyri büyük özveri ve bedellerin ancak küçük kazanımlarla sonuçlandığı uzun yıllarla doludur. Bu nedenle sömürülenler safında özel roller oynayabilecek kapasitedeki kişiliklere akın akın rastlanmaz. Egemen sınıf cephesinin başına geçen vasat kişilere bile muazzam güç sağlayan aygıtlarının, imkanlarının aksine sömürülen sınıfların harekete geçirebileceği güçler, hayatın normal akışı devrimci bir atılımla sarsılmadığı koşullarda neredeyse yok gibidir. Ezilen ve sömürülenler cephesinin muazzam potansiyellerini harekete geçirecek devrimci partiyi yaratmak ve işçi sınıfını partinin önderliğine kazanmak² görevi sırtlanılmayı bekler. Bu görevi hakkıyla sırtlamak da işçi sınıfı mücadelesinin kaderini belirleyecek özel unsurları gerektirir. İşte bu nedenle ezilenler-sömürülenler cephesinde önderlerin rolü çok daha belirleyicidir. Alt sınıflar safındaki özel kişilikleri özel yapanın işçi sınıfına önderlik edebilecek kapasitede kolektif bir özne - devrimci parti - yaratma kapasiteleri olduğunu tekrar vurgulayalım. Troçki de Lenin olmasa Ekim Devrimi olmazdı derken, Lenin olmasa Bolşevik Parti ve bu partiyi gerekli taktik dönüşleri yapmaya ikna edecek bir önder olmazdı; onun için de devrim başarıya ulaşamazdı demek istemektedir.

Gramsci de işçi sınıfının öncüsü olan devrimci parti içinde önderliğin partinin varlığı açısından ne kadar vazgeçilmez olduğunu tartışır. Gramsci'ye göre bir parti üç unsurdan meydana gelir; önderlik, üyeler ve önderlikle üyeler arasındaki bağlantıları kuran kadrolar. Bütün öğelerin varlığında bir

² Devrimci bir parti açısından işçi sınıfının önderliğini kazanmak, aslen, propagandayla değil sınıf mücadelesinin kritik anlarındaki konumlanışlarıyla olur.

parti gerçek anlamda bir parti hüviyeti kazansa da diğer unsurları ve partiyi var eden parti önderliğinden başkası değildir. Bir partinin kapasitesi önderliğinin kapasitesine doğrudan bağlıdır. Gramsci'nin deyişiyle komutansız "ordu mahvolmuştur; ama... komutanlar grubu, yoktan bir ordu yaratmakta gecikmez":

"Bir partinin varolması için üç temel ögenin (yani üç grup içindeki ögelerin) birleşmesi zorunludur: 1) Sıradan ve ortalama kişilerin meydana getirdiği yaygın öge bu kişilerin katılmaları yüksek düzeyde örgütçülük ve yaratıcılık değil de disiplin ve sadakat sayesinde sağlanır. Bunlarsız parti yaşamaz, bu doğrudur; ama partinin 'yalnızca' bunlarla varlığını sürdüremeyeceği de doğrudur.. 2) Başlıca birleştirici öge ki ulusal alanda merkezidir ve kendi başına bırakıldığında hiçbir değeri olmayacak bir güçler bütününi etkin ve etkin kılar. Bu öge yüksek düzeyde birleştirici, merkezileştirici ve disipline sokucu güçle donanmıştır ve belki de bundan dolayı icatçıdır ('icatçılık' burada bazı güç çizgilerine, bazı perspektiflere ve bazı öncüllere göre, belirli bir yöne yönelmiş olarak anlaşılırsa). Yalnız bu ögenin partiyi meydana getiremeyeceği de doğrudur; bununla beraber ilk görülen ögeye göre parti meydana getirme yeteneği daha fazladır. Ordusuz komutanlardan söz edilmektedir, ama gerçekte ordu kurmak komutan yetiştirmekten daha kolaydır. Dahası var; komutanlar yiterse yaşayan ordu mahvolmuştur, ama bilgili, aralarında anlaşmış, ortak amaçları olan bir komutanlar grubu, yoktan bir ordu yaratmakta gecikmez. 3) Bir aracı öge ki bu, ilki ikincisiyle yalnız 'fizik' anlamında değil, moral ve entelektüel anlamında da temasa getirir ve birleştirir..." (Gramsci, 1984: 43-44)

Merkeziyetçilik: Ama Nasıl?

Merkeziyetçilik devrimci parti açısından vazgeçilmezdir. Bir kere devrimci partinin varlık nedeni aslen olağanüstü koşullarda işçi sınıfına önderlik ederek devrimi zafere ulaştırmaktır. Varlık-yokluk problemine denk gelen bu koşullarda burjuvazinin sahip olduğu bütün araçları merkezileştirerek bir karşı savaş vereceği açıktır. Egemen sınıflar sadece devrim anında değil, kendi iktidarlarına baş tehdit gördükleri devrimcilere, işçi sınıfının örgütlü mücadelesine, hatta kriz koşullarında herhangi bir reform talebine karşı üst düzey bir merkezi davranma kapasitesine sahiptir. Ekim Devrimi'ni boğmak için birkaç yıl önce birbirinin boğazına sarılarak dünyayı topyekün savaşa sürükleyen emperyalistlerin nasıl domuz topu gibi birleştiği malum. O radikallikten eser olmayan örneklerde bile durum pek farklı değil. Yunanistan'da Syriza kesinti paketlerini referanduma götürmeyi düşündüğünde üstüne sadece Yunan egemen sınıfı değil Avrupa troykası birden çöreklenmiştir. 1981'de Mitterrand neoliberal saldırıları Fransa'da uygulamakta biraz ayak sürüdüğünde³ karşısında yine Avrupa patronlar kulübünün egemenlerini bulmuştu. 2006'da Nepal bir devrimle sarsıldığında Uzak Asya'nın bu küçük ülkeindeki politik gelişmelere müdahil olabilmek için eski ABD Başkanı Jim Carter piyasaya sürülmüş; Maocuları sisteme entegre etme işinde görev üstlenmişti. Chavez dönemi Venezuela'sının ABD müdahalelerini kaç kere alt etmek zorunda kaldığını yakın zamanda birlikte gördük. Bugün çok da radikal olmayan, siyaseten etkisi artan Corbyn sadece İngiliz egemen sınıflarını değil Avrupa Birliği'nin, ABD egemenlerinin de gündemindedir. Örnekler uzatılabilir.

³ Reformlarına devam ederse Fransa'nın Avrupa Para Sistemi'nden kovulmasıyla karşı karşıya kalacağı belli olan Mitterrand, içine düştüğü durumu "İki tutkum - Avrupa'yı inşa etmek ve sosyal adalet - arasında bölündüm." diyerek ifade etmiş; reformist bir liderden bekleneceği üzere tercihini Avrupa patronlar kulübünden yana kullanıp kesinti paketlerini uygulamaya başlamıştır (Birch, 2015).

Sadece ülke çapında değil uluslararası düzeyde bile merkezi davranma kapasitesi gösteren bir aygıtı karşı mücadelesinde alt sınıflar da aynı merkezi davranma yeteneğine sahip olmazsa başarı bir hayaldir. Ezilen ve sömürülenlerin merkezileşmesinin sağlayıcısı da merkezîyetçi bir yapıda inşa edilmiş devrimci partidir. Bu parti de birlikte davranma kapasitesini sekteye uğratan, bırakalım bir merkezden hareket etmeyi her unsurun bir kenarından çektiği yatay bir örgütlenme içinde olamaz. İşçi sınıfı içindeki bilinç eşitsizliği nasıl sınıf bilincine sahip unsurlardan oluşan bir devrimci partinin önderliğini gerektiriyorsa parti içinde birden sonlanmayacak bilinç eşitsizliği de partinin bir ideolojik-politik-örgütsel merkez öncülüğünde hareketini gerekli kılar. Bu noktada yapılması kritik vurgu bahsi geçen ideolojik-politik-örgütsel merkezle partinin geri kalanı arasındaki ilişkinin hiyerarşik olmadığıdır.

Devrimci parti, işçi sınıfına devrim koşullarında önderlik etme iddiasındaysa bu önderlik sadece propaganda-ajitasyonla kazanılmaz. Devrimci partinin işçi sınıfına önderliği, içerden bir liderliktir; devrim koşullarında ve özellikle de devrim sürecinde kazanılır. Gramsci, önderliğinde nasıl kazanılacağını şöyle tarifler:

Partinin işçi sınıfına önderlik etmesi ilkesi mekanik bir tarzda yorumlanmamalıdır. partinin işçi sınıfına dışarıdan bir otorite dayatarak önderlik edebileceğine inanmak şart değildir... Bize göre, sınıfa önderlik etme kapasitesi partinin kendisine kendi devrimci organını 'ilan etmesi' olgusuyla değil, fakat partinin işçi sınıfının bir parçası olarak 'gerçekten de' o sınıfın bütün kesimleriyle başarıyla irtibat kurması ve kitleler üzerinde istenilen yönde ve nesnel koşulların elverdiği ölçüde etkide bulunması olgusuyla ilintilidir. Partinin kitleler arasındaki etkinliğinin bir sonucu olarak anca kitleler onu 'kendi' olarak tanıyacak (çoğunluğu kazanmak) ve ancak bu koşul

gerçekleştğinde partinin işçi sınıfını arkasından sürükleyebileceği varsayılacaktır... Parti, işçi sınıfının biraraya geldiği bütün örgütlere nüfuz ederek ve bu örgütlerde ve bu örgütler aracılığıyla, sınıf mücadelesi programıyla uyum içerisinde, enerjilerin sistematik bir mobilizasyonunu ve çoğunluğu Komünist direktiflere uymalarını amaçlayan bir etkinliği gerçekleştirerek sınıfa önderlik eder (Forgacs, 2010: 194-5)

Eğer devrimci parti işçi sınıfının liderliğini onun biraraya geldiği örgütlerde yıllarca süren mücadelesiyle kazanması gerekiyorsa bürokratik bir parti yapılanmasındaki gibi emir-komuta ilişkisi içinde işleyen üye mekanizmasıyla ya da reformist partilerde olduğu gibi pasifist bir şekilde kendisinden sadece oy vermesi beklenen bir üye profiliyle bunu sağlayamaz. Devrimci parti, anın gereklerine uygun tavır geliştirebilecek yani alanında liderlik edebilecek kadrolar üzerinden yükselebilir. Devrimci parti, bir liderler örgütüdür. Devrimci parti, kendi taktiklerini, sadece vazgeçilmez ilkelerden çıkarmaz; sınıf mücadelesinin dinamiklerini göz önüne alarak mücadele hattını belirler. Sınıf mücadelesinin güncel durumunu da parti önderliğine taşıyacak olan önemli oranda işçi sınıfı içinde mücadelesini sürdüren parti kadrolarıdır. Bu temellerde devrimci parti açısından eylem anında tam bir disiplinle alınan taktik kararların hayata geçirilmesine sekte vurmuyacak şekilde tartışma özgürlüğünün varlığı kritiktir. Devrimci parti modelini Marksist geleneğe kazandıran Lenin'in Bolşevik partisi de gerektiğinde kıran kıran mücadelelerin yaşandığı, Lenin'in parti kadrolarını bir taktik dönüşe ikna etmek için limitleri zorladığı ama disiplinle birlikte harekete geçebilen bir parti olmuştur.

Kaynakça

- Birch, J. (2015, 19 Ağustos) “The Many Lives of François Mitterrand”, <https://www.jacobinmag.com/2015/08/francois-mitterrand-socialist-party-common-program-communist-pcf-1981-elections-austerity/>
- Engels, F. (1996) “Engels’ten Breslau’daki W. Borgius’a”, **Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)**, Ankara: Sol.
- Gramsci, A. (1984) **Modern Prens**, Ankara: Birey ve Toplum.
- Marx, K. (2009) **Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire**, Ankara: Sol.
- Troçki, L. (1997) **Sürgün Günlüğü**, İstanbul: Yazın.
- Troçki, L. (1998) **Rus Devrim Tarihi I**, İstanbul: Yazın.
- Forgacs, D. (2010) **Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935**, Ankara: Dipnot.

Batı Solunda Burjuva İdeolojisinin Hegemonyası

V. U. Arslan

*2019 yılı uluslararası
devrimci Marksist hareket
açısından sarsıcı bir yıl oldu.*

*Aynı yıl içerisinde ABD’de
ISO (International Socialist
Organisation) kendisini feshetme
kararı aldı, dünyanın en geniş
uluslararası örgütü olduğunu
iddia eden CWI (Committe
of Workers International)
tarihsel liderliğinin azınlıkta
kaldığı bir bölünme yaşarken,
Arjantin’deki en önemli devrimci
Marksist yapılanmalardan
Partido Obrero (PO) da
halen yıpratıcı bir bölünme
sürecinin içerisinde geçiyor.*

Bu bölünmeler ve tasfiye sürecini belirleyen benzer politik konu ve süreçler var mıdır? Cevaplar bir hayli önemli. Evvela her örgütün kendine has bir öyküsü vardır. Yani örgütlere ve ülkelere dair özgünlükler, bu üç durumu da kesen genellemelere varmayı zorlaştırır. Küçük sektlerin bölünmesi ve yaşamsal krize sürüklenmesi her zaman daha kolay olmuştur ve söz konusu olan, çoğu durumda, esaslı politik ve ideolojik ayrışmalardan ziyade kayıkçı kavgalarıdır. Ama bahsi geçen ISO, CWI ve PO gibi köklü sosyalist örgütler ise haliyle bundan daha fazlası söz konusudur ve gerekli politik sonuçları araştırmak devrimci bir görev halini gelir.

Bu son krizde gözümüze ilk olarak geleneksel bir olgu çarpmakta: Sınıf mücadelesinin uzun durgunluk yıllarının ardından başlayan daha mücadelecı ve hareketli dönemlerde sosyalist partiler üzerindeki basınç artar, çünkü parti kadroları ve tabanın partiden beklentileri de artmıştır. Eğer bu beklentiler karşılanmazsa yapı kendisini bir kriz içerisinde bulabilir. Bu gibi hallerde genelde karşılaşılan durum, parti kadrolarının en azından bir bölümünün liderliği yeni süreçte gerekli reaksiyonu verememekle, muhafazakar ve atıl olmakla suçlamasıdır. Çoğu durumda ayrılıklar, ilk etapta taktiksel konular üzerinde yoğunlaşır ama iç mücadele içerisinde stratejik farklılıklara dönüşür.

PO, Arjantin’de sosyalistlerin ortak cephesi FIT’in (Frente Izquierda de los Trabajadores) yükselişi sırasında soldaki liderliğini rakibi PTS’ye (Partido de los Trabajadores Socialistas) kaptırmıştı. Bu durum PO’nun içerisine düştüğü krizde önemli bir rol oynamışa benziyor. ISO ise ABD’de yaşanan sola kayış karşısında geride kalmış, hayal kırıklığı yaratmış ve reformcu DSA’nın (Amerika Demokratik Sosyalistleri) hızlı yükselişi karşısında zor duruma düşmüştür.

İki durumda da alt liderlikler tarihsel liderlikleri gelişen yeni sürecin ihtiyaçlarına cevap verememekle suçlanmış ve neticede tarihsel liderlikler yönetimden indirilmiştir¹.

Taktiksel farklıların stratejik (ideolojik) sonuçlar üretmesi, PO'da henüz sınırlı düzeyde ve gördüğümüz kadarıyla gelişim halinde. ISO'da ise ideolojik kayma kesin biçimde yaşanmış, ISO'nun yeni liderliği ve kadroların büyük çoğunluğu, Leninizmi mahkum edip kimlik siyasetine ve reformizme angaje olduklarından ISO'nun kapısına kilit vurmuştur. CWI neticede PO ve ISO'dan farklı olarak uluslararası bir örgüttür ve bölünme süreci daha çok ulusal siyaset üzerinden değil uluslararası eğilimlerden doğru anlaşılabilir. Diğer taraftan CWI bölünmesinde de tartışmalar ISO'da olduğu gibi seksiyonların kimlik mücadelelerini nasıl ele alacağı ve bunu sınıf mücadelesinde nereye koyacağı konusuna gelmiştir.²

Yine bir klasik olarak bölünmelerde bürokratism ve demokratik merkezîyetçilik tartışmaları öne çıkmıştır. ISO deneyiminde liberal etki çok daha baskın olduğu için merkezîyetçilik fikri adeta şeytanlaştırılmış, mesele nasıl bir örgüt konusuna gelmiş ve devrimcilerden oluşan öncü örgüt fikri mahkum edilmiştir. CWI bölünmesinde ise tarihsel liderlikle ayrışma yaşayan kanat, merkezîyetçilik fikrinden kopmaktan daha çok tarihsel liderliğe bürokratik merkezîyetçilik eleştirisi getirmektedir.

¹ 2014'te TKP'nin ortadan ikiye bölünmesinde de benzer bir öykü söz konusu. TKP'nin Geazi İsyanı'nda çok pasif durması ve sürecin çok gerisinde kalması, sahip olduğu binlerce üyeye rağmen TKP'nin neden bu kadar etkisiz olduğu sorunsalını iyiden iyiye ayyuka çıkarmıştır. Neticede, parti kadrolarının önemli bir bölümü tarihsel liderliğe karşı harekete geçmiş ve süreç içerisinde taktiksel ayrılıklar temel ideolojik ayrılıklara evrilmiştir.

² CWI'ın Peter Taaffe önderliğindeki tarihsel liderliği, diğer kanadı kimlik siyasetine oportünistçe adapte olmakla suçlarken bunu reddeden ve seksiyonların çoğunluğunu oluşturan diğer kanat tarihsel liderliği yeni toplumsal hareketlere karşı muhafazakar olmakla itham etmekte.

Bütün ayrışma süreçlerini teker teker incelemek durumunda değiliz. Diğer taraftan ISO örneğinde politik eğilimler çok daha bariz ve sonuçlar da bir o kadar keskin olmuştur. ABD gibi merkez bir ülkede ISO gibi önemli bir örgütün kendisini tasfiye etmesi, başlı başına büyük bir olaydır. Bu dramatik son, bizlere devrimci Marksist hareketin, özellikle Batı ülkelerinde, burjuva ideolojilerin hegemonyası altında olduğunu göstermektedir. Kimlik politikaları, liberal parlamenter sistemlere ve burjuva politikaya adaptasyon, bireyciliğin güçlü etkisi, reformizme olan yatkınlık vb'leri sadece Batı solunda değil Türkiye sosyalist hareketinde de oldukça güçlü. Bu yüzden "mesele Batı solunu ilgilendiriyor" diye düşünmenin alemi yok, çünkü Stalinist mirası çok güçlü olan Türkiye sosyalist solu da bu sürecin tam göbeğinde. Nitekim Türkiye sosyalist solu uzun soluklu ve son yıllarda giderek ağırlaşan bir krizin içerisinde kan kaybediyor. Türkiye'de de birçok sosyalist parti ve örgütlenme geçtiğimiz yıllarda önemli bölünme ve ayrışmalar yaşadı.

Dolayısıyla sosyalist sol üzerindeki burjuva ideolojisinin etkisinin biçimlerini tartışmak Türkiye soluna dair de birçok ders çıkarmak için faydalı olacaktır. Uluslararası devrimci Marksist harekette bu etkinin kendisini en güçlü şekilde hissettirdiği ülke ABD ve bahsi geçen etkileşimi çöküşle yaşayan parti de ISO. Bu yüzden ISO'nun tasfiyesini bahsettiğimiz eğilimlerin en uç örneğinin somutlanması olarak ele almak gerekiyor. Bu yazıda ISO'nun otopsisini yapmak niyetinde değiliz, diğer taraftan dağılışa giden yolda burjuva ideolojisinin tesirlerini göstermek ve buna karşı mücadele etmek için süreci ve eğilimleri ISO deneyiminin ışığında tartışmak gerekiyor.

ISO'nun Dağılışı

ABD'nin Leninizm iddialı en büyük örgütü olan ISO geçtiğimiz aylarda kendisini feshetme kararı alıp siyasi hayatına son verince hemen herkes çok şaşırды. Kolay değil, ABD'de sosyalist solun en etkin örgütünden ve onun 60 yıllık

geleneğinden bahsediyoruz. Tarihte eşine az rastlanacak türden bir fiyasko! Fesih kararı ISO'nun yayın organı socialistworker.org'daki kısa veda yazısında şu şekilde özetlenmiş:

“Şubat ayındaki kongremiz sınıf mücadelesinin yenildiği, sosyalistlerin marjinalleştiği son 40 yıl boyunca kemikleşen örgüt yapısını ve pratiğini, içinde bulunduğumuz hareketli ve heyecanlı yeni döneme uygun şekilde, dönüştürme kararı almıştı.

Ne yazık ki on yıllardır süren antidemokratik pratiklerin yanı sıra, ki örgüt birimlerine ve ezilen kimliklerden üyelerin öz örgütlenmesine karşı düşmanca tutumları da içerir, yakın zamanda yeniden ele aldığımız cinsel saldırı konusundaki önceki berbat tutum da gösteriyor ki kendimizi yeniden yaratamayız. Örgütün, üyelerimizin sosyalist solda önemli roller oynayabilmesi önünde bir engele dönüşmesi durumuyla karşı karşıyayız.”³

Fesih gerekçesi bundan ibaret! 1000 civarında üyeye sahip olduğu söylenen, kötümser tahminlerle bile yüzlerce aktif üyeye sahip, ABD'de sosyalist yayıncılığın amiral gemisi olan, her yıl düzenledikleri Marksizm konferanslarıyla solda belirgin bir hegemonya oluşturan, sosyalist solun en büyük örgütünün kapısına kilit vurulmasını duyuran imzacıların bundan sonrasına dair herhangi bir önerisi de yok. ISO'nun sonlanması, tasfiyecilik-likidatörlük kavramının çağımızdaki en doğrudan örneğini oluşturmuş durumda.

Tasfiyeye giden yol yozlaşan, hantallaşan, alkol problemine batıp, kritik sağlık sorunları yaşayan ve kronik örgütsel problemler üreten ISO liderliğinin daha genç alt liderlikler tarafından liderlikten uzaklaştırılmasıyla başlıyor. Yani tarihsel liderlik, liderlik vasıflarını kaybetmiş durumda ve

³ <https://socialistworker.org/2019/04/19/taking-our-final-steps>

parti içi sorunların iyice uç noktaya tırmandığı bir evrede devre dışı bırakılıyor. “İrksal köken”lere göre kota ile belirlenerek büyük ölçüde yenilenen yeni liderlik ise tecrübesiz ve bariz biçimde burjuva ideolojinin etkisi altında. Eski liderliğin devrildiği bu “temizliğin” ortasında altı yıl öncesinden kalan bir cinsel saldırı dosyası bir kez daha gündeme sokuluyor. Yeni liderlik eski liderliğin meseleyi örtbas ettiğine karar verip önde gelen sorumluları tasfiye etmekle kalmıyor, ISO’dan ayrılmış durumdaki eski üyeleri de toparlayarak bir kongre düzenliyor. İşte böyle bir bileşimle toplanan kongre, ISO’yu tasfiye etme kararı alıyor.

Örgütün kötü yöneticilerinin hareketli yeni dönemi anlayamamaları, bu dönemin gerektirdiklerini yapamamaları ya da bir cinsel saldırı dosyasının kötü idare edilmesi, köklü bir geleneğin beklenmedik bir şekilde yok olup gitmesini açıklayamaz. Öyle ya “berbat” örgüt liderliği tasfiye edildikten sonra kumandayı ele alan yeni liderliğin daha sıkı şekilde örgüte ve mücadeleye sarılması gerekirdi. Gerekli politik müdahaleler yapılır, aynı şekilde cinsel saldırı dosyası da düzgün bir şekilde ele alınır ve örgüt yoluna devam ederdi. Ama öyle olmadı, tam tersine örgüt tasfiye edildi, kimse de bu duruma karşı koymadı. Buradan açığa çıkan sonuç, ISO’nun sonlanmasının altında siyasal iflasa yol açan köklü ideolojik-politik sorunların yattığıdır. Bunların incelenmesi büyük önem taşıyor. Çıkarılması gereken dersler atlanırsa sınıf mücadelesinde buna benzer öykülerin tekrarlanması kaçınılmaz olacaktır.

Liderliğin Belirleyiciliği

ISO bu siyasal krizi neden atlatamadı ve sürpriz bir şekilde yok oluşa sürüklendi? Sosyalist cenahta örgütlerin krize girmesi, bu krizlerden zayıflayarak çıkması ya da bölünmeler yaşaması hiç de sıra dışı bir durum değil, örneğin PO ve CWI da kriz yaşıyorlar ama kimse bu örgütlerin kapısına kilit vurulmasını beklemesin. Bu yüzden ISO’nun taşı tarağı toplayıp topyekün siyaseti hayatına son vermesi açıklanması

gereken bir durum. Liderliğin devrimci sosyalist partilerdeki belirleyiciliği ve ideolojik yenilgi bu iflasın açıklanmasında iki ana faktör olarak öne çıkıyor.

Gramsci devrimci partilerdeki 3 önemli katmanı şu şekilde özetler: “(1) ‘katılımları yaratıcılık ya da örgütsel yetenekten çok disiplin ve bağlılık biçimini alan sıradan, ortalama kişiler’in oluşturduğu kitle ögesi; (2) ‘**kendi başlarına bırakıldıklarında hiçbir değeri olmayan ya da pek az olan güçler bütünlüğünü etkin ve güçlü kılıp ulusal düzeyde merkezileştiren**’ başlıca tutunum ögesi; ve (3) ‘ilk ögeyi ahlaki ve düşünsel olarak da ikincisine bağlayıp ikisi arasında ilişki kuran’ bir aracı öge.”⁴

Görüldüğü gibi Gramsci, devrimci partiyi inşa edecek merkezi liderliğin gelişmesini tarihsel bir gelişme olarak ortaya koyar. “*Ordusuz generallerden söz edilir, fakat gerçekte bir ordu kurmak generalleri oluşturmaktan daha kolaydır.*”⁵ Gramsci haklıdır, çünkü devrimci Marksizmin teorik ve pratik liderliği ancak uzun yılların mücadele deneyimlerinin içerisinde billurlaşarak şekillenebilir. Emekçi sınıfların sömürülen ve tüketilen bir güç olarak genel mahrumiyet durumları; seçimleri ya da bir takım makam-mevki kovalamayan disiplinli kadroları aktif bir mücadele partisinde bir araya getirmenin zorlukları; son olarak da devrimin ufukta gözükmemesine karşın devrimci görevin zorluklarının sürekli oluşu devrimci liderliğin kolay yoldan oluşmasını engeller. Örneğin Kemal Kılıçdaroğlu ve ekibi yarın istifa etse CHP, burjuva politikasındaki yeri ve misyonu sayesinde benzer bir liderlik oluşturmakta zorlanmayacaktır. Ama aynı durum devrimci partiler için geçerli değildir. Bu yüzden liderlik krizi devrimci partiler için her zaman büyük bir tehlike oluşturmuştur.

⁴ Gramsci’den akt. J.Molyneux, Marksizm ve Parti, Belge Yayınları, 2001, s. 209.

⁵ age, s.209

ISO'yu inşa eden ve büyüten liderliğin arkasında belirli bir başarı öyküsü bıraktığı söylenebilir. ABD'de daha köklü sosyalist örgütler silinir giderken ISO kendi handikaplarını içerisinde taşıyarak (bunları birazdan açacağız) ABD genelinde yaygınlaşan, kadrolar yetiştirebilen, aktif bir parti haline gelebilmişti. Benzerleri içerisinde açık ara en büyüktü. Gelgelelim yıllar içerisinde ISO liderliğinin bariz bir dejenerasyon yaşayarak liderlik kapasitesini tümünden yitirdiği anlaşılıyor. Üstelik kadrolar içerisinden donanımlı yeni liderliklerin yetişmesi de kronikleşen bürokratik uygulamalarla engellendiği ölçüde sağlıklı bir liderlik değişimi de mümkün olmaktan çıkarılmış⁶.

Dolayısıyla bürokratik eğilimlerle yozlaşan ve ileri derecede sağlık sorunları ile boğuşan ISO'nun tarihsel liderliğinin değişimi epey sarsıntılı olmak durumundadır. Üstelik bu süreç ABD'de sınıf mücadelesi ve sol reformizm yükselir, kimlik merkezli bir solculuğun ideolojik basıncı ISO'yu sıkıştırırken yaşanmaktadır. Örgütü devralan yeni liderlik Bolşevizmi sorgulamakta, reformizme ve kimlik politikalarına meyletmektedir. Elbette ki bu durumun sorumluluğu ISO tarihsel liderliğinin omuzlarındadır.

ISO'nun Tasfiyesinin Arkasındaki Politik Eğilim

ISO'nun arkasında küçük de olsa bir devamcı bile bırakmadan ölüp gitmesinde esas belirleyici olan ideolojik yenilgidir. Tarihsel liderliğin dejenerasyonu ya da örgütün hareketli yeni döneme ayak uyduramaması gibi açıklamalar tek başlarına

⁶ Uzun yılların ISO üyesi veteran devrimci Joel Geier'in istifa mektubu bürokratik dejenerasyonun nasıl yaşanmakta olduğuna dair bilgiler sunar. <https://www.scribd.com/document/404260865/3-21-19-With-Profound-Regret-Joel-Geier-Resigns-from-ISO>

ISO'nun yok olup gitmesini açıklayamaz⁷. Liderlik değiştiği halde (ki parti politikası da değişebilirdi) ISO'nun tasfiye olmasının güçlü ideolojik nedenleri bulunmaktadır.

İdeolojik yenilgi, kendisini, ISO liderliğini deviren kadroların ve yeni liderliğin partideki krize yanıt olarak tarihsel liderlikle hesaplaşmayı yeterli görmemesinde gösterir. ISO'nun kapısına kilit vurulma kararının duyurulduğu metinlerde üstü kapalı bir şekilde tüm örgüt ve dahası Leninist parti modelinin mahkum edildiği görülür. Örgütün bütün varoluş ilkeleri, varlık nedeni ve dolayısıyla bütün proje yanlış bulunduğu için örgütün yıkılması kararı alındı. “*Örgüt bir engele dönüşmüştü*”! Bu yüzden eski liderliğin indirilmesi, tasfiye kararının alınmasında belirleyici olan kadroları kesmedi ve neticede ISO alınan resmi kararlar toprağa gömüldü.

Leninizm iddialı en büyük örgütün tasfiye oluşunun ABD'deki sol liberal çevrelerde büyük sevinç yaratmasına şaşmamalı. “Disiplinli”, “merkezi”, “öncü”, “devrimci”... Bu ifadeler bireyciliğin merkez ülkesi ABD'deki liberal demokrasiye sadık sol kanat unsurları son derece rahatsız ediyor. “Öncülük” iddiası onlar için özellikle itici. Onlara göre bu kavramda demokratik olmayan bir şeyler var, otoriterlik kokuyor! Oysa hayatın her anında ve her alanında inisiyatif alıp başı çeken kişi ya da kişiler aslında bir çeşit öncülük rolü oynamaktadır. O halde devrim için öncüye ihtiyaç duyulması nasıl garipsenebilir ki! Aksine soyunulan görev ne kadar zor olursa öncülüğe ve bu arada disipline, çalışkanlığa ve merkezileşmeye duyulan ihtiyaç da o kadar artar! Ama Leninizmin bu karakteristik özellikleri, bu arkadaşlara çok otoriter ve bürokratik görünür. Oysa sağ partiler bir yana sosyal demokrasinin değişik türevlerinde ve

⁷ Devrimci Marksist harekette liderliğin dejenerasyonu ve ideolojik-politik yenilginin birleşmesi sonucu köklü geleneğin tasfiye oluşunun bir benzeri 1980'lerde Britanya'da yaşandı. Britanya sosyalist solunda önemli bir ağırlığı olan sansasyonel Gery Healy liderliğindeki WRP (Workers Revolutionary Party) bu sürecin sonunu çıkaramayacaktı.

yine reformist sendikalar ile kitle örgütlerinde gördüğümüz şey, zengin ve nüfuzlu kişilerin borusunun ötmesi, devlet ve iktidar basamaklarında yükselmek için ortaya konan bireysel hırslar, entrikalar ve çok katı bürokratik uygulamalar ve tedbirlerdir. Diğer taraftan Lenin dönemi Bolşevik Parti'nin hayatını inceleyen her ciddi araştırmacı, burjuva partilerdeki rejimlerle kıyaslanmayacak canlı ve demokratik bir parti hayatı ile karşılaşacak ve bu durumun hakkını teslim etmek zorunda olacaktır.

Emekçi sınıfların içerisinde sınıf bilinciyle donanmış ileri unsurların burjuvaziye, onun aygıtlarına ve bu arada reformist partiler ile sendikal bürokrasiye karşı oluşturduğu mücadele birliği olmadan kendiliğinden gelişen toplumsal patlamalar yaşanabilir ama başarılı bir devrim söz konusu olamaz. Herhalde kimse Pentagon'un, CIA'in, Wall Street beyefendileri ve hanımefendilerinin düzenlerinden barışçıl bir şekilde vazgeçeceğini iddia etmiyordur. Bu yüzden zora dayanan devrimler olmadan düzen değişikliği ve başka bir dünya hayal edilemez. Diğer taraftan tarih, devrimci öncünün eksikliği yüzünden kaybedilen devrimlerle doludur. Bu yüzden Leninizmden vazgeçmek, aslında devrimlerden vazgeçmek demektir. Devrim fikrini imkansız olarak gören ve dahası bunu pek de arzu edilmeyecek bir proje olarak sunan; işçi sınıfının öncülüğüne ve sınıflar mücadelesinin belirleyiciliğine inanmayan düzene bağlı sol unsurlar açısından ISO gibi örgütlerin varlığı gereksiz ve hatta tehlikelidir. Neticede reformist ve merkezci partilerle devrimci partiler, varoluşları itibarıyla birbirlerini dışlayan veya yenmeye çalışan projelerdir.

Bu bağlamda devrimci parti fikrinden vazgeçiş, büyük bir ideolojik yenilgidir ve aynı zamanda ISO'nun bitişidir. ISO'nun Leninci anlayış temelinde örgütlendiği varsayılıyordu. Buna göre ISO'daki problem Leninist merkezîyetçilik ilkesinden kaynaklanmaktaydı. Bu merkezîyetçilik sayesinde ISO'nun "berbat" liderliği üyeler

üzerinde tahakküm kurmuştu. Sorunun özü buradaydı! Bu şekilde düşünen kadrolar, Leninist prensiplerle ISO pratiğinin ne derecede örtüştüğü sorusuyla açık ki pek ilgilenmemişlerdi. Deneyim merkezli post modern anlatının güçlü olduğu ABD solunda ISO'yu devralan yeni liderlik, belli ki kendi deneyimlerinden sonuçlar çıkarıyor, genellemelere varıyordu. Bu yüzden meselenin sınıf mücadelesiyle ilgili olan tarihsel boyutuyla pek ilgilenmediler. Leninist örgütlenmenin üyeler üzerinde diktatörlük kurulmasının önünü açtığını düşündüler. ISO üyelerinin büyük kısmının Lenin'in taktığı adla "dönek Kautsky"i yeniden parlatmaya çalışan DSA liderlerinin safına katılması ideolojik yenilginin cisimleşmesi olmuştur.

Öncü parti anlayışından kopuşun temellendirilmesinde ISO'nun önceli International Socialists'in teorik liderlerinden olan Hal Draper'ın 'Anatomy of The Microsect' isimli broşürü⁸ de sıkça kullanıldı ve tartışıldı. Hal Draper International Socialists'in sekte dönüştüğü gerekçesiyle örgüt saflarından ayrıldıkdıktan sonra yazdığı broşürde öncü örgüt anlayışının kitlelerle iletişime kapalı küçük cemaatvari yapılar yarattığından dem vurur. Gelgelelim böyle bir zorunluluğun varlığı konusunda ikna edici olmaktan çok uzaktır. Üstelik Plehanov'un sürgünde birkaç yoldaşıyla kurduğu Emeğin Kurtuluşu Grubu'nun RSDİP'e, Menşevik-Bolşevik bölünmesine ve Ekim Devrimi'ne uzanan olaylar zincirindeki öncülüğü ortada duruyorken. Hal Draper gibi güçlü Marksist bir entelektüelin bu gibi örnekleri bilmemesi söz konusu değil, ama Microsect broşürü kendisinin en iyi çalışması olmadığı gibi örgütten kopuşunun ve kızgınlıklarının da izlerini taşır. Hal Draper bir başka perspektiften daha eleştiriyi hak ediyor. Tamam birçok sert eleştiriyi fazlasıyla hak ediyor, ama International Socialists ISO'ya dönüşerek ABD'de önemli bir gelenek yarattı ve kimi mücadele alanlarında ciddi katkılar ortaya koydu. Hal Draper ise bir yol açmadan ve etkide bulunamadan hayatının sonraki yıllarını tüketip gitti. Buna

⁸ <https://www.marxists.org/archive/draper/1973/xx/microsect.htm>

şaşmamak gerekir, çünkü Draper'ın devrimci parti inşasına alternatif olarak önerdikleri yayıncılık yapmak, konferans düzenlemek, lokal gruplar oluşturmak ve sendikalarda birimler meydana getirmekten ibaret.

Hal Draper'ın sunduğu perspektifin ISO üyeleri üzerinde etkili olduğu anlaşıyor. Zira, ISO'nun tasfiye kararına imza atan yeni liderliğin dağıtılan örgütün üyelerine ve genel olarak tüm sola sunduğu tek perspektifin “farklı örgütsel arayışlar” olması kulağa tanıdık geliyor. Nedir bu “farklı örgütsel arayışlar”? Bir açıklama yok. Koca geleneğin yıkıma uğradığı bu süreçle ilgili doğru düzgün yazılmış bir metin de yok. Teorik bir tartışma, arayış, fikir telakkisi de yok. Muazzam bir sıgılık söz konusu. Ortaya konan yegane perspektif, Leninci olmadığı kesin olan “yeni örgütsel arayışlar”!

İdeolojik yenilginin tezahürlerini görmek zor değil. ISO'nun tasfiye kararının örgüt bünyesinin her kademesinde çalkantı, şiddetli tartışmalar ve saflaşmalar yaratması beklenirdi. Bu da olmadığına göre ISO gerçekten sıfırı tüketmişti. Örgüt kadroları sıgılık içerisinde, yıpranmış ve burjuva ideolojisinin etkisi altında. Üyeler aktif siyasi mücadeleden kopan, örgütün ilgisizliği ile dağılmaya yüz tutmuş, devrimci Marksist bir eğitim almadıklarından ülkede esen rüzgarlara kapılan bir görüntü çiziyor, tarihsel liderlik tükenmiş...

Bütün bu yenilgi hali ABD solunda esen sert rüzgarlarla birleşince ISO'nun çözülmesi gerçekleşiyor. Bir yanda kimlik siyasetinin ABD'deki gücü, diğer yanda Demokrat Parti'nin sol kanadı Demokratik Sosyalistler ve liderleri Bernie Sanders'ın yarattığı basınç, ISO'nun ideolojik yenilgisini belirginleştirdi. Gayet hegemonik bu güçlere karşı zaten yumuşak karınlı olan ISO'nun kadroları da çıkmaza giren örgütlerini bu unsurlar lehine tasfiye kararı aldılar.

Kimlik Politikaları

ABD Soğuk Savaş'la birlikte devrimci sınıf hareketinin ve komünist hareketin çok zayıfladığı bir ülke haline geldi. Solculuk, emperyalist Demokrat Partinin sol yamacında, kimlik politikaları ve NGO (sivil toplum) muhalefetine dönüştü. Post-modernizm en çok bu ülkede etkin oldu. Sınıf mücadelesinin düşük seyrettiği uzun yıllarda eski Stalinist entelektüeller içerisinden büyük bir karamsarlık fışkırdı. Orta sınıf akademisyenler artık “inanmadıkları” işçi sınıfının yerine yeni toplumsal hareketleri ve ezilme ilişkilerini koydular. Siyasi mücadelenin hedefi ve konusu iktidar mücadelesi olmaktan çıktı. Hatta bunlar kötü şeyler olarak lanse edildi. Devrim fikri gözden düşürüldü ve radikal demokrasi anlatısında olduğu gibi burjuva demokrasinin ufkunu açmayan sözde radikal olan liberal demokratik projeler yeniden ısıtıldı. Her yerde otoriterlik-tahakküm ilişkisi arandı. Birey kutsandı! ABD emperyalizmi zaten bireyciliği kutsuyordu ki sol da bu bireysel-cemaatsel hak ve özgürlükler alanına sıkıştı. Devrim, siyasal iktidar, işçi sınıfı... Hepsine elveda. Bunun yerine sivil toplumda örgütlenen kimliklerin birer baskı grubu olarak devleti ve zaman zaman da sermayeyi denetleyerek siyasal temsiliyeti sağlaması noktasına gelindi. Yani kapitalizmi yıkmak mümkün değil, (iyi bir şey de olmayabilir, otoriterlik yükselir vb) ama kapitalizmi restore etmek mümkün!

“İşçi sınıfının devrimci bir güç olmadığı açığa çıkmıştır”, “zaten kapitalizm sonrası bir toplumda yaşıyoruz”, “toplumda başka çelişkiler var”... Bu anlayışa göre artık toplumda başat bir antagonizmadan (emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişki) bahsedilemez. Bunun yerine çoklu antagonizmalar vardır. Kadın ile erkek, Siyah ile Beyaz, homoseksüel ile heteroseksüel, göçmen ile yerli, doğa ile insan vb. Siyasetin yeni konuları ve mücadele alanları bunlardır.

Bu anlayışın sistemin temellerine yönelik bir tehdit içermediği aşikar. Çarpıcı örnekler düşünülebilir. Dar gelirliyle seslenip

sol reformcu bir söylemle büyük bir emekçi ve gençlik desteği oluşturan Bernie Sanders hakkında kimlik politikasının şampiyonlarının ne dediklerini duymak fikir açıcı olabilir. “Beyaz ve erkek, at çöpe gitsin!” Ya da ABD’de ilerici-solcu anlamında kullanılan “progressive” kelimesini erkek tahakkümünü işaret edecek şekilde “bro”gressive kelimesine dönüştürerek alaya alan bir kafa yapısından bahsediyoruz. Bernie Sanders kampanyaları için mobilize olan yığınlarla karşılaştırıldığında çok küçük olan ama sesleri çok fazla çıkan bir grup var karşımızda. Akademide, önemli medya organları ve internet sitelerinde etkileri çok fazla. Kendilerini eleştirenleri etiketleyip damgalama işini iyi beceren, takıntılı orta sınıf bir gruptan bahsediyoruz.

Dedikleri gibi kadın ile erkek arasında uzlaşmaz bir çelişki olduğunu varsayarsak buradan nereye gidebiliriz ki? Bu temel çelişkiden doğru yeni bir dünya nasıl kurulabilir? Bu sözde temel çelişkiden doğru hareket edersek kapitalizm dışında hiçbir yere varamayız. Sistem bu kimlik hareketlerini absorbe etme yeteneğine fazlasıyla sahip. Wall Street ile özdeşleşmiş Amerikan elitlerinin sembolleri olan Bill ve Hillary Clinton ailesinin ABD’de feminist ve siyah örgütlerinin büyük desteğini aldığını biliyoruz. Ya da Beyaz Saray’ın LGBTİ+ bayrağını göndere çektiğini de bütün dünya gördü. Sistem için kimlik-kültür muhalefeti hiçbir sorun yaratmıyor. Hatta kimlik şemsiyesinin dışında kalan diğer kimlik ve kültürler ötekileştirilip sağa itildiğinden Trump gibi politikacılar bu işten karlı çıkıyor⁹.

Burada kısaca özetlemeye çalıştığımız kimlik politikalarının ISO üzerinde de etkisi büyüktür. Sınıf perspektifinin ISO pratiğine hemen hemen hiç geçmediği ve lafta kaldığı uzun

⁹ 2016 ABD devlet başkanlığı seçimlerinde Trump’ın seçim kampanyasını yöneten iş adamı ve eski asker Steve Bannon “*solun ırk ve kimlik politikalarına doyamadığını, sol ne kadar uzun kimlik politikası konuşursa o kadar bu işe bayıldığını*” ifade ediyordu. Akt: Sheri Berman, *Why Identity Politics Benefits Right More Than Left*, Guardian.

yıllar boyunca ISO da tıpkı post-modern sol yapılarda olduğu gibi başat olarak kadın-LGBTİ-siyah-Latin ve Müslüman kimlikleri üzerinden siyaset üretiyordu. Gelgelelim bu hareketlerle etkileşimde ideolojik hegemonyanın kimlik siyasetinde olması, emekçilerin kimlikler üstü birliği mücadelesiyle bariz bir çelişki yaratmaktaydı. Neticede parti içerisinde irksal kotalar tartışılmaktaydı. ISO uzun uzun yıllar boyunca ezilen kimliklerin savunulması üzerinden siyaset yaptığı halde, ISO'yu tasfiye sürecini başlatan kadrolar, ISO adına kimlik gruplarından özür dilemekteydi. Kimlikler konusundaki hassasiyet o derecede ileriye ki neticede eski bir cinsel saldırı dosyasının geçmiş liderlik tarafından berbat bir şekilde ele alınması (ya da bunun iddia edilmesi) ISO'nun tasfiye edilmesini tetikleyebildi.

Küçük Burjuva Sol Eleştirinin Toplumsal Kaynakları

ISO özelinde ele aldığımız ama bir bütün olarak emperyalist metropollerdeki sol hareketlerin üzerinde ciddi bir ağırlığı olan post modern etkilerin toplumsal kaynaklarını incelemek faydalı olacaktır. Son 50 yılda dünyanın birçok yerinde yüksek öğrenimin yaygınlaşması muazzam büyüklükte bir öğrenci nüfusunun ortaya çıkışını beraberinde getirdi. Türkiye'de 7-8 milyon üniversite öğrencisinin olması bu konuda fikir verici olabilir. Bu büyük toplam, doğrudan küçük burjuvalar sınıfının bir parçası olarak düşünülemez. Öğrenciler çalışma hayatlarının dışında olduklarından geçici olarak sınıf dışı bir kulvardadırlar. Öğrencilerin geldikleri aile kökenleri bir sınıfsal arka plan orta koyar ve büyük çoğunluğu geleceğin işçileri olacaklardır. Diğer taraftan düşünsel ve pratikteki siyasal gelişimleri, doğrudan emek-sermaye çelişkisi üzerinden gerçekleşmez. Öğrencilerin önemli bir kısmı aynı zamanda çalışmak zorunda olsa da ve aynı zamanda mezun olduklarında sahip olacakları meslekler orta sınıf ayıcalıklarını çoğunlukla yitirmekte olsa da dünyalarını kuşatan akademi küçük burjuvazinin hakim olduğu bir

dünyadır. Yine de esas belirleyici olan sınıf mücadelesidir. Sınıf hareketi güçlendiğinde öğrenci hareketinde siyasal ibre sınıf merkezli bir solculuğa döner. Ama sınıf hareketinin geri olduğu dönemlerde sınıf mücadelesinin hayatı açıklayan başat öge olmadığı fikri popülerlik kazanır. Diğer taraftan akademide anti-Marksist kürsüler sürekli desteklenir ve sınıf merkezli dünya görüşüne karşı bitmeyen bir taarruz vardır. 2008'deki kapitalist krizin sarsıcılığı karşısında Marx haklı çıktı söylemleri yoğunlaştığında da söz konusu olan iktisatçı bilim insanı Marx'tır, devrimci Marx değil. Bu açıdan Lenin ve Troçki gibi figürlere olan karşıtlık bakidir. ISO'nun tasfiyesi sonrası Leninizm öldü türünden sevinçlerin sol liberallerin yazılarında başlıkları süslemesi şaşırtıcı değildir. Sınıf mücadelesinin geri olduğu yıllarda sol siyaset işte bu düşünsel iklimin hakim olduğu üniversitelere doğru çekilir. Sınıf atlama kapısının (ilerleyen belirsiz uzunluktaki yıllar için) az biraz da olsa açık bırakıldığı, sendikal mücadele geleneğinin zayıf olduğu beyaz yakalı emekçilerin bu kısmının (yeni orta sınıf diye yutturulmaya çalışılan) siyasallaşma süreçlerinde de küçük burjuva solculuğu etkilidir.

Sınıf merkezli dünya görüşüne karşıt olarak kimlik merkezli sivil toplum hareketlerini güçlendiren orta sınıf entelektüel tabakanın fikirlerini popülerleştirdiği toplumsal grup budur. İşçi sınıfının sayısal olarak büyümeye devam ettiği ama sınıf örgütlerinin bir dizi ağır yenilgi sonucu (SSCB'nin iflasının yarattığı ideolojik yenilgi dahil) örgütlerinin dağılması ya da zayıflaması neticesinde bahsettiğimiz küçük burjuva sol eğilim, yıllar içerisinde büyük bir hegemonya sağlamıştır. Bu grubun kemik entelektüelleri sınırlı sayıda olsa da sesleri gür çıkar. Kürsüler ellerindedir, medya platformları onlara hep açıktır ve bunlar sayesinde ünlüdürler. Buradan elde ettikleri güçle gündem belirleme yetenekleri fazladır. Toplum anlatılarında ısrarla vurguladıkları kadın-erkek, siyah-beyaz vb karşıtlıklar insanları ayrıştırmak ve taraftarlaştırmak konusunda kolay formüllerdir, bu yüzden anlaşılması ve popülerleşmesi bir hayli kolaydır.

Diğer taraftan ABD özelinde konuşacak olursak kapitalist kriz ve işçi hareketinin yeniden yükselişe geçmesi kimlik solculuğunun aleyhine olacak şekilde Sanders gibi kapsayıcı sol reformist-sol popülist unsurlara güç kazandırdığı görülüyor ki bu konuya geri döneceğiz.

Peki buradan çıkan sonuç devrimci Marksistlerin öğrenci hareketinden uzak durması gerektiği midir? Ya da öğrenci-yarı aydın siyasal eylemcilerin küçük burjuva solculuğuna meyletmesi bir kader midir? Burada belirleyici olan devrimci partinin küçük burjuva solculuğuna olan yaklaşımıdır. Eğer parti kimlik siyasetine ve post modern eğilimlere karşı netse, üyelerine proleter devrimci bir eğitim veriyorsa bu kadrolar içerisinde en donanımlı devrimci Marksist liderler çıkacaktır. Bunun için ideolojik netlik, işçi sınıfı mücadelesine aktif katılım, diğer ülkelerdeki sınıf mücadelesi ile kurulan devrimci enternasyonalist bağlar ve mücadelenin tarihsel hedefi olarak iktidar perspektifinin korunması olmazsa olmazdır. Yok eğer kimlik siyasetinin kanallarından beslenmek adına fikirleri sulandırır, reformistlerin yamacına yerleşir, oportünizme yelken açarsanız dönüşüme uğramanız ve savrulmanız kaçınılmaz olacaktır.

ISO sınıf mücadelesinin geri olduğu koşullarda ağırlıklı olarak üniversitelerde ortaya konan aktivizmle ülke genelinde bir sürü üye örgütledi. Diğer taraftan ISO buradan elde edilen güçlerle işçi hareketine yüklenmek gibi bir yolu asla tutturmadı, diğer ülkelerdeki devrimci hareketlerle enternasyonalist bağlar kurmadı ve bir yandan da kimlik siyasetiyle sürekli flört halindeydi. Böyle olunca orta sınıf kimlik-kültür solculuğunun merkez üslerinde siyaset yaparken giderek bu unsurlara benzemeye başladı. Neticede bir şeyin sahibisi varken sahtesine kim bakar! ISO'yu fesheden yeni liderliğin ISO'yu bir iki paragrafta çalakalem mahkum ettiği yazılarda örgüt içerisinde ayrı bir ezilen kimlik örgütünün oluşturulmasına izin verilmemesinin nasıl öfke ve hayal kırıklığı yarattığı ifade ediliyor. Devrimci sosyalist

bir partinin kendi içerisinde ırka dayalı farklı yapılanmalara gitmemesi gerektiğine dair fikrin ISO'nun fişini çeken ekibi ne kadar kızdırdığı görülüyor. Yani kafalar Siyah, Latin, Asyalı, Müslüman kimliklerinin ne kadar başat olduğu ile bozulmuş durumda. Örneğin Demokratik Sosyalistler'in parlayan yıldızı Ocasio Cortez, ABD emperyalizminin tipik bir burjuva politikacısı gibi konuşur ama kimlik siyasetinin yapıcılarını bunları hoş görür, çünkü Cortez Siyah, Latin ve kadındır. Bu işler böyle yürüyor. Kısacası ISO kadroları da tıpkı büyük çoğunluk ABD solu gibi etnisite ve dinler üstü birleşik bir sınıf mücadelesi fikrine büyük ölçüde yabancılaşmıştır.

Sanders Rüzgarı ve Reformizmin Gücü

ISO vb sol yapılar ABD'de Demokrat Parti'nin sol kanadı etrafında siyaset yapmayı alışkanlık edinmişlerdir. Aslında ISO bu konuda diğerlerine göre daha solda bile kalıyor olabilir, ama örneğin Barack Obama ABD başkanı olduğunda ISO yayın organı olan Socialist Worker coşkusu gizleyemez¹⁰. ABD sol çevresini saran Obamamania'da Obama'nın siyah Amerikalı olmasının etkisi büyüktür. Bir kez daha kimlik politikalarına geliyoruz.

ISO yıllar içerisinde ABD seçimlerinde Demokrat Parti'den daha çok Yeşiller Partisi'ni desteklemişti. Oysa Yeşiller de sisteme entegre kapitalist bir partiden fazlası değildir. ISO bağımsız sınıf politikasını izlemekte her zaman isteksiz olmuştur. Demokrat Parti liberalizmi üzerinde bir tür baskı grubu gibi hareket etme, siyaset yapmanın temel biçimidir. Bu genel tarihsel eğilim, Bernie Sanders'ın ABD siyasetine damgasını vurmasıyla ISO'yu hazırlıksız yakaladı. Zira yakın

¹⁰ ISO yayın organı ISR'nin 2008 Ocak-Şubat sayısının kapağı Obama'nın seçim sloganı ile yayınlanır "*Yes we can! ¡Sí se puede!*")

geçmişte Yeşiller'in lideri Ralph Nader gibi politikacılara destek olduysanız Sanders sizi takip edenlere büyük bir devrimci gibi gelecektir¹¹.

Reformizmin gücü oy sandıklarından ve seçim heyecanından gelir. Örneğin eğitimi parasız yapacağım diyen reformist bir lider, büyük alt-üst oluşlar vaat etmese bile, ABD'de başkan seçilme şansına sahipse ilerici emekçiler ve gençlerden seçim kampanyası için büyük bir destek toplayacaktır. Nitekim Sanders toplamıştır da. İşte devrimciler bir takım sosyal kazanımlar vaat eden ama bir yandan da emperyalist makinaya sadık olduğunu ortaya koyan bu yeni tür sosyal demokratlara karşı sağlam durmazlarsa başları büyük belaya girebilir. Bu nedenle karizmatik reformist liderin kurduğu hegemonyanın kapsam alanı dışında olmak için mesafeler korunmalı, parti tabanı ve kitlelerin yanılsamalara düşmesi engellenmelidir.

İşte Sanders rüzgarı ve Demokrat Parti'nin sol kanadı DSA'nın yarattığı büyük çekim ISO'nun altını böyle oymuştur. Peki sektör ve içe kapanmacı bir tutuma düşmeden reformist hegemonyaya karşı nasıl karşı konulur ve bir yandan da reformist kitle tabanı ile nasıl iletişime geçilir?

Unutmamak gerekir ki oy sandıklarının yıldızları, bu oy toplayıcı reformist liderlerdir. Güç, siyasi heyecan ve kontrol, bir yandan da emperyalist makinaya göz kırpan bu reformist liderlerdedir. Devrimciler ise sokakta, eylemde, grevde güçlüdür; burada etkileşimin yönü devrimcilere doğrudur. Seçim yarışında ipler reformist liderlerin elindedir, sokakta ise ibre devrimcilere doğrudur. Tarihsel eğilim bu şekilde olduğundan devrimcilerin sosyal demokrasi ile kuracağı

¹¹ ISO'nun Yunanistan krizindeki tavrı da reformistlere yedeklenmek olmuştur. ISO, Britanyalı SWP'nin başını çektiği IST'den ayrıldıktan sonra enternasyonalist örgütlenme konusunda ciddi bir çaba içerisinde olmamıştır, ama bir yandan da yine IST'den kopan örgütlerle dirsek temasını sürdürmüştür. Bunlardan birisi olan Yunanistanlı DEA krizde Syriza'ya yedeklenmiş ve bu konuda ISO'dan destek görmüştür.

ilişki de bu eğilime göre belirlenmelidir. Devrimciler, birleşik cephe taktiği sayesinde sosyal demokrasinin tabanı ile fiili mücadelede ortak cephelerde buluşmaya çalışır. Bu mücadelede emekçiler ve gençlerin devrimcileşmesi bir eğilim olarak güçlü olacaktır. Diğer taraftan devrimciler bir sürü uzlaşma ve gerici öğelerle dolu kapitalizme sadık bir seçim programı etrafında reformist politikacıların kuyruğuna takılmayı reddederler.

SWP ve Ajanlar Meselesi

Geçtiğimiz yıl Guardian'da yayınlanan habere göre İngiliz gizli servisi MI6, on yıllar boyunca sol parti ve hareketlere ajanlarını sızdırmıştı. En çok ajan sızan parti ise 24 ajanla İngiliz Sosyalist İşçi Partisi (SWP) idi¹². Bunda sürpriz olan bir şey yok, çünkü SWP İngiltere'de uzun yıllar boyunca en faal ve en güçlü sosyalist örgüt durumundaydı. Bu ajanlar 1970'den 2007'ye kadar SWP içerisinde aralıksız faaliyet göstermişlerdi. SWP'den sonra Vietnam Savaşı karşıtı hareketlerin de 1968-72 yılları arasında yoğun biçimde istihbaratçı sızmasına uğradığı rapor ediliyor. Bunun dışında 1960'ların sonundan 2000'lerin sonuna kadar MI6 tam 124 muhalif gruba sızmalar gerçekleştirmiş. Bu veriler MI6'ya dair ortaya çıkanlar. Peki ABD'de FBI ya da diğer istihbarat servislerinin eli armut mu topluyor? Dünyadaki tüm istihbarat örgütlerinin bu gibi sızmalarla meşgul olduğunu hesap etmeyen ve bunlara karşı sıkı bir örgütsel yapı oluşturarak önlemler almayan bir partinin devrimciliğinden şüphe etmek gerekir.

Tüm dünyada emperyalist kapitalistler sosyalistleri ve yükselen mücadeleleri yakından takip etmek ve gerekirse manipüle etmek için ciddi bir mesai harcıyor. Gelgelelim ISO, SWP ve genel olarak Batı sosyalistleri bu meseleler karşısında tamamen savunmasız durumdadır. Savunmasızlıktan kasıt Batı sosyalistlerinin kahır ekseriyetinin sınıf mücadelesinde

¹² <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/oct/15/undercover-police-spies-infiltrated-uk-leftwing-groups-for-decades>

burjuvazinin araçlarını olağan liberal parlamenter yöntemlerden ibaret sanacak şekilde ciddi yanılısamlar ve aymazlıklar içerisinde olmalarıdır. Ya da bir çoğu için konuşacak olursak bu liberal parlamenter düzeneğin sol kanadına yerleşmek gibi bir konuma asimile olmuşlardır. Yani ideolojik zayıflıkların neticesi olarak örgütsel olarak da kırılğan ve gevşek bir profil çizmektedirler.

İçerisine bolca ajanın sızdırıldığı bu gibi görece geniş partiler, siyasi polisin operasyonları için muazzam derecede kolay lokmadır. Düşünün Batı'daki "ılıman" iklimi adapte olmuş, bireyciliğin ve kimlik siyasetinin çıkışlarını histeri düzeyine ulaştırmış, her yede otoriterlik ve tahakküm ilişkisi gören bir siyasi kültürün, bağrındaki zayıflıklarla, kapitalist sisteme tehdit oluşturabilmesi mümkün olabilir mi?

SWP ya da diğer Batılı sosyalist organizasyonların çoğunda sınıfa karşı sınıf çizgisi ve iktidar perspektifi olmadığından bu yapılanmaların emekçilerin ve gençlerin devrimci savaş aygıtı olmaları mümkün değildir. Karşımızda liberal burjuva sistemin sivil toplumcu baskı aygıtları olma misyonunu üstlenmeye hazır bir toplam bulunmaktadır.

Suriye ve Libya Örnekleri

ISO, Suriye ve Libya iç savaşları için "devrim" kavramını kullanmayı çok seven tipik Batılı sosyalist örgütlerden birisiydi. ISO benzeri "devrimci" ve solcu gruplar, ABD emperyalizminin rejim değişikliği aradığı coğrafyalarda emperyalist medyanın öne çıkardığı insan hakları ve demokrasi (!) martavallarına balıklama atlayacak durumdalar. Bu grupların kolaylıkla yönlendirilmesine şaşmamalı. Örneğin Batı'da "Suriye Devrimi" için ya da "katil Esad"a karşı belki yüzlerce eylem düzenlenmiştir. Ama Batı solunun Yemen'deki Suud-ABD yapımı katliama ses çıkarmaları istisnai bir durumdur.

Bir kez daha Batı solunun ne kadar etkin bir şekilde burjuva hegemonyanın altında olduğuna geliyoruz. Bir toplumsal

hareketin içeriğine, taleplerine ve liderliğine bakmak gereği duymadan “diktatöre karşı ayaklanan halk” güzellemelerinden yola çıkarak devrim ilan etmek sosyalistlerin işi olamaz. Keşke bahsettiğimiz Batılı sosyalistler Libya ve Suriye iç savaş dinamiklerine devrim yakıştırmayı yapmadan evvel kendi ülkelerinin emperyalist basını ve politikacıları ile aynı noktaya geldiklerini fark etselerdi. Mesela McCain, mesela Trump ya da Macron... Ama biraz önce Alexandria Ocasio Cortez’den bahsetmiştik, ABD’de Demokratik Sosyalistlerin (DSA) parlayan yıldızı. İşte o Cortez, McCain’in cenazesinde bu saldırgan savaş suçlusuna methiyeler düzen vatanseverler kervanına katılmıştı. ABD’nin azıllı bir canisine hürmet göstermek için sıraya girenlerin Suriye’deki rejim değişikliği müdahalelerine karşı çıkmasını bekleyemezsiniz. DSA ve Cortez’e göre solda kalan ama aslında onlara eklenmiş olan ISO gibi gruplar da farklı bir noktada olmadılar. ISO gibileri ABD, Erdoğan, Suudlar vb’nin silahlandığı ve finanse ettiği Suriye’deki silahlı gruplara “devrimci” denemeyeceğini düşünmediler bile. Tersinden ISO ve diğerleri, tutarlı anti-emperyalist tutum alan sol kurumlara ve gazetecilere¹³ karşı genel bir taarruz ve karalama kampanyası içerisinde olmuşlardır.

Dolayısıyla sol liberalizmin ılık suları bir kez daha emperyalizmin düşman rejimleri devirme operasyonlarını yıkadı, pürüpak yaptı ve dünya halklarına pazarladı. Bunun adı emperyalizme yedeklenmektir. Peki Libya ne hale geldi? Libyalı “devrimciler” bugün neyle meşguller? Bu sorularla ilgilenmedikleri çeşitli istihbarat örgütlerinin güdümünde olan ÖSO ya da diğer İslamcıları cılalayıp durmalarından belli. ÖSO bayrakları ile eylem yapan Batı solunun faydalı aptalları dünya halklarını aldattı. İçlerinde biraz daha dikkatli olanlar ise devrim safsatasını bir süre sonra bıraksa da emperyalist propagandanın basıncı altında olduklarından tarafsız bir konumda yer alarak Suriye ve Libya’daki emperyalist

¹³ Bu gazeteciler arasında Julian Assange, John Pilger, Robert Fisk ve Seymour Hersh’i sayabiliriz.

müdahalelere karşı gerçek bir tavır almayı asla istemediler. Oysa geri kalmış ülkelere yapılan emperyalist müdahalelere karşı çıkmak temel bir prensiptir ve bunun karşılığı ABD emperyalizminin rejim değişikliği çabalarının ve düzenlediği türlü türlü operasyonların yenilgisini istemektir.

Durumu şu şekilde özetleyebiliriz: Suriye ya da Libya devrimi diye ayağa kalkanların antiemperyalizm ile bir alakalarının olmadığı aşîkardır. Antikapitalizm de dolayısıyla söz konusu değildir. En iyi ifade ile anti-emperyalizmi ya da anti-kapitalizmi umursamayan liberal demokrasi hülyaları söz konusu olabilir. İtirazları duyar gibiyiz, “*ama biz diktatöre karşı halkın yanındayız*”. Ama bu itiraz da gerçeği asla dürüst bir şekilde ifade etmez. Bir kere Libya ve Suriye’de bölünmüş bir halk vardı. İkincisi başka diktatörlerden emir alan isyancılar bu diktatörlerden daha az zorba ve kanlı olmadıklarını zaten kanıtladılar. Emperyalistlerin kendi hesapları vardı ve maşaları vasıtasıyla bu projeyi uygulamaya soktular. Esad ya da Kaddafi’ye eklemellenmeden “Libya ve Suriye’den elinizi çekin” demek yerine neredeyse Pentagon’dan müdahale dilenir duruma gelenlerin Batı’daki düzene ne kadar entegre oldukları ortadadır.

Sonuç

Batı solunda büyük bir krizin yaşandığı barizdir. ISO’nun yıkılıp gitmesi bunun en uç örneğini oluşturmaktadır. Kapitalizmin yıkılmasına öncülük edecek Leninist örgüt inşasının harcı demokratik merkezîyetçilik prensipleriyle işleyen, disiplinli ve çalışkan kadrolarla karılabilir. Emekçilerle, ezilenlerle, gençlik mücadeleleri ve dünyadaki devrimci hareketlerle sürekli temas halinde olmadan bu kadrolar bir araya getirilemez. Süreç içerisinde dayanıklı olmak için bağımsız devrimci sınıf çizgisi korunmalı, sınıfa karşı sınıf perspektifi ile Marksist ideolojik üstünlüğü elde tutan kadrolar yetiştirilmelidir. Diğer taraftan üye ve kadroların heyecanı reformist politikacılar, küçük burjuva hareketler ve kimlik politikaları üzerinden olursa devrimci sosyalist partilerin zayıflaması kaçınılmaz olacaktır.

Filozoflar

şimdiye kadar

dünyayı

yalnızca çeşitli

biçimlerde

yorumladılar

oysa aslolan

onu değiştirmektir

Karl Marx